

**Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет**

Т. І. Лункіна, А. В. Бурковська

**МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВІ ТА
ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Навчальний посібник
(електронна версія)

Миколаїв
2023

УДК 339.72(075.8)
Л82

Авторський колектив:

Т. І. Лункіна, д-р екон. наук, доцент,
А. В. Бурковська, канд. екон. наук, доцент

Друкується за рішенням вченої ради Миколаївського національного аграрного університету від 27.05.2023 р., протокол № 3.

Рецензенти:

Д. В. Калнауз – керівник регіонального управління «Миколаївське»
АТ КБ «ПриватБанк»
М. В. Дубініна – докторка економічних наук, професорка,
Миколаївський національний аграрний університет

Лункіна Т. І., Бурковська А. В.

Л82 Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції у сучасних умовах : навч. посіб. (електронна версія). - 2-ге вид., доповн. та переробл. - Миколаїв : МНАУ, 2023. 246 с.

Висвітлено основні аспекти теорії і практики розвитку міжнародних кредитно-розрахункових і валютних операцій у сучасних умовах відповідно до діючої законодавчо-нормативної бази. Електронну версію навчального посібника підготовлено відповідно до типової навчальної програми з дисципліни «Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Призначено для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей закладів вищої освіти всіх освітніх ступенів. Може бути використаний викладачами закладів вищої освіти, аспірантами, фахівцями з міжнародних відносин.

УДК 339.72(075.8)

© Т.І. Лункіна, А.В. Бурковська, 2023
© Миколаївський національний
аграрний університет, 2023

ЗМІСТ

Передмова	5
Тема 1. Роль валютного курсу у системі міжнародних кредитно-розрахункових і валютних операцій	8
1.1. Валютний курс: види та чинники формування.....	8
1.2. Паритет купівельної спроможності як основа валютного курсу.....	13
1.3. Режими валютних курсів.....	15
1.4. Крос-курс і його розрахунок.....	17
1.5. Валютна позиція банків.....	19
Тема 2. Конвертованість валют	24
2.1. Конвертованість валют та її види.....	24
2.2. Класифікатор іноземних валют, запропонований НБУ..	28
Тема 3. Платіжний баланс країни	34
3.1. Поняття платіжного балансу.....	34
3.2. Структура платіжного балансу.....	38
Тема 4. Еволюція розвитку валютних систем	50
4.1. Поняття валютної системи та види валютних систем....	50
4.2. Етапи еволюційного розвитку світової валютної системи.....	54
Тема 5. Валютні операції «спот»	58
5.1. Сутність валютних операцій. Дати укладання угоди і валютування.....	58
5.2. Види, сутність та цілі конверсійних операцій.....	59
5.3. Валютні операції «спот», їх особливість та мета.....	62
5.4. Спот – курс.....	64
Тема 6. Форвардні валютні операції	71
6.1. Сутність та загальна характеристика строкових угод...	71
6.2. Форвардні контракти, їх валютування. Контракти на стандартну, коротку та ламану дату	73
6.3. Розрахунок форвардного курсу.....	75
6.4. Форвардні крос-курси.....	79
6.5. Закриття форвардного контракту.....	79
Тема 7. Валютні операції «своп»	83
7.1. Валютні свопи та їх класифікація.....	83
7.2. Укладення операції своп.....	85
7.3. Котирування своп. Розрахунок своп-пунктів.....	86
7.4. Використання угод своп.....	89
7.5. Свопи ринку капіталів. Процентні свопи, їх види та	

характеристика. Валютні свопи ринку капіталів.....	89
Тема 8. Валютні опціони та валютні ф'ючерси.....	95
8.1. Валютні опціони. Види опціонів. Вартість і премія опціону. Опціонні стратегії.....	95
8.2. Характеристика валютного ф'ючерса. Стратегії торгівлі ф'ючерсами.	108
Тема 9. Фінансування та кредитування експортно-імпорتنних операцій.....	119
9.1. Міжнародний кредитний ринок.....	119
9.2. Роль кредиту в забезпеченні зовнішньої торгівлі, його види, джерела.....	122
9.3. Методи кредитування та умови платежу при кредитуванні експорту та імпорту.....	126
9.4. Кредитування імпорту.....	126
9.5. Кредитування експорту.....	129
Тема 10. Система валютних рахунків.....	136
10.1. Відкриття та ведення валютних рахунків.....	136
10.2. Операції на валютних рахунках підприємств.....	142
10.3. Сутність кореспондентських відносин між банківськими установами. Рахунки «лоро» та «ностро».....	145
Тема 11. Сутність та технологія здійснення міжнародних розрахунків.....	152
11.1. Економічні основи міжнародних розрахунків.....	152
11.2. Способи платежу.....	154
11.3. Форми міжнародних розрахунків: суть, види, загальна характеристика.....	155
11.4. Електронні системи міжнародних міжбанківських розрахунків і платежів.....	170
Тема 12. Страхування валютного ризику.....	176
12.1 Поняття ризику. Групи ризиків у ЗЕД.....	176
12.2 Причини валютних ризиків і їх види.....	177
12.3 Запобігання валютним ризикам.....	179
ГЛОСАРІЙ.....	186
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК.....	233
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	237
ДОДАТКИ.....	240

Передмова

Ринкові умови господарювання в Україні створюють широкі можливості для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, фінансово-господарської самостійності підприємств, об'єднань, тощо, участі країни у міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносинах.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується поглибленням та зміцненням взаємозв'язків між національними економіками країн світу, що передбачає здійснення міжнародних розрахунків. Адже жодна з держав не може самостійно оволодіти всіма останніми досягненнями науково-технічного прогресу та відповідати мінливим вимогам світового соціально-економічного зростання.

Важливе місце у вирішенні завдань щодо розширення інтеграційних зв'язків між країнами світу займають міжнародні фінансові відносини.

Міжнародні фінансові відносини – це системне утворення, яке є наслідком розвитку міжнародних господарських відносин, міжнародного поділу праці, міжнародної кооперації виробництва, розширення інтеграційних процесів у всіх сферах суспільного виробництва на мікро-, макро-, мезо- і мегарівнях.

Міжнародні розрахунки – це регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, які виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

На стан міжнародних розрахунків впливають:

- політичні та економічні відносини між країнами;
- рейтинг країни на товарних і грошових ринках;
- рівень використання та ефективність державних заходів щодо зовнішньоекономічного регулювання;
- валютне законодавство;
- міжнародні торговельні правила та особливості (звичаї);
- регулювання міждержавних потоків (товарних, послуг і капіталів);
- різниця в темпах інфляції окремих країн;
- стан платіжних балансів країн;
- банківська практика;
- умови виконання зовнішньоторговельних контрактів і кредитних договорів;
- конвертованість валют окремих країн.

Суб'єктами (учасниками) міжнародних розрахунків є: експортери, імпортери, обслуговуючі їх банки.

Метою електронної версії навчального посібника є відображення теоретико-методологічних і організаційних засад розвитку міжнародних кредитно-розрахункових і валютних операцій у сучасних умовах для формування у здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» свідомої причетності до поглиблення інтеграції України в світове співтовариство через уміння здійснювати кредитно-розрахункові та валютні операції на міжнародному рівні.

Електронну версію навчального посібника підготовлено з використанням нормативних документів, Законів України, інструкцій, додаткової літератури, що регламентують порядок здійснення міжнародних кредитно-розрахункових і валютних операцій у сучасних умовах.

Основна частина навчального посібника структурована відповідно до типової навчальної програми з дисципліни «Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції» для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» і містить дванадцять тем.

У перших чотирьох темах курсу охарактеризовано питання, що стосуються валютного курсу у системі міжнародних кредитно-розрахункових і валютних операцій, конвертованості валют, платіжного балансу країни, еволюції розвитку валютних систем.

У наступних темах (5-9) висвітлюються питання щодо здійснення основних валютних операцій на міжнародному рівні: валютні операції «спот», форвардні валютні операції, валютні операції «своп», валютні опціони та валютні ф'ючерси, фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій.

Теми 10-12 розкривають систему валютних рахунків, технологію здійснення міжнародних розрахунків і страхування валютних ризиків.

Після кожної теми наводиться перелік контрольних запитань та тестові завдання для перевірки засвоєння навчального матеріалу. В кінці електронної версії навчального посібника наведено бібліографічний список, предметний покажчик і

глосарій, які допоможуть та спростять процес вивчення дисципліни.

Авторський колектив висловлює велику подяку за підтримку та надану допомогу в підготовці електронної версії навчального посібника ректорові Миколаївського національного аграрного університету, академікові, докторові технічних наук, професорові, членові-кореспондентові НААН України В'ячеславу Сергійовичу Шибаніну. Автори щиро вдячні за доречні пропозиції рецензентам: керівникові регіонального управління «Миколаївське» АТ КБ «ПриватБанк» Дмитру В'ячеславовичу Калназу, докторці економічних наук, професорці, завідувачці кафедри обліку та аудиту Миколаївського національного аграрного університету Марині Вікторівні Дубініній,

ТЕМА 1. Роль валютного курсу у системі міжнародних кредитно-розрахункових і валютних операцій

- 1.1. Валютний курс: види та чинники формування.
- 1.2. Паритет купівельної спроможності як основа валютного курсу.
- 1.3. Режими валютних курсів.
- 1.4. Крос-курс і його розрахунок.
- 1.5. Валютна позиція банків.

1.1. Валютний курс: види та чинники формування

Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях іншої країни.

Ціни на вільному міжнародному валютному ринку визначаються, виходячи з попиту і пропозиції на певну валюту. В країнах з обмеженим ступенем конвертації ціна національної валюти встановлюється центральним банком країни.

Валютне котирування – це фіксування курсу національної грошової одиниці стосовно іноземних грошових одиниць.

Повне котирування передбачає встановлення курсу і покупця (сторона **bid**), і продавця (сторона **offer (ask)**).

Bid – це курс купівлі базової валюти (або курс продажу валюти котирування) маркет-мейкером (активним учасником ринку).

Offer (ask) – це курс продажу базової валюти (або курс купівлі валюти котирування) маркет-мейкером (активним учасником ринку).

Котирування маркет-мейкера = bid/offer.

EUR/USD = 0,9956(bid)/0,9960(offer) або EUR/USD = 0,9956/60

У котируванні сторона bid завжди менша сторони offer.

Наприклад, курс гривні до долара США записують:

$USD/UAH = 37,9733 / 37,9788.$

Різниця між котируваннями на покупку (bid) і продаж (offer) має назву «**спред**» (або «**маржа**»).

Валютні дилери зазвичай котирують один одному лише дві останні цифри (до десятків пунктів).

Маржа у даному прикладі становить 55 пунктів.

Останні цифри написання валютного курсу називаються «**піп**» (pip) або «**пункт**» (point) – це можливий найменший розмір зміни курсу валюти.

Для фунта стерлінгів, української гривні й більшості інших валют – це 0,0001, а для японської єни – 0,01. Сто пунктів складають **велику фігуру** (big figure).

Наприклад, якщо курс англійського фунта стерлінгів змінився з 1,6142 до 1,6122, то це означає, що фунт стерлінгів подешевшав на 20 пунктів стосовно долара США. При зміні курсу японської єни з 110,54 до 108,54 зрозуміло, що єна подорожчала стосовно долара США на дві фігури, або долар став дешевшим стосовно єни на дві фігури.

На ринку завжди є два **типи учасників** – **маркет-мейкери** (market-maker) і **маркет-тейкери** (market-taker), або, як їх ще називають, **маркет-юзери** (market-user).

Маркет-мейкер – активний учасник валютного ринку, який зв'язує покупців валюти, виставляє курси валют і диктує свої умови «гри» на ринку.

Маркет-тейкер – пасивний учасник ринку, який запитує котирування та слабо впливає на ринкову ситуацію, його діяльність залежить від правил «гри» маркет-мейкера. Проте якщо у маркет-тейкерів великі капітали, то маркет-мейкери коректують свої котирування валют. Маркет-тейкер порівняно з маркет-мейкером завжди перебуває в більш не вигідному становищі: він завжди купує базову валюту дорожче, а продає її дешевше.

Спред - це прибуток банку маркет-мейкера від проведених операцій із клієнтами або іншими банками.

Спред може розглядатися як «плата за послуги». Маркет-мейкер завжди купує базову валюту дешевше, а продає її дорожче.

Чинники впливу на спред:

- статус контрагента і характер відносин між контрагентами (для клієнтів банківської установи розмір спреду більше, ніж для інших банків на міжбанківському ринку. Якщо між банками-контрагентами протягом років діяльності склалися позитивні відносини без випадків невиконання умов угоди та дилери банків добре знають один одного, то розмір спреду більш вузький);

- ринкова кон'юнктура (коли курс швидко змінюється, спред зростає. *Наприклад, в умовах різкої зміни курсу долара США на*

міжнародних ринках багато банків будуть котирувати за угодами не менше 10 пунктів, а не 3÷5 як звичайно);

- котирувана валюта та ліквідність ринку (спред зростає при котируванні банком рідкісних «екзотичних» валют або за угодами на менш ліквідному ринку);

- сума договору (чим більша сума договору, тим менший спред, так як маркет-мейкеру вигідні договори з великими сумами – у нього більший прибуток, а витрати ті ж самі. Тому для залучення клієнтів при договорах на великі суми спред може бути меншим).

Рівень ліквідності курсового співвідношення обернено пропорційний його маржі.

Курсовими співвідношеннями, для яких характерні мінімальні спреди (від 1 до 5 пунктів залежно від обсягу угоди), є співвідношення між найбільш ліквідними курсовими співвідношеннями, а саме: EUR/USD, USD/CHF, GBP/USD, USD/JPY, EUR/JPY.

Більш значні спреди характерні для крос-курсів (від 3 до 10 пунктів), тобто курсових співвідношень, де базовою валютою не є долар США: EUR/CHF, EUR/GBP, GBP/JPY.

При котируванні валютних курсів розрізняють:

- **валюту котирування** – це та іноземна валюта, курс якої визначають;

- **базу котирування** – це валюта, з якою порівнюють дану грошову одиницю.

На екранах моніторів на валютному ринку при укладенні договорів дилери зазвичай вказують валютну пару (2 валюти): базову валюту і валюту котирування, наприклад:

$$1 \text{ USD} = 106,53 \text{ JPY} \quad \rightarrow \quad \text{USD/JPY} = 106,53$$

$$1 \text{ EUR} = 1,3567 \text{ USD} \quad \rightarrow \quad \text{EUR/USD} = 1,3567$$

Ліва частина котирування (в нашому прикладі котируються: USD/JPY, EUR/USD) – є базовою валютою (в нашому прикладі це: USD і EUR).

Права частина котирування – це валюта котирування (в нашому прикладі: JPY, USD).

Курси валют установлюють до базової валюти, тобто визначається, яка кількість валюти котирування відповідає одиниці базової валюти.

При здійсненні угоди дуже важливо визначити, з якою валютою ви працюєте – з базовою чи з валютою котирування.

Якщо ви говорите, що ви купуєте USD/JPY, то це значить, що ви купуєте долар США і продаєте японську єну (долар США – базова валюта).

Якщо в новинах передають, що почав дорожчати GBP/JPY, то це означає, що англійський фунт стерлінгів подорожчав відносно японської єни.

Якщо ж необхідно укласти договір у сумі валюти котирування, то в переговорах це слід обов'язково вказати.

Розрізняють такі види котирування:

1. Пряме котирування – визначає певну кількість національної валюти за одиницю іноземної валюти.

Так склалося історично, що після проведення 1-22 липня 1944 р. у США III Міжнародної фінансової Бреттон-Вудської конференції практично всі валюти прирівнюються до американського долара: певна кількість національної валюти за 1 долар США. У вигляді прямого котирування офіційно встановлюються курси більшості валют світу: USD/UAN, USD/JPY.

Котирування USD/UAN = 37,9733 означає, що 1 долар США дорівнює 37,9733 грн.

На ринку Forex курси основних валют розглядають як котирування валют до долара США, тобто долар США є базовою валютою практично для всіх валют, що свідчить про роль американської валюти як загальноновизнаної й найпоширенішої розрахункової одиниці, використовуваної у міжнародній торгівлі.

2. Непряме (зворотне) котирування – визначає певну кількість іноземної валюти за одиницю національної валюти.

$$\text{Непряме котирування} = \frac{1}{\text{пряме котирування}} \quad (1.1)$$

У непряму котируванні долар США є валютою котирування, а інша валюта – базою котирування.

Курс низки валют офіційно встановлюється до долара США у вигляді непрямого котирування. Це курс долара США до японської єни, фунта стерлінгу, а також до грошових одиниць країн колишніх колоній Великобританії (JPY/USD, GBP/USD, EUR/USD, AUD/USD, NZD/USD і т.д.).

Наприклад, курс $EUR/USD = 1,3658$ означає, що 1 EUR = 1,3658 USD.

Причини котирування фунта стерлінга у вигляді базової валюти криються у ролі англійського фунта як найпоширенішої у світі валюти часів Британської імперії, що обслуговувала величезну частину світового торговельного обороту. З фунтом стерлінгів співвідносили свої валюти інші країни на початку XX століття, у тому числі й США.

Розрізняють основні чинники впливу на валютний курс:

- *структурні* – відображають стан економіки країни емітента, чинять довгостроковий вплив і становлять основу валютного курсу;

- *кон'юнктурні* – мають короткостроковий і спекулятивний характер (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 Чинники впливу на валютний курс

Структурні	Кон'юнктурні
<ul style="list-style-type: none"> - показники економічного розвитку країни (ВНП, обсяги промислового виробництва); - обсяг грошової маси в обігу країни (на внутрішньому ринку); - рівень інфляції; - рівень облікової ставки; - стан і структура платіжного балансу країни, рівень залежності від зовнішніх джерел сировини; - обсяги дефіциту державного бюджету; - платоспроможність країни, довіра до національної валюти на світовому ринку; - обсяги внутрішніх і зовнішніх позик; - місце країни на світовому ринку товарів і послуг та інші. 	<ul style="list-style-type: none"> - спекулятивні валютні операції; - формування інфляційних очікувань; - зміни на політичній арені країни; - рівень розвитку інших секторів фінансового ринку тощо.

Валютний курс є основою для реалізації операцій з купівлі-продажу валюти.

1.2. Паритет купівельної спроможності як основа валютного курсу

Основою визначення та порівняння валютних курсів є співвідношення купівельної спроможності окремих іноземних валют.

Купівельна спроможність валюти визначається вартістю певного набору товарів і послуг, які можна придбати за відповідну грошову одиницю у порівнянні з базовим періодом.

Паритет купівельної спроможності (PPP) – це співвідношення купівельної спроможності окремих валют до певної групи товарів і послуг у двох країнах.

PPP – це співвідношення купівельної сили валют.

$$PPP = \frac{P_j^b}{P_j^a}, \quad (1.2)$$

де P_j – рівень за відповідний період;

a, b – країни що порівнюються.

Згідно з теорією PPP валютний курс змінюється настільки, наскільки це потрібно для компенсування різниці в динаміці рівня цін у різних країнах.

Інакше кажучи, ціна одиниці одного й того самого товару в одній країні має відповідати ціні на цей товар в іншій країні, перерахованій на поточний валютний курс.

Наприклад, при зниженні курсу японської єни відносно американського долара японські товари в США будуть коштувати дорожче, а американські в Японії – дешевше. З відтоком доларів за кордон відбувається падіння цін на товари на внутрішньому ринку країни та підвищення цін за кордоном разом з одночасним збільшенням попиту на товари на внутрішньому ринку. Це, в свою чергу, буде сприяти підвищенню цін або підвищенню курсу валюти. Такий процес може відбуватися доти, доки обидві валюти не досягнуть певної пропорції, яка б відображала збалансованість цін на один і той самий товар у різних країнах.

Отже, у спрощеному вигляді паритет купівельної спроможності можна відобразити формулою:

$$C_e = K_n C_z, \quad (1.3)$$

де C_e — ціна за одиницю певного товару на внутрішньому ринку;

K_n — поточний валютний курс грошових одиниць двох країн, товари яких порівнюються;

C_z — ціна за одиницю того самого товару на зовнішньому ринку.

Залежно від номенклатури товарів, які беруть для розрахунку, РРР може бути:

- частковим (за обмеженим переліком товарів або товарних груп);
- загальним (за валовим національним продуктом).

Загальний РРР можна розрахувати індексним методом:

$$I_{ppp} = \frac{I_{\phi}^B I_{\psi}^B}{I_{\phi}^a I_{\psi}^a}, \quad (1.4)$$

де I_{ppp} — індекс паритету купівельної спроможності;

I_{ϕ} — індекс фізичного обсягу внутрішнього валового продукту за певний проміжок часу в країні **а** і **в**;

I_{ψ} — індекс цін в країні **а** і **в**.

Визначення паритету купівельної спроможності дає можливість зробити висновок, що валютний курс визначається відносною вартістю грошей у двох країнах, яка, в свою чергу, залежить від рівня цін, а останній – від кількості грошей у обігу.

У зв'язку з тим, що процес формування валютного курсу належить до сфери міжнародного грошового обігу, можна вважати, що він є одним із елементів кількісної теорії грошей, яка встановлює пряму залежність між грошовою масою і цінами. Ця залежність відображається рівнянням обміну, запропонованим І. Фішером у 1912 р.:

$$MV=PQ, \quad (1.5.)$$

$$P=MV/Q, \quad (1.6.)$$

де M — грошова маса;

V — швидкість обігу грошей;

P — рівень цін;

Q — фізичний обсяг виробництва.

Підставивши його в рівняння PPP, яке характеризує співвідношення цін на окремі товари в різних країнах, одержимо залежність показника PPP від обсягів грошової маси в обігу, швидкості обігу грошей і обсягів виробництва:

$$PPP = \frac{M^b V^b Q^a}{M^a V^a Q^b} \cdot \quad (1.7)$$

За таких умов валютний курс має бути прямо пропорційним до обсягу грошової маси та швидкості обігу грошей і обернено пропорційним до обсягів виробництва, що дає змогу вважати його показником стану рівноваги національної економіки.

Однак, у зв'язку з відмінністю рівнів економічного та політичного розвитку різних країн, кліматичними, соціально-культурними особливостями тощо, оцінка і прогнозування валютних курсів на основі теорії PPP має обмежене практичне застосування, а тому цей показник слід розглядати як одну із складових частин загального процесу курсоутворення.

1.3. Режими валютних курсів

У міжнародній практиці використовують такі сучасні режими валютних курсів:

- фіксовані;
- плаваючі;
- змішані.

Фіксований валютний курс – це встановлені урядом постійні фіксовані пропорції обміну національної валюти на іноземну та навпаки. Він передбачає наявність певного зареєстрованого (офіційного) паритету, який підтримують органи державного валютного контролю.

Плаваючий валютний курс – формується на валютному ринку на основі попиту та пропозиції, що, в свою чергу, залежить від стану платіжного балансу країни, співвідношення відсоткових ставок і темпів інфляції, очікувань учасників ринку, офіційних валютних інтервенцій.

Режим вільно плаваючих курсів називають **флоатингом**.

За умови введення обмежень режим вільно плаваючих курсів називають **брудним флоатингом**, або **керованим плаванням**. Більшість країн світу в політиці курсоутворення орієнтується саме на кероване плавання валютних курсів.

Змішані режими валютних курсів запроваджуються з метою стимулювання або стримування певних видів чи напрямів зовнішньоекономічної діяльності чи фінансово-кредитної політики держави (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 **Характеристика режимів валютних курсів**

Режим валютного курсу	Характеристика	Примітки
Вільно плаваючий	Повна свобода для ринкових сил	Теоретично можливий, однак, на практиці в довгостроковому плані застосовується рідко. Як правило, центральний банк намагається проводити інтервенції
Керований плаваючий	Центральний банк проводить інтервенції, але тільки з метою підтримки рівноваги	Часто застосовується. Проблема полягає в тому, що центральний банк може не знати, чи є зміна курсу короткостроковим коливанням, чи довгостроковою тенденцією
«Повзуча прив'язка»	Центральний банк проводить інтервенції для досягнення певних цілей у сфері контрольованого коригування курсу	Використовується досить часто, але дає позитивний результат тільки тоді, коли дії ринку відповідають прогнозам центрального банку щодо динаміки руху валютного курсу
Фіксований курс у рамках валютного коридору	Можливі коливання в рамках допустимих меж. Центральний банк проводить інтервенції для того, щоб не дати змоги курсу вийти за встановлені межі	Застосовувався в Європейській валютній системі: валютний курс міг коливатися в межах від 2,5 до 15%. Якщо курс наближається до верхньої або нижньої межі, то перед центральним банком постають такі самі можливості та проблеми, як і при системі фіксованого курсу
Фіксований курс з можливими відхиленнями	Фіксується (у разі потреби з участю центрального банку) на довгостроковий термін із урахуванням можливості незначних відхилень, але може значно змінитися, якщо порушується рівновага або спостерігається значний вплив на курс з боку ринку	Характерний для Бреттон-Вудської валютної системи (допустимі межі коливання становили 1% в будь-який бік від встановленого паритету відносно долара). Широко використовувався в 1945—1972 роках, коли МВФ повинен був визначати випадки фундаментального відхилення від рівноваги. Якщо курс вчасно не коригується, то для проведення інтервенцій такий режим може бути надто дорогим

Продовження таблиці 1.2

Курс, фіксований центральним банком	Більш жорсткий порівняно з фіксованим курсом з можливими відхиленнями	Метою є фіксація на невизначений термін, проте вона не гарантована: валютний курс може змінюватися без попереднього обумовлення. В іншому випадку буде потрібно проводити значні інтервенції. Сьогодні практично не застосовується. Фіксація на довгостроковий період використовувалася тоді, коли капітал був об'єктом контролю і не був надто рухомим (англійський та ірландський фунти до 1979 р.)
Курс, фіксований валютною радою, або золотий стандарт	Грошова маса (готівка плюс кошти на рахунках у банках) має бути повністю покрита іноземною валютою (або золотом) за фіксованим курсом	Жорстка дисципліна, що забезпечує конвертованість грошової маси за фіксованим курсом, який відповідно через арбітраж наближається до ринкового значення курсу. Однак запровадження такого курсу може впливати на економіку, наприклад на банки, виробництво або ціни, що може зумовити політичний тиск, направлений на зміну курсу або на повну відмову від системи валютної ради
Єдина валюта	Відмова від національної незалежної валюти та введення нової єдиної валюти для групи країн	При цьому може виникнути питання, чи грошово-кредитна політика країни буде частково незалежною, чи повністю підпаде під вплив інших країн. З першого січня 1999 р. введена єдина європейська валюта — євро. Політика передбачає прийняття спільних рішень у сфері грошово-кредитного регулювання

Джерело : [25]

1.4. Крос-курс і його розрахунок

Операції з валютами на ринку Forex здійснюються не тільки з долларом США. Можна також проводити операції з японськими єнами – проти австралійського долара тощо. **Крос-курс (cross-rates)** – це курс обміну між двома валютами, за винятком долара США.

До числа найбільш активних міжнародних ринків конверсійних операцій щодо крос-курсів належать: фунт стерлінгів до японської єни (GBP/JPY), євро до японської єни (EUR/JPY), євро до

швейцарського франка (EUR/CHF). В Україні ринок крос-курсів представлено всього кількома валютами: англійський фунт до української гривні (GBP/UAH), швейцарський франк до української гривні (CHF/UAH), євро до української гривні (EUR/UAH), польський злотий до української гривні (PLN/UAH), угорський форинт до української гривні (HUF/UAH). На жаль, визначення курсів інших валют до гривні в Україні не проводиться через те, що практично всі торговельні контракти укладаються у доларах США.

Крос-курс валют – це вторинний показник. Він розраховується через основні курси валют відносно долара США.

Деякі «екзотичні» валюти можуть взагалі не мати крос-курсу одна з одною і продаються тільки через долар США.

Існують три **способи розрахунку крос-курсів** з урахуванням того, чи є котирування валют до долара прямим чи непрямим:

- два прямі котирування,
- пряме і непряме котирування,
- два зворотні котирування.

1. **Правило розрахунку крос-курсу для валют із прямим котируванням до долара США** (долар є базою котирування для обох валют):

- для одержання сторони bid крос-курсу слід розділити сторону bid курсу валюти, що виступає в крос-курсі валютою котирування, на сторону offer курсу валюти, що у крос-курсі служить базою котирування;

- для одержання сторони offer крос-курсу слід розділити сторону offer курсу валюти, що виступає в крос-курсі валютою котирування, на сторону bid курсу валюти, що у крос-курсі служить базою котирування.

$$\text{Пряме котирування} = \text{bid} / \text{offer}$$

$$\text{Пряме котирування} = \text{bid} / \text{offer}$$

2. **Правило розрахунку крос-курсу для валют із прямим і непрямим котируванням до долара США** (долар є базою котирування для однієї з валют):

- для одержання сторони bid крос-курсу слід помножити сторони bid доларових курсів цих валют;

- для одержання сторони offer слід помножити сторони offer доларових курсів цих валют.

Пряме котирування = bid / offer

Непряме котирування = bid / offer

3. **Правило розрахунку крос-курсу для валют із непрямым котируванням до долара США** (долар є валютою котирування для обох валют):

- для одержання сторони bid крос-курсу слід розділити сторону bid курсу базової валюти на сторону offer курсу валюти котирування;
- для одержання сторони offer крос-курсу слід розділити сторону offer курсу базової валюти на сторону bid курсу валюти котирування.

Непряме котирування = bid / offer

Непряме котирування = bid / offer

Котирування за основними крос-курсами можна знайти на сторінках інформаційної системи Reuters WXX, EURX1=, GBPX1=, UANX1= та ін.

1.5. Валютна позиція банків

Валютна позиція банку (VP) – показник, що характеризує валютний ризик банку; це різниця між сумою активів та позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті.

$$VP = A_v - L_v \quad (1.8)$$

Активи та позабалансові вимоги (A_v) – це активи, які обліковуються на певний день у балансі, тобто є у розпорядженні банку на цей час, і активи, які банк одержить у майбутньому (купівля певної валюти за договорами форвард, ф'ючерс, опціон та майбутні надходження у валюті у вигляді доходу).

Балансові та позабалансові зобов'язання (L_v) – це зобов'язання банку на певний день у балансі перед клієнтами та контрагентами та зобов'язання банку у майбутньому (продаж певної валюти за договорами форвард, ф'ючерс, опціон, майбутні збитки в певній валюті).

Види валютної позиції:

1. Валютна позиція відкрита – сума активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті не збігається із сумою балансових і позабалансових зобов'язань (пасивів) у цій самій валюті.

Відкрита валютна позиція містить додатковий ризик у разі зміни валютного курсу.

$$A_v \neq L_v$$

А) Валютна позиція відкрита (чиста) довга – сума активів і позабалансових вимог перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань (пасивів) у кожній іноземній валюті.

$$A_v > L_v$$
 – показник валютної позиції має знак «+»

Банк із такою позицією може зазнати втрат у разі підвищення курсу національної валюти відносно іноземної.

Б) Валютна позиція відкрита (чиста) коротка – сума балансових і позабалансових зобов'язань перевищує суму активів і позабалансових вимог у кожній іноземній валюті.

$$A_v < L_v$$
 – показник валютної позиції має знак «-».

Банк із такою позицією може зазнати додаткових втрат у разі підвищення курсу іноземної валюти відносно національної.

2. Валютна позиція закрита – сума активів та позабалансових вимог збігається із сумою балансових та позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті:

$$A_v = L_v$$

За кожною іноземною валютою підраховується підсумок за всіма балансовими і позабалансовими активами і всіма балансовими та позабалансовими зобов'язаннями банку. Якщо вартість активів і позабалансових вимог перевищує вартість пасивів і позабалансових зобов'язань, відкривається довга відкрита валютна позиція (зі знаком «+» $A_v > L_v$).

Якщо вартість пасивів та позабалансових зобов'язань перевищує вартість активів і позабалансових вимог, відкривається коротка відкрита валютна позиція (зі знаком «-» $A_v < L_v$).

На розмір відкритої валютної позиції банку впливають:

- купівля та продаж готівкової і безготівкової іноземної валюти, усі строкові угоди – форварди, опціони, ф'ючерси та інші;
- одержання іноземної валюти у вигляді доходів або витрат і нарахування доходів і витрат, які обліковуються на відповідних рахунках (коли банк одержує дохід або збиток в іноземній валюті, він обліковується в національній валюті на день валютування);

Наприклад: банк одержав дохід на суму 1000 дол. США, що на день одержання за курсом НБУ становило 37971 грн, але на

другий день при зміні курсу НБУ це буде вже друга сума, наприклад, 37980 грн);

- купівля (продаж) основних засобів і товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту;

- надходження коштів у іноземній валюті до статутного капіталу;

- погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті (списання якої здійснюється з відповідного рахунку витрат);

- формування резервів у іноземній валюті за рахунок витрат;

- інші обмінні операції з іноземною валютою.

Будь-яка конверсійна операція, в якій беруть участь дві валюти, проведена банківською установою, змінює валютну позицію банку.

Дилери банків за робочий день роблять велику кількість операцій із різними валютами, і їхнє завдання полягає в тому, щоб не допустити відкритої позиції банку, що може призвести до значних збитків.

Відкрита позиція для банку завжди пов'язана з ризиком ліквідності та процентним ризиком.

Контрольні питання:

1. Розкрийте поняття валютного курсу.
2. Дайте визначення поняття «котирування валюти» та вкажіть види котирування.
3. Які чинники впливають на формування валютного курсу?
4. Розкрийте поняття «купівельна спроможність валюти».
5. Дайте визначення поняття «паритет купівельної спроможності».
6. За допомогою яких показників можна розрахувати паритет купівельної спроможності?
7. Розкрийте сутність рівняння обміну І.Фішера.
8. Визначте основні різновиди режимів валютних курсів, що використовуються у світовій практиці.
9. Охарактеризуйте вказані різновиди режимів валютних курсів.
10. Відмінності між фіксованим і плаваючим валютним курсом.

Тестові завдання:

1. Валютний курс – це:

А) співвідношення обміну двох грошових одиниць або ціна однієї грошової одиниці, виражена в грошовій одиниці іншої країни;

Б) сукупність форм грошових розрахунків і фінансово-кредитних інструментів організації валютних відносин;

В) фіксування курсу національної грошової одиниці стосовно іноземних грошових одиниць;

Г) встановлені урядом постійні фіксовані пропорції обміну національної валюти на іноземну та навпаки.

2. Скільки існує методів валютного котирування?

А) 4;

Б) 2;

В) 5;

Г) 3.

3. Фіксинг – це:

А) фіксування валютного курсу шляхом математичних розрахунків;

Б) визначення міжбанківського курсу шляхом послідовного зіставлення попиту і пропозиції по кожній валюті;

В) співвідношення купівельної спроможності окремих валют до певної групи товарів та послуг у двох країнах;

Г) встановлені урядом постійні фіксовані пропорції обміну національної валюти на іноземну та навпаки.

4. При якому котируванні курс продавця завжди вище, ніж курс покупця?

А) прямому;

Б) непрямому;

В) при прямому і непрямому;

Г) немає правильної відповіді.

5. Що таке крос-курс?

А) співвідношення між трьома валютами;

Б) співвідношення між двома валютами, яке витікає з їх курсу по відношенню до третьої валюти;

В) співвідношення обміну двох грошових одиниць або ціна однієї грошової одиниці, виражена в грошовій одиниці іншої країни;

Г) співвідношення між чотирма валютами.

6. В котируванні USD/UAH=37.9733, яка валюта є базовою?
А) USD;
Б) UAH;
В) жодна не є базовою;
Г) базовими є USD і UAH.
7. Які валютні курси найбільш відповідали системі золотого стандарту?
А) змішані;
Б) плаваючі;
В) фіксовані;
Г) немає правильної відповіді.
8. Види валютних курсів.
А) фіксовані, плаваючі;
Б) плаваючі, змішані;
В) змішані, плаваючі;
Г) фіксовані, плаваючі, змішані.
9. Як впливає девальвація на курс національної валюти?
А) курс знижується;
Б) курс зростає;
В) залишається незмінним;
Г) правильними є А і В.
10. Сторона bid завжди менше сторони ask?
А) ні;
Б) так;
В) інколи;
Г) немає правильної відповіді.
11. Що таке валютне котирування?
А) фіксування валютного курсу;
Б) розрахунки з іноземними контрагентами валютою;
В) співвідношення (різниця) між сумою активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті;
Г) фіксування валютного курсу шляхом математичних розрахунків.

12. Які існують методи валютного котирування?
- А) зворотній, непрямий;
 - Б) прямий, зворотній;
 - В) прямий, непрямий, зворотній;
 - Г) прямий, непрямий.
13. Курс покупця – це:
- А) курс, за яким він продає іноземну валюту за національну;
 - Б) курс обміну між двома валютами, за винятком долара США;
 - В) курс, за яким банк купує іноземну валюту за національну;
 - Г) вторинний показник, розраховується через основні курси валют відносно долара.
14. Як називається різниця між курсом покупця і курсом продавця?
- А) сальдо;
 - Б) маржа (spread);
 - В) крос-курс;
 - Г) брудний флоатинг.
15. Види валютного курсу за способом розрахунку?
- А) паритетний, фактичний;
 - Б) реальний, номінальний;
 - В) фактичний, реальний;
 - Г) паритетний, номінальний.
16. Валютна позиція закрита, коли:
- А) $A_v \neq L_v$;
 - Б) $A_v = L_v$;
 - В) $A_v < L_v$;
 - Г) $A_v > L_v$.

ТЕМА 2. Конвертованість валют

2.1. *Конвертованість валют та її види.*

2.2. *Класифікатор іноземних валют, запропонований НБУ.*

2.1. Конвертованість валют та її види

Конвертованість валюти - це її здатність вільно обмінюватися на валюти інших країн і міжнародні платіжні засоби.

Конвертованість валюти, пов'язуючи внутрішній ринок із світовим, дає змогу оперативно реагувати на зміни міжнародної господарської кон'юнктури, що позитивно впливає на економічний розвиток країни. В економіці країни, на яку поширює свій вплив світовий ринок, відбуваються процеси пристосування і вирівнювання національних умов виробництва зі світовими за всіма параметрами – витратами, цінами, якістю, технічним рівнем продукції тощо. Тільки такий режим може забезпечити повною мірою реалізацію відомого ринкового принципу «продавати на найбільш дорогих ринках і купувати на найбільш дешевих», дасть змогу раціонально використовувати кошти для інвестицій у світовому масштабі, а також отримати вигоди від міжнародного поділу праці.

Звідси конвертованість як економічна категорія – це такий стан і характер економічної і валютно-фінансової системи, за якого для власників коштів у національній валюті забезпечується свобода здійснення тих чи інших операцій як у певній країні, так і за кордоном.

Види конвертованості валют у залежності від:

1. Обмежень щодо здійснення валютних операцій:

А) Повна (вільна) конвертованість – передбачає можливість вільного обміну національної валюти на іноземну для всіх категорій власників і по всіх операціях без обмежень.

В умовах повної конвертованості здійснюється вільне використання національної грошової одиниці та її обмін на іноземні валюти без будь-яких обмежень як для резидентів, так і для нерезидентів.

Вільно конвертованими валютами (ВКВ) є валюти країн, де не існує жодних обмежень як на поточні комерційні операції, так і на операції, пов'язані з рухом капіталів, для всіх категорій учасників валютних операцій: вітчизняних (резидентів) і іноземних (нерезидентів) юридичних і фізичних осіб — власників даної валюти. Валюти з вільною конвертацією (долар США, англійський фунт стерлінгів, євро, китайський юань, японська ена) можуть обмінюватися на будь-яку іноземну валюту.

Вільна конвертованість більшості національних валют країн світу у золото існувала до Першої світової війни. В роки світової

економічної кризи 1929-1933 рр. золотий стандарт було відмінено, конвертованість національних валют у золото в більшості розвинених країн практично перестала існувати. Лише долари США, які належали центральним банкам та іншим офіційним органам іноземних країн, до серпня 1971 р. могли обмінюватися казначейством США на золото. Після серпня 1971 р. у зв'язку з кризою валютно-фінансової системи та знеціненням долара США було припинено конвертованість долара у золото.

Ще у 1976 р. МВФ ввів поняття «вільно використовувана валюта» (вільно конвертована валюта), під яким розуміють валюту, що широко використовується в міжнародних розрахунках і операціях головних валютних ринків світу.

Головний принцип віднесення валют до даної категорії – відсутність валютних обмежень у законодавстві країн-емітентів цих валют.

Б) Часткова (поточна) конвертованість означає, що на певні валютні операції та окремі категорії власників режим конвертованості не поширюється, тобто вводяться певні обмеження (за видами і обсягами операцій, термінами, категоріями суб'єктів валютного ринку тощо).

Запровадження часткової конвертованості означає, що вона існує лише для поточних операцій, за яких вільний обмін національної грошової одиниці на іноземну валюту здійснюється з метою проведення платежів за поточними статтями платіжного балансу.

Види часткової конвертованості:

- **зовнішня (нерезидентська)** – передбачає повну свободу обміну національної валюти на іноземну лише для нерезидентів;

- **внутрішня (резидентська)** – означає, що правом обміну національної валюти на іноземну користуються лише резиденти, а для нерезидентів зберігається режим неконвертованості.

В) Неконвертованими валютами є валюти, що повністю зберегли валютні обмеження на всі валютні операції як для резидентів, так і для нерезидентів. Це, як правило, валюти залежних і економічно слабо розвинених країн, які здебільшого прикріплені до валют колишніх метрополій.

Шлях до запровадження повної конверсії національної валюти лежить від зовнішньої до внутрішньої, кожна з яких є особливою формою часткової конвертованості національної валюти (рис. 2.1).

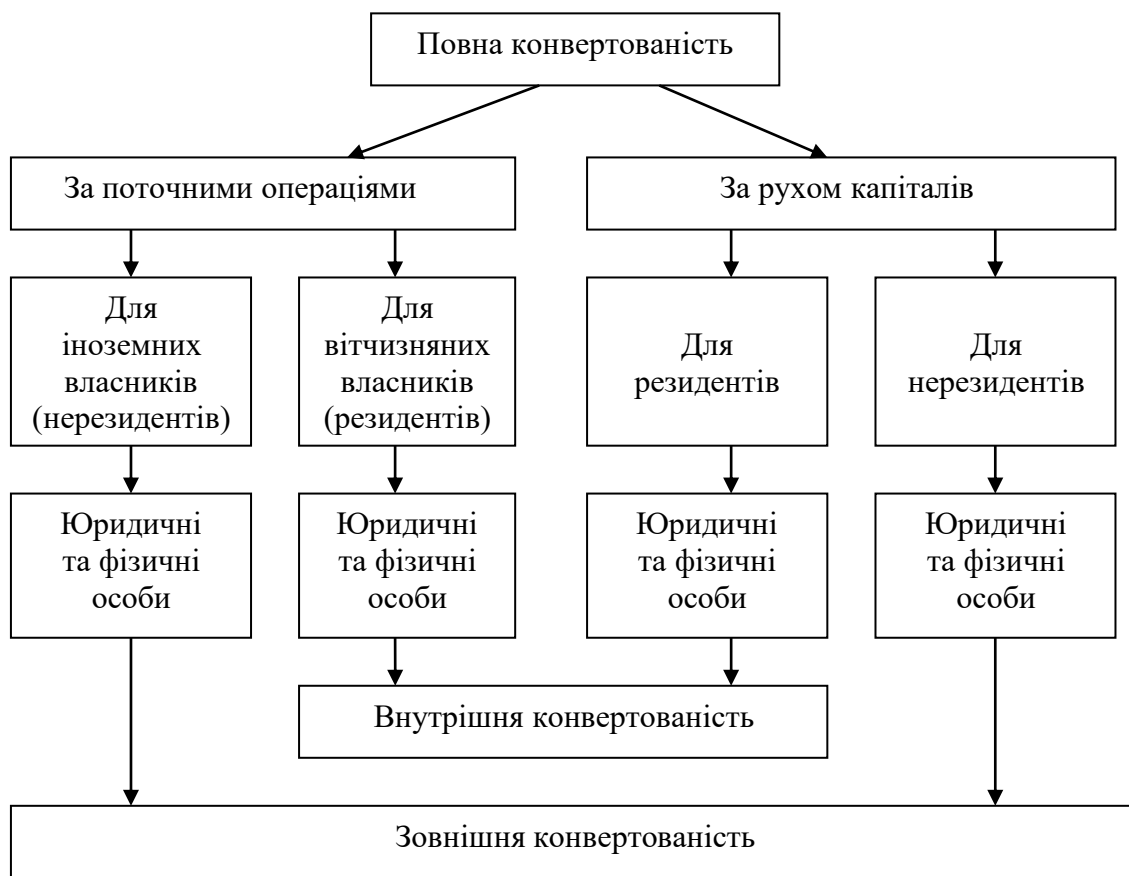

Рис. 2.1. Класифікація конвертованості валюти

2. *Мети та причин здійснення обмінних валютних операцій:*

А) Поточна конвертованість – означає можливість обміну валюти для сплати за поточними статтями платіжного балансу;

Б) Капітальна конвертованість – таку можливість передбачено за статтями, пов'язаними з рухом капіталів і кредитів.

Загалом для досягнення істинної конвертованості треба дотримуватись таких умов:

- по-перше, забезпечити вільний доступ нерезидентів на внутрішній ринок товарів, послуг, валюти і капіталів;

- по-друге, створити всі необхідні умови для виникнення зацікавленості у іноземних покупців до придбання національної валюти за іноземну валюту.

Рішення уряду про введення конвертованості замало. Необхідно, щоб ця валюта викликала довіру як у середині країні, так і поза її межами, що може бути забезпечене високою якістю та великим асортиментом вітчизняних товарів. Адже перехід

більшості країн до конвертованості своїх валют було здійснено лише після їх виходу на світові ринки з якісними товарами широкого асортименту.

Отже, конвертованість національної валюти – необхідний елемент розвинутої і відкритої ринкової економіки. Однак, повної конвертованості в широкому економічному розумінні немає навіть у країнах, де відмінено всі валютні обмеження, оскільки і в них залишається інтенсивне регулювання зовнішньої торгівлі, порядку міжнародних розрахунків, внутрішнього економічного життя. Тому ступінь і характер конвертованості валюти пов'язані з системою державного регулювання економіки кожної країни.

Введення конвертованості потребує **попереднього виконання таких умов:**

1. Ціни встановлюються ринковим методом за умови прийняттого рівня інфляції, тобто коли в країні відсутній дефіцит товарів;
2. Відсутня система загального дотування товарів і послуг;
3. Еластичність цін щодо попиту і пропозиції.

2.2. Класифікатор іноземних валют, запропонований НБУ

Конвертованість національної валюти ставить країну в нові умови вільної багатосторонньої торгівлі і міжнародної конкуренції. Економіка постійно відчуває на собі тиск з боку світового ринку внаслідок коливання цін, валютних курсів, відсоткових ставок та інших елементів кон'юнктури. Якщо до запровадження конвертованості товаровиробники працювали на внутрішній ринок під захистом торговельних і валютних обмежень, то за умов конвертованості національної валюти вони можуть бути поставлені перед фактом зростання припливу конкурентоспроможних іноземних товарів. У цьому випадку країні потрібно буде збільшувати обсяги виробництва, розширювати ринки збуту своєї продукції для покриття за рахунок доходів від експорту зростаючих витрат по імпорту. Інакше режим конвертованості національної валюти може поставити під загрозу і порушити рівновагу платіжного балансу країни.

Саме тому, для нормального функціонування механізму конвертованості національної валюти країна повинна мати достатні валютні резерви, а також більш-менш вільний доступ до надійних джерел позикових коштів, за рахунок яких вона могла б

витримувати фінансові напруження рівноваги свого платіжного балансу. Цим і можна пояснити неодноразовість переходу більшості розвинених країн Заходу до режиму конвертованості своїх валют, а також існуючі різні ступені та форми конвертованості, які притаманні цим валютам.

Залежно від рівня конвертованості іноземних валют НБУ запровадив **класифікатор іноземних валют**, згідно з яким валюти поділено на три групи:

- **вільно конвертовані валюти**, які без обмежень обмінюються на інші валюти;

- **валюти з обмеженою конвертованістю**;

- **неконвертовані валюти**, які не обмінюються на інші валюти і курси яких НБУ не визначаються.

У межах умов діючої валютної системи конвертованою вважається та валюта, країна походження якої взяла на себе зобов'язання, передбачені пунктами 2, 3, 4 ст. VIII Угоди про МВФ.

Члени МВФ, що приєднуються до ст. VIII Статуту МВФ зобов'язуються усунути будь-які обмеження на платежі та перекази за поточними міжнародними валютними операціями, а також не брати участі в дискримінаційних валютних угодах і не вдаватися до практики численних обмінних курсів.

У класифікаторі іноземних валют НБУ до групи вільно конвертованих валют відносяться: австралійські долари (AUD), англійські фунти стерлінгів (GBP), датські крони (DKM), ірландські фунти (IEP), канадські долари (CAD), норвезькі крони (NOK), долари США (USD), євро (EUR), шведські крони (SEK), швейцарські франки (CHF), японські ієни (JPY), ісландські крони (ISK), СДР.

До групи іноземних валют з обмеженою конвертацією належать: чилійські песо, чеські крони, словацькі крони, єгипетські фунти, сінгапурські долари, угорські форинти, індійські рупії, ізраїльські шекелі, корейські вони, румунські леї, реалі Саудівської Аравії, тайванські долари, турецькі ліри, кувейтські динари, новозеландські долари, мальтійські ліри, болгарські леви, хорватські куни та деякі інші.

До групи неконвертованих валют у класифікаторі НБУ відносяться усі інші валюти, які не включені до першої і другої груп валют.

Контрольні питання:

1. Розкрийте поняття конвертованості валюти.
2. У чому полягає відмінність повної та часткової конвертованості валюти?
3. У чому різниця між зовнішньою та внутрішньою конвертованостями?
4. Охарактеризуйте класифікатор іноземних валют НБУ.
5. Наведіть приклади неконвертованих валют.

Тестові завдання:

1. Здатність вільно обмінюватися на валюти інших країн та міжнародні платіжні засоби і навпаки відповідно до ринкового курсу – це:

- А) конвертована валют;
- Б) неконвертована валюта;
- В) часткова конвертованість;
- Г) капітальна конвертованість.

2. Без конвертованості національної грошової одиниці фізичні та юридичні особи України (резиденти) не могли б підключитися до:

- А) зовнішньоекономічної операції;
- Б) зовнішньоекономічної стратегії;
- В) зовнішньоекономічної юриспруденції;
- Г) зовнішньоекономічної кооперації.

3. Повна конвертованість передбачає:

А) впровадження певних обмежень на обмін національної валюти на іноземну як стосовно окремих суб'єктів валютних відносин, так і стосовно різних видів операцій;

Б) на певні валютні операції та окремі категорії власників режим конвертованості не поширюється, тобто вводяться певні обмеження (за видами і обсягами операцій, термінами, категоріями суб'єктів валютного ринку тощо);

В) можливість вільно (без будь-яких обмежень) обмінювати національну валюту на іноземну всім категоріям суб'єктів валютних відносин і з будь-якою метою, тобто для всіх видів цілей та операцій;

Г) валюти, що повністю зберегли валютні обмеження на всі валютні операції як для резидентів, так і нерезидентів. Це, як

правило, валюти залежних і економічно слабо розвинених країн, які здебільшого прикріплені до валют колишніх метрополій.

4. Наявність певних обмежень на обмін національної валюти на іноземну як стосовно окремих суб'єктів валютних відносин, так і стосовно різних видів операцій – це:

- А) часткова конвертованість;
- Б) повна конвертованість;
- В) поточна конвертованість;
- Г) капітальна конвертованість.

5. Якщо конвертація національної валюти дозволена тільки для нерезидентів, то це:

- А) внутрішня конвертація;
- Б) зовнішня конвертація;
- В) поточна конвертованість;
- Г) немає правильної відповіді.

6. Внутрішня конвертація – це:

- А) конвертація національної валюти дозволена тільки для нерезидентів;
- Б) можливість для резидентів і нерезидентів здійснювати обмін даної валюти на іноземну з будь-якою метою;
- В) можливість обміну валюти для сплати за поточними статтями платіжного балансу;
- Г) конвертація національної валюти дозволена для резидентів.

7. Якщо конвертація поширюється тільки на платежі за поточними операціями – то це конвертація:

- А) поточна;
- Б) капітальна;
- В) повна;
- Г) зовнішня.

8. Якщо конвертація дає можливість резидентам і нерезидентам обмінювати дану валюту на іноземну з будь-якою метою, то це конвертація:

- А) поточна;
- Б) капітальна;

- В) повна;
- Г) зовнішня.

9. Капітальною називають:

- А) якщо конвертація поширюється тільки на платежі за поточними операціями;
- Б) можливість для резидентів і нерезидентів здійснювати обмін даної валюти на іноземну з будь-якою метою;
- В) якщо конвертація здійснюється за платежами за рухом капіталу;
- Г) можливість для резидентів і нерезидентів здійснювати обмін даної валюти на іноземну з певною метою.

10. Україна у 1997 р. оголосила про:

- А) про внутрішню конвертацію за поточними операціями;
- Б) про капітальну конвертацію за поточними операціями;
- В) часткову конвертацію своєї валюти за поточними операціями;
- Г) повну конвертацію своєї валюти за поточними операціями.

11. Залежно від рівня конвертованості НБУ запропонував класифікацію іноземної валюти, згідно з яких вони поділяються на:

- А) 3 групи;
- Б) 4 групи;
- В) 6 груп;
- Г) 2 групи.

12. До 2 групи рівня конвертованості НБУ відносяться:

- А) еластичність цін щодо попиту і пропозиції;
- Б) неконвертовані валюти, які не обмінюються на інші валюти і курси яких не котируються і не визначаються Національним банком України;
- В) вільно конвертовані валюти, які без обмежень обмінюються на інші види валют, і курси яких котируються Національним банком України;
- Г) валюти з обмеженою конвертованістю, які обмінюються на інші валюти з певним обмеженням, і крос-курси яких визначаються Національним банком України.

13. Валюти, що повністю зберегли валютні обмеження на всі валютні операції як для резидентів, так і для нерезидентів – це:

- А) часткова конвертованість;
- Б) конвертовані валюти;
- В) неконвертовані валюти;
- Г) капітальна конвертованість.

14. Залежно від валютних обмежень розрізняють такі види конвертованості валют:

- А) зовнішня, повна, внутрішня;
- Б) внутрішня, капітальна, поточна, зовнішня;
- В) внутрішня, зовнішня, поточна;
- Г) капітальна, внутрішня, зовнішня.

15. Члени МВФ, що приєднуються до ст. VIII Статуту МВФ зобов'язуються:

А) усунути будь-які обмеження на платежі та перекази за поточними міжнародними валютними операціями, а також не брати участі в дискримінаційних валютних угодах і не вдаватися до практики численних обмінних курсів;

Б) мати внутрішній ринок товарів, послуг, валюти і капіталів, до якого мали б обмежений доступ нерезиденти;

В) мати достатньо збалансований ринок, конкурентоспроможний і відкритий, з незначними торговельними валютно-фінансовими обмеженнями або при їх повній відсутності;

Г) створити всі необхідні умови для виникнення зацікавленості у іноземних покупців до придбання гривні за іноземну валюту.

16. Конвертованість як економічна категорія це:

А) валюта, що повністю зберегла валютні обмеження на всі валютні операції як для резидентів, так і для нерезидентів;

Б) означає, що на певні валютні операції та окремі категорії власників режим конвертованості не поширюється, тобто вводяться певні обмеження;

В) можливість вільного обміну національної валюти на іноземну для всіх категорій власників і по всіх операціях без обмежень;

Г) такий стан і характер економічної і валютно-фінансової системи, при якому для власників коштів у національній валюті забезпечується свобода здійснення тих чи інших операцій як у певній країні, так і за кордоном.

17. Роль світових грошей виконує валюта:

- А) англійський фунт стерлінгів;
- Б) індійська рупія;
- В) українська гривня;
- Г) грузинські ларі.

18. Для сучасних валютних ринків не є характерним:

- А) лібералізація валютних відносин;
- Б) високий ступінь інтеграції;
- В) стабільність курсів;
- Г) активне використання електронної техніки.

ТЕМА 3. Платіжний баланс країни

3.1. Поняття платіжного балансу.

3.2. Структура платіжного балансу.

3.1. Поняття платіжного балансу

Відносини між країнами світу породжують взаємні вимоги і платежі за ними. Упродовж певного періоду між платежами і надходженнями будь-якої країни складається певне співвідношення.

Платіжний баланс – це співвідношення між зобов'язаннями країни, за якими настав строк платежу, і строковими вимогами цієї країни до інших країн за певний період.

З бухгалтерського погляду платіжний баланс завжди знаходиться в рівновазі.

За економічним змістом платіжний баланс – це макроекономічна модель, що характеризує стан і динаміку зовнішньоекономічних відносин країни із зовнішнім світом.

Стан платіжного балансу визначає попит і пропозицію національної та іноземної валюти в даний момент, він є одним з факторів формування валютного курсу.

За формою складання платіжний баланс – це статичний звіт про надходження валютних коштів до країни та витрачання їх за певний період у розрізі окремих статей, країн або груп країн.

Складання платіжних балансів всі країни здійснюють на основі Керівництва МВФ із складання платіжних балансів (Balance of Payments Manual, 5-те видання).

Для максимально точного складання платіжного балансу країни необхідно визначитись з наступними поняттями:

Економічна територія – географічна територія України, яка керується урядом і в якій вільно переміщуються люди, товари та капітал.

Економічна територія **включає**:

- 1) повітряний простір,
- 2) територіальні води;
- 3) континентальний шельф, над якими країна має виключне право володіння;
- 4) територіальні анклавів в інших країнах (чітко означені земельні ділянки, що знаходяться в інших країнах і використовуються урядом, якому вони належать, або якщо уряд орендує їх у дипломатичних, військових, наукових чи інших цілях).

Економічна територія **не включає** територіальні анклавів, що використовуються іноземними урядами або міжнародними організаціями, які фізично розташовані в географічних кордонах цієї країни.

Економічна територія не обов'язково збігається з кордонами, які визначені політично. Вона складається з географічної території, що адмініструється урядом.

Визначення резидента (нерезидента) в теорії складання платіжного балансу є таким самим, як і у монетарній статистиці.

До секторів та підсекторів економіки належать такі основні типи складових, що є резидентами в економіці:

1. Підприємства. Мають центр економічної зацікавленості в Україні, якщо вони залучені до виробництва значної кількості товарів (послуг) або операцій з землею. Вони повинні :

- мати хоча б одну установу, яку збираються експлуатувати протягом певного періоду (рік або більше);
- мати повний та окремий комплект звітів про місцеву діяльність (декларацію про доходи, балансовий звіт, звіт про операції з холдинговою компанією);
- сплачувати податки країні-господарю;
- отримувати кошти для своєї роботи на свій рахунок;
- мати поточний рахунок.

Іноземні підприємства, залучені до виробничого процесу, є резидентами економіки тієї країни, де вони розташовані. Принцип, за яким визначається підприємство-резидент стосується також

підприємств, що використовують пересувне обладнання (кораблі, повітряні судна, бурові вежі та платформи, залізничний рухомий склад) за межами економічної території тієї країни, резидентами якої вони є.

Підприємства, які знаходяться в Україні і ведуть в ній економічну діяльність та повністю чи частково засновані за рахунок іноземного капіталу, також вважаються резидентами України. Це стосується, наприклад, спільних підприємств, дочірніх фірм, банківських установ, заснованих з участю іноземного капіталу.

2. Компанії.

3. Представництва іноземних компаній. Мають певний штат співробітників, використовують власне чи орендоване приміщення і перебувають в Україні не менше 1 року і, з точки зору платіжного балансу, є резидентами. Таке саме положення діє щодо представництв українських компаній за кордоном – вони є резидентами тієї країни, де розташовані і провадять свою діяльність.

4. Некомерційні установи та корпорації. Є резидентами тієї країни, за законами і постановами якої вони були утворені і в якій їх існування як юридичного та соціального об'єкта офіційно визнано та задокументовано.

5. Установи органів державного управління. Розташовані на території країни, є резидентами економіки і включають усі установи і урядові органи на центральному, обласному та місцевому рівнях, а також посольства, консульства, військові установи та інші одиниці державного управління, що розташовані за межами країн.

6. Домашні господарства. Домашнє господарство вважається резидентом, якщо воно володіє помешканням на території країни і ця країна є основним місцем проживання його членів, та як сектор економіки має центр економічної зацікавленості в даній країні. Член домашнього господарства, який залишає економічну територію, але протягом певного обмеженого проміжку часу повертається назад, продовжує бути резидентом, навіть якщо такі поїздки систематичні.

До категорії «резиденти» належать:

- мандрівники, тобто особи, які залишають економічну територію на обмежений строк у справах, для відпочинку,

поліпшення здоров'я, підвищення освіти, з релігійних та інших мотивів;

- особи, які працюють деякий час на економічній території, що відрізняється від тієї, де знаходиться домашнє господарство, до якого вони належать;

- працівники, які тимчасово працюють в іншій країні, а потім повертаються до свого домашнього господарства (прикордонні працівники, персонал іноземних посольств, консульств, який наймається на місці, екіпажі кораблів, повітряних суден та іншого пересувного обладнання, що частково або повністю використовується поза економічною територією).

За визначенням МВФ, платіжний баланс – це статистичний звіт за певний період, що показує:

а) операції з товарами, послугами і доходами, здійснені якоюсь країною з іншими країнами світу;

б) зміну власності та інші зміни в монетарному золоті, спеціальних правах запозичення (СПЗ), а також фінансових вимогах і зобов'язаннях якоїсь країни стосовно решти країн світу;

в) односторонні перекази і компенсаційні запаси, необхідні для балансування (в бухгалтерському розумінні) операцій і змін, що взаємно не покриваються.

Часом реєстрації операції вважається той день, коли здійснено зарахування певної суми коштів на кореспондентський рахунок або її списання.

В основу складання платіжного балансу покладено **два принципи:**

1) охоплення всіх зовнішньоекономічних операцій країни за певний період (місяць, квартал, рік);

2) подвійний бухгалтерський запис операцій (кредит у кінцевому рахунку повинен збігатися з дебетом), тому дисбаланс за одними статтями має балансуватися іншими статтями.

Платіжний баланс базується на принципах бухгалтерського обліку: кожна економічна операція має подвійний запис – за кредитом однієї статті та за дебетом іншої.

Це правило свідчить про те, що більшість економічних операцій за суттю є обміном економічними цінностями. У зв'язку з тим, що кожна угода реєструється два рази, підсумковий результат має бути взаємно врівноважений, а чисте сальдо всіх угод – дорівнювати нулю.

У разі безоплатного надання економічних цінностей (товарів, послуг або фінансових активів) для висвітлення цієї операції подвійним записом запроваджується особлива стаття «трансферти».

Різниця між кредитовими та дебетовими проводками, що виникає в результаті часових і вартісних розбіжностей, називається «чисті помилки та упущення». Ці показники подано у відповідній балансуючій статті «Помилки та упущення».

3.2. Структура платіжного балансу

I. Баланс поточних операцій:

1) *Торговельний баланс* – це співвідношення між надходженнями за експортом і платежами за імпортом товарів:

- експорт;
- імпорт.

2) *Баланс послуг* – це рух коштів у зв'язку з обміном між резидентами та нерезидентами різноманітними послугами (транспортними, туристичними, комунікаційними, культурними, ліцензійними, інформаційними тощо);

3) *Доходи* – це рух коштів, пов'язаний з доходами фізичних осіб-резидентів, одержаними в оплату праці за кордоном і доходами від інвестиційної діяльності;

4) *Поточні трансферти* – це рух коштів на базі еквівалентних засад (гуманітарна допомога, внески до фондів тощо).

II. Баланс руху капіталів і кредитів:

1) *Капітальні трансферти* – це операції, пов'язані з переданням права власності на основний капітал або анулювання боргів кредитором, коли рух вартості здійснюється на еквівалентній основі;

2) *Прямі інвестиції* – це капітальні вкладення прямих інвесторів у зарубіжні підприємства;

3) *Портфельні інвестиції* – це операції з цінними паперами (облігації, привілейовані акції, депозитні сертифікати тощо);

4) *Інші інвестиції* – це операції кредитного характеру (кредити МВФ та інших міжнародних організацій, комерційні кредити тощо).

Торговельний баланс – це співвідношення вартості експорту та імпорту. Оскільки значна частина зовнішньої торгівлі здійснюється в кредит, існують розбіжності між показниками

торгівлі, платежів і надходжень, що фактично здійснені за відповідний період.

Саме завдяки цим розбіжностям і виникло поняття платіжного балансу як співвідношення здійснених грошових платежів і фактичних надходжень, на відміну від загального торговельного балансу, що відображає відповідні вимоги і зобов'язання з різними термінами погашення.

Економічний зміст активу або дефіциту торговельного балансу щодо конкретної країни залежить від її положення в світовому господарстві, характеру її зв'язків з партнерами і загальної економічної політики.

Країнам, які відстають від лідерів за рівнем економічного розвитку, активний торговельний баланс потрібний як джерело валютних засобів для оплати міжнародних зобов'язань по інших статтях платіжного балансу.

Для промислово розвинених країн активне сальдо використовується для створення другої економіки за кордоном.

Пасивний торговельний баланс вважається небажаним і звичайно оцінюється як ознака слабкості світогосподарських позицій країни. Це притаманно країнам, які розвиваються, де гостро відчувається нестача валютних надходжень.

Для промислово розвинених країн цей показник може мати зовсім інше значення. *Наприклад, дефіцит торговельного балансу США (з 1971р.) пояснюється активним просуванням на їх ринки міжнародних конкурентів з виробництва товарів підвищеної складності (Західна Європа, Японія, Південна Корея, Гонконг, Тайвань, нові індустріальні країни).*

Баланс послуг і некомерційних платежів – баланс «невидимих» операцій. У цей розділ балансу включаються платежі і надходження за транспортні перевезення, страхування, електронний, телекосмічний та інші види зв'язку, міжнародний туризм, обмін науково-технічним і виробничим досвідом, експортні послуги, утримання дипломатичних, торговельних та інших представництв за кордоном, передачу інформації, культурні та наукові обміни, різні комісійні збори, рекламу, організацію виставок, ярмарків тощо.

Сьогодні послуги стали найбільш динамічним сектором світогосподарських зв'язків, їх значення і вплив на обсяги та структуру платежів постійно зростають. Це торгівля ліцензіями, ноу-хау,

іншими видами науково-технічного та виробничого досвіду, лізингові операції, ділові консультації та інші послуги виробничого і персонального характеру.

За прийнятими у світовій статистиці правилами в розділ «Послуги» входять, як не дивно, виплати доходів за інвестиціями за кордоном і відсотків за міжнародними кредитами, хоча за економічним змістом вони, безумовно, ближчі до руху капіталів.

За методикою МВФ прийнято також показувати особливою позицією в платіжному балансі так звані односторонні перекази:

- державні операції – субсидії іншим країнам у якості економічної допомоги, державні пенсії, внески в міжнародні організації;
- приватні перекази – перекази іноземних робітників, фахівців, родичів на батьківщину.

Три перераховані групи операцій (послуги, надходження від інвестицій, односторонні перекази) називають «невидимими» операціями на протигагу експорту та імпорту реальних цінностей-товарів.

Використовується також термін «послуги і некомерційні платежі» як данина традиції тих часів, коли основним змістом економічних зв'язків між країнами була торгівля товарами.

Платіжний баланс по поточних операціях включає торговельний баланс і «невидимі операції». Поточними ці операції стали називати для того, щоб відокремити світову торгівлю товарами та послугами від міжнародного руху фінансових ресурсів у формі капіталів і кредитів.

Баланс руху капіталів і кредитів – виражає співвідношення виводу і вводу державних приватних капіталів, наданих і одержаних міжнародних кредитів.

За економічним змістом ці операції поділяють на **дві категорії**:

- міжнародний рух підприємницького капіталу;
- міжнародний рух позикового капіталу.

До поняття **«підприємницький капітал»** входять:

- прямі іноземні інвестиції (придбання і будівництво підприємств за кордоном);
- портфельні інвестиції (купівля цінних паперів іноземних компаній).

Вивіз підприємницького капіталу на певному етапі відбувається інтенсивніше, ніж зростання виробництва і зовнішньої торгівлі, що свідчить про його важливу роль в інтернаціоналізації господарського життя.

Причому понад 2/3 вартості прямих іноземних інвестицій становлять взаємні капіталовкладення розвинених країн. Це є наочним підтвердженням того, що господарські зв'язки між розвиненими країнами зміцнюються більшою мірою, ніж між іншими країнами світу.

Міжнародний рух позикового капіталу класифікується за ознаками терміновості:

- довго- ;
- середньо-;
- короткострокові операції.

Довго- і середньострокові операції включають державні і приватні позики та кредити, які надаються на термін більше 1 року.

Одержувачами державних позик і кредитів виступають переважно країни, що розвиваються, та держави, які відстають від світових лідерів (колишні країни соціалістичного табору), тоді як розвинені країни виступають головними кредиторами.

Щодо приватних довгострокових запозичень і кредиторів, то до них вдаються поряд з країнами, що розвиваються, та постсоціалістичними, також і корпорації розвинених країн, активно використовуючи залучення ресурсів зі світового ринку у формі випуску довгострокових цінних паперів або банківського кредиту.

Короткострокові операції включають:

- міжнародні кредити терміном до 1 року;
- поточні рахунки національних банків у іноземних банках (авуари);
- переміщення грошового капіталу між банківськими установами.

За останні 30-річчя міжбанківські короткострокові операції на світовому грошовому ринку набули значного поширення. Якщо в 60-70 рр. переважало стихійне переміщення «гарячих» грошей, що посилювало інфляцію і призвело до кризи Бреттон-Вудської валютної системи, то з 80-х р. основний потік короткострокових грошових капіталів направляється з США завдяки більшим

відсоткам та курсу дол. США. Так, на початку 80-х р. щорічний приплив цих капіталів сягав 100-150 млрд дол. США (на початку 90-х р. він зменшився до 70 млрд дол. США).

Помилки і пропуски. Незважаючи на постійне вдосконалення методики обробки статистичних показників платіжного балансу, похибки, пов'язані з помилками і пропусками, все-таки залишаються досить значними. Саме тому виділяється спеціальна стаття «Помилки і пропуски», до якої включаються дані як статистичних похибок, так і неврахованих операцій.

Фахівці, які займаються розрахунками платіжного балансу, зазначають, що найважче піддається обліку рух короткострокового грошового капіталу, особливо в періоди кризи.

Внаслідок цього стаття «Помилки і пропуски» розташована безпосередньо за розділом платіжного балансу, де фіксується рух капіталів і кредитів. Показники статті «Помилки і пропуски» різко зростають в кризових ситуаціях.

Операції з ліквідними валютними активами. Заключна стаття платіжного балансу відображає операції з ліквідними валютними активами, в яких беруть участь державні валютні органи і в результаті чого відбуваються зміни як величини, так і складу центральних офіційних золотовалютних резервів.

Залежно від характеру причин, що породжують виникнення платежів і надходжень, розрізняють такі групи платіжного балансу:

1) баланс платежів у зовнішній торгівлі – надходження за експортом і платежі за імпортом товарів;

2) баланс послуг морського та інших видів транспорту, банківських установ, страхових організацій, поштово-телеграфні послуги;

3) баланс платежів за затратними капітальними вкладеннями;

4) баланс платежів за некомерційними операціями (утримання посольств, туризм, перекази іноземних робітників, іммігрантів).

Як зразок складання платіжного балансу діє схема, опублікована МВФ ще у 1977 р. Повна детальна схема складання платіжного балансу, рекомендована МВФ, містить 112 статей. Укрупнена схема зводить ці статті в 8 блоків.

Сучасна класифікація статей платіжного балансу за методикою МВФ:

А. Поточні операції (поточний платіжний баланс)

Товари: експорт ФОБ

Товари: імпорт ФОБ

Торговельний баланс

Інші товари, послуги і доходи: кредит

Інші товари, послуги і доходи: дебет

Усього: товари, послуги і доходи

Приватні односторонні перекази

Усього, включаючи офіційні (державні) односторонні перекази

Державні односторонні перекази

Підсумок А. Баланс поточних операцій.

В. Прямі інвестиції та інший довгостроковий капітал

Прямі інвестиції

Портфельні інвестиції

Інший довгостроковий капітал

Національний держсектор

Банківський сектор

Інші сектори

Усього (підсумок) А+В (базисний баланс) відповідає концепції базисного балансу США.

С. Короткостроковий капітал

Національний держсектор

Банківський сектор

Інші сектори

Д. Помилки і пропуски

Усього (підсумок): А+В+С+ D (баланс ліквідності) відповідає концепції ліквідності в США.

Е. Компенсаційні статті

Переоцінка золотого запасу

Спеціальні права запозичення (SDR)

Переоцінка валютних резервів

Усього: А+В+С+D+E

Ф. Надзвичайне фінансування

Усього: А+В+С+D+E+F

Г. Зобов'язання, складають валютні резерви іноземних державних органів

Усього: А+В+С+D+E+ F+G (баланс офіційних рахунків, підсумковий баланс) відповідає концепції офіційних розрахунків в США

Н. Підсумкова зміна резервів

Монетарне золото (державний золотий запас)

SDR (СПЗ)

Резервна позиція в МВФ

Валютні активи

Інші вимоги

Використання кредитів МВФ [29].

Прийнята МВФ система класифікації статей платіжного балансу використовується країнами-членами Фонду як основа національних методів класифікації.

Однак, платіжні баланси промислово розвинених країн і країн, що розвиваються, суттєво відрізняються як за методикою складання, так і за змістом.

Схеми платіжних балансів, прийнятих сьогодні МВФ і ОЕСР, враховують спільні риси, притаманні всім розвиненим країнам, і водночас дають змогу кожній країні вносити свої корективи.

Як правило, такі особливості пов'язані з методами виміру сальдо платіжного балансу та його покриття.

Україна після вступу до МВФ (у 1992 р.) регулярно публікує свій платіжний баланс.

Співвідношення поточних надходжень і платежів для різних країн протягом певного періоду складається по-різному. В одних країнах надходження перевищують платежі – це активний платіжний баланс, в інших, навпаки, платежі перевищують надходження, тобто має місце пасивний платіжний баланс.

Країни з активним платіжним балансом використовують сальдо для інвестицій.

Вивезення капіталу здійснюється в різних формах:

- будівництво підприємств в інших країнах;
- купівля цінних паперів;
- купівля нерухомості;
- розміщення грошей в іноземних банках.

Країни з пасивним платіжним балансом вимушені ввозити капітал.

Якщо платіжний баланс тривалий час залишається пасивним, то сальдо покривається раніше накопиченою іноземною валютою і вивезенням золота. Золото є кінцевим засобом погашення пасивного сальдо платіжного балансу.

Від стану платіжного балансу країни залежить попит на іноземну валюту. Тому й курс валюти залежить від стану цього балансу.

У разі активного платіжного балансу пропозиції іноземної валюти перевищують попит на неї – курс національної валюти вищий; при пасивному платіжному балансі попит на іноземну валюту перевищує пропозицію – курс національної валюти падає. Оскільки, платіжний баланс країни складається по-різному, то й курс валют характеризується різним станом.

Одним із головних завдань складання платіжного балансу є вимірювання його сальдо. Загальновизнаний метод визначення дефіциту чи активу платіжного балансу – поділ його на основні та балансуєчі статті.

Сальдо основних статей називається «сальдо платіжного балансу», а залежно від того, позитивна ця величина чи від’ємна – активом чи дефіцитом платіжного балансу. Його покривають за допомогою балансуєчих статей.

Сальдо платіжного балансу – важливий показник, значення якого враховується при обчисленні ВВП і національного доходу, впливає на стан валюти, на вибір засобів зовнішньої та внутрішньої економічної політики. Тому, під час вимірювання сальдо платіжного балансу потребує уваги класифікації статей на основні та балансуєчі.

За станом платіжного балансу важко оцінити стан заборгованості країни іншим країнам, тому для відображення загальної заборгованості використовують **розрахунковий баланс**.

Залежно від того, за який період в розрахунковому балансі відображається міжнародна заборгованість, він поділяється на:

- розрахунковий баланс за певний період – це співвідношення всіх вимог і зобов’язань, що склалися за певний період (рік);
- розрахунковий баланс на певну дату – це співвідношення загальної суми заборгованості якоїсь країни всім іншим країнам і загальної суми заборгованості цієї країни іншим країнам на певну дату.

Стан розрахункового балансу показує, кредитором чи боржником є країна. У країн-кредиторів баланс має активне сальдо, у країн-боржників – пасивне.

Відмінності платіжного і розрахункового балансів:

– платіжний баланс містить тільки фактично здійснені надходження і платежі, тоді як у розрахунковому враховуються і непогашені;

– платіжний баланс містить тільки реально здійснені (одержані чи видані) кредити та інвестиції, а розрахунковий – і ті, які фактично ще не існують;

– платіжний баланс містить тільки сплачені експорт та імпорт товарів і послуг, а розрахунковий баланс – і несплачену частку зовнішньоторговельного договору. Таким чином, сальдо платіжного і розрахункового балансів не збігаються.

Контрольні питання:

1. Розкрийте сутність поняття «платіжний баланс».
2. Дайте визначення поняття «економічна територія держави».
3. Які юридичні та фізичні особи належать до резидентів та нерезидентів України?
4. Охарактеризуйте структуру платіжного балансу.
5. Які операції відображаються у торговельному балансі?
6. Що відображає баланс «невидимих» операцій?
7. Які операції враховуються у балансі руху капіталів і кредитів?
8. Яка структура сучасної класифікації статей платіжного балансу за методикою МВФ?

Тестові завдання:

1. За формою складання платіжний баланс – це:
 - А) макроекономічна модель, що характеризує стан та динаміку зовнішньоекономічних відносин країни із зовнішнім світом;
 - Б) співвідношення між зобов'язаннями країни, за якими настав строк платежу, і строковими вимогами цієї країни до інших країн за певний період;
 - В) співвідношення суми платежів, здійснених даною країною за кордоном, та іноземних надходжень, отриманих нею за певний період;
 - Г) кількісне вираження відносин між сторонами будь-якої діяльності, які повинні врівноважувати одна одну.
2. Платіжний баланс включає:
 - А) агрегування усіх операцій, зібрання і аналіз даних за певний період часу;

Б) здійснені (одержані чи видані) кредити та інвестиції, а розрахунковий – і ті, які фактично ще не існують;

В) розрахований (сплачений) експорт і імпорт товарів та послуг; фактично проведені надходження і платежі; фактично отримані або видані кредити та інвестиції;

Г) правильними є варіанти Б і В.

3. При активному сальдо платіжного балансу:

А) збільшуються надходження іноземної валюти в країну, що призводить до зростання валютних резервів держави;

Б) спричиняє вплив іноземної валюти з країни і призводить до зменшення валютних резервів;

В) валюта залишається незмінною;

Г) жодна відповідь не є правильною.

4. Спричиняє вплив іноземної валюти з країни і призводить до зменшення валютних резервів.

А) активне сальдо;

В) пасивне сальдо;

В) змішане сальдо;

Г) немає правильної відповіді.

5. За економічним змістом платіжний баланс визначається як:

А) більшість економічних операцій за суттю є обміном економічними цінностями;

Б) платіжний звіт за певний період часу, в якому відображаються усі економічні ситуації між резидентами і нерезидентами держави;

В) макроекономічна модель, що характеризує стан та динаміку зовнішньоекономічних відносин країни із зовнішнім світом;

Г) співвідношення між зобов'язаннями країни, за якими настав строк платежу, і строковими вимогами цієї країни до інших країн за певний період.

6. При визначенні сальдо платіжного балансу його статті можна поділити на:

А) основні і балансуючі;

Б) основні і поточні;

В) основні, балансуючі, поточні;

Г) балансуючі, поточні.

7. Торговельний баланс:

- А) співвідношення вартості експорту і імпорту;
- Б) рух коштів у зв'язку з обміном між резидентами та нерезидентами різноманітними послугами;
- В) рух коштів, пов'язаний з доходами фізичних осіб-резидентів, одержаними в оплату праці за кордоном та доходами від інвестиційної діяльності;
- Г) рух коштів на безеквівалентних засадах (гуманітарна допомога, внески до фондів тощо).

8. До поняття «підприємницький капітал» входять:

- А) портфельні інвестиції (купівля цінних паперів іноземних компаній);
- Б) прямі іноземні інвестиції (придбання і будівництво підприємств за кордоном);
- В) правильними є відповіді А і Б;
- Г) жодна відповідь не є правильною.

9. Короткострокові операції включають:

- А) поточні рахунки національних банків у іноземних банках (авуари);
- Б) міжнародні кредити терміном до 1 року;
- В) переміщення грошового капіталу між банками;
- Г) правильними є відповіді А, Б, В.

10. Скільки статей містить повна детальна схема складання платіжного балансу, рекомендована МВФ:

- А) 123 статті;
- Б) 121 статтю;
- В) 112 статей;
- Г) 109 статей.

11. Баланс платежів у зовнішній торгівлі це:

- А) надходження за експортом і платежі за імпортом товарів;
- Б) співвідношення поточних надходжень і платежів для різних країн протягом певного періоду;
- В) співвідношення вартості експорту і імпорту;
- Г) немає правильної відповіді.

12. До балансу руху капіталів і кредитів входять:

- А) прямі інвестиції, капітальні трансферти;
- Б) портфельні інвестиції;
- В) портфельні інвестиції, прямі інвестиції, капітальні трансферти;
- Г) капітальні трансферти, портфельні інвестиції.

13. До балансу поточних операцій входять:

- А) доходи, торговельний баланс, баланс послуг;
- Б) торговельний баланс, баланс послуг, доходи, поточні трансферти;
- В) баланс послуг, доходи, поточні трансферти, доходи;
- Г) торговельний баланс, баланс послуг, поточні трансферти.

14. Поточні трансферти це:

- А) рух коштів, пов'язаний з доходами фізичних осіб-резидентів, одержаними в оплату праці за кордоном і доходами від інвестиційної діяльності;
- Б) капітальні вкладення прямих інвесторів у іноземні підприємства;
- В) рух коштів на безеквівалентних засадах (гуманітарна допомога, внески до фондів тощо);
- Г) це рух коштів, пов'язаний з доходами фізичних осіб-резидентів, одержаними в оплату праці за кордоном і доходами від інвестиційної діяльності.

15. Міжнародний рух позикового капіталу класифікується за ознаками терміновості:

- А) довгострокові операції;
- Б) короткострокові операції;
- В) середньострокові операції;
- Г) правильними є відповіді А, Б, В.

16. Розрахунковий баланс на певну дату:

- А) співвідношення всіх вимог і зобов'язань, що склалися за певний період (рік);
- Б) співвідношення загальної суми заборгованості якоїсь країни всім іншим країнам і загальної суми заборгованості цієї країни іншим країнам на певну дату;
- В) співвідношення вартості експорту і імпорту;

Г) рух коштів, пов'язаний з доходами фізичних осіб-резидентів, одержаними в оплату праці за кордоном і доходами від інвестиційної діяльності.

17. Сальдо платіжного і розрахункового балансів:

- А) збігаються;
- Б) залишаються незмінними;
- В) не збігаються;
- Г) збігаються, але частково.

18. Зростання курсу національної валюти вплине на сальдо торговельного балансу країни:

- А) воно зросте;
- Б) воно зменшиться;
- В) воно не зміниться;
- Г) воно зміниться непередбаченим чином.

ТЕМА 4. Еволюція розвитку валютних систем

4.1. Поняття валютної системи та види валютних систем.

4.2. Етапи еволюційного розвитку світової валютної системи.

4.1. Поняття валютної системи та види валютних систем

Найважливішим елементом міжнародних валютних відносин виступає **валютна система** – це організаційно-правова форма реалізації валютних відносин у межах певного економічного простору. Всі види валютних систем активно взаємодіють між собою, утворюючи єдину цілісну систему міжнародних економічних відносин (рис 4.1).

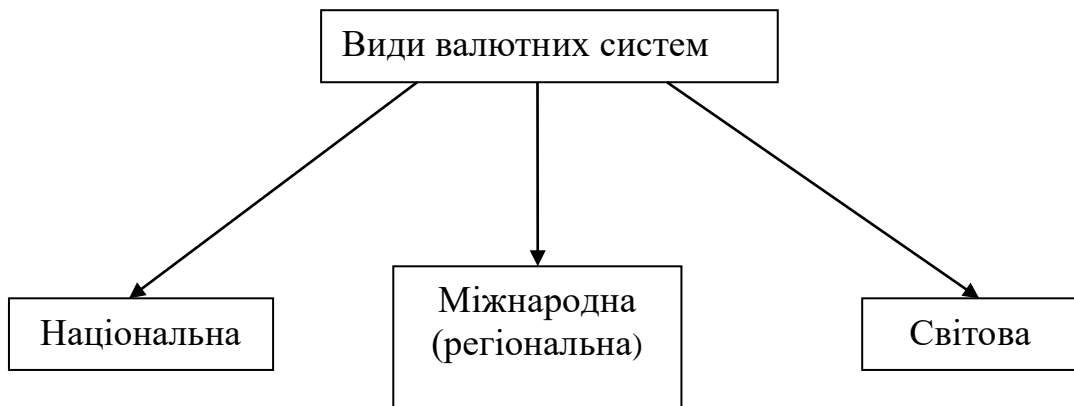

Рис. 4.1. Види валютних систем

Національна валютна система – це складова грошової системи країни, функціонування якої регламентується національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права. Це форма організації економічних відносин країни, за допомогою яких здійснюються міжнародні розрахунки, утворюються та використовуються валютні кошти держави.

Основні елементи національної валютної системи визначаються національним законодавством:

- національна валюта – це грошова одиниця країни (грн);
- валютний паритет як основа валютного курсу;
- режим курсу національної валюти;
- організація валютного ринку;
- національні органи, що обслуговують та регулюють валютні відносини країни (КабМін, НБУ, ДПСУ, Державний митний комітет);
- конвертованість валюти – умови обміну національної валюти на золото та інші валюти.

До складу національних валютних систем входять відповідні інфраструктурні ланки:

- банківські установи;
- кредитно-фінансові установи;
- біржі;
- спеціальні органи валютного контролю;
- інші державні та приватні інститути.

Оскільки, Україна є членом МВФ (з 1992р.) і взяла курс на інтеграцію у світове господарство, національна валютна система України формується з урахуванням структурних принципів світової валютної системи.

Основою валютної системи України є гривня, введена в обертання в 1996 р. Тим самим, було довершене відокремлення національної валютної системи України від СРСР (почате ще в 1992 р. введенням купоно-карбованця).

Фактично гривня є частково конвертованою валютою по поточних операціях платіжного балансу при збереженні валютних обмежень з ряду операцій.

Україна ставить метою прийняти зобов'язання за статтею VIII Статуту МВФ про скасування валютних обмежень за поточними операціями платіжного балансу.

Курс гривні офіційно не прив'язаний до будь-якої західної валюти або валютного кошика. В Україні введено режим плаваючого валютного курсу, що залежить від співвідношення попиту та пропозиції на валютних ринках країни, насамперед на Українській міжбанківській валютній біржі (УМВБ).

Офіційний курс долара США до гривні встановлюється НБУ за результатами торгів на УМВБ.

Курс інших валют визначається на основі крос-курсу. При цьому проміжною (третьою) валютою використовується курс цих валют до долара США.

Валютним законодавством України встановлено, що операції на валютному ринку можуть здійснитися тільки через уповноважені банківські установи, що мають генеральну ліцензію НБУ.

Керівництво валютною політикою України здійснюють – Апарат президента, Кабінет Міністрів, Верховна Рада:

- приймають нормативно-правові акти у сфері валютної політики;
- забезпечують дотримання цих документів;
- розподіляють повноваження і функції щодо керування і регулювання валютно-кредитних відносин.

НБУ (також і Міністерство фінансів) здійснюють валютне регулювання шляхом валютних інтервенцій на УМВБ і за допомогою різних нормативних документів.

Валютне регулювання в Україні включає порядок проведення валютних операцій, формування валютних фондів, валютний контроль.

Міжнародна (регіональна) валютна система створюється в межах міжнародних інтеграційних угруповань та валютних блоків.

Характеризується наявністю власної міждержавної або наднаціональної (колективної) валюти, механізму взаємодії валютної координації і регулювання, а також інших атрибутів, які відокремлюють їх у відносно відособлені ланки міжнародних валютно-кредитних відносин. Прикладом регіональної валютної системи є Європейська валютна система.

Світова валютна система охоплює всю світову економіку. Її розвиток пов'язаний з формуванням світового ринку, єдиної системи світового господарства внаслідок поглиблення і диверсифікації міжнародного розподілу праці,

інтернаціоналізацією економічного розвитку та глобалізацією усіх аспектів господарської діяльності. Це спільно розроблена державами та закріплена міжнародними угодами форма реалізації валютних відносин.

Головні елементи сучасної світової валютної системи:

- національні резервні та колективні (наднаціональні) валютні одиниці;
- склад і структура міжнародних платіжних активів (засобів);
- механізм валютних паритетів та обмінних валютних курсів;
- умови взаємної конвертованості валют;
- форми міжнародних розрахунків;
- умови функціонування міжнародних валютних ринків та ринків золота;
- статус міждержавних валютно-кредитних організацій.

Головна функція – ефективне опосередкування платежів за експорт та імпорт між окремими країнами і створення сприятливих умов для розвитку міждержавної системи виробництва і поділу праці, поглиблення міжнародної торгівлі та міжнародної інвестиційної діяльності.

Характер функціонування світової валютної системи та ступінь її сталості залежать від відповідності цієї системи та відносин, що в ній складаються, реальним потребам світового господарства, розстановці сил і співвідношенню інтересів головних економічних суб'єктів світу.

Основні вимоги до світової валютної системи:

– забезпечувати міжнародний обмін, усю систему світогосподарських зв'язків достатнім обсягом платіжно-розрахункових і кредитних засобів, що користуються довірою учасників валютно-кредитних відносин;

– мати певний запас міцності для стійкого функціонування в умовах перманентних структурних перебудов у різних частинах світового господарства, що відбуваються гостро, швидкоплинно, часто хворобливо, а подекуди ведуть до дезорганізації зовнішньоекономічного товарообігу протягом певного періоду;

– бути достатньо еластичною для того, щоб гнучко пристосовуватися до динамічних змін у співвідношенні внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування міжнародних економічних відносин;

– забезпечувати збалансованість, гармонізацію економічних інтересів суб'єктів світогосподарських зв'язків усіх структурних рівнів, починаючи від окремої фірми і закінчуючи великими інтеграційними об'єднаннями типу ЄС. Поглиблення міжнародного розподілу праці, глобалізація світогосподарських зв'язків детермінують необхідність поступової, але неухильної лібералізації міжнародних валютно-кредитних відносин та створення умов для взаємної уніфікації національних валютно-кредитних систем.

Отже, світова валютна система виступає однією з головних рушійних сил, які можуть або сприяти розширенню міжнародних економічних відносин, або навпаки, обмежувати їх інтенсивність.

Тому розвиток міжнародних економічних відносин значною мірою залежить від характеру світової валютної системи і дієвості функціонування її інститутів.

Світова валютна система потребує постійного вдосконалення у відповідності до змін зовнішньоекономічної політики провідних країн світу. Саме цими причинами викликана її постійна еволюція.

4.2. Етапи еволюційного розвитку світової валютної системи наведені в додатку А.

Контрольні питання:

1. Назвіть основні елементи національної валютної системи.
2. Вкажіть основні етапи розвитку світової валютної системи.
3. Охарактеризуйте стадії еволюції системи золотого стандарту.
4. Вкажіть характерні риси Генуезької золотодев'язної системи.
5. Передумови створення Бреттон-Вудської валютної системи.
6. Визначте причини краху Бреттон-Вудської валютної системи.
7. Охарактеризуйте принципи функціонування Ямайської валютної системи.
8. Вкажіть причини та передумови створення МВФ.

Тестові завдання:

1. Першою в історії світовою валютною системою була система:
 - А) золотого стандарту;
 - Б) золотого паритету;
 - В) Європейська;
 - Г) Бреттон-Вудська.

2. Грошові відносини, що складаються на основі інтернаціоналізації господарських зв'язків, історично організувалися у формі:

- А) валютної системи;
- Б) платіжного обороту;
- В) системи золотого стандарту;
- Г) твердої фіксації валютних курсів.

3. Завдання будь-якої валютної системи:

- А) необхідність встановлення співвідношень між національними грошовими відносинами;
- Б) сприяння розвитку товарообмінних операцій;
- В) здійснення міждержавного регіонального валютного регулювання;
- Г) використання золота як реальних резервних активів.

4. Система золотого стандарту, або золотого монометалізму, характеризується тим, що:

- А) роль загального еквівалента закріплюється за золотом, а в обігу функціонують золоті монети або грошові знаки, розмінні на золото;
- Б) грошові відносини, що складаються на основі інтернаціоналізації господарських зв'язків, історично організувалися у формі золотого стандарту;
- В) використання золота як світових грошей поряд з доларом США та англійським фунтом стерлінгів;
- Г) впровадження плаваючих валютних курсів (значне коливання обмінних курсів) під впливом попиту і пропозиції.

5). Скільки існувало форм золотого стандарту:

- А) 5;
- Б) 4;
- В) 6;
- Г) 3.

6). Національна валютна система — це:

- А) організаційно-правова форма реалізації валютних відносин у межах певного економічного простору;
- Б) функціональна форма організації валютних відносин на рівні міждержавних зв'язків;

В) створюється в межах міжнародних інтеграційних угруповань та валютних блоків;

Г) органічна частина системи грошових відносин окремих держав, її функціонування регулюється (з урахуванням норм міжнародного права).

7. Світова валютна система це:

А) умови обміну національної валюти на золото та інші валюти;

Б) створюється в межах міжнародних інтеграційних угруповань та валютних блоків;

В) складова грошової системи країни, функціонування якої регламентується національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права;

Г) її розвиток пов'язаний з формуванням світового ринку, єдиної системи світового господарства внаслідок поглиблення і диверсифікації міжнародного розподілу праці, інтернаціоналізацією економічного та глобалізацією усіх аспектів господарської діяльності.

8. В якому році відбулася Паризька конференція?

А) 1867 р.;

Б) 1876 р.;

В) 1865 р.;

Г) 1878 р.

9. Золотомонетною системою є:

А) Паризька система;

Б) Генуезька система;

В) Бреттон-Вудська система;

Г) Ямайська система.

10. Основні ознаки золотозливкового стандарту:

А) втрата золотом грошових функцій на внутрішньому ринку;

Б) заборона карбування золотих монет;

В) заборона обміну банкнот на золото;

Г) правильними є А і Б.

11. Основні ознаки золотодевізного стандарту:

А) розпад валютної системи на валютні блоки;

Б) заборона обміну банкнот на золото, розпад валютної системи на валютні блоки;

В) заборона обміну банкнот на золото;

Г) немає правильної відповіді.

12. В якому році відбулася Генуезька конференція?

А) 1927 р.;

Б) 1922 р.;

В) 1924 р.;

Г) 1932 р.

13. Генуезька система являє собою:

А) золотомонетний стандарт;

Б) золотозлитковий стандарт;

В) золотодевізний стандарт;

Г) біметалізм.

14. Валютна система поділяється на:

А) міждержавну, галузеву, світову;

Б) національну, регіональну, світову;

В) національну, галузеву, світову;

Г) регіональну, світову.

15. Скасування золотих паритетів валют та офіційної ціни на золото характерно :

А) Паризька система;

Б) Генуезька система;

В) Бреттон-Вудська система;

Г) Ямайська система.

16. Бреттон-Вудська валютна система заснована на:

А) золотовалютному стандарті;

Б) паперово-валютному стандарті;

В) золотодевізному стандарті;

Г) золотозливковому стандарті.

17. МВФ уперше був організований у рамках :

А) Паризька система;

Б) Генуезька система;

- В) Бреттон-Вудська система;
- Г) Ямайська система.

18. Україна стала членом МФВ у:

- А) 1996 р.;
- Б) 1992 р.;
- В) 1945 р.;
- Г) 2013 р.

ТЕМА 5. Валютні операції «спот»

5.1. Сутність валютних операцій. Дати укладання угоди і валютування.

5.2. Види, сутність та цілі конверсійних операцій.

5.3. Валютні операції «спот», їх особливість та мета.

5.4. Спот – курс.

5.1. Сутність валютних операцій. Дати укладання угоди і валютування.

Міжнародна економічна діяльність, передусім торговельна, зумовлює потребу в купівлі, продажу або запозичені іноземних валют через систему банків. Такі операції називаються **валютними операціями**.

Валютна операція – це контракт на купівлю або продаж певної суми однієї валюти в обмін на іншу за умов узгодження часу поставки валюти і розрахунку за визначеною ціною (валютним курсом) на валютних ринках.

На світовому ринку торгівля валютою в основному зосереджена на міжбанківському валютному ринку (Forex); торгівля строковими угодами здійснюється на Chicago Mercantile Exchange, СМЕ та в позабіржовий час – на позабіржовому електронному ринку (GLOBEX). Торгівля ф'ючерсними угодами на індекси долара США (Dollar Index), яка використовується для хеджування різноманітних портфельних інвестицій, здійснюється у Нью-Йорку на NYBOT (New York Board of Trade).

Здійснюючи будь-яку валютну операцію, розрізняють **дві дати**:

1. Дату укладання угоди (по телефону, телексу, письмової та ін.);

2. Дату валютування – дату виконання умов угоди, тобто фізичного переміщення грошових коштів; день фактичної реалізації угоди купівлі-продажу валюти.

5.2. Види, сутність та цілі конверсійних операцій

Валютні операції – це операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, використанням останніх як засобу платежу, їх ввезення/вивезення, пересилання та переказування; отримання і надання кредитів, нарахування відсотків, дивідендів, залучення інвестицій, придбання цінних паперів та ін.

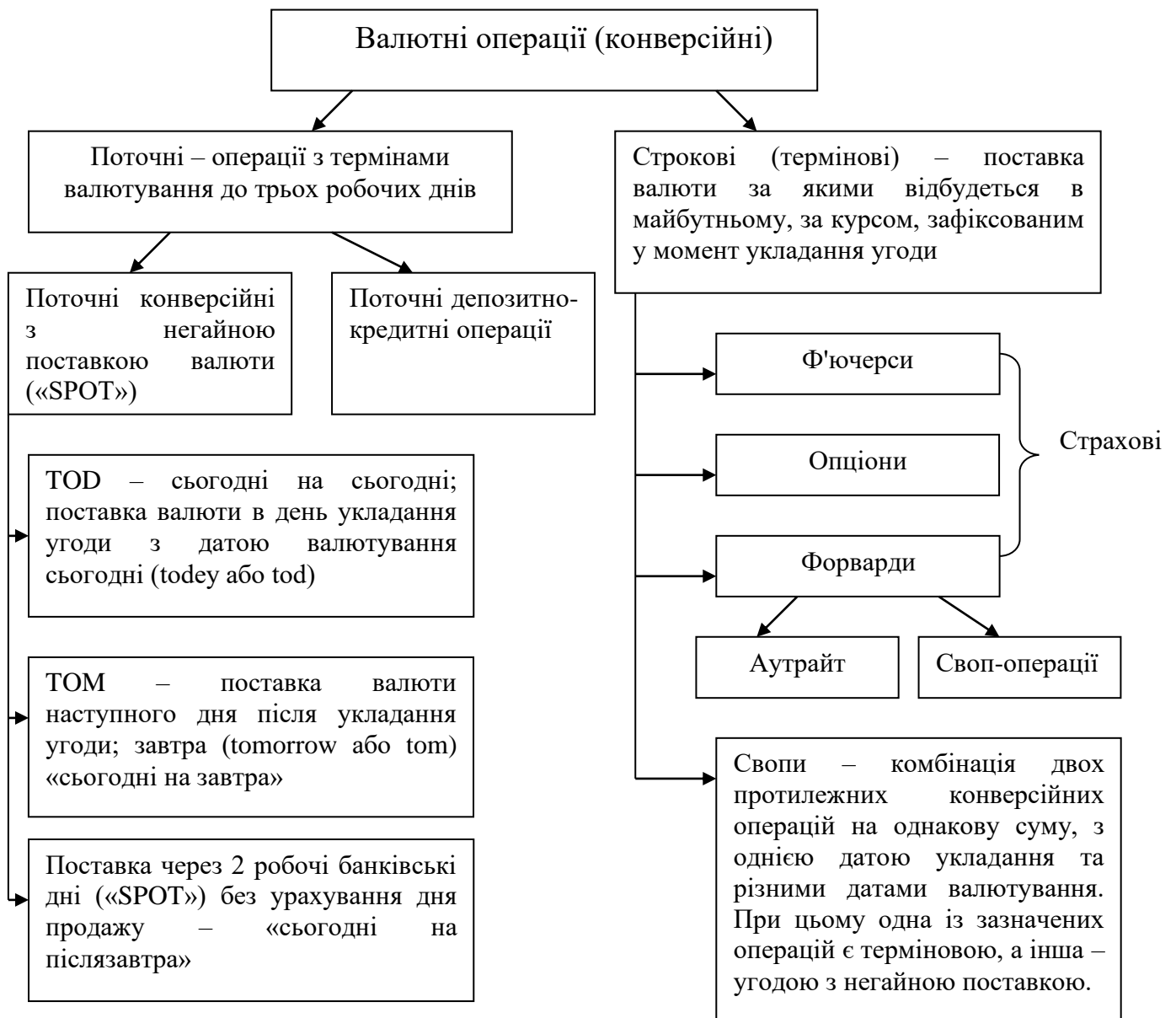

Рис. 5.1. Основні характеристики валютних операцій

Приклад щодо операції ТОД: основні торги по українській гривні (UAH) до американського долара проводяться з датою валютування «сьогодні». Це пояснюється тим, що в Україні банківські установи встигають підготувати всі платіжні документи і розрахуватися національною валютою в день укладання угоди, а розрахунки в доларах США – американські банки починають тоді, коли в Європі вже вечір, тобто є реальний час для контрагентів підготувати необхідні документи і відправити валюту.

Приклад щодо операції ТОМ: конверсійні операції з євро (EUR), англійським фунтом стерлінгом (GBP), швейцарським франком (CHF) до гривні, українські банки звичайно проводять із датою валютування «завтра» (ТОМ), так як європейські банки починають працювати практично з українськими банками і їм потрібен деякий час для опрацювання платіжних документів.

Для поточної конверсії \$ США в канадські \$ (USD/CAD) дата валютування буде завтрашнім днем (що обумовлено близьким розташуванням США і Канади).

Відхилення від правил визначення дати спот:

- святкові дні в країні однієї з валют певної валютної пари та технічні збої, коли неможливо розрахуватися в зазначений день. Тоді банківські установи визначають дату спот на перший робочий день, котрий є реальним розрахунковим днем даної пари валют;
- банки не можуть провести конверсійну операцію один з одним на одну дату валютування (немає прямих відкритих кредитних ліній). Тоді угоду проводять із рознесеними датами валютування.

Наприклад: Банк А продав швейцарські франки банку Б за юані, але в нього не має на банк Б кредитної лінії, тобто банк А ризикує тим, що відправивши швейцарські франки, він не отримає юані. Тому сторони домовляються, що банк Б розрахується юанями на умові «спот», а банк А – швейцарськими франками з датою валютування «спот + один день».

Дата операції – це дата укладання угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець придбати іноземну валюту.

На цю дату відображаються в бухгалтерському обліку операції, також починається нарощування результату переоцінювання та інших доходів (видатків).

Наприклад: два банки в понеділок 04.09.2023 р. уклали угоду про конверсійну операцію на умовах «спот». Тоді дата валютування – припадає на середу 06.09.2023 р. При здійсненні

угоди в четвер 07.09.2023 р. дата валютування вже – в понеділок 11.09.2023 р. Дні 04.09.2023 р. та 07.09.2023 р. називаються датами укладання угод.

Поточні конверсійні операції і поточні депозитно-кредитні операції становлять основну частку валютних операцій. На них на світових ринках припадає 90 % обороту ринку.

Конверсійні операції – це угоди агентів валютного ринку щодо купівлі-продажу (конверсії) певних сум готівкових (безготівкових) грошей однієї країни за валюту іншої країни при погодженні курсу на певну дату.

Мета конверсійних операцій:

- обмін валют при міжнародній торгівлі, здійсненні туризму та інвестицій;
- спекулятивні операції (одержання прибутку від зміни курсу валют);
- хеджування валютних ризиків.

Для безготівкових конверсійних операцій датою валютування є календарне число здійснення реального обміну грошових коштів у вигляді отримання купленої валюти та поставки контрагенту угоди проданої валюти.

Для депозитних операцій датою валютування буде дата початку депозиту, тобто дата надходження коштів на банківський рахунок позичальника. Датою закінчення депозиту є дата повернення основної суми на рахунок кредитора.

Датами валютування та датами закінчення угоди є тільки робочі дні банку, тобто всі дні за винятком «вихідних і святкових днів для даної валюти».

Для операцій, що здійснюються протягом певного періоду часу, в світовій практиці існують загальноприйняті умови виконання, які включають стандартні дати валютування та дати закінчення операцій (табл. 5.1).

Серед усіх типів поточних операцій найбільш поширені «спот»-операції, оскільки два дні – це оптимальний термін для оформлення документів щодо купівлі-продажу валюти.

Ринок поточних конверсійних «спотових» операцій дає можливість контрагентам здійснювати конвертацію однієї валюти в іншу для оплати реальних угод, пов'язаних з рухом товарів і капіталів між різними країнами (експортно-імпортні контракти та інші).

Таблиця 5.1 Умови виконання операцій

Назва	Стандартне позначення	Дата укладання угоди	Дата валютування	Період	Дата закінчення угоди
Overnight	o/n	сьогодні	сьогодні	1 день	завтра
TOM/next	t/n	сьогодні	завтра	2 дні	післязавтра
TOM/week	t/w	сьогодні	завтра	1 тиждень	завтра+7 днів
Spot:					
Spot/next	s/n	сьогодні	2-ий робочий день	1 день	3-ій робочий день
Spot/1week	s/w	сьогодні	2-ий робочий день	1 тиждень	спот + 1 тиждень
Spot/month	1 m	сьогодні	2-ий робочий день	1 місяць	спот + 1 місяць
Spot/3month	3 m	сьогодні	2-ий робочий день	3 місяці	спот + 3 місяці
Spot/6month	6 m	сьогодні	2-ий робочий день	6 місяців	спот + 6 місяців
Spot/1year	12 m	сьогодні	2-ий робочий день	1 рік	спот + 1 рік

5.3. Валютні операції «спот», їх особливість та мета

Валютні операції «спот» становлять близько 60 % від загального обсягу міжбанківського ринку.

Більше 5% обсягу торгівлі на ринку валютних спот-контрактів відносяться до реальних угод, що обслуговують реальний рух товарів, послуг і капіталу, а решта (до 95%) – є виключно спекулятивним оборотом.

Угоди «спот» можуть укладатися у телефонному режимі, факсом, Інтернет торговим терміналом Рейтер-дилінг або безпосередньо на валютному ринку, а розрахунки здійснюються банківськими переказами електронною поштою.

В міжнародній практиці використовують електронну систему «SWIFT» (Society for Worldwide Interbank Financial

Telecommunication – Товариство міжнародних міжбанківських фінансових комунікацій), членом якої є НБУ і провідні банки України.

Стандартним у здійсненні операцій між двома валютними дилерами ринку поточних операцій є здійснення котирування валют з використанням двох сторін BID та ASK (offer).

Дилер, який робить запит (ASK) стосовно котирування якоїсь конкретної валюти, навмисне називає тільки суму, на яку планував здійснити операцію:

Наприклад: «здійснить мені котирування на половинку «кабелю», що означає запит ціни на 0,5 млн GBP/USD.

Це робиться для того, щоб дилер, який дає котирування, не знав намірів першого (щоб не завищував ціну валюти в разі її придбання або не занижував - під час її продажу першим).

Єдиною платою за здійснення операції на ринку «спот» є саме «спред». Комісійні на даному сегменті валютного ринку, як правило, не стягуються. Здійснення угоди спот зображено на рис. 5.2.

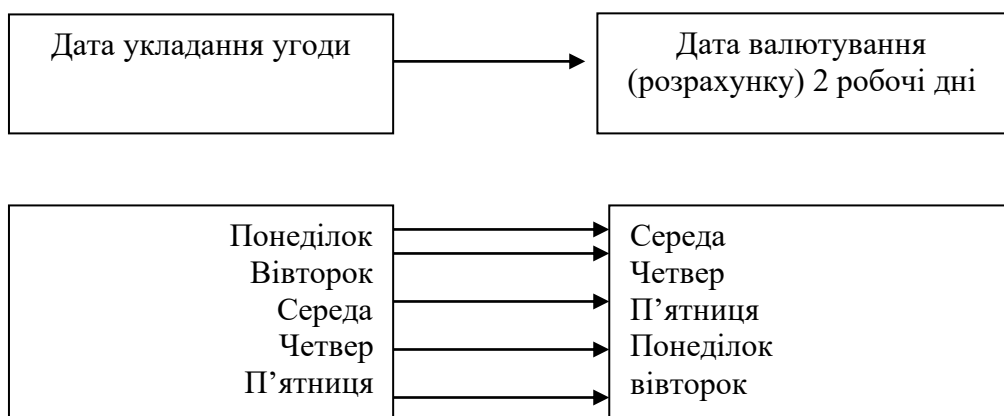

Рис. 5.2. Здійснення угоди спот

Із цього правила є **винятки**:

1. Угоди між американськими і канадськими доларами здійснюється наступного робочого дня, що обумовлено територіальною близькістю США й Канади;
2. FX – ринки на Середньому Сході закрито по п'ятницях, але відкрито по суботах (американські долари надходять у п'ятницю, а саудівські ріялси – у суботу).

Валютні контракти з негайною поставкою традиційно потребують повідомлення за 2 банківські дні до укладання

договору. У разі, якщо у певний день укладена угода «спот», продаж валют відбудеться лише через 2 дні.

Дата розрахунку за договором – це дата валютування оскільки це день, коли валюти в належній сумі доставляються на банківські рахунки партнерів за угодою. Це дасть змогу перевести кошти в будь-яку країну і закінчити оформлення угоди. Цей період часу також потрібен для здійснення необхідних операцій з паперами і підготовки переведення грошей. Цей час потрібен для:

- перевірки угоди (шляхом обміну підтвердженнями між партнерами), деталізації термінів здійснення договору;
- надання інструкцій щодо розрахунку кожним партнером своєму банку (для оплати рахунка за контрактом у визначену дату);
- задоволення вимог валютного контролю, якщо він існує (наприклад, у 1978 р. у Великобританії валютний контроль скасували).

Базою для проведення операцій «спот» є кореспондентські відносини між банками.

Особливості угод «спот»:

- виникнення кредитного ризику – делькредере;
- відсутність твердих умов за поточного ринкового продажу валюти;
- поява короткострокових конверсійних операцій.

Мета угод «спот»:

- забезпечення потреб клієнтів банку в іноземній валюті;
- «перелив» коштів з однієї валюти в іншу;
- проведення спекуляції.

5.4. Спот-курс

Обмінний курс продажу/купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої попередньої угоди для здійснення майбутньої конверсії (купівлі/продажу) – називається **спот-курсом**. Це базовий курс для крос-курсів, курсів форвардних і ф'ючерсних угод, тому що при зміні курсу-спот змінюється котирування угод із деривативами.

При укладанні угоди на валютних ринках на екрані моніторів дилери вказують 2 валюти: базову і валюту котирування.

Наприклад: котирування «USD/UAH = 37,9725» означає, що 1 долар США = 37,9725 грн.

Курси «спот» – це поточні ціни купівлі і продажу за «спот»-угодою у валюті. Вони застосовуються для угод на суму, що перевищує певний розмір, і є основою для встановлення валютного курсу за угодами меншого розміру.

Наприклад: якщо фірма бажає купити 5 млн доларів США на умовах «спот», то її банк використовуватиме для угоди поточний курс «спот». Однак, якщо фірма забажає купити вже меншу кількість доларів – 500 тис., то банк використовуватиме курс, менш вигідний для замовника (щоб отримати достатній прибуток від нової угоди).

Мінімальний розмір угоди, яку бажає укласти банк за «спот – курсом», залежить від типу валюти і конкретних банківських установ.

Курси «спот» визначаються як вираження вартості однієї фіксованої грошової одиниці щодо вартості одиниці інших валют (1 фунт стерлінга = 1,6250 \$, або 1\$=142,5 ¥).

Поточні курси публікуються в щотижневих газетах. «Фанейшел Таймс» публікує спот-курси головних торгових валют проти фунта стерлінгів та американського долара – курси закриття Лондонського FX-ринку за попередній день.

Денний спред – найнижчі і найвищі курси на Лондонському FX-ринку на цей день.

Курси закриття в Лондоні – це курси попиту і пропозиції на кожну валюту (банківські ціни продажу і купівлі).

Існують два «спот»-курси для валюти: курс попиту і курс пропозиції.

Коли банк і клієнт укладають договір, вони є протилежними сторонами. Якщо фірма конвертує надходження з продажу в Японію (шляхом продажу японських ієн за фунти стерлінгів), банк купуватиме ієни (¥) за стерлінги. Таким чином банком котируються два валютних курси:

– курс, за яким клієнт може купити одну валюту в обмін на іншу (курс попиту);

– курс, за яким клієнт може продати одну валюту в обмін на іншу (курс пропозиції).

Зрозуміло, банк завжди купуватиме і продаватиме валюту за найбільш сприятливим із цих двох для нього курсів.

Валютні операції з негайною поставкою є наймобільнішим елементом валютної позиції і містять у собі відповідний ризик.

Зміна курсу може зумовити або великі прибутки, або великі збитки.

Для запобігання ризикам валютні дилери проводять економічний і технічний аналіз руху курсу. В результаті аналізу вони віддають перевагу «довгій» (купівля валюти) або «короткій» (продаж валюти) позиціям, для конкретної валюти, щодо якої вони укладають угоду.

При появі нових повідомлень протягом дня оцінка тенденцій валютного ринку дилерами та напрямки валютних операцій можуть неодноразово змінюватись.

Укладаючи угоди з негайною поставкою, банки дають доручення про переказування проданої валюти і на використання придбаної валюти, не очікуючи отримання письмового підтвердження про купівлю або продаж від контрагента. При великих оборотах валюти банки вимагають від клієнтів перераховувати на свої рахунки відповідні кошти (заставу), щоб запобігти ризикам неплатежу.

Крім ринку валютних позицій, для банку існує ще ризик не переказу покриття у зв'язку з коливаннями курсів на валютних ринках. Різниця в часі роботи регіональних і міжнародних валютних ринків призводить до того, що зазвичай банк переказує продану валюту до отримання інформації про зарахування на його рахунок суми придбаної валюти. У зв'язку з цим банки встановлюють для своїх клієнтів ліміти незавершених операцій (тобто загальну суму валютних угод, за якими ще не надійшла інформація про переказ валюти). Використання електронних засобів інформації і комунікацій мінімізує розрив між зарахуванням на рахунок банку коштів та отриманням ним інформації про це. Банки можуть отримувати інформацію з комп'ютера кореспондента, в якого відкриті їхні рахунки, і навіть у разі несприятливої різниці у часі будуть мати інформацію про всі суми, що надійшли, вранці наступного дня. Це, однак, передбачає наявність суттєвих операційних витрат. Тому тільки великі банки можуть ефективно забезпечити значні обсяги операцій на валютних ринках.

Контрольні питання:

1. У чому полягають особливості проведення валютних операцій між банками на умовах спот ?
2. Що таке дата валютування ?

3. Що таке дата операції ?
4. Назвіть причини виникнення відхилень від прийнятих правил визначення дати спот.
5. Що таке спот-курс?

Тестові завдання:

1. Конверсійні операції – це ?
 - А) операції з купівлі-продажу безготівкової валюти;
 - Б) операції з продажу готівкової валюти;
 - В) дата укладання угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець придбати іноземну валюту;
 - Г) операції з термінами валютування до трьох днів.

2. Валютні операції здійснюються на:
 - А) ринках праці;
 - Б) у банках;
 - В) валютних ринках;
 - Г) біржах.

3. Як називається міжбанківський валютний ринок, де здійснюється в основному торгівля валютою?
 - А) Globex;
 - Б) FOREX;
 - В) NYBOT;
 - Г) CME;

4. У строкових угодах поставка відбувається в майбутньому за курсом:
 - А) на другий робочий день;
 - Б) у перший робочий день;
 - В) на момент укладення;
 - Г) через тиждень після укладення угоди.

5. Дата укладення – (сьогодні), дата валютування – (завтра), період – (1 тиждень), дата завершення угоди – (завтра + 7 днів). Який це вид угоди?
 - А) overnight;
 - Б) spot/week;
 - В) правильними є А і Б;

Г) немає правильної відповіді.

6. Яка частина спекулятивних угод на світовому міжбанківському ринку валютних спот-контрактів?

А) 50%;

Б) 54%;

В) 89%;

Г) 95%.

7. В усіх країнах світу угоди «спот» виконуються сьогодні же, за виключенням:

А) США та Мексика;

Б) Саудівська Аравія та ОАЕ;

В) Саудівська Аравія та ОАЕ, США та Мексика;

Г) жодна відповідь є неправильною.

8. Валютна операція «спот» – це:

А) купівля-продаж валюти на умовах її поставки протягом трьох робочих днів від дня укладання угоди за курсом, зафіксованим в угоді;

Б) купівля-продаж валюти на умовах її поставки протягом двох робочих днів від дня укладання угоди за курсом, зафіксованим у договорі;

В) дата укладання угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець придбати іноземну валюту;

Г) базовий курс для крос-курсів, курсів форвардних і ф'ючерсних угод, тому що при зміні курсу спот змінюється котирування угод із деривативами.

9. Якщо форвардний курс більший за спот-курс, то в такому випадку кажуть, що валюта:

А) котирується з премією;

Б) котирується з дисконтом;

В) правильними є А і Б;

Г) правильної відповіді немає.

10. Яке з визначень найповніше відображає сутність валютних операцій?

А) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, використанням останніх як засобу платежу, їх вивезення, ввезення, пересилання та переказування; отримання і надання кредитів, нарахування відсотків, дивідендів, залучення інвестицій, придбання цінних паперів тощо;

Б) контракт з приводу купівлі – продажу однієї валюти в обмін на іншу;

В) угоди агентів валютного ринку за купівлі-продажу (конверсії) певних сум готівкових (безготівкових) грошей однієї країни на валюту іншої країни за погодженим курсом на певну дату;

Г) комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму, з однією датою укладання та різними датами валютування.

11. Конверсійні операції це:

А) інституційний механізм, що забезпечує функціонування валютних ринкових механізмів;

Б) контракт з приводу купівлі однієї валюти в обмін на іншу;

В) угоди агентів валютного ринку за купівлі-продажу (конверсії) певних сум готівкових (безготівкових) грошей однієї країни на валюту іншої країни за погодженим курсом на певну дату.

Г) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, використанням останніх як засобу платежу, їх вивезення, ввезення, пересилання та переказування; отримання і надання кредитів, нарахування відсотків, дивідендів, залучення інвестицій, придбання цінних паперів тощо.

12. TOD це:

А) поставка валюти наступного дня після укладання угоди;

Б) поставка через 2 робочі банківські дні («SPOT») без урахування дня продажу;

В) поставка валюти в день укладання угоди з датою валютування сьогодні;

Г) поставка валюти за якими відбудеться в майбутньому, за курсом, зафіксованим у момент укладання угоди.

13. Свопи це:

А) комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму, з однією датою укладання та різними датами валютування;

Б) поставка через 2 робочі банківські дні («SPOT») без урахування дня продажу – «сьогодні на післязавтра»;

В) сьогодні, на сьогодні; поставка валюти в день укладання угоди з датою валютування сьогодні (today) або today;

Г) поставка валюти за якими відбудеться в майбутньому, за курсом, зафіксованим у момент укладання угоди.

14. На сьогодні сформувалися такі найбільші регіональні валютні ринки:

А) Європейський;

Б) Європейський, американський;

В) Американський;

Г) Азіатський.

15. Єдиною платою за здійснення операцій на ринку спот є:

А) spread;

Б) ask;

В) відсоток;

Г) немає правильної відповіді.

16. У міжнародній практиці прийнято, що поточні конверсійні операції здійснюються на умовах спот, тобто з датою валютування на ...-й робочий день після дня укладання угоди.

А) 1;

Б) 2;

В) 3;

Г) 6.

17. Спот-курс – це:

А) обмінний курс продажу або купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої попередньої угоди для здійснення майбутньої конверсії;

Б) угода між банком і клієнтом про купівлю або продаж певної кількості іноземної валюти в установленний термін;

В) співвідношення вартості експорту і імпорту;

Г) дата фізичного переміщення грошових коштів або день реалізації угоди щодо купівлі-продажу валют;

18. Дата валютування – це:

А) день, коли валюти в належній сумі доставляються на банківські рахунки партнерів за угодою;

Б) укладання угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець купити;

В) дата підписання умов контракту;

Г) угода між банком і клієнтом про купівлю або продаж певної кількості іноземної валюти в установлений термін.

19. У п'ятницю, 19.04 німецький банк купує у французького банку долари США за контрактом «Today». Вкажіть дату валютування?

А) 19.04;

Б) 10.04;

В) 11.04;

Г) 12.04.

20. У п'ятницю, 19.04 німецький банк купує у французького банку долари США за контрактом «Tomorrow». Вкажіть дату валютування?

А) 15.05;

Б) 16.04;

В) 28.07;

Г) 20.04.

21. Термін валютування поточних валютних операцій до:

А) трьох робочих днів;

Б) двох робочих днів;

В) п'яти робочих днів;

Г) одного робочого дня.

Тема 6. Форвардні валютні операції

6.1. Сутність та загальна характеристика строкових угод.

6.2. Форвардні контракти, їх валютування. Контракти на стандартну, коротку та ламану дату.

6.3. Розрахунок форвардного курсу.

6.4. *Форвардні крос-курси.*

6.5. *Закриття форвардного контракту.*

6.1. Сутність та загальна характеристика строкових угод

Строкові угоди - це угоди купівлі або продажу певного фінансового активу у визначений угодою строк (більше 2 банківських днів, не враховуючи дня укладання угоди) за ціною, визначеною на момент їх укладання.

До строкових (термінових) угод відносять форвардні та ф'ючерсні (опціонні) операції.

У межах форвардних операцій виокремлюють операції «аутрайт» (одинична конверсійна угода з датою виконання контракту (датою валютування) більше 2 днів, що відрізняється від дати спот) та своп-операції (комбінація двох протилежних конверсійних угод з різними датами виконання контракту (датами валютування)).

Строкові операції можуть здійснюватись як на організованому фінансовому ринку – біржі (ф'ючерсні операції), так і поза ним (форвардні операції).

Умовно строкові операції поділяються на конверсійні, страхові і спекулятивні. Але майже в кожній строковій операції присутній елемент спекуляції.

Валютною спекуляцією є діяльність на фінансовому ринку, розрахована на отримання прибутку від зміни валютних курсів. Ця діяльність передбачає свідоме прийняття валютного ризику.

Серед строкових валютних операцій спекулятивного характеру виділяють гру на зниження курсу та гру на підвищення курсу валюти.

Якщо очікується падіння курсу валюти, то ті, хто грає на зниження («ведмеді»), терміново продають її за існуючим у даний момент форвардним курсом для того, щоб поставити покупцям цю валюту, а через певний термін, у разі сприятливого для «ведмедів» розвитку курсу, зможуть дешево купити валюту на ринку, отримавши прибуток у вигляді курсової різниці.

Якщо очікується підвищення курсу, гравці на підвищення («бики») скуповують валюту на термін, у надії (при його настанні) отримати її від продавця за курсом, зафіксованим у момент угоди, і продати цю валюту за вищим курсом.

Багато спільного з валютною спекуляцією мають операції «лідз-енд-легз» – це маніпулювання термінами здійснення міжнародних розрахунків в очікуванні зміни валютного курсу, відсоткових ставок, оподаткування, введення або відміни валютних обмежень, погіршення платоспроможності боржника.

До спекулятивних операцій можна віднести також операції валютного арбітражу – поєднує купівлю/продаж валюти з подальшим здійсненням контроперації задля отримання прибутку за рахунок різниці в курсах валюти на різних ринках (просторовий валютний арбітраж) або за рахунок курсових коливань, протягом певного періоду (часовий валютний арбітраж).

Основний принцип валютного арбітражу – купити валюту дешевше, а продати її дорожче. На сучасному етапі в результаті розвитку електронних засобів зв'язку, швидкого обміну інформацією та розширення обсягу валютних операцій курсові різниці між різними фінансовими ринками виникають рідше. Тому просторовий валютний арбітраж поступився місцем часовому.

6.2. Форвардні контракти, їх валютування. Контракти на стандартну, коротку та ламану дату

Мета застосування форвардних угод – страхування від зміни курсів валют або одержання спекулятивного прибутку.

Для захисту експортера або імпортера від валютного ризику з банківською установою укладаються **форвардний контракт** – це угода між банківською установою та клієнтом про купівлю/продаж певної кількості іноземної валюти в установленій термін (або протягом установленого періоду) за курсом, який визначається при укладанні угоди.

Форвардні операції здійснюються не на біржі, а на банківському ринку, тобто у вигляді міжбанківських операцій та операцій банківських установ з клієнтурою. Форвардні операції можуть укладаються на будь-який зручний для клієнта термін (від 1 тижня до 5 років, але найбільш ліквідними і найпоширенішими є операції з терміном виконання до 1 року). Зазвичай банківська установа дає котирування форвардних курсів на так звані **стандартні дати**: 1 тиждень, 2 тижні, 1 місяць, 2 місяці, 3 місяці, 6 місяців, 12 місяців.

Для форвардних контрактів так само, як і для операцій спот, вживають терміни:

Дата укладання – це дата укладання договору між клієнтом та банківською установою, саме на цю дату фіксуються всі умови договору (сума, курс, термін виконання).

Дата валютування – це дата зарахування коштів на кореспондентський рахунок банківської установи.

Дата валютування форвардного контракту завжди віддалена від дати укладання на дату спот + термін дії форвардного контракту.

Наприклад, якщо у понеділок 14 серпня 2023 р. укладається 3-місячний форвардний контракт, то датою валютування буде четвер 16 листопада 2023 р. (14 серпня + 2 робочі дні + 3 місяці).

Якщо при укладанні форвардної угоди аутрайт на стандартні строки дата спот припадає на останній день місяця, то для визначення дати валютування угоди діє «правило останньої дати місяця» (то дата валютування припадає також на останній день місяця).

Наприклад: якщо 3-місячна угода укладається 29 серпня 2023 р. з датою валютування спот 31 серпня 2023 р., то датою валютування контракту буде 30 листопада 2023 р..

Якщо дата валютування припадає на вихідний або святковий день, то валютування відбудеться аналогічно валютуванню угоди на умовах спот (тобто датою валютування є наступний робочий день). Винятком є лише ті випадки, коли цей вихідний або святковий день є останнім днем місяця або року: тоді дата валютування форвардної угоди – не наступний робочий день, а останній перед датою валютування.

Наприклад: якщо дата валютування контракту припадає на неділю 31 грудня 2023 р., то вона переноситься на п'ятницю 29 грудня 2023 р.

Якщо виконання форвардного контракту відбувається менше 1 місяця (1 день, 1 тиждень, 2 тижні), його вважають укладеним на **короткі дати**.

Якщо дата валютування не збігається із стандартними строками (наприклад 40, 45, 98 днів), то такі контракти називають контрактами на ламану дату і форвардні пункти на ламану дату визначають за формулою 6.1:

$$fwd^{BD} = fwd^D - \left[\frac{fwd^D - fwd^d}{D - d} * (D - BD) \right], \text{ де} \quad (6.1.)$$

fwd^{BD} - форвардні пункти на ламану дату;
 fwd^D - форвардні пункти довгого періоду;
 fwd^d - форвардні пункти короткого періоду;
D – кількість днів довгого періоду;
d – кількість днів короткого періоду;
BD – кількість днів до ламаної дати.

Хоча форвардний контракт є обов'язковим для виконання, на відміну від біржових угод, де виконання контрактів гарантується системою маржинальних внесків, банківська установа не має твердої гарантії виконання клієнтом своїх зобов'язань, тому форвардні контракти пов'язані з певним ризиком:

- для банківської установи – клієнт може відмовитися або буде не в змозі виконати форвардний контракт;

- для клієнта – він не матиме достатньо коштів для виконання контракту (адже форвардні операції є обов'язковими для виконання).

Тому банківська установа вимагає від клієнта підтримувати на своєму поточному рахунку в банку постійний залишок коштів (не менше 5-20% від суми контракту), що дає змогу у разі неможливості виконання клієнтом своїх зобов'язань за форвардним контрактом закрити його за допомогою ринку спот.

На відміну від ф'ючерсу, форвардний контракт не є стандартним, що визначає низьку ліквідність на вторинному ринку і відповідно, низький ступінь розвитку останнього.

6.3. Розрахунок форвардного курсу

Форвардні операції здійснюються за форвардним курсом, який відрізняється від спот-курсу відображенням різниці відсоткових ставок між двома валютами. Відмінність між спот і форвардними курсами зростатиме при збільшенні строку форвардного контракту.

Форвардний курс відрізняється від курсу за поточними операціями на величину форвардної маржі (премії, коли курс «форвард» вищий за курс «спот»).

В основі **форвардного курсу** лежить курс спот на дату укладання контракту, скоригований на форвардні пункти.

Форвардні пункти називають також своп-пунктами, форвардною різницею або своп-різницею. Вони являють собою абсолютні пункти даного валютного курсу (в одиницях валюти котирування), на які коректується курс спот при здійсненні форвардних контрактів, і відображають різницю відсоткових ставок за конкретні періоди між валютами, що продаються на міжнародних грошових ринках, - відсотковий диференціал.

Форвардні пункти розраховуються так:

$$\text{Форвардні пункти} = \frac{\text{Форвардний курс спот} * (\% \text{ валюти котирування} - \% \text{ базової валюти}) * \text{кількість днів}}{360 * 100 + (\% \text{ базової валюти} * \text{кількість днів})} \quad (6.2.)$$

Тут відсоткові ставки за валютами стосуватимуться періоду (кількості днів), для якого обчислюється форвардний курс.

Замість 360 днів, прийнятих для більшості валют за валютну базу, для фунта стерлінгів слід брати **365** днів.

$$\text{Форвардні пункти bid} = \frac{\text{spot bid} * (\% \text{ валюти bid} - \% \text{ бази offer}) * \text{кількість днів}}{360 * 100 + \% \text{ базової валюти offer} * \text{кількість днів}} \quad (6.3.)$$

$$\text{Форвардний _ пункти _ offer} = \frac{\text{spot _ offer} * (\% \text{ _ валюти _ offer} - \% \text{ _ бази _ bid}) * \text{кількість _ днів}}{360 * 100 + \% \text{ _ базової _ валюти _ bid} * \text{кількість _ днів}} \quad (6.4.)$$

Якщо отримані форвардні пункти матимуть позитивний знак, то вони є з **премією** і додаються до курсу спот; у випадку від'ємного знака – вони будуть **знижкою (дисконтом)** і відніматимуться від курсу спот. Курси валют за строковими операціями, визначені методом премії чи дисконту, мають назву **курси аутрайт**.

$$\text{Форвардний курс аутрайт} = \text{Курс спот} \pm \text{Форвардні пункти} \quad (6.5)$$

За умов прямого котирування премія додається до курсу «спот» (а дисконт віднімається).

За непрямого котирування премія віднімається від курсу «спот» (дисконт – додається).

Валюти з відносно низькими відсотковими ставками котируються з премією проти валют з відносно високими відсотковими ставками.

Для розрахунку форвардного валютного курсу (європейські котирування) використовують формулу:

$$F / k(B/\$) = C / k(v/\$) * \frac{1 + r(B) * \frac{t}{360(365)}}{1 + r(\$) * \frac{t}{360(365)}}, \quad (6.6.)$$

де $F/k(B/\$)$ – форвардний курс даної валюти до \$ США;

$C/k(v/\$)$ – спот-курс валюти до \$ США;

$r(B)$ – відсоткова ставка за даною валютою;

$r(\$)$ – відсоткова ставка за \$ США;

t – форвардний період у днях;

$360(365)$ – база розрахунку в днях.

Форвардний курс на купівлю чи продаж валюти можна визначити так:

$$Kf.куп = Kc.куп + П(-Д)$$

$$Kf.прод = Kc.прод + П(-Д), \quad (6.7.)$$

де Kc (куп., прод.) – спот курс на купівлю (продаж) валюти;

$П$ – премія;

$Д$ – дисконт.

Премію (дисконт) для купівлі певної валюти розраховують:

$$П(Д)куп = \frac{Kc.куп * (rd.v. - rk.b.) * T}{360(365) * 100 + rk.b. * T}, \quad (6.8.)$$

де $П(Д)куп$ – премія або дисконт для форвардного курсу купівлі певної валюти;

$Kc.куп.$ – спот-курс купівлі певної валюти;

$rd.v.$ – відсоткова ставка за міжбанківськими депозитами, для валюти котирування;

$rk.b.$ – відсоткова ставка за міжбанківськими кредитами для базової валюти (база котирування);

T – термін у днях, на який розраховується форвардний курс;

$360(365)$ – базова кількість днів у році.

Премію (дисконт) на продаж певної валюти можна розрахувати так:

$$П(Д)пр = \frac{Кс.пр * (rk.в. - rd.б) * T}{360(365) * 100 + rd.б * T}, \quad (6.9.)$$

де П (Д) пр. – премія (дисконт) для форвардного курсу на продаж певної валюти;

Кс.пр. – спот-курс продажу валюти;

rk.в. – відсоткова ставка за міжбанківськими кредитами для певної валюти;

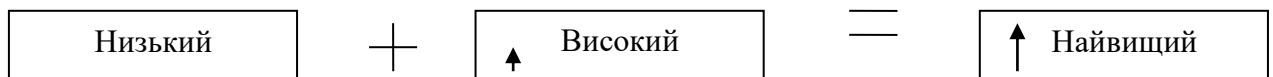
рд.б. – відсоткова ставка за міжбанківськими депозитами для базової валюти.

Якщо процентна ставка за валютою, яка є базою котирування, *вища* за процентну ставку за валютою котирування, то курс форвард буде нижчим за курс спот, відповідно форвардні пункти будуть відніматися від курсу-спот (валюта буде котируватися на форвардному ринку з дисконтом).

Якщо % за валютою, яка є базою котирування *нижча* за % за валютою котирування, то курс форвард буде вищим за курс спот (валюта буде котируватися на форвардному ринку з премією).

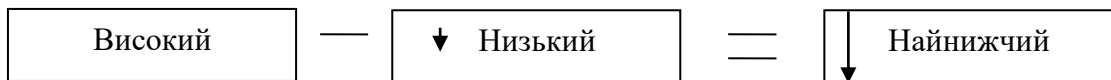
Якщо % валюти бази і валютни котирування *збігаються*, то форвардний курс становитиме курс спот на дату укладання угоди.

Для полегшення запам'ятовування порядку обчислення форвардного курсу, дилери застосовують правило «драбини»:

Якщо форвардні пункти зростають зліва направо (котируванні значення bid менші за значення offer), то для визначення курсу аутрайт для дати валютування далі, ніж спот, форвардні пункти додаються до курсу спот.

Якщо форвардні пункти зменшуються зліва направо (сторона bid більша за сторону offer), то для визначення курсу аутрайт для дати валютування далі, ніж спот форвардні пункти віднімаються від курсу спот.

В інформаційних сторінках Рейтер форвардні пункти, що зменшуються зліва направо, для більшої зручності сприймання додатково споряджаються від'ємним знаком, що вказує, що для визначення форвардного курсу їх треба відняти від курсу спот.

Курс аутрайт для операцій з датою валютування до спот:

Для операцій з датою валютування «завтра» або навіть «сьогодні», які ближче, ніж дата спот, застосовуються зворотні правила розрахунку курсу аутрайт:

1. Якщо форвардні пункти зростають зліва направо, то для визначення курсу аутрайт для дати валютування ближчої, ніж спот, форвардні пункти мінються місцями і віднімаються від курсу спот;

2. Якщо форвардні пункти зменшуються зліва направо, то для визначення курсу аутрайт до спота форвардні пункти мінються місцями і додаються до курсу спот.

6.4. Форвардні крос-курси

Форвардні крос-курси розраховують за тими ж правилами, що і крос-курси спот: слід перемножити або поділити доларові форвардні курси валют.

Існує кілька способів розрахунку крос-курсів, які враховують котирування валют до долара США – пряме або непряме (опосередковане).

Якщо обчислюється крос-курс спот для валют з прямим котируванням до долара США, то для отримання сторони bid слід поділити bid на offer, а для отримання сторони offer слід поділити offer на bid.

Якщо обчислюється крос-курс спот для валют з непрямим котируванням до долара США, то для отримання сторони bid і сторони offer необхідно курси перемножити.

6.5. Закриття форвардного контракту

При виконанні форвардних контрактів може виникнути ситуація, коли клієнт або не може або не бажає виконати свої зобов'язання за цим контрактом, що зветься **закриттям форвардного валютного контракту**.

Закриття може бути повним або частковим.

Повне закриття має місце, коли клієнт виявляє, що:

- він не може отримати іноземну валюту, яку за контрактом повинен продати банківській установі;
- йому більше не потрібна іноземна валюта, яку він за контрактом повинен купити у банківської установи.

Часткове закриття банківська установа здійснює, коли клієнт виявляє, що:

- він не може отримати повну суму іноземної валюти, яку за контрактом повинен продати банківській установі;
- йому більше не потрібна вся іноземна валюта, яку він за контрактом повинен купити у банківської установи.

Форвардне покриття можливе до 5 років і більше, але курси продажу та купівлі звичайно котируються на 1, 2, 3, 6, 12 місяців.

Форварди використовуються здебільшого великими зовнішньоторговельними фірмами для хеджування валютних ризиків. Їм значно зручніше укласти індивідуальну угоду з банківською установою щодо майбутньої конверсії однієї валюти в іншу, аніж виходити на біржу для купівлі ф'ючерсних угод, оскільки:

1. форвардний контракт дає можливість вибрати необхідний термін обміну валют;
2. форвардний ринок гнучкий у визначенні суми форварду.

Разом з тим вадою форвардних контрактів, порівняно з ф'ючерсами, є те, що гарантією виконання форвардного контракту є тільки банківська установа, тоді як за ф'ючерсним контрактом гарантом є біржа.

Контрольні питання:

1. Навіщо експортери та імпортери укладають форвардні угоди ?
2. Що являє собою «коротка дата» при укладанні форвардного контракту ?
3. Чи мають форвардні угоди чітку стандартизацію щодо суми та терміну ?
4. Що таке премія ? Що таке дисконт?
5. Чи може клієнт ухилитися від виконання форвардної угоди за умов анулювання зовнішньоторговельної угоди?
6. Чи має місце депозитна операція в угодах за форвардними ставками ?
7. Як розрахувати форвардні крос-курси ?

Тестові завдання:

1. Форвардні операції здійснюються за форвардним курсом, який відрізняється від курсу по поточних операціях на величину форвардної маржі (премії), коли:
 - А) курс «форвард» вищий за курс «спот»;
 - Б) курс «форвард» нижчий за курс «спот»;
 - В) курс «форвард» рівний курсу «спот»;
 - Г) правильної відповіді немає.
2. Метою застосування форвардних валютних операцій є:
 - А) страхування від зміни курсів валют;
 - Б) одержання спекулятивного прибутку;
 - В) обчислення форвардного курсу;
 - Г) закриття форвардного валютного контракту.
3. Фіксована валютна угода аутрайт – це контракт, який повинен бути виконаний:
 - А) у будь-який час, починаючи від дати укладання контракту до конкретної дати його виконання у майбутньому;
 - Б) на певну дату у майбутньому;
 - В) протягом одного року;
 - Г) термін не обмежений.
4. Якщо форвардний курс менший за спот-курс, то в такому випадку кажуть, що валюта:
 - А) котирується з премією;
 - Б) котирується з дисконтом;
 - В) котирується з валютою;
 - Г) правильної відповіді немає.
5. Як називається ситуація, коли клієнт не може виконати свої зобов'язання за форвардним контрактом ?
 - А) закриття контракту;
 - Б) відкриття контракту;
 - В) розірвання контракту;
 - Г) правильна відповідь А і В.
6. Закриття контракту може бути:
 - А) частковим;

- Б) довгостроковим;
- В) повним;
- Г) повним або частковим.

7. Форвардне покриття можливе :

- А) до 10 років і більше;
- Б) до 5 років і більше;
- В) від 3 до 8 років;
- Г) від 5 до 10 років.

8. Якими фірмами використовуються форварди?

- А) великими і малими;
- Б) малими;
- В) великими;
- Г) середніми.

9. Що є гарантією виконання форвардної угоди?

- А) валюта;
- Б) фірма;
- В) підприємство;
- Г) банківська установа.

10. Які існують правила для операції з датою валютування «завтра»?

- А) зворотні;
- Б) прямі;
- В) прямі і зворотні;
- Г) жодні відповідь не вірна.

11. Якщо % за валютою, яка є базою котирування нижча за % за валютою котирування, то курс форвард буде?

- А) нижчим за курс спот;
- Б) не змінюється;
- В) вищим за курс спот;
- Г) середнім за курс спот.

12. Що означає дане позначення Ф/к (В/\$)?

- А) форвардний курс даної валюти до \$ США;
- Б) форвардний період у днях;

- В) спот-курс валюти до \$ США;
Г) відсоткова ставка за \$ США.
13. За умов прямого котирування премія ...?
А) віднімається від курсу «спот»;
Б) множиться на курс «спот»;
В) ділиться на курс «спот»;
Г) додається до курсу «спот».
14. Що означає дане позначення D ?
А) кількість днів короткого періоду;
Б) кількість днів за певний період;
В) кількість днів довгого періоду;
Г) кількість днів до ламаної дати.
15. В основі форвардного курсу лежить курс спот на...?
А) дату укладання угоди;
Б) дату розірвання угоди;
В) дату перенесення угоди;
Г) дату продовження угоди.
16. Гру на заниження курсу валют проводять:
А) «бик»;
Б) «ведмеді»;
Г) «вовки»;
Д) «зайці».

ТЕМА 7. Валютні операції «Своп»

- 7.1. Валютні свопи та їх класифікація.*
7.2. Укладення операції своп.
7.3. Котирування своп. Розрахунок своп-пунктів.
7.4. Використання угод своп.
7.5. Свопи ринку капіталів. Процентні свопи, їх види та характеристика. Валютні свопи ринку капіталів.

7.1. Валютні свопи та їх класифікація

Валютний своп – це комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму з різними датами

валютування. Також це – обмін потоками двох валют за певний період у майбутньому між сторонами угоди.

Стосовно свопу дати виконання більш близької операції називається **датою валютування**, а дата виконання більш віддаленої за терміном зворотної операції – **датою закінчення свопу**.

Як правило, свопи укладаються на період до 1 року. Як правило, угода своп проводиться з одним контрагентом (тобто обидві конверсії здійснюються з однією банківською установою). Однак допускається називати свопом комбінацію двох укладених з різними банками протилежних конверсійних операцій з різними датами валютування на однакову суму.

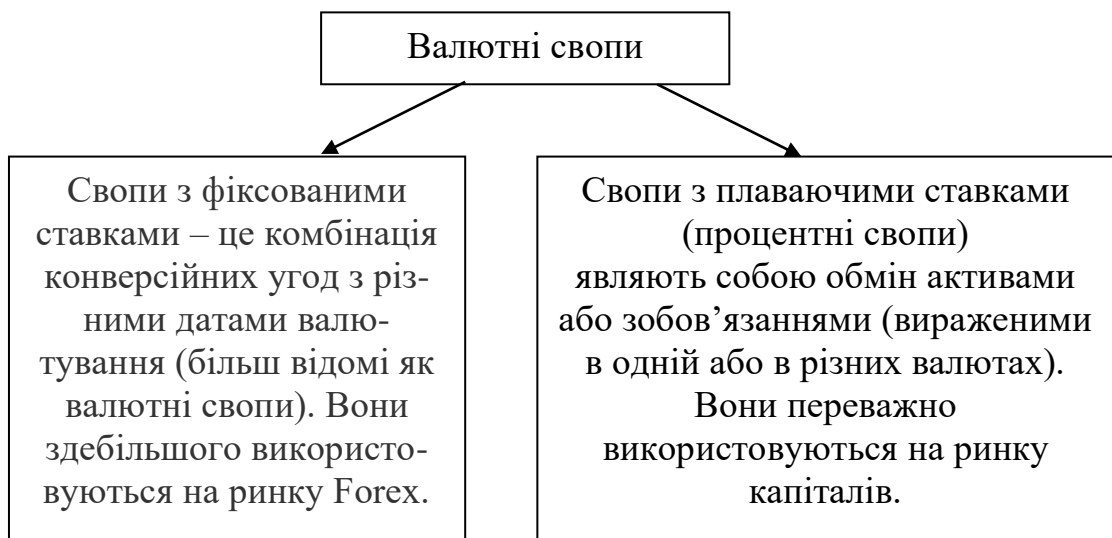

Рис 7.1. Характеристика валютних свопів

Ринок свопів з'явився в 60-ті роки ХХ ст., коли вартість інвестиційних премій, введених органами, що контролюють біржову діяльність у Великобританії, обмежили можливості британських компаній інвестувати кошти за кордоном. Компенсаційні позики виникли як метод, що дає змогу обминати ці обмеження. Британська компанія позичала фунти стерлінгів британській філії американської компанії, а американська компанія, у свою чергу, позичала долари США філії британської компанії, що інвестували їх на території США.

Класифікація валютних свопів:

1. За послідовністю виконаних операцій «спот» і «форвард»:

а) репорт – це продаж валюти на умовах «спот» і одночасна купівля на умовах «форвард»;

б) депорт – купівля валюти на умовах «спот» і продаж на умовах «форвард».

2. За терміном укладання:

а) стандартний (простий своп) – перша конверсійна угода укладається на умовах спот, а зустрічна операція – на умовах форвард (наприклад, своп типу спот/тиждень (spot/week), спот/місяць тощо);

б) своп із датами валютування до споту (короткі одноденні свопи) – перша конверсійна угода укладається з датою валютування до споту, а зустрічна операція – на умовах спот (свопи типу tom/next, tod/next, tod/spot):

- одноденні, якщо перша операція здійснюється з датою валютування «завтра», а зворотна – на умовах «спот»;

- тижневі, якщо перша угода виконується на умовах «спот», а друга – на умовах тижневого «форварду»;

в) форвардні свопи (після споту), своп форвард/форвард - перша конверсійна угода укладається на умовах форвард, а зустрічна операція – теж на умовах форвард, але на більш тривалій термін. Обидві операції здійснюються за курсами «аутрайт» з різними датами валютування (форвард/форвард). Для форвардних свопів характерне поєднання двох операцій аутрайт, коли більш близька за строком угода укладається на умовах форвард (дата валютування пізніша, ніж спот), а зворотна їй операція укладається на умовах більш пізнього форварду.

Наприклад: дилер банківської установи уклав одночасно дві угоди: тримісячну форвардну угоду аутрайт з продажу 1000000\$ проти € і шестимісячну форвардну угоду з купівлі 1000000\$.

3. За типом укладання:

а) своп типу купив/продав buy/sell (b/s) – якщо в першій (ближчій) конверсійній операції валюта купується (найчастіше - базова), а в зустрічній (більш віддаленій) операції – продається;

б) своп типу sell(продав)/buy(купив) (s/b) – якщо в першій конверсійній операції – валюта продається, а в зустрічній операції – купується.

7.2. Укладення операції своп

Операція своп може проводитися з одним контрагентом (тобто обидві конверсійні операції здійснюються з тією самою

банківською установою) або – з різними контрагентами (комбінація двох протилежних конверсійних операцій з різними датами валютування, на однакову суму).

Тікет – це папір визначеної форми, де вказують всі параметри договору.

Як і в тікеті для конверсійних операцій, верхня частина – це операційний документ, а нижня – переговори дилерів. Так само вказуються такі реквізити:

- валюти і сума договору;
- тип свопу (buy/sell або sell/buy);
- курси першої конверсійної операції і зустрічної;
- дати валютування обох конверсійних операцій;
- реквізити сторін.

При підтвердженні договорів типу своп, кожній стороні необхідно вказувати відразу реквізити за двома валютами, що беруть участь в операції.

7.3. Котирування своп. Розрахунок своп-пунктів

Стандартні свопи. Оскільки ця угода містить дві операції – одну на споті, другу – аутрайт, які укладаються одночасно з одним банком–контрагентом, то у своїх курсах вони мають спільний курс спот. Один курс спот використовується в першій конверсійній операції з датами валютування спот, другий – використовується для отримання курсу аутрайт для зворотної конверсії. Відповідно, різниця в курсах для цих двох операцій полягає тільки у форвардних пунктах на конкретний період.

Ці форвардні пункти і будуть котируванням своп для даного періоду (звідси їх друга назва – своп-пункти). Тому при котируванні свопа достатньо прокотирувати тільки форвардні (своп) пункти для відповідного періоду у вигляді двостороннього котирування.

$$\text{Наприклад: USD/CHF 6 month swap} = \frac{\text{bid}}{121} - \frac{\text{offer}}{136} \quad (7.1)$$

Наведене котирування означає, що по стороні bid банківська установа, що котирує, купує базову валюту на умовах форварду (на дату закінчення свопа); по стороні offer (136) банківська установа, що котирує, здійснює продаж базової валюти на форвардних умовах на дату закінчення свопа.

Отже:

- по стороні *bid* банк, що котирує, здійснює валютний своп типу *sell and buy*. Його контрагент (інший банк або клієнт) у цьому випадку здійснює операцію типу *buy/sell*;
- по стороні *offer* банк, що котирує, здійснює валютний своп типу *sell/buy*.

Правило вибору сторони свопа:

використовуються ті ж самі сторони (*bid* – для купівлі базової валюти, *offer* – для продажу базової валюти), що і для поточних операцій спот, тільки на дату закінчення свопа (фактично форвардну дату).

Курси свопу розраховує завжди маркет-мейкер, маркет-тейкер тільки погоджується з умовами угоди.

На ринку операцій своп використовується термін «спред». Розмір спреду залежить від тих самих умов, що й при конверсійних операціях.

Ринок свопів дуже поширений у міжнародній практиці, там теж існують попит і пропозиція, але котирування змінюється не так часто, як на ринку конверсійних операцій.

Розрахунок своп-пунктів (та сама формула що і для розрахунку форвардних пунктів).

Своп-пункти:

$$bid = \frac{spot\ bid (\% \text{ валюти } bid - \% \text{ базової валюти } offer) * \text{кількість днів}}{360 (365) * 100 + (\% \text{ базової валюти } offer * \text{кількість днів})} \quad (7.2)$$

$$offer = \frac{spot\ offer (\% \text{ валюти } offer - \% \text{ базової валюти } bid) * \text{кількість днів}}{360 (365) * 100 + (\% \text{ базової валюти } bid * \text{кількість днів})} \quad (7.3)$$

Котирування своп-пунктів можна розглянути на сторінках інформаційної системи Reuters:

«EURF=», «JPYF=», «CHFF=», «GBPF=» та інші.

Зауважимо, що ці котирування наводяться відносно долара США.

Короткі свопи (до споту) котируються аналогічно стандартним свопам у вигляді форвардних пунктів (з премією або дисконтом) для відповідних періодів (овернайт (o/n), tom/next (t/n)). При цьому розрахунок курсів операції вибудовується

відповідно до правил розрахунку курсу аутрайт для дати валютування до спота.

Існує правило: у разі зростання форвардних (своп) пунктів зліва направо (базова валюта котирується з премією) обмінний курс для першої операції свопа (до спота) має бути нижчим, ніж валютний курс обміну для другої операції (на споті). Якщо форвардні (своп) пункти зменшуються зліва направо (базова валюта котирується з дисконтом), обмінний курс для першої операції має бути вищим, ніж для другої.

Найбільш поширений своп *tom/next*, який використовується у разі пролонгації відкритої позиції при спекулятивній торгівлі на умовах *margin trading*. При цьому поточний валютний курс можна використовувати як для валютування (до спота), так і для дати закінчення свопа (безпосередньо на споті). Головне, щоб різниця двох курсів становила суму форвардних пунктів для відповідного періоду, дата спот при цьому завжди є форвардною датою (більш віддалену дату).

Свопи з датами валютування форвард/форвард на практиці укладаються шляхом здійснення не двох форвардних зустрічних операцій, а двох простих операцій своп, в яких проводиться взаємозалік двох операцій спот:

1. Операція своп форвард/форвард 3/8 типу *buy/sell*: купівля тримісячного свопу (продаж з датою валютування спот, купівля з датою валютування форвард).

2. Продаж восьмимісячного свопу (купівля з датою валютування спот, продаж з датою валютування форвард).

Котирування операції своп форвард/форвард здійснюється за допомогою своп-пунктів, які розраховуються за **правилом**:

– сторона *bid* котирування операції своп форвард/форвард дорівнює різниці між стороною *bid* котирування стандартного свопу довшого строку та стороною *offer* котирування стандартного свопу короткого строку:

$$\mathbf{bid(forward/forward\ swap) = bid(long\ term) - offer(short\ term)}$$

- сторона *offer* котирування операцій своп форвард/форвард дорівнює різниці між стороною *offer* котирування стандартного свопу довшого строку та стороною *bid* котирування стандартного свопу короткого строку:

$$\mathbf{offer(forward/forward\ swap) = offer(long\ term) - bid(short\ term)}$$

7.4. Використання угод своп

Угоди своп можуть використовуватися:

- а) для пролонгацій відкритої валютної позиції на майбутнє. Пролонгувати (або «свопувати») відкриту валютну позицію означає зберегти стан позиції (розмір і знак) на певний строк у майбутньому;
- б) для керування своїми активами та зобов'язаннями для збільшення прибутковості;
- в) для зменшення валютного ризику;
- г) для хеджування операцій форвард.

За допомогою угод своп банківські установи можуть пролонгувати свої відкриті позиції на який завгодно тривалий термін залежно від прогнозу руху валютного курсу. Вони можуть пролонгувати їх за допомогою як одноденних свопів (щоразу на один день), так і більш тривалих за термінами операцій своп (наприклад на 2 тижні, місяць, кілька місяців, рік).

Для маркет-тейкерів операції своп дешевші, ніж форвардні контракти у разі пролонгації валютної позиції.

Хеджування валютних ризиків за допомогою валютних свопів здійснюється через:

- фіксацію валютного курсу на майбутній період;
- організацію зустрічних грошових потоків.

Операції своп використовуються частіше форвардних.

Переваги використання своп-угод:

- при здійсненні валютного свопу значно зменшується валютний ризик, бо він розподіляється між учасниками операції – фіксується курс форвардної операції, а позиція кожного з учасників операції своп дорівнює 0;
- використання свопів дає можливість забезпечити хеджування довгострокових операційних та економічних ризиків.

7.5. Свопи ринку капіталів. Процентні свопи, їх види та характеристика. Валютні свопи ринку капіталів.

Процентні свопи (свопи ринку капіталів) є похідним інструментом ринку депозитних операцій.

В основі процентного свопу лежить депозитна операція (тобто залучення або розміщення коштів на міжнародних ринках грошей та капіталу). Процентний ризик тим вищий, чим довший термін депозитної операції.

Процентні свопи хеджують процентний ризик, що виникає при залученні або розміщенні коштів строком 1-15 років (на ринку капіталів – довгострокових депозитних операцій).

Процентний своп – це обмін між двома, або більшою кількістю сторін процентними платежами або надходженнями.

Процентні свопи передбачають взаємовигідний обмін зобов'язаннями за борговими інструментами або процентними доходами від актів.

Обов'язково при здійсненні процентного свопу повинні:

- а) збігатися строки та суми депозитів, що лежать в основі свопу;
- б) здійснюватися в одній і тій самій валюті депозитні операції.

Різновиди процентних свопів:

1. Основний процентний своп – це обмін платежами за фіксованою процентною ставкою.

Фінансові установи з вищим рейтингом (репутацією позичальника) мають змогу надавати у позику ресурси за нижчими ставками (причому як фіксованих, так і плаваючих ставок). Проте може статися так, що умови одного з ринків усе ж таки є більш привабливими.

Для позичальників з нижчим рейтингом маркет-мейкери котируватимуть ставки, що містять більшу премію за ризик, але знову може статися, що ця премія за ризик не буде однаковою при котируванні ставок за всіма борговими інструментами.

Кожна банківська установа несе відповідальність перед кредитором за своїм борговим зобов'язанням незалежно від якості виконання контрагентом зобов'язань за свопом.

Своп має бути вигідним для обох сторін. Крім того, що банківські установи одержать доступ до бажаного для кожного інструменту, вони одержать ще й вигоду, бо сплачуватимуть за цей інструмент менше, ніж від них вимагає ринок.

Різниця між процентними ставками для банківських установ на різних ринках не є однаковою. Різниця, яка впливає з позицій сторін на різних ринках, називається **якісний спред** (він відображає відносну перевагу банківської установи).

Плата посереднику при свопі називається **маржа дилера**. Доход дилера формується за рахунок різниці між фіксованими платежами, яку він одержує та сплачує (тобто дилер котирує сторони bid та offer процентного свопу).

2. Процентний своп зі змінною базою нарахування процентної ставки – передбачає обмін зобов'язаннями з плаваючою ставкою на інші зобов'язання з плаваючою ставкою, для яких процентна ставка розраховується на різних базах, наприклад обмін платежів на базі LIBOR на платежі на базі prime rate (також це можуть бути платежі на базі державних цінних паперів, ставки комерційних паперів тощо).

Учасники фінансового ринку здійснюють такі свопи, щоб мати розраховані на однаковій базі доходи від активів і платежі за зобов'язаннями, що розміщуються та залучаються за плаваючими ставками. У таких ставках участь можуть брати дві або три сторони.

Валютні свопи ринку капіталів називають ще **валютно-процентними свопами**. Вони передбачають обмін зобов'язаннями за активами в різних валютах.

Валютно-процентний своп може передбачати як обмін процентними платежами, так і обмін сумою основного боргу. Ситуація на міжнародному ринку капіталів може скластися так, що у банківській установі можуть котируватися нижчі процентні ставки за кредитами в одній валюті, та вищі – за кредитами в іншій (наприклад, американському банку котируються більш привабливі процентні ставки в доларах США порівняно зі ставками за кредитами в британських фунтах стерлінгів). Тоді для банківської установи можливо одержати позику на ринку, де вона має конкурентну перевагу, та здійснити валютний своп.

Такий своп буде передбачати:

- обмін сумами основного боргу на початку дії договору;
- обмін кредитними платежами протягом дії договору;
- зворотний обмін сумами боргу наприкінці дії договору.

Можливо також, що банківські установи здійснюють лише процентні платежі, без обміну сумами основного боргу.

Контрольні питання:

1. Дати класифікацію валютних свопів та навести їх приклади.
2. Яка зі сторін процентного свопу виграє при зростанні процентних ставок ?
3. Які процентні ставки можуть лежати в основі свопу зі змінною базою нарахування ставки ?
4. Причини здійснення процентних свопів.

5. Який із процентних свопів передбачає залучення банківськими установами коштів в одній і тій самій валюті, а який – у різних ?
6. З яким ризиком можуть бути пов'язані валютні свопи ринку капіталів ?
7. Які причини спонукають учасників ринку здійснювати процентно-валютні свопи ?

Тестові завдання:

1. Операції своп – комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму з однією датою укладання та різними датами валютування. При цьому:
 - А) обидві операції повинні бути терміновими;
 - Б) одна із вказаних операцій повинна бути терміновою, а інша – угодою з негайною поставкою;
 - В) операції не є терміновими;
 - Г) жодна відповідь не є вірною.
2. На міжнародному ринку капіталів своп має наступні значення:
 - А) здійснення одночасних купівлі та продажу валюти;
 - Б) одночасне надання кредитів у різних валютах;
 - В) здійснення продажу валюти;
 - Г) надання кредитів в одній валюті.
3. Перевага валютних операцій своп у тому, що:
 - А) майже повністю ліквідують валютний ризик;
 - Б) повністю ліквідують процентний ризик;
 - В) не ліквідують валютний ризик;
 - Г) правильна відповідь А і В.
4. Свопові операції використовуються для зменшення та уникнення валютних ризиків, пов'язаних з:
 - А) довгостроковими негативними економічними тенденціями;
 - Б) короткостроковими коливаннями валютних курсів;
 - В) тривалими коливаннями валютних курсів;
 - Г) жодна відповідь не правильна.
5. Чистий своп - це така операція, коли:
 - А) угоди здійснюються між різними партнерами (за участю третіх осіб);

Б) обидві частини операції здійснюються одними і тими самими контрагентами;

В) угода здійснюється тільки між двома агентами;

Г) обидві частини операції здійснюються за участю третіх осіб.

6. За термінами свопи поділяються на:

А) стандартний, короткий, форвардний;

Б) ф'ючерсний;

В) стандартний, короткий;

Г) форвардний, короткий.

7. Існують такі основні різновиди свопу:

А) процентний;

Б) валютний;

В) готівковий;

Г) кредитний.

8. Угоди «своп» передбачають право будь-якої із сторін достроково розірвати договір у таких випадках:

А) у разі невиконання будь-якою із сторін своїх зобов'язань за договором (default);

Б) у разі виникнення непередбачених обставин (force majeure);

В) у разі недотримання своїх зобов'язань;

Г) у разі розірвання угоди.

9. Основними цілями операції своп є:

А) придбання банківською установою готівки в одній валюті за рахунок надлишку іншої валюти та зменшення (нейтралізації) валютних ризиків при проведенні форвардних операцій;

Б) пролонгування (продовження) відкритої валютної позиції;

В) закриття валютної позиції;

Г) правильної відповіді немає.

10. Операція «своп» - це валютна операція:

А) термінова;

Б) строкова;

В) нелімітована;

Г) довгострокова.

11. Приблизний розподіл угод з іноземною валютою за світовими валютними ринками такий:

- А) «спот» - 90%, «форвард» - 5%, «своп» - 5%;
- Б) «спот» - 67%, «форвард – 5%», «своп» - 28 %;
- В) «спот» - 47%, «форвард – 35%», «своп» - 18%;
- Г) «спот» - 47%, «форвард – 43%», «своп» - 10%.

12. Тікет – це?

- А) комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму з різними датами валютування;
- Б) обмін потоками двох валют за певний період у майбутньому між сторонами договору;
- В) папір визначеної форми, де вказують всі параметри договору;
- Г) купівля валюти на умовах «спот» і продаж на умовах «форвард».

13. Що таке валютний своп?

- А) це комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму з різними датами валютування;
- Б) це обмін потоками двох валют за певний період у майбутньому між сторонами договору;
- В) це папір визначеної форми, де вказують всі параметри договору;
- Г) це угода між двома особами.

14. Які існують валютні свопи?

- А) свопи з конкретними ставками, свопи з фіксованими ставками;
- Б) свопи з фіксованими ставками;
- В) свопи з конкретними ставками, свопи з плаваючими ставками;
- Г) свопи з фіксованими ставками, свопи з плаваючими ставками.

15. Короткі свопи котируються у вигляді...?

- А) валютних операцій;
- Б) кредитних карток;
- В) форвардних пунктів;
- Г) фіксованих ставок.

16. Для маркет-тейкерів операції своп ..., ніж форвардні контракти у разі пролонгації валютної позиції.

- А) дорожчі;
- Б) не змінюються;
- В) дешевші;
- Г) стали.

17. Що таке процентний своп?

- А) це папір визначеної форми, де вказують всі параметри договору;
- Б) це обмін потоками двох валют за певний період у майбутньому між сторонами договору;
- В) це комбінація двох протилежних конверсійних операцій на однакову суму з різними датами валютування;
- Г) це обмін між двома (або більшою кількістю сторін) процентними платежами або надходженнями.

18. Своп має бути...?

- А) вигідним для обох сторін;
- Б) вигідним для однієї сторони;
- В) не вигідним зовсім;
- Г) правильної відповіді немає.

ТЕМА 8. Валютні опціони та валютні ф'ючерси.

8.1. Валютні опціони. Види опціонів. Вартість і премія опціону. Опціонні стратегії.

8.2. Характеристика валютного ф'ючерса та стратегій торгівлі ф'ючерсами.

8.1. Валютні опціони. Види опціонів. Вартість і премія опціону. Опціонні стратегії.

Для більшості активних учасників фінансового ринку України таке поняття, як **деривативи** все ще залишається якимось не зрозумілим терміном. У житті ми доволі часто зустрічаємось з умовами, практично повністю відповідаючими опціонним.

Наприклад: покупець придбав проїзний квиток на тролейбус на наступний місяць. Оплата здійснюється цього місяця. Якщо він не буде користуватися білетом – гроші не повернуть. Покупець може користуватися білетом, або ні. За цей вибір він заплатив. Він купив право проїзду, а не обов'язок.

Деривативи – похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товару, біржового індексу тощо). Найбільш відомі деривативи – ф'ючерсні та опціонні контракти.

Опціони – фінансові інструменти, які дають їх власнику право купити або продати певний актив протягом встановленого терміну за здалегідь визначеною ціною. **Продавець опціону** бере на себе зобов'язання, за яким він (у залежності від виду контракту) повинен або придбати в покупця відповідний актив, або продати його йому. **Покупець** приймає рішення про те, чи реалізувати йому куплене право чи ні (в залежності від руху вартості базового активу в період дії опціону). Якщо опціон не буде реалізованим, дохід продавця дорівнюватиме сумі, яку покупець заплатив за опціон (тобто премії опціону).

Премія – це ціна, яку платить покупець опціону його продавцеві за право виконання опціонного контракту.

Актив, що поставляється згідно з опціонним контрактом, називається **базовим (S)**. Базові активи можуть бути використані, як матеріальні активи, так і фінансові: акції, фондові індекси, облігації, валюти та ін.

Предметом опціону є саме право, а не базовий актив.

Продавець передає право, але не обов'язок виконати умови контракту покупцеві опціону.

Мета опціонів – хеджування та спекуляція.

Види опціонів:

1. Опціон колл (Call) – контракт, що надає покупцеві опціону право купити стандартну кількість базового активу; продавець опціону зобов'язаний продати цей актив (за ціною, визначеною в момент здійснення угоди). Тобто тут можливі дві операції купівлі/продажу:

- придбання опціону Call;
- придбання базового активу у продавця опціону згідно з його умовами. Ця друга операція не є обов'язковою (здійснюється за бажанням покупця опціону).

2. Опціон пут (Put) – контракт, що надає покупцеві опціону право продати стандартну кількість базового активу; продавець – зобов'язаний купити актив за встановленою в момент здійснення угоди ціною. Тут також можливі дві операції купівлі/продажу:

- придбання опціону Put;
- продаж базового активу продавцеві опціону (це не обов'язкова операція, а здійснюється за бажанням покупця опціону).

Таким чином, покупець опціону може набувати права купівлі (call) та права продажу (put) базового активу.

Датою закінчення опціону називається дата, на яку опціон може бути виконаний, проданий або куплений.

Ціна виконання (P) опціону – ціна, за якою відбувається поставка базового активу від продавця до покупця.

В залежності від того, коли саме можна **виконати опціон**, виділяють **два їх типи**:

1. **Американський** – опціон, який може бути виконаний в будь-який день від дати укладення до дати закінчення опціону. (Наприклад, проїзний квиток.)
2. **Європейський** – може бути виконаний тільки на дату закінчення опціону (останній день обігу опціону).

Також розрізняють опціони **in-, at-, out-the money**.

З виграшем (**ITM**), без виграшу (**ATM**), з програшем (**OTM**).

Внутрішня вартість опціону – це різниця між тією величиною, яку треба було б заплатити за валюту (ринковий обмінний курс) без опціону, та тією, яку платять, скориставшись опціоном.

Оскільки опціон не є обов'язковим до виконання, його внутрішня вартість більша або дорівнює нулю.

Внутрішня вартість опціону вказує на можливість отримати прибуток при його негайному виконанні і визначається за формулами 8.1 і 8.2:

Внутрішня вартість опціону Call =

$$\text{Max}\{0 \dots \text{ціна} \dots \text{базового} \dots \text{активу} \dots \text{під} \dots \text{час} \dots \text{виконання} \dots \text{опціону} - \text{ціна} \dots \text{виконання} \}$$

(8.1.)

Якщо ціна базового активу (S) на ринку вища за ціну виконання опціону ($P_{\text{страйк}}$), то виконання опціону Call (тобто придбання базового активу за ціною, нижчою від ринкової) приносить прибуток. Вигідно виконати опціон за цих умов.

Інакше виконання опціону Call не має сенсу, отже, його внутрішня вартість дорівнює нулю.

Внутрішня вартість опціону Put =

$$\text{Max}\{0 \dots \text{ціна} \dots \text{виконання} \dots - \text{ціна} \dots \text{базового} \dots \text{активу} \dots \text{під} \dots \text{час} \dots \text{виконання} \dots \text{опціону}\} \quad (8.2.)$$

Таблиця 8.1. Класифікація опціонів ITM, ATM, OTM

	Опціони Call	Опціони Put
$S > P$	ITM (з виграшем). Внутрішня вартість > 0 . Покупець опціону може купити актив дешевше, ніж він зараз коштує на спот-ринку, якщо виконає свій опціон. (так, вигідно виконати опціон).	OTM (з програшем). Внутрішня вартість $= 0$. Покупцю опціону не вигідно виконувати опціон, бо він може продати актив дорожче, ніж за умовами опціону. (ні).
$S = P$	ATM (без виграшу). Внутрішня вартість $= 0$. Покупцю опціону не важливо, виконувати опціон чи купувати актив на спот-ринку.	ATM (без виграшу). Внутрішня вартість $= 0$. Покупцю опціону не важливо, виконувати опціон чи продавати актив на спот-ринку, адже ціни приблизно однакові.
$S < P$	OTM (з програшем). Внутрішня вартість $= 0$. Покупцю опціону дешевше купити актив на ринку, ніж виконати контракт (ні).	ITM (з виграшем). Внутрішня вартість > 0 . Покупцю опціону вигідніше виконати опціон, продавши актив дорожче, ніж на спот-ринку. (так, вигідно виконати опціон).

Ціна виконання (страйк) опціону (P) найбільш наближена до ціни базового активу (S) – ATM – називається **центральним страйком** (S=P).

Як правило, торги по опціонам центрального і найближчих страйків найактивніші, відповідно ці контракти найліквідніші. У разі суттєвої зміни ціни базового активу ліквідність поступово переміщується до другого страйку, який стає центральним і розташованим поруч з ITM та OTM інструментами.

Кожного дня біржа з'ясовує, який з контрактів є центральним, і, якщо відбулася зміна страйків, запускають додаткові OTM або ITM опціони так, щоб у кожен сторону від центрального страйку було не менше двох страйків.

Крім того, за наявності інтересу у контрагентів, біржа може ввести опціон з необхідним стандартним страйком, якщо такий в даний момент у торгах відсутній. При цьому по кожному страйку одночасно вводяться опціони Call і Put.

Існують опціони:

1. Біржові – умови контрактів стандартизовані. Продавці зобов'язані вносити і підтримувати необхідний рівень маржових коштів у кліринговій установі, які гарантують виконання ними

умов опціону. Закрити позицію можна здійсненням зворотної операції (закриваючими купівлями або закриваючими продажами). Наприклад, довгу позицію опціон Call слід закривати продажем опціону на той самий базовий актив, з тією ж датою закінчення і ціною виконання (неоднакові лише премії, різниця яких становитиме прибутки або збитки за двома операціями). [*Чи треба ліквідувати довгу позицію, адже виконувати опціон не обов'язково? – Треба, бо закриття позиції зменшить витрати на придбання опціону, якщо необхідність у його виконанні відпала.*] На біржовому ринку продають опціони за стандартним переліком валют (фунти стерлінгів, євро), які котируються відносно долара США. Існують гарантії виконання угод (маржові внески і гарантійні фонди).

2. Позабіржові – опціони не стандартизовані, тобто сторони можуть домовлятися відносно базового активу, його кількості, дати виконання та ін. Валютні опціони на позабіржовому ринку котирують, крім основних, валюти: датська крона, південноафриканський ранд та ін., а також відносно крос-курсів (єна/фунт стерлінгів).

Покритий опціон Call – продавці цього опціону на своїх рахунках мають відповідну кількість базового активу.

Премія опціону – різниця між ринковою ціною опціону та його внутрішньою вартістю. Визначається за допомогою моделі Блека-Шоулза. Спочатку вона була розроблена для європейських опціонів Call на акції, за якими не виплачуються дивіденди до дати закінчення опціону. Потім – і для американського опціону Call без виплати дивідендів.

Формула Блека-Шоулза
для опціонів Call на акції без дивідендів:

$$P_c = N(d_1)P_s - Ee^{-RT}N(d_2), \quad (8.3.)$$

де P_c – вартість опціону call;

P_s – поточна ринкова ціна базового активу;

E – ціна виконання опціону;

R – річна ставка нарахування відсотка на активи без ризику, який нараховується безперервно;

T – час до закінчення опціону в частках року (або $T = \frac{t}{360}$, де t - число днів, що залишилися до виконання опціону).

$$\begin{aligned} d_1 &= [\ln((P_s/E) + R + 0,5 \sigma^2)T] / [\sigma \sqrt{T}], \\ d_2 &= d_1 - \sigma \sqrt{T}, \end{aligned} \quad (8.4)$$

де σ – ризик базового активу (стандартне відхилення дохідності базового активу за рік);

$N(x)$ – функція кумулятивного нормативного розподілу з середнім 0 і стандартним відхиленням 1 (табульована в статистиці функція).

Під час безперервного нарахування відсотка використовується формула майбутньої вартості:

$$F = P * \sqrt{e}^{RT}, \quad (8.5.)$$

де F – майбутня вартість;

P – поточна вартість.

Тому між ставкою неперервного нарахування R і ставкою простого відсотка r існує такий зв'язок: $R * T = \ln(1 + rT)$.

Цей зв'язок дає можливість спростити формули Блека-Шоулза і показує **характер залежності ціни опціону Call від чинників:**

- чим вище ціна базового активу, тим вища вартість опціону;
- чим вища ціна виконання, тим нижча ціна опціону;
- чим більше часу до дати закінчення, тим вища ціна опціону;
- чим вища ставка без ризику, тим більша ціна опціону;
- чим більший ризик (волатильність) базового активу, тим вище ціна опціону.

Існує формула паритету цін, що дає змогу за відрахованою ціною Call визначити ціну опціону Put

$$P_p = P_c - P_s + E e^{-RT}, \quad (8.6.)$$

де P_p - ціна опціону Put.

Модифікація формули для акцій з дивідендами:

Якщо відома оголошена ставка дивіденду, що виплачується до дати закінчення опціону, то його можна розглядати як процент, що безперервно нараховується. У цьому разі модифікована формула для опціону Call на акції з дивідендами має вид:

$$P_c = N(d_1)P_s e^{-QT} - E e^{-RT} N(d_2), \quad (8.7.)$$

де Q - ставка процента що нараховується безперервно та відповідно ставці дивіденду на акцію.

Формула паритету опціонів модифікується так:

$$P_p = P_c - P_s e^{-QT} + E e^{-RT}, \quad (8.8.)$$

Застосування формули для інших активів:

Премія на облігації опціонів Call розраховується за однією з наведених формул залежно від того, є в цей період купонні виплати, чи ні.

У цьому разі Q -ставка процента, що нараховується безперервно та відповідає ставці купонного доходу.

Фондовий індекс розглядають як акцію з відомою ставкою дивіденду.

Дивідендом на індекс вважають середньозважену за капіталізацією ставку оголошених дивідендів акцій компаній, що включені до індексу.

Q – відповідна ставка, що безперервно нараховується.

Іноземну валюту розглядають як акцію з відомою ставкою дивіденду (за таку ставку беруть ставку доходності без ризику у відповідній валюті).

Стратегії поєднання опціонів з активами:

Існують такі стратегії, які використовують для хеджування відкритих позицій за базовими активами:

1. Довга позиція за активом і коротка за опціоном Call. Вони еквівалентні короткій позиції за опціоном Put. Тут і надалі еквівалентність слід розуміти, як рівність прибутків/збитків еквівалентних позицій.

2. Коротка позиція за активом і довга за опціоном Call (обмежує збитки при зростанні спот-курсу базового активу і забезпечує прибутки при його падінні). Еквівалентна довгому опціону Put.

3. Довга позиція за активом і опціоном Put (обмежує збитки при падінні курсу і забезпечує прибутки під час зростання) Еквівалентна довгому опціону Call.

4. Коротка позиція за активом і за опціоном Put. Еквівалентна короткому опціону Call.

Комбінація опціонів (називається **стредлом**) утворюється коллом і путом на один і той самий актив за однією і тією ж ціною виконання і датою закінчення опціонів. Якщо обидва опціони довгі, то це позиція покупця стредла або довгий стредл. Якщо обидва опціони короткі, то це позиція продавця стредла. Покупець стредла використовує цю стратегію, коли очікуються значні зміни в курсі активу, але напрямок змін йому невідомий. Позиція забезпечує прибутки при значних змінах курсу і обмежує збитки за стабільного курсу.

Довгий стредл приносить прибуток при відхиленні курсу за такі межі: ціна виконання \pm сумарна премія опціонів.

Стренгл – відрізняється від стредла тим, що ціни виконання Put і Call не збігаються (тобто стредл – це стренгл, у якого збігаються ціни виконання).

Перевага позиції продавця стренгла полягає в тому, що можна отримати прибуток при ширшому коливанні курсу. Але ціна виконання опціону Call має бути вищою від цін виконання опціону Put. Зона курсової динаміки, що забезпечує прибуток продавцеві стренга, перебуває в межах від (ціна виконання Put – сумарна премія) до (ціна виконання Call + сумарна премія). Покупець стренга отримує прибуток за цими межами. Додатково рекомендується утворювати стренгл з цінами виконання опціонів ОТМ (без грошей).

Стреп – комбінація одного пута і двох коллів з однаковими датами закінчення, але, можливо, з різними цінами виконання. Покупець стрепу (він займає довгу позицію за всіма опціонами) застосовує цю стратегію, якщо більш імовірно зростання курсу (період тренду зростання).

Стріп – один опціон Call і два Put з однією датою закінчення, а ціни виконання або збігаються або ні. Стріп купують, коли більш імовірно зниження курсу.

Спреди:

1. **Спред «бика»** – формується в розрахунку на зростання спот курсу базового активу. Якщо прогноз справдився, стратегія принесе обмежений прибуток, а в разі зниження курсу – обмежені збитки. Цю позицію складають довгий Call (з нижчою ціною виконання) і короткий опціон Call, (з вищою ціною виконання).

Премія довгого опціону більша від премії короткого через співвідношення цін виконання.

2. Спред «ведмедя» – формується у розрахунку на зниження курсу. Він складається з довгого опціону Call (з вищою ціною виконання) і короткого опціону Call (з нижчою ціною виконання). Формування такого спреду завжди утворює початковий приплив коштів від різниці премій. Якщо прогноз на зменшення курсу базового активу підтвердиться, то позиція принесе обмежений прибуток, а інакше - обмежені збитки.

3. Обернений спред «бика» – утворюють короткий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і довгий опціон Call (з вищою ціною виконання). Стратегія приймається в розрахунку на зростання курсу і приносить початковий приплив коштів за рахунок різниці премій. У разі зростання курсу прибутки теоретично необмежені. Інакше збитки обмежені ціною активу (падіння його вартості до 0).

4. Обернений спред «ведмедя» – утворюють довгий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і короткий опціон Call (з вищою ціною виконання). Формуються на основі прогнозу зниження курсу базового активу, при підтвердженні якого прибутки обмежені ціною активу. Інакше збитки можуть бути теоретично необмежені (табл. 8.2):

де P_s – спот-курс базового активу на дату закінчення опціонів;

E_1 – менша ціна виконання;

E_2 – більша ціна виконання;

P_c і P_p – премії опціонів Call і Put;

ΔP_c – додатна різниця премій опціонів Call з різними цінами виконання.

Таблиця 8.2. Розрахунки прибутків/збитків за спредовими позиціями

Вид спреду	Сума прибутків/збитків за відкритою позицією:		
	Якщо $P_s < E_1$	Якщо $E_1 \leq P_s < E_2$	Якщо $P_s \geq E_2$
Спред «бика»	$-\Delta P_c$	$P_s - E_1 - \Delta P_c$	$E_2 - E_1 - \Delta P_c$
Спред «ведмедя»	$+\Delta P_c$	$-(P_s - E_1) + \Delta P_c$	$-(P_s - E_1) + \Delta P_c$
Обернений спред «бика»	$-(E_1 - P_s) + (P_p - P_c)$	$P_p - P_c$	$P_s - E_2 + (P_p - P_c)$

Обернений спред «ведмедя»	$E_1 - P_s + (P_c - P_p)$	$P_c - P_p$	$-(P_s - E_2) + (P_c - P_p)$
---------------------------------	---------------------------	-------------	------------------------------

8.2. Характеристика валютного ф'ючерса. Стратегії торгівлі ф'ючерсами

Ф'ючерс (futures, від англійського future - майбутнє) - найсучасний і динамічний інструмент фінансового ринку. Сьогодні інвестори торгують ф'ючерсами на валюти, цінні папери, дорогоцінні метали, процентні ставки, енергоносії, продукти харчування.

Ф'ючерсний контракт – стандартний біржовий контракт на поставку певного активу (біржового товару) на узгоджену дату в майбутньому.

Такий контракт враховує певні вимоги:

- усі умови контракту стандартизовані (встановлені біржею);
- сторони контракту вносять грошовий депозит і підтримують необхідний розмір депозиту до дати виконання контракту, чим гарантується його виконання;
- виконання контракту здійснюється через розрахунково-клірингову палату біржі або розрахунково-кліринговий банк.

Переваги ф'ючерсів

- низька вартість (для укладання угоди резервується лише 20% вартості базового активу);
- низькі біржові внески і відсутність зайвих витрат (наприклад, на зберігання) приваблюють інвесторів з несуттєвою стартовою сумою капіталу;
- зручність і практичність використання при зниженні ринку.

Днем виконання ф'ючерсного контракту є день, у який сторони повинні виконати умови контракту.

Базовий актив – актив, який поставлено в день виконання відповідно до ф'ючерсного контракту (матеріальні активи: газ, нафта, електроенергія, золото, срібло, платина, зерно, олія, м'ясо, кава, цукор). У цьому випадку мають справу з **товарними ф'ючерсами**.

Якщо згідно з контрактом здійснюється поставка фінансового активу, то такий ф'ючерсний контракт називається **фінансовим ф'ючерсом**.

Наприклад: валютний ф'ючерс – контракт, згідно з яким у день виконання поставляється певна кількість іноземної валюти.

Валютні ф'ючерси схожі на форвардні валютні контракти, бо забезпечують купівлю-продаж валюти в майбутньому.

Таблиця 8.3 Відмінності у способі торгівлі

Валютні ф'ючерси	Форвардні валютні контракти
Продаються і купуються на біржі	Продаються і купуються поза біржею між банком і клієнтом
Визначається єдина ціна незалежно від часу угоди	Ціни мають дві сторони, різниця між ними – спред

Торгівлі підлягає *стандартна кількість валюти*, що виставляється в обмін на долар США (GBP, EUR, CHF, CAD, AUD, JPY). Для угод на більші суми купуються-продаються кілька контрактів, що збільшують стандартну суму в потрібну кількість разів (щоб купити ф'ючерси на суму 500 тис фунтів стерлінгів, потрібно 8 ф'ючерсних контрактів).

Терміни виконання стандартизовані (березень, червень, вересень, жовтень). Мають короткий строк дії – до 3 місяців. Обмінним курсом для ф'ючерсного контракту є ціна, узгоджена між покупцем і продавцем. Контракт укладається за цією ціною. Зростання ціни ф'ючерса означає прибуток для покупця, а падіння ціни ф'ючерса – прибуток для продавця. Для кожного валютного ф'ючерсного контракту існує стандартне вартісне вираження, що відповідає 1 пунктові зміни ринкової ціни. Кожний пункт зміни ринкової ціни називається **ТИК**. Зміна ціни на 1 тик означає втрати/прибутки для покупця/продавця ф'ючерса. 1 пункт зміни ціни становить 0,0001 USD; для контракту на JPY - 0,000001 USD.

Сторони ф'ючерсного контракту:

1. **Продавець** – сторона, яка зобов'язана виконати поставки базового активу. *Займає коротку позицію.*
2. **Покупець** – сторона, яка зобов'язана перерахувати грошові кошти проти поставки активу. *Займає довгу позицію.*

Довга або коротка позиції можуть бути закриті за допомогою рівнозначної за обсягом і протилежної операції з тим же базовим активом (офсетною угодою). **Офсетна угода** ліквідує попередню позицію, тобто зобов'язання відносно купівлі/продажу активу в

день виконання. В цьому разі виникають курсові прибутки/збитки, які визначаються на основі цін відкриття і закриття позиції та її обсягу.

Контракти, які закінчуються поставками базового активу називаються **ф'ючерсами з поставками**.

Фінансові ф'ючерси можуть не передбачати поставки фінансового активу, а тільки взаєморозрахунки сторін у день виконання контракту. У цьому разі в день виконання клірингова установа закриває всі існуючі позиції офсетними угодами за ціною, рівній поточній ринковій ціні активу. Взаєморозрахунки виникають у зв'язку з курсовими прибутками/збитками відносно цін відкриття позицій і поточної ринкової ціни активу в день виконання, а також обсягів позицій. Такі контракти називаються **розрахунковими ф'ючерсами**.

Усі умови **ф'ючерсного контракту** (вид та обсяг активу, день поставки) встановлюються **біржею**. Покупці та продавці погоджують лише **єдину ціну** відповідно до правил торгівлі (які різні на різних біржах).

Категорії трейдерів, що працюють з ф'ючерсами:

1. Хеджери – категорії трейдерів, що працюють з ф'ючерсами, купують і продають ф'ючерси з метою страхування позицій на ринку базового активу (бо в процесі основного бізнесу вони виробляють або використовують базовий актив).

2. Спекулянти – купують і продають ф'ючерси тільки з метою швидкого отримання прибутку за рахунок різниці цін купівлі і продажу. Серед них є і «бики», і «ведмеді». Вони не використовують і не виробляють базового активу.

3. Арбітражери – знають, що ціна на ф'ючерс і на базовий актив (індекс Української біржі) у день виконання контракту буде однаковою, і прибуток буде хоча і невеликий, але гарантований. Вони купують один і той самий актив на спот на терміновому ринку за різними цінами.

Котирування ф'ючерсного контракту вище від поточної ціни базового активу називається **контанго**, а котирування нижче ціни базового активу – **беквардейшн**.

Вартість валютних ф'ючерсів оцінюють, виходячи з принципу паритету валютних курсів і процентних ставок.

Визначення ціни валютних ф'ючерсів:

$$P_f = P_s \left(\frac{1 + R(t)}{1 + r(t)} \right)^{t/360(365)}, \quad (8.9.)$$

де t – кількість днів, що залишилися до виконання контракту;

P_f – ціна контракту з терміном виконання t - днів;

P_s – спот-курс базової валюти;

$R(t)$ – річна процентна ставка в національній валюті для позначок з терміном погашення t – днів;

$r(t)$ – річна процентна ставка в іноземній валюті для позначок з терміном погашення t – днів;

365 днів – для Великобританії, України, Канади.

Ціноутворення процентних ф'ючерсів:

Ф'ючерсні контракти на цінні папери з фіксованим доходом називаються **процентними ф'ючерсами**, так як їх ціни залежать від поточних і прогнозованих процентних ставок.

Ціна контракту визначається за формулою:

$$P_f = P_s \left(1 + I_t \frac{t}{360} \right), \quad (8.10)$$

де P_s – поточна спот-ціна казначейського векселя, що погашається через $(t + 91)$ днів;

t – число днів до виконання ф'ючерсного контракту;

I_t – річна процентна ставка дохідності казначейського векселів з терміном погашення через t - днів;

Ціна контракту P_s - це результат паритету дохідності двох стратегій:

1) Купити вексель, що погашається через $(t + 91)$ день і чекати погашення;

2) Купити ф'ючерсний контракт з виконанням через t - днів, за яким постачається 91-денний вексель.

Ціноутворення ф'ючерсів на фондовий індекс:

Ф'ючерсними контрактами на фондовий індекс називаються контракти, базою активу яких є фондовий індекс. Ці контракти забезпечують дешеві і високоліквідні позиції з курсовими прибутками/збитками, подібними до прибутків/збитків диверсифікованих портфелів акцій, що входять до індексу.

$$P_f = P_s + (R(t) - Y(t)) * \frac{t}{360} * P_s, \quad (8.11)$$

де t – кількість днів до виконання ф'ючерсного контракту;

P_f – ціна ф'ючерсного контракту;

P_s – спот-ціна (тобто поточне значення індексу);

$R(t)$ – річна ставка дохідності позичок у валюті країни, в якій визначається індекс з терміном погашення t – днів;

$Y(t)$ – середньозважена ставка дивіденду на акції компанії, що входять до індексу; ураховуються лише дивіденди, які виплачуються в період до виконання контракту.

Базис – фактична різниця між ціною ф'ючерсного контракту і спот-курсом базового активу. **Теоретична** різниця ($P_f - P_s$) незмінна протягом певного періоду, але **фактична** (базис) зазнає впливу попиту і пропозицій як на касову, так і на терміновому ринках, і тому перебуває в постійному русі. Для успішного хеджування вартості відкритої позиції за базовим активом коливання базису має бути значно нижчим за коливання цін фінансового активу, що хеджується.

У статистичних термінах це еквівалентно тому, що стандартне відхилення вибірки значень базису має бути суттєво меншим (у 8-10 разів) від стандартного відхилення значень спот-курсу базового активу.

Торгові стратегії по роботі з ф'ючерсом

залежно від типу трейдера:

1. Спекулятивна:
 - скальпинг
 - day-трейдинг
 - торгівля на новій інформації (новині)
 - довгострокова торгівля
2. Арбітражна;
3. Хеджування.

Розглянемо детальніше спекулятивні торгові стратегії:

Скальпинг – стратегія внутрішньоденних спекулятивних операцій, коли закриття позицій відбувається при досягненні мінімального прибутку в декілька пунктів. Трейдер знаходиться у відкритій позиції мінімальну кількість часу, фіксує рух індексу по 2-3 пункти. За цієї стратегії трейдер постійно знаходиться біля монітора, щомиті контролюючи прибутки або збитки. Ця стратегія дозволяє початківцям у торгах швидше відчувати ринок і при грамотному використанні є досить прибутковою.

Day-трейдинг – метод торгівлі, заснований на торгівлі в середині дня. Інакше кажучи, трейдер робить прогноз на день, визначає рівні для відкриття і закриття позицій. Задача трейдера – дочекатися свого сигналу і увійти в угоду з мінімальним ризиком і чудовим потенціалом заробітку. Під час торгової сесії такі сигнали зазвичай виникають декілька раз.

У цій стратегії важливо слідкувати за моментами зміни тренда, виставляючи заявки StopLoss і TakeProfit. Це підходить досвідченим трейдерам, що працюють з середніми і великими обсягами грошей.

Торгівля на новині – похідна стратегія від Day-трейдингу, коли кожного дня для публікації заплановані новини і трейдери можуть торгувати на цих реакціях ринку. Регулярна інформація щодо економічних даних попереджає про наближення потенційного руху. Новини попередньо націлені на конкретний час протягом дня, бувають і щотижневими, і щомісячними. Економічні новини часто провокують потужний короткостроковий рух на ринку, що дає чудову торгову можливість трейдерам отримати прибуток. Для трейдера дуже важлива наявність плану торгівлі, так як при русі ціни після оголошення статистичних даних у нього вже не буде часу на обмірковування своїх дій (купувати чи продавати).

Довгострокова торгівля – потребує суттєвих капіталів, так як ринок може досить тривалий час йти проти відкритої позиції інвестора і тому слід збільшувати гарантійне забезпечення. Інвестору у такому разі слід контролювати ризики, бо робота «з плечем» суттєво збільшує втрати капіталу.

Слід зазначити, що універсальної прибуткової й ідеальної стратегії торгівлі не існує. Кожний трейдер обирає для себе більш зручний стиль торгівлі.

Контрольні питання:

1. Яке право надає його власнику американський опціон колл ?
2. Коли опціон колл має внутрішню вартість ?
3. Хто вносить маржу при укладенні біржової угоди з покритим опціоном колл ?
4. Хто вносить маржу при укладенні угоди з біржовим опціоном пут?
5. Яка різниця в результатах хеджування від ризику зростання відсоткової ставки за кредитом в іноземній валюті за рахунок

- продажу процентного ф'ючерса і за рахунок придбання опціону пут на процентну ставку ?
6. Чим ф'ючерсний контракт відрізняється від форвардного ?
 7. Назвіть категорії трейдерів, що працюють з ф'ючерсами ?
 8. Що таке базис ?
 9. Що визначає термін контанго на ринку ф'ючерсних контрактів ?
 10. Яким чином можна закрити позицію на ринку ф'ючерсних контрактів ?
 11. Чи буде нарахована варіаційна маржа за раніше відкритими позиціями, якщо на останній сесії угоди не укладались ?
 12. Який максимальний ризик можливий при купівлі ф'ючерсного контракту ?
 13. Хто є гарантом виконання угод на ринку ф'ючерсів ?
 14. Які існують ф'ючерсні стратегії?

Тестові завдання:

1. Призначення валютних опціонів полягає:
 - А) продавець передає право, але не обов'язок виконати умови контракту покупцеві опціону;
 - Б) захисті власника від недобросовісних посередників;
 - В) захисті власника від несприятливих коливань валютних курсів;
 - Г) в їх основі лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо).

2. Премія опціону – це:
 - А) ціна, за якою відбувається поставка базового активу від продавця до покупця;
 - Б) дата, на яку опціон може бути виконаний, проданий або куплений;
 - В) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо);
 - Г) ціна, яку платить покупець опціону його продавцеві за право виконання опціонного контракту.

3. Якщо опціон дає право продажу визначеної валюти, то це:
 - А) американський опціон;
 - Б) опціон «CALL»;
 - В) опціон «PUT»;

Г) європейський опціон.

4. Основні терміни котирування опціонів (місяців) - це:

- А) 1, 3, 6, 12;
- Б) 2, 4, 9, 15;
- В) 3, 6, 8, 14;
- Г) 4, 2, 7, 18.

5. Використання валютних опціонів компаніями для страхування валютних ризиків доцільне в таких випадках:

- А) при захисті експортних або імпорتنих товарів, які чутливі до зміни цін, виражених у конкретній валюті;
- Б) при публікації прейскурантів на свої товари в іноземній валюті;
- В) правильними є відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

6. Існують такі операції з опціонами:

- А) продаж опціону на продаж валюти;
- Б) купівля опціону на купівлю валюти;
- В) правильними є відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

7. На вартість опціону впливають:

- А) ціна реалізації та поточний курс;
- Б) терміновий курс;
- В) правильними є відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

8. Вартість опціону поділяють на:

- А) часову;
- Б) справжню;
- В) правильними є відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

9. Американський опціон...?

- А) вказує на можливість отримати прибуток при його негайному виконанні;
- Б) покупець опціону може набувати права купівлі (call) та права продажу (put) базового активу;

В) надає покупцеві право, але не зобов'язує його купити чи продати певну кількість базових активів за фіксованою ціною у разі настання терміну контракту або до нього;

Г) передбачає ті самі права й зобов'язання, однак не може бути виконаний до настання терміну контракту, тобто виконується тільки в момент закінчення контракту.

10. Валютний опціон – це договірне зобов'язання:

А) для покупця і продавця купити чи продати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу;

Б) що дає право (для покупця) і зобов'язання (для продавця) купити чи продати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу;

В) ціна, яку платить покупець опціону його продавцеві за право виконання опціонного контракту;

Г) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо).

11. Валютна операція «ф'ючерс» - це:

А) операція з негайною поставкою («спот»);

Б) строкова;

В) яка нелімітована;

Г) при якій поєднується форвардна умова і умова «спот».

12. Деривативи – це:

А) фінансові інструменти, які дають їх власнику право купити або продати певний актив протягом встановленого терміну заздалегідь визначеною ціною;

Б) ціна, за якою відбувається поставка базового активу від продавця до покупця;

В) дата, на яку опціон може бути виконаний, проданий або куплений;

Г) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товару, біржового індексу тощо).

13. Біржові опціони:

А) опціони не стандартизовані, тобто сторони можуть домовлятися відносно базового активу, його кількості, дати виконання;

Б) умови контрактів стандартизовані;

В) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо);

Г) ціна, за якою відбувається поставка базового активу від продавця до покупця.

14. Покритий опціон Call:

А) продавці цього опціону на своїх рахунках мають відповідну кількість базового активу;

Б) різниця між ринковою ціною опціону та його внутрішньою вартістю;

В) опціони не стандартизовані, тобто сторони можуть домовлятися відносно базового активу, його кількості, дати виконання;

Г) похідні фінансові інструменти, в основі яких лежать котировки якогось базового активу (акції, валюти, товари тощо).

15. Спред «бика»:

А) формується у розрахунку на зниження курсу;

Б) формується в розрахунку на зростання спот-курсу базового активу;

В) утворюють короткий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і довгий опціон Call (з вищою ціною виконання);

Г) утворюють довгий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і короткий опціон Call (з вищою ціною виконання).

16. Обернений спред «ведмедя»:

А) формується у розрахунку на зниження курсу;

Б) формується в розрахунку на зростання спот-курсу базового активу;

В) утворюють короткий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і довгий опціон Call (з вищою ціною виконання);

Г) утворюють довгий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і короткий опціон Call (з вищою ціною виконання).

17. Обернений спред «бика»:

А) формується у розрахунку на зниження курсу;

Б) формується в розрахунку на зростання спот-курсу базового активу;

В) утворюють короткий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і довгий опціон Call (з вищою ціною виконання);
Г) утворюють довгий опціон Put (з нижчою ціною виконання) і короткий опціон Call (з вищою ціною виконання).

18. Базис – це:

А) фактична різниця між ціною ф'ючерсного контракту і спот-курсом базового активу;

Б) ліквідує попередню позицію, тобто зобов'язання відносно купівлі-продажу активу в день виконання;

В) контракт, згідно з яким у день виконання поставляється певна кількість іноземної валюти.

Г) утворення довгого опціону Put і короткого опціону Call.

19. Хеджери – це:

А) покупці та продавці, які погоджують лише єдину ціну відповідно до правил торгівлі (які різні на різних біржах);

Б) трейдери, що купують і продають ф'ючерси з метою страхування позицій на ринку базового активу (бо в процесі основного бізнесу вони виробляють або використовують базовий актив);

В) інвестори, що платять покупцеві опціону за право виконання опціонного контракту;

Г) інвестори, що котирують базовий актив (акції, валюти, товари тощо).

20. Спекулянт – це:

А) трейдер, що активно торгує ф'ючерсом, граючи як на його підвищенні, так і на зниженні, з єдиною метою - одержання швидкого прибутку на різниці в ціні купівлі і продажу, що виникає постійно;

Б) трейдер, що намагається збільшити свій ризик і не застрахуватися від нього;

В) трейдер, що купує один і той самий актив на спот на терміновому ринку за різними цінами;

Г) трейдер, що зобов'язаний перерахувати гроші за поставлений актив.

ТЕМА 9. Фінансування та кредитування експортно-імпортних операцій

9.1. Міжнародний кредитний ринок.

9.2. Роль кредиту в забезпеченні зовнішньої торгівлі, його види, джерела.

9.3. Методи кредитування та умови платежу при кредитуванні експорту та імпорту.

9.4. Кредитування імпорту.

9.5. Кредитування експорту.

9.1. Міжнародний кредитний ринок

Міжнародний ринок кредитів – позички у валюті поза межами країн їх походження (позичальник не є резидентом країни-емітента даної конкретної валюти). Цей ринок утворений у зв'язку із зростанням офшорних коштів основних валют (USD) (рис. 9.1).

Офшорні кошти – це кошти, розміщені в іншій країні. **Офшорна зона** – територія, у яку вкладено іноземні кошти.

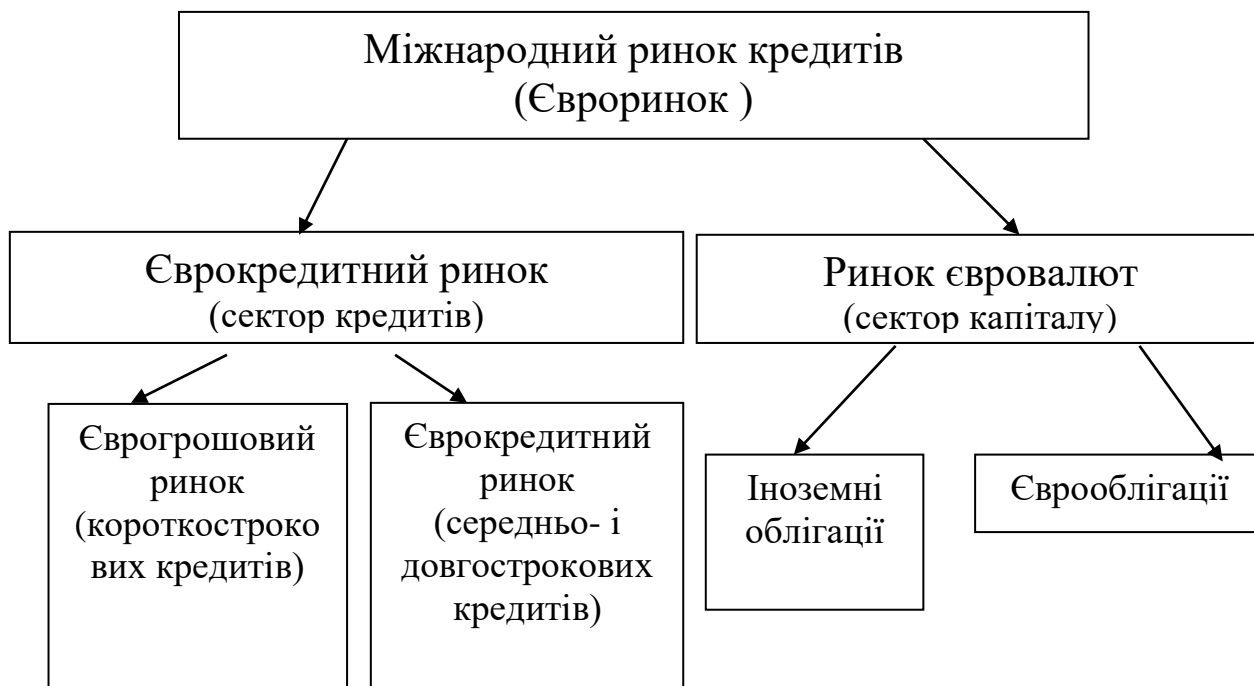

Рис. 9.1. Основні складові міжнародного кредитного ринку

Основні інструменти єврогрошового ринку:

1.Єврокомерційні векселі – зобов'язання, що випускаються на строк 3-6 місяців з невеликою маржею щодо відповідної базової ринкової ставки.

2.Депозитні сертифікати – письмові посвідчення банківських установ про депонування грошових коштів, що засвідчує право вкладника на отримання вкладу і відсотка (він, як правило, перевищує 100 тис. дол. США).

3.Євроноти – короткострокові зобов'язання з плаваючою відсотковою ставкою і строком погашення 1,5-3 роки з наявністю банківської гарантії придбання нерозміщених на ринку цінних паперів.

Середньо і довгострокові єврокредити розміром 0,5-10 млн дол. США надаються (≤ 7 р.) після вивчення дієздатності і платоспроможності клієнта на основі оформленого в письмовому вигляді договору. Єврокредит може бути **вільним** (не пов'язаний з конкретним призначенням, що дає можливість вільно ним розпоряджатись) і **цільовим** (під фінансування певного проєкту).

Єврокредити можуть надаватися під **2 види відсоткових ставок:**

- 1) Якщо строк кредиту $\leq 0,5$ року, то ставка тверда;
- 2) Довгостроковий кредит, а темпи зростання цін досить значні, то ставка плаваюча.

Увесь договірний строк розбивається на короткі періоди (3-6 місяців). Тверда ставка встановлюється тільки для першого періоду. Для кожного наступного – вона коректується з урахуванням зміни цін, відсоткових ставок і валютних курсів (це дає змогу уникнути ринкового ризику і кредиторі і позичальнику).

Відсоткова ставка на євровалютному ринку утворюється з депозитної ставки міжнародних банків у Лондоні (що відома як LIBOR) і надбавки до неї за банківські послуги (спред).

Спред залежить від строку кредиту і класності позичальника. Якщо кредит не вибирається повністю відразу ж після його відкриття, то за невикористану частину кредиту виплачується комісія за зобов'язання (в розмірі 0,5 % на рік).

Ринок євровалют – ринок запозичення довгострокового капіталу поза національними кордонами країни – емітента. Він представлений міжнародним облігаційним ринком. На відмінну від національних фінансових ринків, на ньому функціонують в значно меншому обсязі. Ринок євровалют пов'язаний з двома

видами облігацій – іноземними та єврооблігаціями. На іноземні облігації приходить приблизно 25%, на єврооблігації – 75% ринку єврокапіталів.

Іноземні облігації – різновид національної облігації. Їх специфіка пов'язана лише з емітентом та інвестором: вони перебувають у різних країнах.

Розрізняють **2 способи випуску іноземних облігацій**:

1) облігація випускається в країні А в її національній валюті і продається в країні В, С, Д.

2) країна А дозволяє відкрити в себе ринок іноземних облігацій, емітованих у валюті цієї країни, для нерезидентів (компанія США може провести емісію облігацій на Швейцарському ринку капіталів. Підписку на них проводить швейцарська контора. Номінал облігацій, їх котирування та угоди здійснюються у швейцарських франках).

Ще одним різновидом цінних паперів цього ринку є спеціальні єврооблігаційні позики міжнародних інститутів (МБРР) – для країн, що розвиваються і розміщуються в ЦБ. Відсоткові ставки за іноземними облігаціями зазвичай тяжіють до національних відсоткових ставок валюти - номіналу.

Єврооблігація – міжнародна облігація, випущена міжнародною компанією. Її номінал визначається в одній або кількох валютах. Єврооблігаційна позика розміщується одночасно в кількох країнах.

Переваги єврооблігацій перед іноземними облігаціями:

1. Майже не регламентуються державою, не підпорядковані національним правилам проведення операцій із цінними паперами (бо валюта європозики є іноземною як для кредитора, так і для позичальника);

2. Відсоток за купонами єврооблігацій не обкладається податком «джерела доходу»;

3. Дають більше можливостей для отримання прибутку і для уникнення валютного ризику;

4. Від власників єврооблігацій не вимагається офіційна реєстрація, це є таємницею.

Відсоток за єврооблігаціями формується на основі ставки LIBOR, він перевищує на 1-2% ставки за іноземними облігаціями.

9.2. Роль кредиту в забезпеченні зовнішньої торгівлі, його види, джерела

Об'єктивні основи розвитку міжнародного кредиту:

- вихід виробництва за національні межі;
- посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків.

Джерела міжнародного кредиту:

- тимчасово вивільнена в підприємств у процесі кругообігу частина капіталу в грошовій формі;
- грошові нагромадження держави та особистого сектора, що мобілізуються банками.

Зв'язок міжнародного кредиту з економічними законами ринку розкривають його принципи.

Принципи міжнародного кредиту:

- повернення – якщо кредит не повертається - це фінансування; безповоротне передання грошового капіталу;
- платність – відображає дію закону вартості та спосіб здійснення диференційованих умов кредиту;
- терміновість – забезпечує повернення кредиту у встановленні договором терміни;
- забезпеченість – виявляється в гарантіях його погашення;
- цільовий характер – визначення конкретних об'єктів позики (наприклад «зв'язані кредити») та її застосування насамперед для стимулювання експорту країни–кредитора.

Принципи використовуються для досягнення поточних стратегічних завдань суб'єктів ринку і держави.

Функції міжнародного кредиту відображають специфіку руху позичкового капіталу у сфері міжнародних економічних відносин:

- перерозподіл позичкових капіталів між країнами (для розширеного відтворення);
- економія витрат обігу у сфері міжнародних розрахунків (через заміну справжніх грошей кредитними, прискорення безготівкових платежів, заміна готівкового валютного обігу міжнародними кредитами);
- прискорення концентрації і централізації капіталу;
- регулювання економіки.

Види міжнародного кредиту:

1.За призначенням (залежно від того, яка зовнішньоекономічна угода покривається за рахунок кредиту):

А) комерційні – безпосередньо пов'язані з зовнішньою торгівлею та послугами;

Б) фінансові – на будь-які інші цілі (прямі капіталовкладення, придбання цінних паперів, погашення зовнішньої заборгованості);

В) «проміжні» для обслуговування змішаних форм вивозу капіталів, товарів і послуг (виконання підрядних робіт).

2. За формою надання:

А) товарні (в основному надаються експортерами своїм покупцям);

Б) валютні (видаються банківськими установами в грошовій формі).

3. За валютою позики:

А) надані у валюті країни–позичальника;

Б) надані у валюті країни–кредитора;

В) надані у валюті третьої країни;

Г) надані у валюті країни – у міжнародній рахунковій валютній одиниці, що базується на «валютному кошику» (SDR).

4. За терміном:

А) короткострокові < 1 року (іноді < 18 міс), надкороткострокові (1 день, 1 тиждень, < 3 місяців). Обслуговує неторговельні, страхові та спекулятивні угоди;

Б) середньострокові 1- 5 років (інколи < 7р.);

В) довгострокові > 5років. Для інвестицій в основні засоби виробництва. Обслуговує до 85 % експорту машин і устаткування, впровадження нової техніки.

При пролонгації короткострокових в середньо-, довгострокові – гарантом виступає держава.

5. За забезпеченням:

А) бланкові (контокорент, овердрафт) видається під просте зобов'язання позичальника погасити його у певний термін. Документ – «соло-вексель» (з одним підписом позичальника);

Б) забезпечені. Забезпечення (товари, товаророзпорядчі та інші комерційні документи, цінні папери - векселі), нерухомість та цінності.

Застава товару:

А) тверда застава (певна товарна сума віддається на користь банківської установи);

Б) застава товару в обороті (враховується залишок товару відповідного асортименту на певну суму);

В) застава товару в переробці (із заставленого товару можна виготовляти вироби, не передаючи їх у заставу банківській установі).

Як забезпечення за кредитом використовуються офіційні золоті запаси.

6. За кредитором:

А) приватні (надані фірмами, банківськими установами, іноді посередниками - брокерами);

Б) урядові;

В) міждержавні (міжнародні і регіональні валютно-кредитні і фінансові організації);

Г) змішані (державна і приватне підприємство).

7. За технікою надання:

А) фінансові (готівкові) зараховуються на рахунок позичальника в його розпорядження;

Б) акцептні – у формі акцепту тратти імпортером або банківською установою;

В) депозитні сертифікати;

Г) облігаційні позики;

Д) консорціумні кредити.

8. За видами:

А) фірмовий – позичка надається фірмою (звичайно експортером) однієї країни фірмі імпортеру (іншої країни), термін 2-7 років;

Різновиди фірмового кредиту:

- вексельний – після укладання договору експортер виставляє тратту на імпортера, який акцептує її у вказаний строк, проти товарних документів;

- кредит за відкритим рахунком – при регулярних поставках товарів із періодичним погашенням заборгованості. Експортер записує на рахунок імпортера (як борг) вартість переданих та відвантажених товарів, а імпортер зобов'язується погасити кредит у встановлений строк;

- купівельний аванс (авансований платіж імпортера) – форма кредитування експорту і одночасно засіб забезпечення зобов'язань імпортера, оскільки імпортер повинен прийняти замовлений товар. Імпортери видають аванс експортерам (10-30 % від вартості поставки).

Б) банківський – банківська установа кредитує експорт й імпорт (у формі позичок під заставу товарів, товарних документів векселів, обліку тратт). Для мінімізації ризиків створюються консорціуми.

Банківський зовнішньоторговельний кредит буває:

- фінансовий – забезпечує можливість здійснювати торгівлю на будь-якому ринку (що дає можливість вибору партнерів. ЦБ здійснює валютні інвестиції для підтримки курсу валюти та погашення зовнішньої заборгованості, поповнення авуарів (рахунків) в іноземній валюті. Не обов'язково можуть бути поставки товару, а – гроші;

- експортний – лише для закупівлі товару в країні кредитора. Надається банківською установою країни-експортера банку країни-імпортера чи безпосередньо імпортеру. Тому цей кредит сприяє розширенню експорту товарів у країну боржника.

В) акцептно-рамбурсний – одна з форм кредитування експорту, ґрунтується на поєднанні акцепту векселів експортера банком третьої країни і переказі (рамбурсуванні) суми векселя імпортером банку – акцептанту;

Акцептно–рамбурсна кредитна ставка містить у собі кілька етапів і забезпечується такими **інструментами (операціями):**

- доручення про акцепт тратти банком-акцептантом;
- угода про акцепт;
- виставлення безвідкличного акцептного акредитива з зобов'язанням акцептувати тратту;
- відвантаження товару;
- облік тратти і передання комерційних документів банківській установі;
- пересилання тратти для акцепту та комерційних документів;
- повернення акцептованої тратти;
- переоблік тратти;
- пересилання комерційних документів;
- передання комерційних документів імпортеру під забезпечення (гарантійна розписка);
- рамбурсування (переказ суми векселя і повернення забезпечення);
- переказ суми векселя банку-акцептанту;
- пред'явлення тратти до оплати у вказаний термін.

Г) брокерський – проміжна форма між фірмовим і банківським кредитом. Брокери позичають кошти у банківських установ, виступаючи при цьому у ролі посередників. Інколи брокери надають гарантії за кредитами експортерам та імпортерам.

Д) урядові кредити – надаються урядом однієї країни уряду іншої за рахунок державного бюджету. Довгостроковий характер (10-15 р.), двосторонні;

Е) кредити міжнародних організацій (МВФ, МБРР) сприяють збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та подоланню валютних труднощів країн-учасниць, пов'язаних з дефіцитом їх платіжного балансу. Надають стабілізаційні кредити та структурні (на здійснення програм, спрямованих на структурні реформи в економіці країни);

Ж) змішані – спільне кредитування великих проєктів кількома кредитними установами (як міжнародними, так і національними), як державними, так і приватними).

9.3. Методи кредитування та умови платежу при кредитуванні експорту та імпорту

Методи кредитування експортно-імпортних операцій:

1) Короткострокове (3 міс.- 1р.):

- овердрафт у національній валюті;
- овердрафт у іноземній валюті;
- документарний акредитив;
- аванс під інкасо;
- придбання векселів.

2) Середньострокове (1 – 5 р.):

- кредит у національній валюті;
- кредит в іноземній валюті;
- форфейтинг;
- факторинг.

3) Довгострокове (>5 р.) :

- випуск акцій;
- випуск облігацій;
- лізинг.

Умови платежу при кредитуванні імпорту:

- авансовий платіж ;
- платіж на основі акредитива (з оплатою при пред'явленні);
- інкасо (документи проти платежу);

- платіж після отримання товару (при посередництві з відстрочкою платежу).

Умови платежу при кредитуванні експорту:

- платіж на основі акредитива (акредитив з відстрочкою);
- інкасо (документи проти акцепту);
- відстрочка платежу.

9.4. Кредитування імпорту

Кредитування імпорту має такі форми:

1. Комерційний кредит:

- а) **кредит за відкритим рахунком** (надається за договором, згідно з яким експортер записує на рахунок імпортера);
- б) **вексельний кредит** (експортер, укладаючи договір на продаж товару в кредит, виставляє переказний вексель на імпортера).

2. Банківський кредит:

- а) **акцептний** – кредит, який надається векселедержателю і виступає як гарантія. Кредитний договір складається за умови використання переказного векселя, де пред'явитель зазначає боржника, який повинен акцептувати вексель — дати згоду провести оплату за умови, що до настання строку платежу за векселем клієнт внесе у банківську установу суму, необхідну для погашення векселя. Векселедавець може використати проакцептований вексель як платіжний засіб для сплати своїх зобов'язань;
- б) **акцептно-рамбурсний** – банківська установа імпортера виставляє безвідкличні акредитиви на банк експортера, який зобов'язується акцептувати тратти і оплатити їх з настанням терміну.

Кредитування на основі векселя більш теоретичні, ніж практичні в Україні (додаток Б).

Причини не використання векселів у міжнародних розрахунках:

1. Суперечності законодавства України та неврегульованість окремих питань цієї проблеми;
2. Низька ліквідність векселів більшості підприємств;
3. Відсутність розвинутого ринку цінних паперів, зокрема векселів.

Акцептний кредит з'явився через обмеженість надання експортером та імпортером комерційного кредиту (відсутня довіра один до одного).

Експортер виставляє тратту для акцепту не на імпортера, а на банк імпортера. Формально цей кредит надає експортер, але різниця між комерційними і акцептними кредитами полягає в тому, що акцептантом є банківська установа (це суттєво змінює взаємовідносини сторін).

Для експортера – втрачає значення ризик неплатежу, бо експортер має акцепт великого банку, який ризик бере на себе. Залежно від суми ризиків устанавлюється розмір комісії за акцепт, яка відразу сплачується і не повертається (навіть якщо імпортер не скористався кредитом). При цьому банківська установа імпортера не використовує своїх ресурсів для кредитування (оплачує тратту лише у разі неспроможності імпортера розрахуватися). Акцептуючи тратту, банківська установа лише гарантує для експортера оплату товару.

Застава – товар, що імпортується, термін < 3 місяців. Кредитування на основі **документарного акредитива** – ефективна і безпечна форма розрахунків (додатки В, Д).

Акредитив покриває лише ту частину вартості товару, яка буде оплачуватися проти пред'явлення в банківську установу комерційних документів.

Акредитиви, які є засобом кредитування імпортера:

1. Акцептний акредитив для кредитування імпортера, але у разі наступного врахування векселя він стає засобом отримання експортером негайного платежу.

Експортер у пакет документів, передбачених в акредитиві, включає строкову тратту (терміном 60-90 днів), виставлену на акцептуючий банк. Акцептуючи тратту, банківська установа дає зобов'язання оплатити номінальну вартість векселя при настанні строку погашення. Акцептована тратта може бути врахована чи придбана акцептуючим банком або повернена пред'явнику. Враховуючи тратту, банк забезпечує бенефіціара коштами на строк акцепту, стягуючи при цьому комісію за врахування. Розмір комісії залежить від валюти, в якій виписано вексель, суми та строку векселя.

2. Акредитив з відстрочкою подібний до акцептного акредитива. Імпортер отримує документи раніше, ніж він здійснить платіж продавцеві. Для забезпечення інтересів експортера уповноважений банк дає йому проти виставлених

документів письмову згоду здійснити платіж у визначений термін. Лише для клієнтів з бездоганною репутацією.

3. Компенсаційний акредитив. Клієнт (який є посередником чи генеральним підрядником) хоче перевести виробнику товару або субпостачальнику свою вимогу за відкритим на його користь оригіналом акредитива. У такому разі банківська установа, що підтвердила оригінал, відкриває компенсаційний акредитив на користь виробника на основі оригіналу акредитива. Коли клієнт банку є посередником і потребує кредит на придбання товару для перепродажу, банківська установа може надати кредит на основі відкриття на ім'я клієнта компенсаційного акредитива. У цьому разі компенсаційний акредитив з його платіжним зобов'язанням слугуватиме для банківської установи забезпеченням.

Пряме банківське кредитування імпортера здійснюють приватні і державні банківські установи. Вигідне для імпортера, бо може вибрати експортера.

Вигідне для експортера, оскільки звільняє його від необхідності звертатися до банківської установи з проханням урахувати чи придбати векселі.

9.5. Кредитування експорту

Короткострокове кредитування експортера – надає експортеру кошти для покриття його витрат від початку виробництва товару і до отримання плати за нього.

Експортне кредитування:

1. Попереднє кредитування експорту (від початку виробництва до відвантаження товару);

2. Поточне кредитування експорту (період, що охоплює час транспортування й отримання платежу).

Форми кредитування експорту:

1) **Факторинг** – придбання банківською установою права вимоги щодо виплат за фінансовим зобов'язанням здебільшого у формі дебіторських рахунків за поставлені товари (послуги);

2) **Форфейтинг** – купівля банком-форфейтером у експортера векселів, акцептованих імпортером.

3) **Авансові платежі** - надання країнами-експортерами іноземним виробникам.

4) **Банківське кредитування** – надання кредитів у дорозі, відкриття кредитних ліній, надання кредитів під товари або товарні документи в країні імпортера, бланкові кредити.

5) **Лізинг** – кредитування купівлі основних засобів виробничого призначення на основі договору оренди (право власності на товари зберігається орендодавцем до кінця терміну лізингу).

6) **Компенсаційні договори** – форма довгострокового кредитування, за якої в рахунок погашення кредиту здійснюються зустрічні поставки продукції, виробленої на обладнанні, під купівлю якого був наданий кредит.

Методи короткострокового кредитування експортера:

1. Аванс під інкасо;
2. Акредитив з авансом (акредитив з червоною умовою);
3. Врахування та акцепт векселів;
4. Овердрафт (в національній валюті та іноземній валюті для надійних клієнтів).

Аванс під інкасо є прийнятним методом кредитування експорту за умови, що банк-кредитор виконає інкасування і що векселі підлягають оплаті в країні в національній валюті експортера та банку кредитора. Якщо векселі підлягають оплаті в іноземній валюті та за кордоном, доцільно здійснювати врахування векселів (придбання), виписаних експортером на покупця. Врахування векселів здійснюється перед їх пересиланням імпортеру з дисконтом.

Банківська установа враховує векселі лише коли вони мають надійне забезпечення. Тому важлива фінансова надійність імпортера, сума векселя, очікувана тривалість часу до оплати.

У разі відмови від платежу чи акцепту банківська установа має право регресу до експортера. Векселі мають бути виписані у вільно конвертованій валюті. Для додаткової гарантії банківська установа може вимагати оформлення страхування кредиту від ризику неплатежу.

Акредитив з авансом - якщо необхідно кредитувати експортера перед відвантаженням товару. В акредитиві слід вказати частку його загальної суми, яка становить аванс ($\leq 85\%$). Аванс експортеру видається під його письмове зобов'язання подати в строк документи. Виплата відбувається банком експортера, але під гарантію відкритого акредитива банку. Якщо експортер не подасть в строк документи і не погасить аванс, то

банк, що його видав, дебетує рахунок банку-емітента на суму авансу та %.

Акцептна кредитна лінія – угода, за якої банківська установа дає згоду акцептувати векселі, що виписані на нього експортером під забезпечення торговельними векселями на товари, що експортуються. Завдяки авторитету акцептуючого банку векселі відразу ж можна врахувати за < ставкою. Вартість акцептованих векселів \leq вартості торговельних векселів. У разі відмови імпортера від платежу чи акцепту за торговельним векселем банківська установа має право регресу до експортера. Є ліміт виписки векселів. Як правило, термін користування акцептною кредитною лінією довший, ніж строк користування овердрафтом.

Причини широкого використання акцептних кредитів:

- його можна розглядати як середньостроковий овердрафт;
- вартість акцептного кредиту може бути нижчою, ніж процентна ставка за овердрафтом чи банківським кредитом, оскільки облікова ставка акцептованих банківською установою векселів на ринку зазвичай нижча.

Якщо експортер регулярно та на великі суми отримує векселі (чеки) від іноземних партнерів, доцільніше використовувати факторинг і форфейтинг, ніж постійно звертатися до банківської установи з проханням про врахування чи акцепт векселів.

Експортний факторинг – продаж права вимоги боргу, застосовують торговельні підприємства та виробники, які мають постійних покупців.

Вигідний: якщо експортер має проблеми з грошима і торгує на умовах відкритого рахунку (термін 3-6 міс).

Не придатний: для експортних операцій з тривалою відстрочкою платежу.

Переваги факторингу для експортерів:

- економія часу;
- розширення кола партнерів та отримання знижок;
- запобігання втратам за безнадійними боргами;
- зменшення витрат на утримання бухгалтерії;
- усунення валютних ризиків;
- зменшення періоду кредитування.

Для фінансування з більш тривалими строками використовують **форфейтинг** – кредитування експортера через придбання векселів чи інших боргових зобов'язань.

Якщо факторинг – для кредитування короткострокової заборгованості в середині країни та за кордоном через придбання усіх вимог, то форфейтинг – кредитування окремих експортних вимог (середньострокових). Спільне : для скорочення заборгованості у балансі в результаті продажу вимог.

Переваги форфейтингу для експортерів:

- без ризику процентних ставок;
- без політичного ризику;
- без ризику неплатежу;
- без валютних ризиків;
- без витрат на інкасування боргу;
- поліпшення ліквідної позиції експортера.

Недоліки форфейтингу:

- висока вартість операції;
- складність знайти форфейтера;

Вартість форфейтингу складається з:

- прибутку форфейтера;
- вартості наданих грошових коштів;
- покриття від комерційного ризику;
- покриття від валютного ризику;
- покриття від процентного ризику.

Причини небажання банків бути форфейтером:

1. Існування в країні імпортера обмежень на здійснення платежів за кордон;
2. Низька кредитоспроможність покупця;
3. Незадовільний стан банківської установи, що буде здійснювати аваль (поручительство за векселем).

Експортний лізинг – альтернативна форма кредитування міжнародної торгівлі. Це кредит під основні засоби. Вигідний для отримання податкових чи митних пільг.

Експортний лізинг - вигідний для експортера тим, що:

- негайно і в повному обсязі можна отримати платіж;
- звільнення від всіх фінансових проблем (крім зобов'язань за гарантійними строками);
- поліпшення ліквідності та рентабельності;
- можливість реалізації на певний час обладнання, яке тимчасово не використовується;
- відсутня потреба у банківських кредитах;
- прискорення оновлення продукції;

- лізинг – як засіб маркетингу.

Контрольні питання:

1. Хто може бути кредитором зовнішньоторговельних угод ?
2. Охарактеризувати види фірмових кредитів.
3. Чим зумовлена необхідність кредитування експортерів та імпортерів?
4. У чому полягає зв'язок фірмового кредиту з банківським?
5. Назвіть методи фінансування міжнародної торгівлі.
6. Який зміст та порядок здійснення акцептної операції ?
7. Який механізм використання акредитива як інструменту кредитування ?
8. Розкрийте зміст прямого банківського кредитування експортно-імпортних операцій.
9. За яких умов можливе виникнення валютного ризику при банківському кредитуванні ?
10. Які є методи короткострокового кредитування експорту ?
11. Що таке акцептна кредитна лінія ?
12. Розкрийте зміст факторингу як форми короткострокового кредитування експортера.
13. Розкрийте зміст лізингу як форми короткострокового кредитування.

Тестові завдання:

1. Банківське кредитування здійснюється у таких формах:
 - А) акцепт векселів;
 - Б) видача гарантій;
 - В) видача готівки;
 - Г) видача кредиток.
2. Умови надання кредиту:
 - А) відсутність боргів;
 - Б) наявність забезпечення;
 - В) наявність гарантії вітчизняного банку або гарантії зарубіжного ділового партнера;
 - Г) наявність боргів.
3. Чи повне наступне твердження: для отримання кредиту позичальник подає до банку заяву, в якій зазначається така

інформація (мета, сума, термін кредиту; економічне обґрунтування кредиту; джерела погашення кредиту в іноземній валюті):

- А) так;
- Б) ні;
- В) інформація є неповною;
- Г) немає правильної відповіді

4. Чи повне наступне твердження: до заяви додаються:

- гарантійний лист банку чи іноземного партнера;
- графік поставки імпортованого товару;
- техніко-економічне обґрунтування кредиту, включаючи кошторис витрат по кредитованому проекту і розрахунок окупності кредитованих витрат;
- розрахунок строків погашення кредиту і сплати процентів.

- А) так;
- Б) ні;
- В) інформація є неповною;
- Г) немає правильної відповіді.

5. Який із зазначених нижче заходів не є заходом впливу за несвоєчасну сплату процентів?

- А) припинення подальшого кредитування в іноземній валюті;
- Б) конфіскація закладеного майна;
- В) не сплата боргів;
- Г) підвищення процентів.

6. У процесі кредитування клієнтів в іноземній валюті особлива увага приділяється техніко-економічному обґрунтуванню. Воно має містити таку інформацію:

- А) терміни і графік проведення заходу;
- Б) заплановані витрати, включаючи податки і мито;
- В) графік техніки безпеки;
- Г) правильна відповідь Б і В.

7. Заставою можуть виступати:

- А) іноземна валюта, яка є у позичальника;
- Б) майно;
- В) грошові вимоги до покупців в іноземній валюті;
- Г) тільки державна валюта.

8. До короткострокових методів кредитування міжнародної торгівлі належить:

- А) факторинг;
- Б) овердрафт у національній валюті;
- В) спот;
- Г) форфейтинг.

9. До середньострокових методів кредитування міжнародної торгівлі належить:

- А) форфейтинг;
- Б) аванс під інкасо;
- В) спот;
- Г) випуск акцій.

10. До довгострокових методів кредитування міжнародної торгівлі належать:

- А) кредит у іноземній валюті;
- Б) випуск акцій;
- В) овердрафт у національній валюті;
- Г) правильної відповіді немає.

11. Поділ за якою класифікаційною ознакою використовується в даній класифікації?

- виготовлення товару для експорту;
 - складування товару у країні експортера;
 - транспортування товару;
 - зберігання на складі в країні імпортера;
 - реалізація товару;
- А) за фазами бізнес-планування;
 - Б) за стадією виробництва (обороту) товару;
 - В) за національною валютою;
 - Г) жодна відповідь не є вірною.

12. Офшорні кошти – це...?

- А) кошти, розміщені в іншій країні;
- Б) кошти, видані у борг;
- В) кошти в іноземній валюті;
- Г) територія, у яку вкладено іноземні кошти.

13. Офшорна зона – це...?
- А) кошти, розміщені в певній державі;
 - Б) кошти, розміщені в інших країнах;
 - В) територія, де реалізуються дані кошти;
 - Г) територія, у яку вкладено іноземні кошти.
14. Який розмір мають середні і довгострокові єврокредити?
- А) 0,5-20 млн USD;
 - Б) 0,2- 10млн USD;
 - В) 0,5-15 млн USD;
 - Г) 0,5-10 млн USD.
15. Тверда ставка встановлюється тільки для...
- А) другого періоду;
 - Б) першого та другого періоду;
 - В) першого періоду;
 - Г) третього періоду.
16. Експортер виставляє тратту для акцепту на...?
- А) банківську установу експортера;
 - Б) банківську установу імпортера;
 - В) імпортера;
 - Г) експортера.

ТЕМА 10. Система валютних рахунків

10.1. Відкриття та ведення валютних рахунків.

10.2. Операції на валютних рахунках підприємств.

10.3. Сутність кореспондентських відносин між банківськими установами. Рахунок «лоро», рахунок «ностро».

10.1. Відкриття та ведення валютних рахунків

Операції з іноземною валютою на території кожної держави здійснюється відповідно до її чинного законодавства.

В Україні здійснення валютних операцій регулюється Законом України «Про валюту і валютні операції» № 2473-VIII від 21.06.2018 р. (зі змінами та доповненнями) та низкою інших документів уряду і Нацбанку які визначають:

- основні принципи здійснення валютних операцій;

- види валют і валютних цінностей, які застосовуються в Україні;
- права і обов'язки резидентів і нерезидентів відносно володіння, користування та розпорядження валютами і валютними цінностями на території України;
- повноваження та функції українських органів валютного регулювання і валютного контролю.

Згідно з чинним законодавством України, всі міжнародні розрахунки, пов'язані з експортом та імпортом товарів (робіт, послуг) здійснюють резиденти (юридичні особи, зареєстровані як підприємці) лише через уповноважені банки (КБ, які отримали ліцензії від ЦБ на проведення операцій в іноземній валюті, включаючи банки з участю іноземного капіталу та банки, капітал яких повністю належить іноземним учасникам).

Для здійснення міжнародних розрахунків банки відкривають валютні рахунки.

Валютний рахунок – це рахунок, який відкривається в КБ для зберігання іноземної валюти і здійснення всіх видів банківських операцій.

Порядок відкриття та ведення валютних рахунків регулюється чинним законодавством країни, нормативними актами ЦБ.

Операції на рахунках здійснюються на підставі розрахункових документів установлених форм.

В Україні порядок відкриття та ведення валютних рахунків відбувається відповідно до Інструкції НБУ «Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах» №492 від 12.11.2003 р. [42].

Закон України "Про валютне регулювання та валютний контроль" визначає порядок відкриття та ведення валютних рахунків, а також регулює інші питання валютного регулювання та контролю в Україні. ([Проект Закону України від 29.10.2015 № 3367, «Про валютне регулювання та валютний контроль»](#))

Постанова Національного банку України "Про затвердження Положення про порядок відкриття та ведення рахунків в іноземних валютах та здійснення валютних операцій банками України на валютному ринку України" встановила докладні правила, яких повинні дотримуватися банки під час відкриття та ведення валютних рахунків в Україні. ([Постанова, Інструкція від 15.04.2022 № 74,](#)

«Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам»)

Закон України "Про банки і банківську діяльність" визначив правила, що регулюють діяльність банків в Україні, у тому числі стосовно відкриття та ведення валютних рахунків. (Закон України

від 07.12.2000 № 2121-III, «Про банки і банківську діяльність»)

Кожне підприємство – резидент, його відокремлений підрозділ, іноземний інвестор можуть відкрити по 1 поточному рахунку в іноземній валюті за кожним видом валют Класифікатора іноземних валют НБУ не більше, ніж у двох установах банку.

Юридичними особами – нерезидентами поточні рахунки в іноземній валюті в уповноважених банках України не відкриваються (крім інвесторів).

Подання в комерційний банк необхідних документів:

А) заява на відкриття поточного рахунку встановленого зразка, яку підписує керівник та головний бухгалтер підприємства;

Б) копія довідки про внесення підприємства до єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчена нотаріально або органом, що видав відповідну довідку;

В) копія свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи в органі державної виконавчої влади, іншому органі, уповноваженому здійснювати державну реєстрацію, засвідчена нотаріально чи органом, який видав свідоцтво про державну реєстрацію;

Г) копія належним чином оформленого положення про діяльність підприємства (статут);

Д) картка з відбитком печатки та зразками підписів посадових осіб підприємства, яким згідно з чинним законодавством та відповідними документами надано право розпоряджатися рахунком та підписувати розрахункові документи. Зразки підписів та повноваження посадових осіб засвідчується нотаріально;

Е) клопотання підприємства до банку, в якому відкривається поточний рахунок із зазначенням місцезнаходження підприємства, його ідентифікаційного номера, № основного поточного рахунка та банку, в якому він відкритий, а також податкового органу, в якому підприємство перебуває на обліку;

Ж) довідка про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України.

У випадку, якщо поточний рахунок в іноземній валюті відкривають у тій же банківській установі, де відкрито поточний рахунок у національній валюті, надання повного пакета документів не є обов'язковим, а необхідно тільки подати:

- заяву про відкриття рахунку в іноземній валюті;
- картку із зразками підписів та відбитком печатки.

Після отримання всіх необхідних документів банківська установа здійснює процедуру ідентифікації клієнта та відкриває валютний рахунок.

Надходження в іноземній валюті на користь підприємства, а також кошти, отримані в іноземній валюті на українській території, зараховуються на його рахунок в уповноваженому банку. Для цього відкриваються 2 рахунки:

1. розподільний рахунок для зарахування надходжень в іноземній валюті у повному обсязі;
2. поточний валютний рахунок для обліку коштів, які залишаються в розпорядженні підприємств після обов'язкового продажу частини експортної виручки.

На розподільному рахунку валютні кошти юридичних осіб після їх зарахування можуть перебувати ≤ 5 банківських днів. Саме з цього рахунку за українським законодавством 50% валютної виручки підприємств підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському ринку, після чого другі 50% зараховуються на поточний рахунок клієнта банку.

Кошти в іноземній валюті, які були зараховані на розподільний рахунок і не підлягають (згідно з законодавством) продажу, уповноважений банк зобов'язаний перерахувати на поточний рахунок клієнта також не пізніше 5 банківських днів з моменту зарахування усіх коштів на розподільний рахунок.

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємству для проведення в межах законодавства в безготівковій та готівковій іноземній валюті розрахунків при здійсненні поточних операцій та для погашення заборгованості за кредитами в іноземній валюті.

На поточний валютний рахунок можуть зараховуватись

Σ в іноземній валюті, що надійшли як:

- експортна виручка;
- перерахування з поточних валютних рахунків інших українських підприємств;

- перерахування з поточних валютних рахунків інших укр. підприємств з іноземною участю, які зареєстровані в Україні, в оплату куплених у власників рахунків товарів;
- внески та паї на оплату частки учасників у капіталі акціонерного товариства або спільного підприємства;
- перерахування з-за кордону нерезидентами на рахунок резидента, який є посередником, для подальшого перерахування іншим резидентам – суб'єктам господарської діяльності, за дорученням яких на підставі договорів комісії, доручення, консигнації або агентських угод був здійснений продаж товарів (робіт, послуг);
- інші Σ , які використовуються й отримуються в межах валютних операцій, дозволених банку ліцензією.

За розпорядженням власника поточного валютного рахунка, Σ що перебувають на ньому, можуть бути:

- А) переведені за кордон у відповідній банківській формі за експортно-імпортними операціями власника рахунку;
- Б) перераховані на рахунки зовнішньоторговельних організацій для подальшого переведення за кордон в оплату товарів, що імпортуються;
- В) перераховані на поточні рахунки інших українських і спільних підприємств за оплату товарів (послуг), які виробляються (надаються) цими підприємствами;
- Г) використані на оплату заборгованості за кредитом в іноземній валюті, на оплату банківських комісійних та поштово-телеграфних витрат, витрат, пов'язаних з відрядженнями, а також на інші цілі, які не суперечать ліцензії банку.

Уповноважені українські банки можуть відкривати поточні рахунки у національній валюті нерезидентам-інвесторам (фірми, банки, громадяни) для здійснення ними інвестиційної діяльності в Україні.

На поточний рахунок в національній валюті нерезидента - інвестора зараховуються кошти:

- одержані від продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України, що вноситься як іноземна інвестиція;
- одержані у вигляді доходів (дивідендів) від здійснення інвестиційної діяльності в Україні;
- повернуті в результаті припинення нерезидентом інвестиційної діяльності в Україні;

- одержані в інших випадках, визначених чинним законодавством.

З поточного рахунку в національній валюті нерезидента-інвестора проводяться такі операції:

1. розрахунки, пов'язані з реінвестиційною діяльністю в Україні;
2. придбання іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України для подальшого перерахування за кордон доходів, дивідендів від інвестиційної діяльності в Україні;
3. розрахунки з митними, податковими та іншими органами згідно законодавства;
4. розрахунки з резидентами при здійсненні спільної інвестиційної діяльності;
5. сплата послуг уповноваженому банку, який обслуговує рахунок;
6. інші виплати, якщо вони не передбачені договорами (угодами, контрактами) про інвестиційну діяльність і не суперечать чинному законодавству України.

Уповноважені банки можуть відкривати поточні валютні рахунки фізичним особам – суб'єктам підприємницької діяльності (резидентам), які здійснюють свою діяльність без створення юридичної особи. Поточний рахунок відкривається за режимом, який визначено для юридичних осіб – резидентів.

Кредитні рахунки в іноземній валюті відкриваються уповноваженим банком у встановленому чинним законодавством України порядку на договірній основі юридичним особам-резидентам, фізичним особам-резидентам, які займаються підприємницькою діяльністю, та юридичним особам-нерезидентам. Кредитні рахунки відкриваються уповноваженим банком незалежно від наявності поточного рахунку позичальника в цьому банку.

Призначення кредитних рахунків – для обліку кредитів, які надані шляхом оплати розрахункових документів чи шляхом перерахування кредитних коштів на поточний рахунок позичальника відповідно до умов кредитної угоди.

Представництва юридичних осіб-нерезидентів можуть відкривати відповідно до ліцензії НБУ в іноземній валюті по одному поточному рахунку не більше, ніж у 2 уповноважених банках.

У разі відкриття (закриття) підприємству – резиденту або його відокремленому підрозділу та фізичній особі – суб'єкти підприємницької діяльності, а також представництвом юридичних осіб – нерезидентів та іноземним інвесторам усіх видів рахунків та в разі зміни номерів відкритих рахунків установа банку зобов'язана повідомити про це податкові органи за місцем реєстрації власника рахунку та НБУ протягом 3 робочих днів з дня відкриття (закриття рахунку) (табл.10.1).

Копії повідомлень з документальним підтвердженням про його відправлення залишаються у справі про відкриття рахунку.

Операції за рахунками здійснюються після отримання повідомлення від податкового органу про взяття цих рахунків на облік. У разі переоформлення рахунку у зв'язку з реорганізацією підприємства (злиття, приєднання, поділ, перетворення, виокремлення) подаються такі самі документи, що й для створення підприємства.

Таблиця 10.1 Документальне забезпечення відкриття поточних рахунків в іноземній валюті

Документи	Підприємство резидента	Суб'єкти					
		Фізичні особи			Представництва		Іноземний інвестор
		Резидент		Нерезидент	Юридичних осіб, нерезидентів	Іноземних держав	
		Займається підприємництвом	Не займаються підприємництвом				
Заява про відкриття рахунку	+	+	+	+	+	+	+
Копія свідоцтва про державну реєстрацію	+	+			+		
Копія зареєстрованого статусу	+				+		+
Копія документа про взяття підприємства на податковий облік	+						
Картки із зразками підписів і відбитками печатки	+	+	+	+	+	+	+
Копія документа про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України	+						

Подання до уповноваженому по банку		+	+	+			
Паспорт(документ, що засвідчує особу).		+	+	+			
Договір		+	+	+			
Копія легалізованого дозволу ЦБ іноземної країни на відкриття рахунка				+			
Копія витягу торговельного, банківського, судового реєстру про реєстрацію						+	+
Копія довіреності офіційному представнику на ведення справ						+	

У разі зміни назви, не зумовленої реорганізацією, в банк надається:

заява власника рахунка; нова копія свідоцтва про реєстрацію; зміни до установчих документів, оформлені належним чином.

У разі зміни характеру діяльності власника рахунку подається один з примірників нового статуту (положення). Нова копія свідоцтва про реєстрацію має бути подана в банк протягом 3 днів з дня видачі свідоцтва.

10.2. Операції на валютних рахунках підприємств

Порядок проведення операцій на рахунках в іноземній валюті регулюється чинним законодавством України, нормативними актами НБУ та Інструкцією «Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валюті» № 492 від 12.11.2003 р.

При розрахунках за експортними операціями виручка резидентів в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їхні валютні рахунки в термін виплати заборгованостей, зазначених у контракті, але не пізніше 90 календарних днів з дати митного оформлення продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг) прав інтелектуальної власності – з моменту підписання акту, що засвідчує виконання робіт. Перевищення цього терміну можливе лише за індивідуальним дозволом обласного управління НБУ за місцем реєстрації резидента. При зарахуванні валюти відповідальна особа підприємства подає генеральну довіреність.

При розрахунках за імпорнтними операціями перерахування платежів за кордон за дорученням суб'єктів господарської діяльності проводиться уповноваженими банками через систему кореспондентських рахунків у закордонних банках.

Імпорнтні операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочки поставок (якщо відстрочка > 90 днів з моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя), потребують індивідуального дозволу регіонального управління НБУ. Моментом здійснення авансового платежу (або встановлення векселя на користь іноземного партнера) вважається дата списання коштів з валютного рахунку резидента (або дата виписки векселя).

Якщо на рахунку резидента відсутня передбачена контрактом вільно конвертована валюта (ВКВ) для оплати продукції, що імпортується в Україну, уповноважений банк здійснює конвертацію наявної іноземної валюти у валюту контракту за курсом купівлі або , за згоди іноземного партнера, оплата може бути здійснена у наявній на рахунку ВКВ, яка перераховується за крос-курсом (на дату здійснення платежу) у валюту контракту.

Якщо між партнерами є згода на оплату продукції в іншій ВКВ, ніж передбачено контрактом, перерахунок вартості контракту у валюті, в якій буде зроблено платіж, проводиться за крос – курсом на останню дату публікації у «Financial Times» перед здійсненням платежу або за даними системи Reuters на дату здійснення платежу.

Валютні кошти, придбані у встановленому порядку через уповноважені банки або інші кредитно-фінансові установи на валютній біржі, повинні бути використані резидентом протягом 5 робочих днів з моменту зарахування їх на його балансовий валютний рахунок на цілі вказані в заяві на купівлю валюти. При порушенні цього терміну резидентом, придбана валюта продається уповноваженим банком на 6 робочий день на міжбанківському валютному ринку України.

Якщо підприємство ліквідується, його основний рахунок переоформлюється на ім'я ліквідаційної комісії , для чого подається рішення про ліквідацію підприємства і нотаріально посвідчена картка із зразками підписів уповноважених членів ліквідаційної комісії і відбитком печатки підприємства (що ліквідується). Ліквідаційна комісія вживає заходів щодо закриття додаткових рахунків.

Підстави закриття поточних рахунків:

1. Заява власника рахунка;
2. Рішення ліквідаційного (або реорганізаційного) органу;
3. відповідне рішення суду або арбітражного суду про ліквідацію (чи визнання банкрутства) підприємства;
4. Інші підстави, передбачені чинним законодавством або договором банку з власником рахунка.

Якщо на кореспондентському рахунку банку відсутні кошти, то власник рахунку має право порушити питання про розірвання договору (при цьому відсутні залишки коштів власника рахунку, які неможливо перерахувати на поточний рахунок в інший банк, обліковуються на рахунку №2903 «кредиторська заборгованість клієнтів за недіючими рахунками» на окремому субрахунку кожного клієнта).

Якщо на рахунку, що закривається, є залишки коштів, то банк (на підставі платіжного доручення власника рахунка) перераховує такі залишки на інший відкритий цим підприємством рахунок (основний або додатковий).

Якщо у підприємства лише один (основний) рахунок, то для його закриття і перерахування залишків коштів необхідно відкрити додатковий рахунок.

Якщо закривається основний поточний рахунок на якому обліковується картотека заборгованості, то в довідці про закриття рахунка зазначається перелік такої заборгованості та її сума, а не сплачені в строк документи передаються спец зв'язком до банку в якому відкрито додатковий рахунок.

Відмова банку в прийнятті не сплачених вчасно документів не допускається.

Експортні операції резидента фіксуються уповноваженими банками після одержання реєстрів вантажних митних декларацій в аналогічному журналі з одночасною вимогою від резидентів копії контракту та копії товарно-супровідних документів, що підтверджують момент фактичного перетину товару митного кордону України.

При надходженні валютної виручки в установлені строки (або продукції) за імпортом в Україну уповноважені банки в тижневий термін подають інформацію про це комісіям при регіональних управліннях НБУ за місцем реєстрації резидента.

Після закінчення встановлених строків надходження виручки в іноземній валюті через 3 тижні (необхідні для одержання резидентом дозволу на перевищення цих термінів), банки нараховують пеню з резидентів у розмірі 0,3% від суми неодержаної виручки (митної вартості недоставленої продукції) в іноземній валюті, перерахованої за офіційним поточним валютним курсом на день нарахування пені.

Загальний розмір пені \leq розміру заборгованості.

Банки нараховують пеню за прострочення термінів розрахунків від 20 числа поточного місяця повідомляють про це ДПА за місцем реєстрації резидента, яка дає розпорядження на безакцептне списання пені з рахунку резидента.

Зарахування коштів на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи – резидента, яка займається підприємницькою діяльністю та використання коштів з цього рахунку здійснюється за режимом поточного рахунка в іноземній валюті юридичних осіб резидентів.

Кошти, що надійшли резидентам – посередникам, повинні бути перераховані на їх рахунок протягом 5 робочих днів з моменту отримання посередником письмового підтвердження про зарахування коштів на його рахунок, але не пізніше ніж через 12 днів з моменту фактичного надходження цих коштів на банківський рахунок посередника згідно з Правилами здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку.

10.3. Сутність кореспондентських відносин між банківськими установами. Рахунок «лоро», рахунок «ностро»

Завершити розрахунки між суб'єктами господарської діяльності (з купівлі-продажу товарів (послуг), з фінансовими органами (щодо сплати податків), з позабюджетними фондами (щодо перерахування внесків) тощо можна лише на основі міжбанківських розрахунків – системи здійснення та регулювання грошових вимог та зобов'язань, які виникають між банками, їх філіями та клієнтами.

Основні види міжбанківських розрахунків:

А) через організацію кореспондентських відносин між комерційними банками (лоро – ностро);

Б) через кореспондентські рахунки, що відкриваються в центральному банку. Як правило, це повні розрахунки, що

виконуються індивідуально, на валовій основі. Їх можна характеризувати як платежі брутто;

В) розрахунки через клірингові установи. Це розрахунки, або платежі нетто.

Умови та порядок здійснення міжбанківських розрахунків в Україні регламентуються ЗУ «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 05.04.2001 р. та Інструкцією «Про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті» від 16.08.2006 р. №320.

Форми проведення міжбанківських розрахунків:

А) через Національну систему електронних платежів (СЕП), що функціонує при НБУ;

Б) через власні платіжні системи банківських установ, узгоджені з НБУ;

В) через прямі кореспондентські відносини між комерційними банками.

Основні принципи здійснення міжбанківських розрахунків:

- підтримка банками своєї ліквідності на рівні, що забезпечує безперебійне, в повному обсязі, проведення розрахунків з іншими банками, особливо за платежами клієнтів;

- контроль за правильністю здійснення розрахунків і проходження документів;

- контроль за технологічними ризиками;

- встановлення кореспондентських відносин між банками.

Кореспондентські відносини – договірні відносини між банками – кореспондентами. Мета – здійснення платежів і розрахунків за дорученнями один одному на підставі кореспондентських угод з відображенням їх на кореспондентських рахунках;

- прискорення розрахунків і платежів.

Види кореспондентських відносин:

- безпосередньо між комерційними банками;

- між комерційними банками та НБУ.

Кореспондентські відносини між банками можуть виникати:

- в межах однієї країни;

- з іноземними банками (для міждержавних розрахунків).

Для встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками банківській установі необхідно отримати генеральну ліцензію в ЦБ.

При прямих кореспондентських відносинах між банками відкривається кореспондентський рахунок – на якому відображено розрахунки, здійснені однією установою банку за дорученням іншої на підставі укладених кореспондентських угод.

Банки, які встановили між собою кореспондентські відносини називаються банками-кореспондентами (відкривають кореспондентські рахунки типу ностро, лоро після отримання відповідного письмового дозволу НБУ).

Рахунок ЛОРО – рахунок, відкритий банком банку – кореспонденту (Ваш рахунок у Нас).

Рахунок НОСТРО – рахунок, відкритий банком у банку – кореспонденті (Наш рахунок у Вас).

Рахунок НОСТРО в одному банку є рахунком ЛОРО в іншому. Основне призначення коррахунків – проведення банками розрахункових операцій за дорученням клієнтів.

Документи для відкриття рахунку ЛОРО (банк подає банку – кореспонденту):

А) заява про відкриття коррахунку, підписана керівником та головним бухгалтером;

Б) копія статуту банку, засвідчена нотаріально;

В) засвідчена нотаріально копія ліцензії НБУ на здійснення банківських операцій;

Г) картка зі зразками підписів та відбитками печатки, засвідчена нотаріально.

Крім основного коррахунку в банках можуть відкриватися спеціальні коррахунки (для окремих операцій) як в національній, так і в іноземній валютах.

Таким чином, кореспондентські відносини становлять міжбанківські операції, пов'язані зі здійсненням різних розрахунків

Контрольні питання:

1. З якою метою відкриваються кореспондентські рахунки в банках ?
2. Які види кореспондентських рахунків Ви знаєте ?
3. Що являє собою система СВІФТ ?

4. Яким чином вона прискорює проведення розрахунків між банками ?
5. Де купують банки іноземну валюту для проведення міжнародних розрахунків ?
6. Які Ви знаєте види валютних ринків ?
7. Що таке котирування валют ?
8. Чим відрізняється курс продавця від курсу покупця іноземної валюти ?
9. Які документи необхідно Подати для відкриття та ведення валютних рахунків в Україні ?
10. Чим відрізняються поточні валютні рахунки від розподільчих валютних рахунків?
11. Яким чином здійснюється купівля банками іноземної валюти на українському міжбанківському ринку ?

Тестові завдання:

1. Банківські рахунки в іноземній валюті можна поділити на:
 - А) розрахункові;
 - Б) субрахункові;
 - В) правильними є відповіді А і Б;
 - Г) правильної відповіді немає.

2. Для відкриття рахунку юридичні особи надають банку певні документи:
 - А) заява встановленого зразка;
 - Б) нотаріально засвідчені картки зі зразками підписів осіб, уповноважених проводити розрахункові операції, та відбитком печатки;
 - В) правильними є відповіді А і Б;
 - Г) правильної відповіді немає.

3. Процес обігу валюти за розрахунковим рахунком юридичних осіб резидентів України фактично відбувається по двох паралельних рахунках:
 - А) розрахунковий та розподільчий;
 - Б) розподільчий та депозитний;
 - В) розрахунковий, розподільний, депозитний;
 - Г) правильної відповіді немає.

4. Для кого можуть відкриватися субрахункові рахунки в іноземній валюті ?

- А) для постачальників;
- Б) для філій;
- В) для банків;
- Г) для філій та банків.

5. Яка група, згідно ЗУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», не входить в поняття «резидентів» ?

А) фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

Б) розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії;

В) інші виплати, якщо вони не передбачені договорами (угодами, контрактами) про інвестиційну діяльність для юридичних осіб;

Г) операції за рахунками здійснюються після отримання повідомлення від податкового органу про взяття цих рахунків на облік.

6. Суми, що перебувають на поточних валютних рахунках, можуть бути за розпорядженням власника рахунку:

А) переведені за кордон у відповідній банківській формі за експортно-імпортними операціями власника рахунку;

Б) перераховані на рахунки зовнішньоторговельних організацій для подальшого переведення за кордон в оплату товарів, що імпортуються;

В) правильні відповіді А і Б;

Г) правильної відповіді немає.

7. Види кореспондентських відносин:

А) безпосередньо між КБ;

Б) між КБ та НБУ;

В) безпосередньо між НБУ;

Г) правильні відповіді А і Б.

8. Рахунок ЛОРО це:

А) рахунок, відкритий банком у банку – кореспонденті (наш рахунок у вас);

Б) рахунок, відкритий банком банку – кореспонденту (ваш рахунок у нас);

В) правильні відповіді А і Б;

Г) немає правильної відповіді.

9. Кореспондентські відносини між банками можуть виникати:

А) в межах однієї країни з іноземними банками (для міждержавних розрахунків);

Б) з іноземними банками (для міждержавних розрахунків);

В) в межах однієї країни;

Г) немає правильної відповіді.

10. Форми проведення міжбанківських розрахунків:

А) через Національну систему електронних платежів (СЕП), що функціонує при НБУ;

Б) через власні платіжні системи банківських установ, узгоджені з НБУ;

В) через прямі кореспондентські відносини між комерційними банками;

Г) правильна відповідь Б і В.

11. При розрахунках за імпорнтними операціями перерахування платежів за кордон за дорученням суб'єктів господарської діяльності проводиться:

А) уповноваженими біржами;

Б) уповноваженими філіями;

В) уповноваженими банками та філіями;

Г) уповноваженими банками.

12. При розрахунках за експортними операціями виручка резидентів в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їхні валютні рахунки в термін виплати заборгованостей, зазначених у контракті, але не пізніше:

А) 30 календарних днів;

Б) 90 календарних днів;

В) 14 календарних днів;

Г) 7 календарних днів.

13. Валютний рахунок це:

А) операції за рахунками здійснюються після отримання повідомлення від податкового органу про взяття цих рахунків на облік;

Б) фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

В) рахунок, який відкривається в КБ для зберігання іноземної валюти і здійснення всіх видів банківських операцій;

Г) інші виплати, якщо вони не передбачені договорами (угодами, контрактами) про інвестиційну діяльність для юридичних осіб.

14. Резиденти це:

А) юридичні особи, зареєстровані як підприємці;

Б) фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

В) нотаріально засвідчені картки зі зразками підписів осіб, уповноважених проводити розрахункові операції, та відбитком печатки;

Г) операції за рахунками здійснюються після отримання повідомлення від податкового органу про взяття цих рахунків на облік.

15. В Україні валютні операції регулюються та низкою законодавчих документів уряду і Нацбанку які визначають:

А) основні принципи здійснення валютних операцій;

Б) види валют і валютних цінностей, які застосовуються в Україні;

В) правильні відповіді А і Б;

Г) немає правильної відповіді.

16. У разі відкриття (закриття) підприємству – резиденту або його відокремленому підрозділу та фізичній особі – суб'єкти підприємницької діяльності, а також представництвам юридичних осіб-нерезидентів та іноземним інвесторам усіх видів рахунків та в разі зміни номерів відкритих рахунків установа банку зобов'язана

повідомити про це податкові органи за місцем реєстрації власника рахунку та НБУ протягом ??? робочих днів з дня відкриття (закриття рахунку):

- А) 5 днів;
- Б) 4 днів;
- В) 3 днів;
- Г) 2 днів.

ТЕМА 11. Сутність та технологія здійснення міжнародних розрахунків

11.1. Економічні основи міжнародних розрахунків.

11.2. Способи платежу.

11.3. Форми міжнародних розрахунків: суть, види, загальна характеристика.

11.4. Електронні системи міжнародних міжбанківських розрахунків і платежів.

11.1. Економічні основи міжнародних розрахунків

Міжнародні розрахунки – взаємні двосторонні платежі й розрахунки між організаціями і громадянами різних країн, обумовлені спеціальними міжнародними правовими актами, угодами, контрактами. Проводяться безпосередньо банківськими системами через міжнародні платіжні засоби.

Ці розрахунки базуються на принципах, закріплених Женевською міжнародною конвенцією і постановами Міжнародної торговельної палати. Безпосередні розрахунки за міжнародними економічними контрактами і кредитними відносинами регулюються двосторонніми угодами (контрактами) країн-партнерів.

Сфера міжнародних розрахунків:

- розрахунки у зовнішній торгівлі за товари та послуги;
- розрахунки за некомерційні операції;
- розрахунки за кредитами та рухом капіталу між країнами.

Суб'єкти міжнародних розрахунків:

1. Імпортер – фізична або юридична особа (підприємство), що займається підприємницькою діяльністю на території своєї країни і одержує з-за кордону готову продукцію (роботу або послуги), необхідну для здійснення діяльності;

2. Експортер – фізична або юридична особа (підприємство), що займається підприємницькою діяльністю на території своєї країни і здійснюють постачання за кордон готової продукції (робіт або послуг) згідно з договором, укладеним з іноземною фірмою імпортером;

3. Банк імпортера – в якому обслуговується імпортер або якому він доручає здійснити міжнародну розрахункову операцію. Залежно від фінансового інструменту (тобто від об'єкта), за допомогою якого здійснюється операція, банк імпортера може називатися банком –емітентом, інкасуєчим банком, виконуючим банком.

4. Банк експортера – в якому обслуговується експортер або якому він доручає здійснити міжнародну розрахункову операцію. Також банк може називається банком бенефіціара, авізуєчий банк, банк-ремітент, виконуючий банк.

Основні об'єкти системи міжнародних розрахунків:

1. Товар (роботи або послуги), які експортер передає імпортеру згідно з умовами контракту;

2. Грошові кошти або цінні папери (тратти), якими імпортер розраховується з експортером за одержаний товар (роботи, послуги);

3. Фінансовий інструмент, за допомогою якого здійснюється розрахунок між експортером і імпортером (форми розрахунків).

Фінансовий інструмент – найбільш важливий в цій системі, бо від його різновиду залежать всі взаємозв'язки між суб'єктами системи, тривалість процесу розрахунку, рівень розвитку, що виникає в момент здійснення експортно-імпортних операцій.

Ефективність угоди залежить від вибору валюти ціни і валюти платежу. При виборі валюти, в якій фіксується ціна товару, велике значення мають вид товару, умови міждержавних угод, міжнародні звичаї.

Валютою платежу може бути будь-яка валюта, узгоджена контрагентами. Вона може збігатися з валютою угоди або ні. За нестабільності валютних курсів *ціна* фіксується в найбільш стійкій валюті, а *платежі*, зазвичай, у валюті країни-імпортера.

Якщо валюта ціни і валюта платежу не збігаються, в контракті обумовлюється курс перерахунку першої в другу (за ринковим курсом валют) та умови перерахунку (уточнюється час котирування – напередодні або на день платежу), на певному

валютному ринку (продавця, покупця або третьої країни). Якщо курс валюти знизився, то сума платежу (у національній валюті) пропорційно зменшується і навпаки.

Ризик зниження курсу валюти ціни несе кредитор (експортер), а ризик її підвищення – боржник (імпортер).

Особливості міжнародних розрахунків:

1. Регулюються (на відміну від внутрішніх) не лише національними, а і міжнародними законами, банківськими правилами та звичаями.

2. Здійснюються в різних валютах (валюта країни має бути конвертованою).

3. Наявність певних валютних обмежень (в країнах із частковою конвертованістю) – впливає на міжнародні розрахунки.

11.2. Способи платежу

Умови платежу – важливий елемент зовнішньоекономічних угод, який визначає, як буде реалізовуватися товар:

- на умовах готівкового платежу – незручний платіж;
- авансовий платіж;
- розрахунки з наданням кредиту;
- кредит із опціоном (правом вибору) платежу.

Готівкові платежі – оплата експортних товарів після їх передачі (відвантаження) покупцю, або платіж за документами, які підтверджують відвантаження товарів згідно з умовами контракту.

Аванс (може бути у грошовій або товарній формі) – гарантія покупки, кошти не повертаються.

Розрахунки за товари у формі **комерційного кредиту** можуть поєднуватися з готівковими платежами, коли певний відсоток вартості сплачується під надання комерційних документів (авансом), а решта (80-85%) – через установлений у контракті проміжок часу.

Крім комерційного кредиту, на окремих етапах виконання контракту сторони можуть вимушено кредитувати одна одну:

- при платежах у формі авансу імпортер кредитує експортера;
- при розрахунках за відкритим рахунком – постачальник кредитує покупця.

Альтернативна форма умов розрахунків – **кредит з опціоном негайного готівкового платежу**. Якщо імпортер скористається

правом відстрочки платежу за куплений товар, то він позбавляється знижки, що надається при готівковій оплаті.

Найскладнішою частиною платіжних умов контракту є вибір форми розрахунків. Погодження протилежних інтересів учасників ЗЕД й організація інших платіжних відносин реалізується шляхом застосування різних форм розрахунків.

11.3. Форми міжнародних розрахунків: суть, види, загальна характеристика

Форми міжнародних розрахунків характеризують організацію руху грошових потоків:

- порядок проведення операцій;
- документальне оформлення;
- відповідальність сторін і банків, тощо.

Форми розрізняються за ступенем участі банків в проведенні розрахунків:

- мінімальна участь банків при *банківському переказі* (виконання платіжного доручення клієнта);
- більша – при *інкасо* (контроль за передачею, пересилкою товаросупроводжувальних документів та видачею їх платнику відповідно до інструкцій довірителя);
- максимальна участь банків при *акредитиві* (надання бенефіціару платіжного зобов'язання, що реалізується при виконанні останнім основних умов, що містяться в акредитиві).

Банківський переказ – просте доручення банку своєму банку-кореспонденту виплатити певну суму грошей на прохання і за рахунок переказодавця іноземному отримувачу (бенефіціару) з визначенням способу відшкодування банку-платнику виплаченої ним суми.

Здійснюється в безготівковій формі на підставі платіжних доручень, що адресуються одним банком іншому (іноді з використанням чеків або інших платіжних документів). Але комерційні або товаросупроводжувальні документи (рахунки-фактури, транспортні документи) спрямовуються від експортера імпортеру напряму (минаючи банки).

Банк виконує тільки платіжні доручення іноземних банків чи оплачує відповідно до умов кореспондентських угод виставлені на нього банківські чеки з грошовими зобов'язаннями іноземних імпортерів, а також виставляє платіжні доручення і банківські чеки

на іноземні банки за грошовими зобов'язаннями вітчизняних імпортерів.

В розрахунках за *експортовані товари (послуги)* банк виконує платіжні доручення іноземних банків-кореспондентів з виплати коштів на користь переказоотримувачів (як клієнтів свого банку, так і клієнтів банків-кореспондентів) за умови зазначення в платіжному дорученні одного з таких способів відшкодування виплачених сум:

- зарахування суми переказу на рахунок НОСТРО в банку переказодавця;

- зарахування суми переказу на рахунок НОСТРО в третьому банку;

- надання права дебетувати сумою переказу рахунок ЛОРО банку переказодавця в банку.

В розрахунках за *імпортовані товари (послуги)* банк виконує доручення клієнтів, які мають в банку поточний валютний рахунок:

1. На переказ валюти за кордон в оплату вартості імпортованих товарів, товарних документів чи документів про надання послуг;

2. Як авансові платежі, передбачені умовами контрактів;

3. В оплату простих та переказних векселів за придбані в кредит товари;

4. В погашення заборгованості, що утворилася в результаті перерахунків, та на інші цілі, що не суперечать закону в межах залишку коштів на валютному рахунку клієнта.

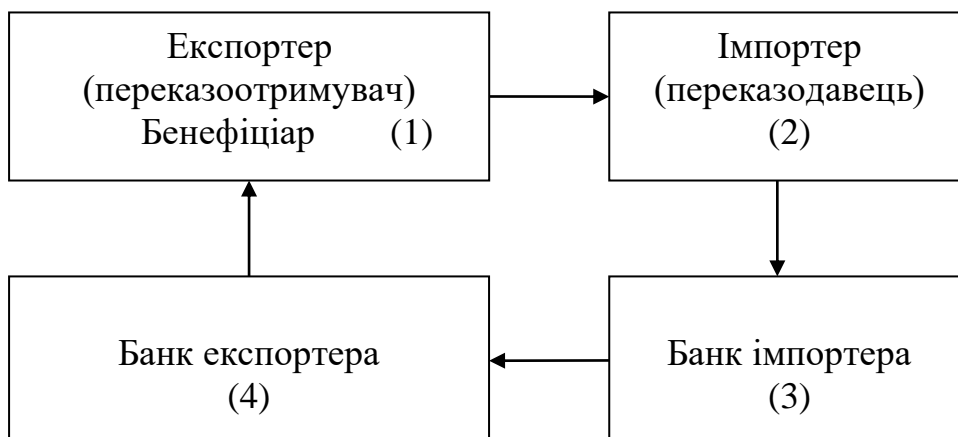

Рис. 11.1. Порядок розрахунків з використанням банківського переказу

- 1 – укладання контракту;
- 2 – заповнення імпортером заяви на переказ та подання її в банк;
- 3 – проведення розрахунку банком імпортера на підставі платіжного доручення;
- 4 – зарахування банком експортера коштів на рахунок експортера.

Банки не несуть жодної відповідальності за платіж (поставка товару, передача розрахунків, сам платіж) до моменту представлення платіжного доручення.

Банки несуть мінімальну відповідальність і стягують мінімальну комісію. Комісія, як правило, стягується банком експортера з преказодавця відповідно до тарифів винагороди банку з роботи з клієнтами.

Інкасо – доручення експортера своєму банку отримати від імпортера безпосередньо або через інший банк визначену суму чи підтвердження того, що ця сума буде виплачена у встановлені строки.

«Інкасо» означає обробку банками документів відповідно до отриманих інструкцій з метою:

1. Отримати акцепт і/або оплату;
2. Вручити документи проти акцепту і/або проти оплати;
3. Вручити документи на інших умовах.

Залежно від видів документів, що підлягають інкасуванню, виокремлюють типи інкасо.

Типи інкасо:

1. Документарне інкасо – інкасування через банк суми (що належить оплатити від покупця) проти вручення пакета документів:

а) фінансових документів, що супроводжуються комерційними документами;

б) комерційних документів, що не супроводжуються фінансовими документами.

2) Чисте інкасо – інкасування через банк суми (що належить отримати від покупця) проти вручення пакета фінансових документів, що не супроводжуються комерційними документами.

Умови та порядок проведення розрахунків з інкасо передбачаються в контракті між бенефіціаром і платником. Розрахунки регулюються Уніфікованими правилами інкасо:

- права і обов'язки сторін в операції інкасо;
- види інкасо;
- порядок подання документів до платежу;
- порядок здійснення платежу та акцепту;
- механізм повідомлення про здійснення платежу/акцепту або неплатежу/неакцепту.

Особливості документарного інкасо:

1. Виконуючи інкасове доручення продавця, банки водночас не беруть на себе зобов'язань забезпечити, що експортер безумовно отримає платіж за товар, відвантажений на адресу іноземного покупця;

2. Банки відповідають лише за те, що документи переслані та вручені, а сплачені кошти направлені покупцю.

3. Банки відповідають щоб представлення документів покупцю відбулося незалежно від комерційної угоди, що є основою при здійсненні розрахунків.

4. Банк-ремітент не зобов'язаний перевіряти правильність оформлення документів, він перевіряє лише їх наявність та відповідність переліку, що додається (інкасове доручення).

5. Інкасуєчий банк перевіряє отримані документи на відповідність за зовнішнім виглядом інкасовому дорученню і не має зобов'язань здійснювати їх подальшу перевірку. Він повинен слідкувати, щоб акцепт тратти за текстом, формою та реквізитами був повним та правильним, він не несе відповідальності за справжність будь-яких підписів чи за повноваження особи, що підписала акцепт.

6. Банки не відповідають:

- за дії третіх сторін (компанії-перевізники, страхові, митні служби, інші банки), які беруть участь в інкасовій процедурі;

- за затримки, що виникли не з їхньої вини, в передачі повідомлень;

- за наслідки стихійних лих.

7. Всі розбіжності щодо кількості та якості товарів, що постачаються, мають з'ясовуватися безпосередньо між покупцем та продавцем;

8. Банки контролюють правильність виконання інкасових доручень до тієї пори, поки документи не будуть оплачені. Вони не відповідальні, якщо довіритель не отримає повідомлення про затримку і буде в результаті мати збитки.

9. Інкасуєчий банк без інструкцій не здійснює ніяких дій зі страхування і зберігання товару.

10. Якщо інкасове доручення залишається несплаченим чи вексель неакцептованим та інкасуєчий банк не отримує нових інструкцій протягом 90 днів, він уповноважений повернути документи в той банк, з якого прийшли документи на інкасо.

Переваги для імпортера:

1. Він реалізує платіж (акцептує тратту) і майже одночасно отримує відвантажений товар у своє повне розпорядження;
2. Не відбувається відволікання грошей з його активного обігу;
3. Можливість інспектування товару за отримання попередньої згоди експортера;
4. Простота, відносно невеликі витрати.

Переваги для експортера:

1. Документарне інкасо менш ризиковане, ніж банківський переказ, бо документи не переходять у розпорядження імпортера до здійснення ним платежу чи акцепту тратти;
2. Зниження ризику втрати документів в дорозі або отримання їх несанкціонованими сторонами;
3. У випадку неоплати (неакцепта) інкасуєчий банк за наявності відповідних інструкцій експортера може організувати зберігання, страхування та перепродаж товару.
4. Простота, відносно невеликі витрати.

Недоліки для імпортера:

1. Документи передаються через банк, тому він не може отримати їх у своє повне розпорядження до платежу чи акцепту тратти.

Недоліки для експортера:

1. Ймовірність ризику змін у фінансовому становищі покупця, тобто ризик того, що до моменту отримання документів банком імпортера покупець виявиться неплатоспроможним. Відмова покупця оплатити документи призводить до необхідності пошуку інших покупців або транспортування товару до країни

експортера, що в усіх випадках пов'язано зі значними технічними труднощами, часовими та грошовими витратами.

2. Значний розрив у часі між відвантаженням товару та отриманням платежу, що сповільнює обіговість коштів продавця.

Доцільність використання при:

1. Наявності стабільних відносин між контрагентами;
2. Готовності та спроможності імпортера здійснити платіж (не викликає сумнівів);
3. Стабільності платіжних, економічних та правових умов у країні імпортера;
4. Не загрожуванні міжнародному платіжному обігу країни імпортера валютного контролю та валютних обмежень;
5. Виготовленні товару, що постачається не в одному примірнику;
6. Інкасо використовується на принципах взаємності.

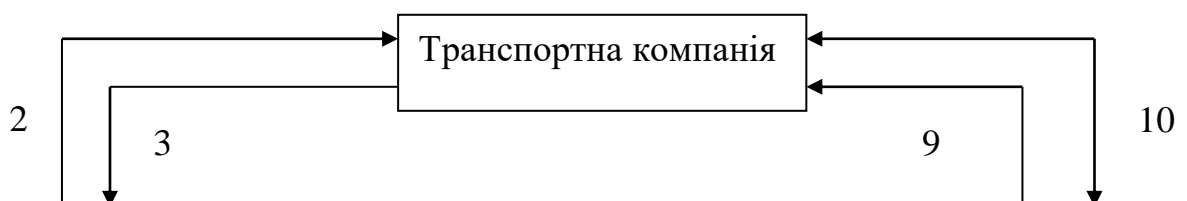
Сторони, що беруть участь в операції документарного інкасо:

1. Довіритель (трасант, клієнт, продавець, експортер) – доручає своєму банку проведення операції з інкасо та представляє в банк документи з відповідним інкасовим дорученням.

2. Банк-ремітент (банк експортера) – направляє документи відповідно до інкасових доручень в країну імпортера (покупця) з метою здійснити інкасо через інкасуючий банк.

3. Інкасуючий банк (банк імпортера, який представляє документи) – здійснює інкасування суми платежу чи отримання акцепту відповідно до вимог інкасового доручення, отриманого від банку, що прийняв документи.

4. Зобов'язаний (трасат, платник-покупець, імпортер) – юридична особа що оплачує інкасові документи.

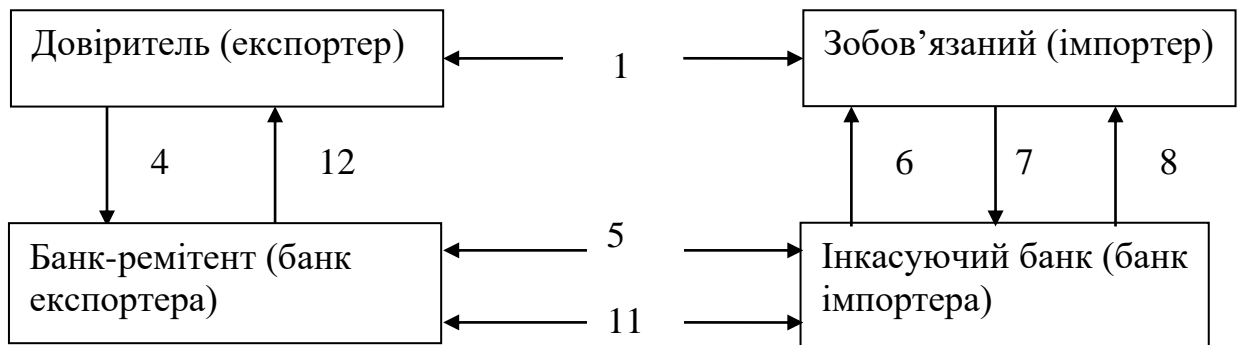

Рис. 11.2. Розрахунки за документарним інкасо

- 1 – укладання контракту, де передбачена інкасова форма розрахунків;
- 2 – передача товару для відвантаження покупцю;
- 3 – передача транспортних документів;
- 4 – формування комплекту документів, зазначених в угоді й необхідних для операцій. Передача їх у банк разом з інкасовим дорученням;
- 5 – після перевірки банком-ремітентом комплектності документів та їх відповідності інструкціям довірителя здійснюються пересилання документів інкасууючому банку;
- 6 – інкасууючий банк інформує платника про прибуття документів та умови їх передачі;
- 7 – оплата або акцепт тратти платником;
- 8 – передача документів платникові;
- 9 – передача документів транспортній компанії для отримання товару;
- 10 – передача товарів;
- 11 – переказ суми платежу ікасууючим банком банку-ремітенту;
- 12 – зарахування банком-ремітентом суми платежу на рахунок експортера.

У разі неплатежу чи неакцепту інкасууючий банк зобов'язаний негайно повідомити банк-ремітент, а той – експортера.

Якщо інкасове доручення не сплачено чи вексель не акцептовано та не отримано нових інструкцій від банку-ремітента протягом 90 днів, то банку-ремітенту повертаються документи з інкасууючого банку.

Документарний акредитив – форма розрахунків за якої банк-емітент за дорученням свого клієнта (покупця, імпортера, апліканта, заявника, наказодавця, емітента акредитива) або від свого імені зобов'язаний:

- здійснити платіж третій особі (експортеру, бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги;

- надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж проти передбачених документів при дотриманні строків та умов акредитива;

Акредитив більше захищає інтереси експортера ніж інкасо.

За операціями з акредитивами усі зацікавлені сторони мають справу лише з документами, а не з товарами (послугами).

Таблиця 11.1 Види інкасо та їх особливості

Види інкасо	Сутність
Документи проти платежу (Д/П або Д/Р)	Документи передаються проти платежу, який може бути здійснено: а) негайно; б) через деякий час після представлення; в) на визначену дату; г) при надходженні товару.
Документи проти акцепту (Д/А)	Використовується при комерційному кредиті. Документи передаються проти акцепту переказного векселя (тратти) чи проти отримання простого векселя (боргової розписки). Ризики неплатежу мінімізуються шляхом застосування банківських гарантій та авалювання векселя.
Інкасо с акцептом вручення документів тільки проти платежу	Рідко використовується. Платник зобов'язаний акцептувати тратту, строк платежу за якого встановлений на фіксовану дату, при цьому він може отримати товаросупроводжувальні документи тільки після оплати ним акцептованої тратти в строк платежу.

Переваги акредитиву:

1. Це самостійна від торгового контракту угода, що містить як чітке зобов'язання платежу на користь експортера, так і можливість отримання кредиту імпортером;

1. Дає змогу використовувати кредитоспроможність та репутацію банку, що відкриває акредитив, в інтересах обох контрагентів;

2. Усуває ризик неплатежу з боку покупця, бо оплата документів гарантується банком-емітентом;

3. Підтверджений акредитив надає бенефіціару гарантію платежу з боку ще одного банку;

4. Забезпечує ефективну допомогу та консультацію банку з питань відкриття акредитива, визначення та оформлення документів, які мають бути надані згідно з його умовами;
5. Передбачає перевірку банком документів, на основі яких здійснюється платіж;
6. Експортер не отримає платіж доти, доки не представить певні документи відповідно до умов акредитива;
7. Надає імпортеру можливість отримати більш тривалий комерційний кредит, ніж при використанні інших форм розрахунків;
8. Імпортер може вимагати відвантаження товару в певні часові інтервали шляхом внесення відповідної умови за акредитивом;
9. Може бути використаний як база для зовнішнього торгівельного кредитування експортера;
10. Нейтралізує окремі валютні та політичні ризики;
11. Авізування через банк захищає експортера від підробки та фальшивих акредитивів, бо без засвідчення авізуючим банком справжності акредитива, він залишається папірцем.

Недоліки акредитиву:

1. Банки працюють лише з документами, а не з товарами, тому платіж здійснюється на основі наданих експортером документів відповідно до умов акредитивів, незалежно від стану товарів;
2. Банк-емітент бере на себе зобов'язання від імені покупця, що може обмежити отримання покупцем інших позик у цьому банку;
3. Це найбільш дорога форма розрахунків, тому відкриття акредитиву на незначні суми недоцільно;
4. При покритому акредитиві відволікаються кошти експортера на весь період дії акредитива.

Доцільність акредитиву:

1. У разі укладання між експортером і імпортером:
 - а) першої угоди;
 - б) угоди на великі суми;
 - в) угоди, пов'язаної з кредитами на тривалі терміни;
 - г) угоди з імпортерами з країн, які у складному економічному становищі, з низькою культурою оплати, політичною нестабільністю.

2. Кредитоспроможність покупця викликає сумнів;
3. Угода, пов'язана з комерційними кредитами на тривалі строки;
4. Найвні валютні та інші обмеження в країні-імпортера;
5. Товари виготовляються за спеціальним замовленням (тому їх реалізація іншому покупцю неможлива);
6. Угоди з резидентами з країн, які потребують оформлення платежів виключно через акредитив.

Сторони, що беруть участь в акредитивних розрахунках:

1. Аплікант (імпортер, покупець, платник, заявник, емітент, наказодавець) – юридична особа, за дорученням якої банк-емітент відкриває акредитив;
2. Бенефіціар (експортер, продавець) – юридична особа, на користь якої відкрито акредитив;
3. Банк-емітент (банк платника) – відкриває акредитив за дорученням свого клієнта;
4. Авізуючий банк (банк у країні продавця) – на звернення банку-емітента авізує (повідомляє) умови акредитива бенефіціару без зобов'язань виконати платіж або акцептувати чи неогоціювати (сплатити) переказний вексель (тратту), виписаний відповідно до умов акредитива.
5. Виконуючий банк (банк емітент або інший підтверджуючий банк) – уповноважений банком-емітентом (банк) здійснити платіж, взяти на себе зобов'язання з платежу з відстрочкою, акцептувати або неогоціювати тратти проти документів, які за зовнішніми ознаками відповідають умовам акредитиву. Якщо акредитив передбачає вільну неогоцію (неогоцію з пред'явлення), то будь-який банк є виконуючим. Якщо виконуючий банк не є підтверджуючим, то його призначення в цій ролі банком-емітентом не створює для виконуючого банку якого-небудь зобов'язання здійснити платіж, платіж з розстрочкою, акцептувати тратти або неогоціювати.
6. Підтверджуючий банк уповноважений банком-емітентом, або до якого звернувся банк-емітент з проханням дати своє підтвердження стосовно зобов'язання такого банку здійснити платіж, акцептувати або неогоціювати тратти проти документів, які за зовнішніми ознаками відповідають умовам акредитиву, та якому банк-емітент зобов'язується надати відшкодування. Підтверджуючий банк бере на себе та несе такі самі зобов'язання, як і банк-емітент.

7. Рамбурсуючий банк – призначається банком-емітентом для надання відшкодування за платежами за акредитивом.

Рамбурс – вимога платежу за акредитивом, що надсилається виконуючим банком на адресу банку-емітента або іншого (рамбурсуючого банку, якому банк-емітент надав повноваження здійснити відшкодування за платежами за акредитивом).

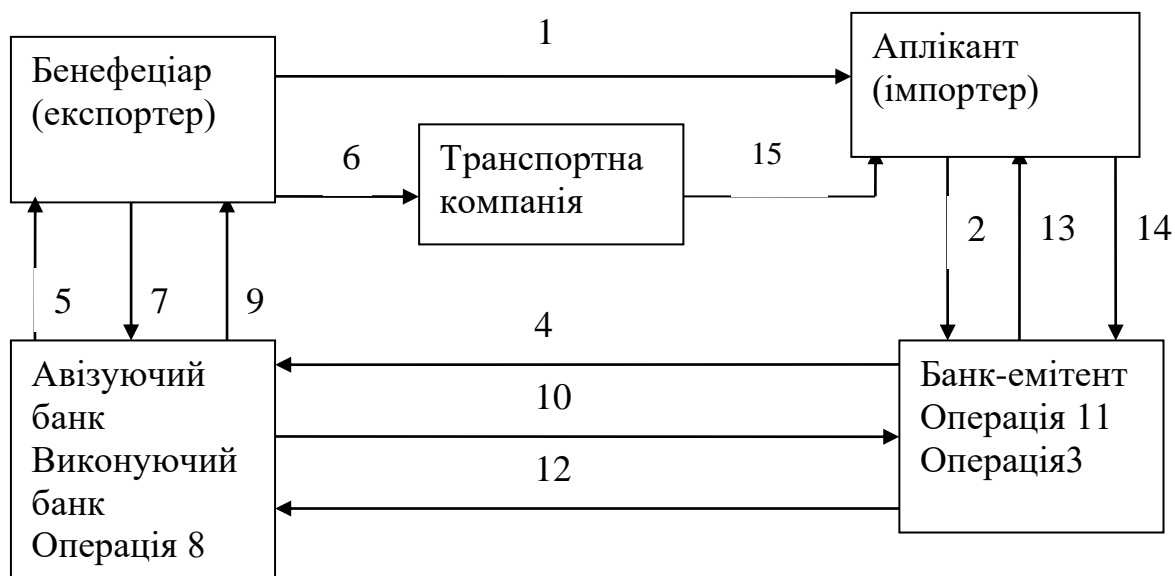

Рис. 11.3. Порядок здійснення розрахунків з використанням документарного акредитива

- 1 – укладання угоди, якою передбачається акредитивна форма розрахунків;
- 2 – подання аплікантом заяви на відкриття акредитива;
- 3 – банк-емітент відкриває акредитив і просить банк в країні покупця авізувати акредитив і в ряді випадків підтвердити його;
- 4 – пересилка акредитива банком-емітентом банку-кореспонденту;
- 5 – авізуючий банк, при отриманні ним акредитива від банку-емітента повідомляє бенефіціара про відкриття акредитива на його користь;
- 6 – отримавши акредитив від авізуючого банку і переконавшись, що умови повністю відповідають контракту, експортер відвантажує товар на адресу імпортера;
- 7 – бенефіціар передає комплект документів, передбачених умовами акредитиву. Авізуючий банк стає виконуючим;
- 8 виконуючий банк здійснює перевірку документів на відповідність умовам договору та акредитиву;

- 9 – у разі відповідності документів вимогам акредитиву виконуючий банк здійснює платіж / акцепт тратти / негоціації (негоція – «одержати гроші», «сплатити»);
- 10 – виконуючий банк відсилає документи і вимогу про відшкодування платежу на адресу банку-емітента;
- 11 – банк-емітент здійснює перевірку документів;
- 12 – у разі відповідності документів умовам акредитиву сума платежу відшкодовується банком-емітентом виконуючому банку;
- 13 – передача документів апліканту;
- 14 – банк-емітент стягує з апліканта суму платежу;
- 15 – аплікант (покупець) за допомогою документів отримує товар.

Види акредитивів:

1. Відкличний акредитив – який може бути змінено або анульовано банком-емітентом за наказом апліканта у будь-який момент без попереднього походження з бенефіціаром. Відкликання акредитива неможливе лише коли банк-емітент або підтверджуючий банк уже здійснив платіж проти надання бенефіціаром документів у повній відповідності з умовами акредитива;
2. Безвідкличний акредитив – може бути змінено або анульовано лише за згодою бенефіціара, на користь якого він був відкритий. В акредитиві має мати чітко зазначено, відкличний він або безвідкличний. За відсутності такої вказівки акредитив вважається безвідкличним;
3. Підтверджений – оплата за яким гарантована, крім банку-емітента, іншим (підтверджуючим) банком;
4. Непідтверджений – оплата за яким гарантована тільки банком-емітентом;
5. Покритий – з погляду покриття зобов'язань клієнта перед банком-емітентом – це акредитив, при відкритті якого клієнт надає у розпорядження банку-емітента валютні кошти (покриття);
- з погляду покриття зобов'язань банку-емітента перед підтверджуючим (виконуючим) банком – це акредитив, при відкритті якого банк-емітент надає попередньо у розпорядження підтверджуючого (виконуючого) банку валютні кошти (покриття) на строк дії зобов'язань банку-емітента з умовного їх використання для виплат за акредитивом;

6. Непокритий – з погляду покриття зобов'язнь клієнта перед банком емітентом – це акредитив, при відкритті якого клієнт не надає у розпорядження банку-емітента валютних коштів (покриття);

- з погляду зобов'язань банку-емітента перед підтверджуючим (виконуючим) банком – це акредитив, при відкритті якого банк-емітент не надає попередньо у розпорядження підтверджуючого (виконуючого) банку валютні кошти (покриття).

Спеціальні форми (конструкції) акредитиву:

1. Акредитив з червоним застереженням (смугою) – за ним авізуючий або підтверджуючий банк здійснює попереднє авансування бенефіціару до надання визначених в угоді документів за акредитивом. Ця спеціальна умова зазначається в акредитиві за вимогою апліканта (імпортера), який звертається з дорученням до банку-емітента уповноважити авізуючий чи підтверджуючий банк на здійснення платежу бенефіціару за товари до їх відправки. Сума платежу, що належить авансувати бенефіціару визначається аплікантом разом з банком-емітентом і може становити як повну суму акредитива, так і певний процент.

2. Трансферабельний (переказний) – використовується при посередницьких угодах, тобто коли бенефіціар є посередником в угоді або підрядником за наявності субпідрядників. Цей акредитив передбачає передачу прав за акредитивом реальному постачальнику товарів або субпідряднику, що вивільняє власні кошти посередника.

Трансферабельний – акредитив, за яким бенефіціар має право уповноважити банк, що здійснює платіж/ платіж з відстрочкою/ акцепт/ неогоціацію (трансферабельний банк) на те, щоб акредитивом можна було скористатися повністю або частково одному чи декільком бенефіціарам.

3. Компенсаційний – використовується в тих самих випадках, що і трансферабельний акредитив, тобто коли бенефіціар є посередником в угоді або підрядником у разі наявності субпідрядників, але в умовах акредитиву не зазначено, що він є переказним або коли умови переказу відрізняються від зазначених в УПДА (уніфіковані правила документарних акредитивів).

4. Резервні, «стендбай» (чисті) – тяжіють до банківської гарантії, універсальний, більш гнучкий, може використовуватися і

як документарний акредитив, і для додаткового забезпечення платежів на користь експортера.

5. Револьверний – автоматично поновлюється в міру його виконання на початкову суму.

Розрахунки з застосуванням чеків:

Чек – цінний папір, грошовий документ строго встановленої законом форми, що містить наказ (письмовий) власника рахунка банку про виплату чека отримувачу зазначеної на ньому суми грошей при його пред'явленні або протягом строку, встановленого законом.

Сплата за чеком може бути гарантована третьою особою (авалістом), шляхом відповідного підпису на самому чеку або на прикріпленому до нього листку (алонжі). Авалістами можуть бути самі банки.

Види чеків:

1. Пред'явницький – виписується на пред'явника його передача і оплата відбуваються як і у випадку з готівковими коштами.

2. Іменний – виписується на певне ім'я із застереженням «без наказу» або рівнозначним застереженням і не може передаватися у звичайному порядку іншій особі, за винятком випадку передачі чека банку для інкасації та оплати, при чому здійснюється вона за індосаментом.

3. Ордерний – на користь певної особи з обов'язковим застереженням про наказ оплатити чек або без такого. Найзручніший і поширений, простіше передається, ніж іменний, і водночас гарантує, що ним не зможе скористатися випадкова особа.

4. Дорожній – зобов'язання компанії виплатити в чеку суму його власнику, зразок підпису якого проставляється на чеку в момент його продажу. Оплата здійснюється в іноземних банках після повторного підпису його тримача. Чек не гарантує, що ним не скористається випадкова особа. Переваги – більша захищеність і гарантована компенсація в разі втрати.

5. За способом оплати чеки поділяються на:

А) розрахункові - на лицьовому боці (по діагоналі) пишуть: «тільки для розрахунків», «розрахунковий», «з оплатою на рахунок» тощо.

Б) кросовані - перекреслені з лицьового боку двома косими або поперечними лініями. Мета кросування – зменшення ризику через

помилкову виплату за чеком не тій особі шляхом обмеження кола можливих тримачів, що мають право пред'явити його до оплати тільки банку.

б. Банківський – виставлений банком на банк:

А) *авізований* – містить у тексті вказівку про те, як банк-платник може отримати покриття за чеком: банк-чекодавець окремим листом (авізо) направляє банку платнику покриття (кредитоване авізо) або повідомлення про те, в який банк надійшло покриття. Можуть замінити банківські перекази.

Б) *неавізований* – отримання платежу за ним потребують інкасації, тобто подання для оплати вказаному на чеку банку-платнику безпосередньо або через інший банк.

7. Комерційний – відрізняється тим, що приймається тільки на інкасо (на відміну від дорожніх) від бенефіціара і не підлягає передачі. Мають обмежений строк дії (6 міс., 90 днів, 45 днів, 1 рік). У разі приймання чека на ікасо з клієнта береться застава.

Платежі за допомогою чеків – порівняно повільні методи розрахунків, бо отримувач платежу повинен очікувати, що чек повернеться в банк трасанта для клірингу до того, як буде кредитовано його власний рахунок. Експортер повинен видати своєму банкові розпорядження про інкасування його платежу.

Авансовий платіж – форма розрахунку, яка дозволяє профінансувати експортера та надати максимальні гарантії щодо співпраці. Передбачає передачу покупцем продавцю грошей або майнової цінності (сировини, комплектуючих для виготовлення замовленого товару) до відвантаження товару у рахунок виконання зобов'язань за контрактом. Може надаватися у розмірі повної вартості контракту або у вигляді частки від ціни.

Авансовий платіж (попередня оплата) вигідний для експортера:

1. Експортер звільняється від необхідності використовувати банківський кредит із сплатою % та інших витрат за користування ним;

2. Захищений від ризику, що імпортер відмовиться або буде не в змозі оплатити товар, який йому вже відвантажено;

3. Отримує вільні кошти, які може використати на придбання сировини, виплату зарплат, технічне оснащення підприємства тощо. 5-10% вартості контракту виплачується авансом. Аванс (завдаток) не повертається (або у 2 рази

збільшується, решта – відкритим рахунком або акредитивом (з червоним застереженням).

Розмір:

а) аванс – завдаток становить 10-15% вартості контракту;

б) якщо аванс спрямований на поповнення оборотного капіталу експортера на виконання спеціального замовлення імпортера, то - 30-50% контракту;

в) якщо аванс – форма розрахунків за контрактом з відомим партнером – 100%

Недолік авансу – комплексний ризик імпортера.

Відкритий рахунок – експортер поставляє товар та товаророзпорядчі документи на адресу імпортера без гарантій платежу з його боку. Імпортер оплачує банківським переказом, векселем строком платежу по пред'явленню або чеком в обумовлені у контракті строки.

Використовується при двосторонніх надійних систематичних поставках дрібних партій товару (вимагають банківських гарантій (першокласних банків).

Для покупця:

1. Найпростіша та найдешевша форма розрахунків, яка відрізняється відносною простотою виконання, передбачає надання продавцем товаророзпорядчих документів безпосередньо покупцю, обминаючи банк.

2. Найвигідніша форма платежу, бо він здійснює платіж лише по отриманні/ інспекції товару, тобто відсутній ризик оплати непоставленого або некондиційного товару, який існує, наприклад, при авансовому платежі.

Для продавця:

1. Найпростіша та найдешевша форма розрахунків, яка відрізняється відносною простотою виконання, передбачає надання продавцем товаророзпорядчих документів безпосередньо покупцю, обминаючи банк.

2. Найризикованіша форма розрахунків, бо оплата здійснюється після переходу всіх прав на товар покупцю разом із товаророзпорядчими документами і відсутні фінансові документи, які б примусили його оплатити товар.

11. 4. Електронні системи міжнародних міжбанківських розрахунків і платежів

Мета платіжної системи – забезпечити переказ коштів з рахунку в одному банку на рахунок в іншому банку.

Елементи платіжної системи:

1. Процес авторизації і початку платежу, тобто процес, за допомогою якого платник доручає обслуговуючому банку перевести кошти;

2. Процес передавання і обміну платіжними інструкціями між банками-учасниками, який частіше має назву клірингу;

3. Процес розрахунку між банками-учасниками, тобто компенсація коштів банком платника банкові отримувача, що виконується або на двосторонній основі або через рахунки третьої сторони, якою є агент по розрахунках. Переважно це ЦБ.

Електронні системи різняться по кількості сторін, що беруть участь у переказах і розрахунках: SWIFT організовує пересилання повідомлень банку на двосторонній основі; Fed Wire, CHIPS, CHAPS – регулюють платіжні зобов'язання на багатосторонній основі (рис. 11.3).

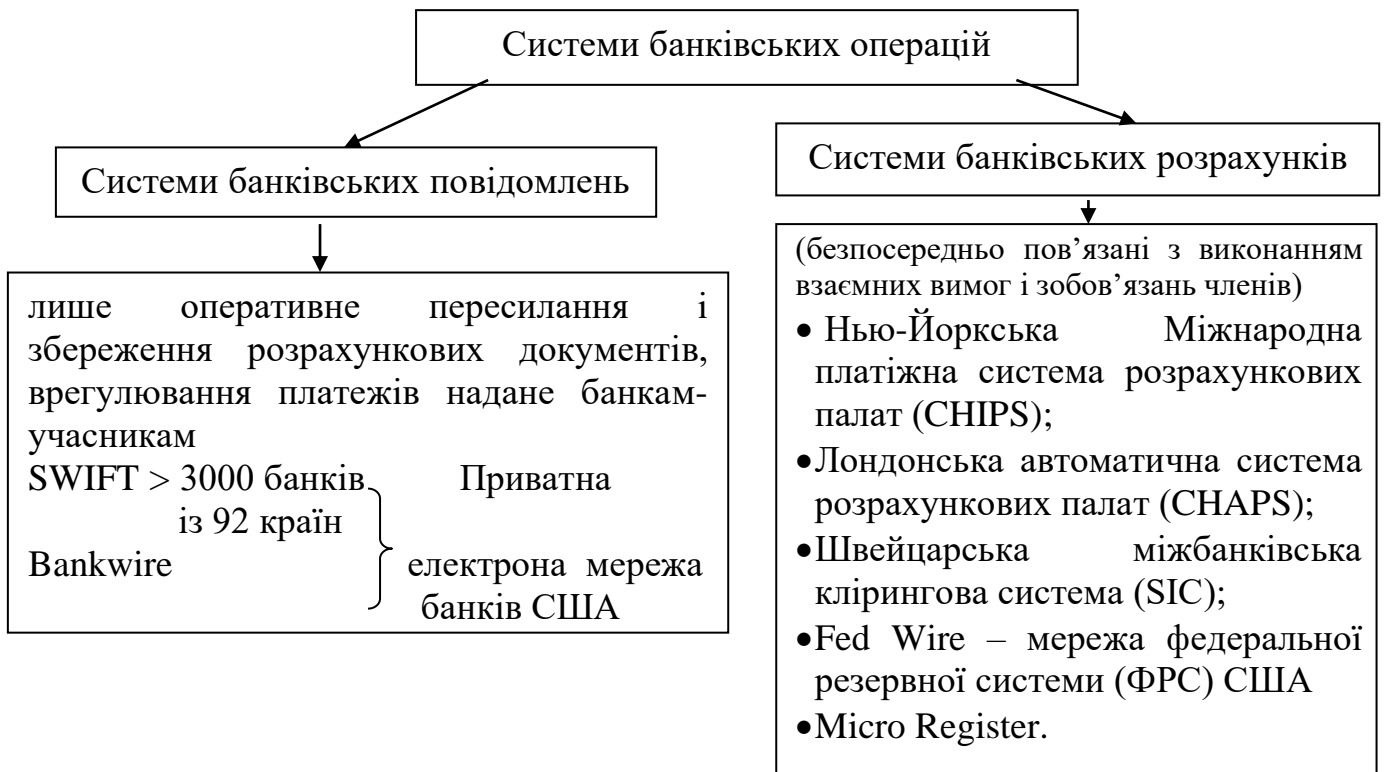

Рис. 11.3. Системи банківських операцій

Контрольні питання:

1. Дайте визначення міжнародних розрахунків. Чим вони відрізняються від внутрішніх розрахунків ?
2. Якими бувають способи платежів ?
3. Яка роль національних валют у міжнародних розрахунках ?
4. Що являють собою валютно-фінансові та платіжні умови ?
5. Чому не завжди збігаються валюта ціни і валюта платежу ?
6. Які Ви знаєте умови платежу ?

Тестові завдання:

1. Основними суб'єктами міжнародних розрахунків являються:
А) експортери;
Б) імпортери;
В) банк імпортерів;
Г) банк експортерів.

2. Чи правильне твердження: «Міжнародні розрахунки охоплюють зовнішню торгівлю товарами й послугами, кредити і рух капіталу між державами за виключенням некомерційних операцій»:
А) так;
Б) ні;
В) правильна перша частина твердження;
Г) правильна друга частина твердження.

3. Чи правильне твердження: «Міжнародні розрахунки являють собою систему організації і регулювання платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, які з'являються при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, фірмами, підприємствами і громадянами на території різних країн»:
А) так;
Б) правильна перша частина твердження;
В) правильна друга частина твердження;
Г) ні.

4. Платіжний документ, за яким кредитна установа (банк, тощо) дає розпорядження іншій кредитній установі за рахунок спеціально заброньованих коштів оплатити товарно-транспортні документи за

відвантажений товар чи виплатити пред'явникові визначену суму грошей - це:

- А) інкасо;
- Б) акредитив;
- В) спот;
- Г) грошовий акредитив.

5. Іменний грошовий документ, в якому зазначено розпорядження банку про виплату власнику вказаної суми повністю або частинами:

- А) грошовий акредитив;
- Б) товарний акредитив;
- В) інкасо;
- Г) товарний документ.

6. Який з перелічених термінів не є видом товарного акредитиву ?

- А) відкличний;
- Б) депозитний;
- В) вексельний;
- Г) грошовий.

7. Банківська операція, згідно з якою банк за дорученням свого клієнта і на основі розрахункових документів отримує грошові суми від покупця з подальшим зарахуванням цих сум на рахунок свого клієнта - це:

- А) вексель;
- Б) інкасо;
- В) спот;
- Г) депозит.

8. Інкасо переказних і простих векселів, чеків, інших подібних платіжних документів - це:

- А) просте (чисте) інкасо;
- Б) документарне (комерційне) інкасо;
- В) товарне інкасо;
- Г) грошове інкасо.

9. Чим проводяться міжнародні розрахунки?

- А) платіжними системами;
- Б) вексельними системами;

- В) грошовими системами;
- Г) банківськими системами.

10. Хто такий імпортер ?

- А) фізична або юридична особа (підприємство), що займається підприємницькою діяльністю на території своєї країни і здійснюють постачання за кордон готової продукції;
- Б) той, хто здійснює перекази через кордон;
- В) той, хто проводить грошові перекази;
- Г) фізична або юридична особа (підприємство), що займається підприємницькою діяльністю на території своєї країни і орендує з-за кордону готову продукцію.

11. Хто такий експортер ?

- А) той, хто проводить грошові перекази;
- Б) фізична або юридична особа (підприємство), що займається підприємницькою діяльністю на території своєї країни і здійснюють постачання за кордон готової продукції;
- В) фізична або юридична особа (підприємство), що займається підприємницькою діяльністю на території своєї країни і орендує з-за кордону готову продукцію;
- Г) той, хто здійснює перекази через кордон.

12. Від чого залежить ефективність угоди ?

- А) від вибору валюти ціни і валюти ризику;
- Б) від вибору валюти ризику і валюти платежу;
- В) від вибору валюти ціни і валюти платежу;
- Г) від вибору валюти ціни і комерційного ризику.

13. Якою може бути валюта платежу ?

- А) будь-яка валюта;
- Б) валюта інших країн;
- В) національна валюта;
- Г) валюта платежу.

14. Ризик зниження курсу валюти ціни несе кредитор (експортер), а ризик її підвищення... ?

- А) підприємець;
- Б) будь-яка фізична особа;

- В) будь-яка юридична особа;
- Г) боржник.

15. Що таке аванс?

- А) покупка в кредит;
- Б) гарантія покупки, кошти повертаються;
- В) гарантія покупки, кошти не повертаються;
- Г) гроші у борг.

16. Альтернативна форма умов розрахунків – це...?

- А) кредит з опцією негайного готівкового платежу;
- Б) готівковий платіж здійснювати не відразу;
- В) кредит на довге виплачування;
- Г) жодна відповідь не вірна.

17. Найскладніша частина платіжних умов контракту?

- А) термін угоди;
- Б) дата розрахунків;
- В) правильна відповідь Б і Г;
- Г) вибір форми розрахунків.

18. Що означає «Інкасо» ?

- А) виплата банківських платежів;
- Б) обробка інформації певних комп'ютерних систем;
- В) обробку банками документів відповідно до отриманих інструкцій;
- Г) жодна відповідь не є вірною.

19. Типи інкасо?

- А) документарне;
- Б) пряме;
- В) чисте;
- Г) розрахункове.

20. Банк-ремітент, його функції ?

- А) здійснює інкасування суми платежу, чи отримання акцепту відповідно до вимог інкасового доручення, отриманого від банку, що прийняв документи;
- Б) відкриває акредитив за дорученням свого клієнта;

В) направляє документи відповідно до інкасових доручень в країну імпортера (покупця) з метою здійснити інкасо через інкасуєчий банк;

Г) на звернення банку-емітента авізує (повідомляє) умови акредитива бенефіціару без зобов'язань виконати платіж або акцептувати чи неогоціювати (сплатити) переказний вексель (тратту), виписаний відповідно до умов акредитива.

ТЕМА 12. Страхування валютного ризику

12.1. Поняття ризику. Групи ризиків у ЗЕД.

12.2. Причини валютних ризиків і їх види.

12.3. Запобігання валютним ризикам.

12.1. Поняття ризику. Групи ризиків у ЗЕД

У процесі укладання зовнішньоторгових угод експортери, імпортери, обслуговуючий банк пильно вивчають контрагента, оцінюють ризики, що можуть виникати у ході співробітництва.

У міжнародній торгівлі **ризик** – це небезпека втрат через вину іншої сторони або у зв'язку з політичною, економічною чи іншою ситуацією в країні партнера.

Групи ризиків у ЗЕД:

1. Ризик країни – перебуває за межами банківської системи або конкретного ділового партнера.

А) *політичний* (політична нестійкість, війни, революції, націоналізація, ембарго тощо) – мінімізувати можуть застосування акредитивів, підтверджених банком стабільної країни, форфейтинг, експортне страхування, гарантії;

Б) *економічний* (наявність в країні валютних резервів, ступінь конвертованості валюти, інфляція, платіжний баланс) – зміни у зовнішньоекономічному законодавстві, політика протекціонізму, дія мораторію (несприятливі економічні умови для імпортера), а для експортера – обмеження/ заборона експорту. Банки повинні спостерігати за рейтингом країн, їх лімітуванням, відкривати філії (представництва) у країнах партнерів для вивчення ситуації на місцях;

В) *ризик непереказу грошових коштів* – пов'язаний з відмовою або нездатністю країни імпортера здійснити платіж/ країни експортера повернути авансові платежі. Необхідно вивчати

рейтинг країни, врахувати існуючі валютні обмеження і правила валютного регулювання в країні контрагента.

2. Банківський – виникає через недостатність банківської фінансової надійності, неналежну організацію управління ним. Потрібен аналіз банківських балансів (щоб оцінити ліквідність і платоспроможність банку).

3. Валютний – загроза втрат у результаті зміни курсів валют під час виконання контракту.

4. Ризик контрагента:

А) *ризик неплатежу* – виникає для експортера, якщо імпортер неспроможний або не бажає здійснити платіж за контрактом.

Якщо імпортер зробив авансовий платіж, то він ризикує, бо у разі невиконання контракту експортер може не повернути аванс.

Страхування ризику неплатежу:

- перевіряти інформацію про ділового партнера (репутацію, кредитоспроможність, рівень менеджменту, стан промисловості, конкурентоспроможність товару);

- наполягати на платіжній гарантії, авансові гарантії (перевіряючи надійність і міжнародний авторитет гаранта);

- включати до контракту умови застосування до платника штрафів у разі затримки оплати.

Б) *ризик невиконання контракту* – полягає у невиконанні сторонами умов контракту. Імпортер може відмінити або в односторонньому порядку змінити замовлення. Експортер з технічних або фінансових причин може не виконати замовлення або виконати його з порушеннями термінів і умов поставки, кількості, якості, асортименту товару, упакування, умов транспортування тощо.

Страхування ризику невиконання контракту

Підприємствам слід:

- включати до контракту умови фінансової відповідальності сторін за його невиконання;

- застосовувати банківські гарантії виконання зобов'язань;

- користуватися послугами приватних страхових компаній;

- відправляти документи кількома комплектами кур'єрської (нової) пошти.

Можливі ризики:

- ризик доставки товару – втрата або ушкодження товару в дорозі;

- ризик поштовий – затримка або втрата документів за акредитивом при їх переказі поштою;
- митний ризик – проблеми з митницею.

12.2. Причини валютних ризиків і їх види

Причиною валютних ризиків є короткострокові і довгострокові коливання обмінних курсів валют, які визначаються величиною попиту і пропозиції.

Короткострокові – тенденції зміни курсів валют залежать від ринкових умов.

Довгострокові – від стану економіки.

Види валютних ризиків:

1. Операційний валютний ризик – пов'язаний з торговельними операціями, дивідендними платежами. Він загрожує руху грошових коштів і рівню прибутковості.

Він виникає при укладанні угод на здійснення платежів або отримання коштів в іноземній валюті, які плануються на майбутнє.

Якщо зміни курсу сталися до виплати при отриманні коштів, то компанія може:

- витратити більше своєї валюти, ніж передбачалося;
- одержати своєї національної валюти менше за надходження іноземної валюти.

У будь-якому випадку притік валюти буде меншим, а відтік більшим, ніж очікувалось.

2. Трансляційний ризик – пов'язаний з інвестиціями за кордон та іноземними запозиченнями. Він впливає на величину показників статей балансу і звіту про прибутки і збитки при їх перерахунку в національну валюту. Він відбивається на бухгалтерській і фінансовій звітності.

Його відмінність від операційного полягає в тому, що він не пов'язаний з потоками грошових коштів або величиною виплат. Ризик збитків або зменшення прибутку виникає при складанні консолідованих звітів багатонаціональної корпорації і її іноземних дочірніх компаній. Коли в такій корпорації складаються консолідовані звіти, то відповідні показники іноземних філіалів переводяться з їх національної валюти у звітну валюту.

3. Економічний ризик – стосується майбутніх контрактів. Він має довгостроковий характер і пов'язаний з перспективами розвитку.

Якщо компанія регулярно купує або продає товари за кордон, то вона постійно стикається з ризиком скорочення виручки або зростання витрат, пов'язаних з несприятливою зміною курсів.

У міжнародній торгівлі економічний ризик є неминучим. Компанії повинні прагнути до його максимального скорочення.

Валютний ризик банків виникає у зв'язку з:

- а) позиками або депозитами в іноземних валютах;
- б) купівлею-продажем валюти на міжнародних FX-ринках;
- в) торговельними операціями з клієнтами.

Для контролю за ризиком банки використовують техніку хеджування (страхування).

Методи хеджування валютних ризиків:

- а) опціони;
- б) ф'ючерси;
- в) свопи.

12.3. Запобігання валютним ризикам

У міжнародній практиці застосовуються такі підходи до страхування валютних ризиків:

- а) односторонні дії одного з контрагентів;
- б) взаємна домовленість учасників угоди;
- в) операції страхових компаній або банків.

Способи (методи) зниження валютного ризику (страхування):

1. Правильний вибір валюти ціни контракту і валюти платежу у разі їх не збігання.

Для експортера вигідно встановлювати ціну контракту в «міцній» валюті, курс якої стабільний або має тенденцію до зростання.

Для імпортера вигідна «слабка» валюта, курс якої постійно девальвується.

2. Зміна термінів платежів (англ. «випередження» і «відставання») – маніпулювання термінами розрахунків:

Дострокова оплата товарів (послуг) при очікуваному підвищенні курсу валюти платежу або, навпаки, затримка платежу при прогнозованому падінні її курсу.

Можливість дострокової оплати, а також розмір пені за несвоєчасну оплату фіксується у контрактах.

3. Збалансованість грошових вимог і зобов'язань (або приведення у відповідність валютних доходів і витрат).

Використовується підприємствами, які укладають велику кількість міжнародних угод.

Банки повинні обирати ту валюту, яка допоможе повністю або частково закрити відкриті валютні позиції, які вже має клієнт. Це можливо при одночасному підписанні контрактів на експорт та імпорт у тій самій валюті з приблизно рівними строками виконання.

Якщо підприємство займається одним видом діяльності, то доцільно укласти контракти з використанням різних валют, курси яких змінюються в протилежних напрямках.

4. Валютні застереження – спеціальні умови, що включаються до контракту і передбачають: перегляд суми платежу в тій самій пропорції, в якій передбачається зміна курсу валюти платежу відносно вимоги застереження. Валюта платежу ставиться в залежність від стійкішої валюти застереження.

а) *пряме застереження* (одновалютне) - якщо валюта ціни і валюта платежу збігаються, а розмір суми платежу залежить від зміни курсу валюти розрахунків відносно іншої стабільної валюти (валюти застереження);

б) *непряме застереження* – якщо ціна товару зафіксована в одній з найбільш поширених у міжнародних розрахунках валют, а платіж передбачений в іншій валюті (наприклад у національній). В контракті вказується курс перерахунку однієї валюти до іншої на день проплати.

в) *багатовалютні застереження* – коригують суму грошових зобов'язань залежно від зміни середньоарифметичного курсу кількох валют (кошика валют). При цьому обидва контрагенти несуть ризик. З технічної точки зору, застереження полягає в тому, що при підписанні контракту фіксується співвідношення валюти ціни до валютного кошика, а на дату платежу передбачається зміна суми платежу пропорційно до зміни цього співвідношення.

Таким чином, при багатовалютному застереженні використовується принцип порівняння курсу валюти ціни до валютного кошика на дату підписання контракту і на дату платежу.

Кількість валют у валютному кошику більше або дорівнює двом. Багатовалютне застереження залежить не від кількості, а якості набору валют у кошик.

Види валютних кошиків:

- а) *симетричні кошики* – кожна валюта має однакову питому вагу;
- б) *асиметричні кошики* - кожна валюта має різну питому вагу;
- в) *стандартний* – валюти зафіксовані на відповідний період застосування розрахункової одиниці як валюти застереження;
- г) *кошик, що регулюється* – валюти змінюються залежно від ринкових чинників.

**Переваги багатовалютного застереження порівняно з
одновалютним:**

1. Валютний кошик як метод вимірювання середньозваженого курсу валюти платежу щодо набору інших валют знижує вірогідність різкої зміни суми платежу;

2. Вони в найбільшому ступені забезпечують інтереси обох контрагентів з погляду валютного ризику (бо включають валюти, що мають різний ступінь стабільності).

г) *комбіновані валютно-цінові застереження* – для регулювання суми платежу залежно від зміни як товарних цін, так і валютних курсів.

Якщо ціни і курси змінюються в одному напрямку, то сума зобов'язання перераховується на найбільший відсоток відхилення. Якщо напрямки їх динаміки не збігаються, то сума платежу змінюється на різницю між такими відхиленнями.

Контрольні питання:

1. На які ризики наражаються експортери й імпортери в процесі міжнародної торгівлі ?
2. Які заходи використовують при страхуванні валютних ризиків ?

Тестові завдання:

1. Небезпека валютних втрат у результаті зміни курсу валюти ціни (позики) стосовно валюти платежу в період між підписанням контракту або кредитної угоди і здійсненням платежу - це:

- А) комерційні ризики;
- Б) валютні ризики;
- В) правильні відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

2. У міжнародній практиці скільки застосовується основних способів страхування ризиків:

- А) два;

- Б) чотири;
- В) три;
- Г) шість.

3. На що впливають такі чинники: особливості економічних і політичних відносин із стороною — контрагентом угоди; конкурентоспроможність товару; платоспроможність контрагента угоди; чинні валютні і кредитно-фінансові обмеження в певній країні ?

- А) на рішення чи страхувати ризик;
- Б) на вибір методу страхування ризику;
- В) правильні відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

4. Валютний кошик, в якому валюти мають різну частку - це:

- А) асиметричний;
- Б) стандартний;
- В) симетричний;
- Г) кошик, що регулюється.

5. Компенсаційна угода для страхування валютних ризиків при кредитуванні відноситься до такого виду страхування валютних ризиків:

- А) товарного;
- Б) товарно-грошового;
- В) товарно-цінового;
- Г) правильні відповіді Б і В.

6. Яку особливість має валютний опціон як страхова угода?

- А) ризик покупця опціону;
- Б) ризик продавця опціону;
- В) правильні відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

7. Для страхування зовнішньоекономічних угод використовуються також операції які поєднують готівкову купівлю-продаж з одночасним укладанням угоди на певний строк. Це операції:

- А) спот;
- Б) своп;

- В) ф'ючерси;
- Г) опціони.

8. Управління валютними резервами здійснює:

- А) Національний банк України;
- Б) Кабінет Міністрів України;
- В) правильні відповіді А і Б;
- Г) правильної відповіді немає.

9. Методи хеджування валютних ризиків:

- А) опціони, ф'ючерси;
- Б) ф'ючерси, свопи;
- В) ф'ючерси, опціони, свопи;
- Г) свопи, опціони.

10. Операційний валютний ризик:

- А) відбивається на бухгалтерській і фінансовій звітності;
- Б) впливає на величину показників статей балансу і звіту про прибутки і збитки при їх перерахунку в національну валюту;
- В) має довгостроковий характер і пов'язаний з перспективами розвитку;
- Г) загрожує руху грошових коштів і рівню прибутковості.

11. Економічний ризик:

- А) відбивається на бухгалтерській і фінансовій звітності;
- Б) впливає на величину показників статей балансу і звіту про прибутки і збитки при їх перерахунку в національну валюту;
- В) має довгостроковий характер і пов'язаний з перспективами розвитку;
- Г) загрожує руху грошових коштів і рівню прибутковості.

12. Трансляційний ризик:

- А) відбивається на бухгалтерській і фінансовій звітності;
- Б) впливає на величину показників статей балансу і звіту про прибутки і збитки при їх перерахунку в національну валюту;
- В) має довгостроковий характер і пов'язаний з перспективами розвитку;
- Г) загрожує руху грошових коштів і рівню прибутковості.

13. Валютні застереження:

А) коригують суму грошових зобов'язань залежно від зміни середньоарифметичного курсу кількох валют (кошика валют);

Б) якщо ціна товару зафіксована в одній з найбільш поширених у міжнародних розрахунках валют, а платіж передбачений в іншій валюті (наприклад у національній);

В) якщо валюта ціни і валюта платежу збігаються, а розмір суми платежу залежить від зміни курсу валюти розрахунків відносно іншої стабільної валюти;

Г) спеціальні умови, що включаються до контракту і передбачають: перегляд суми платежу в тій самій пропорції, в якій передбачається зміна курсу валюти платежу відносно вимоги застереження.

14. Кошик, що регулюється:

А) валюти змінюються залежно від ринкових чинників;

Б) валюти зафіксовані на відповідний період застосування розрахункової одиниці як валюти застереження;

В) валюта має різну питому вагу;

Г) кожна валюта має однакову питому вагу.

15. Симетричні кошики:

А) валюти змінюються залежно від ринкових чинників;

Б) валюти зафіксовані на відповідний період застосування розрахункової одиниці як валюти застереження;

В) валюта має різну питому вагу;

Г) кожна валюта має однакову питому вагу.

16. Багатовалютні застереження:

А) коригують суму грошових зобов'язань залежно від зміни середньоарифметичного курсу кількох валют (кошика валют);

Б) якщо ціна товару зафіксована в одній з найбільш поширених у міжнародних розрахунках валют, а платіж передбачений в іншій валюті (наприклад у національній);

В) якщо валюта ціни і валюта платежу збігаються, а розмір суми платежу залежить від зміни курсу валюти розрахунків відносно іншої стабільної валюти;

Г) спеціальні умови, що включаються до контракту і передбачають: перегляд суми платежу в тій самій пропорції, в якій передбачається зміна курсу валюти платежу відносно вимоги застереження.

17. Пряме застереження (одновалютне):

А) коригують суму грошових зобов'язань залежно від зміни середньоарифметичного курсу кількох валют (кошика валют);

Б) якщо ціна товару зафіксована в одній з найбільш поширених у міжнародних розрахунках валют, а платіж передбачений в іншій валюті (наприклад у національній);

В) якщо валюта ціни і валюта платежу збігаються, а розмір суми платежу залежить від зміни курсу валюти розрахунків відносно іншої стабільної валюти;

Г) спеціальні умови, що включаються до контракту і передбачають: перегляд суми платежу в тій самій пропорції, в якій передбачається зміна курсу валюти платежу відносно вимоги застереження.

18. Стандартний валютний кошик:

А) валюти змінюються залежно від ринкових чинників;

Б) валюти зафіксовані на відповідний період застосування розрахункової одиниці як валюти застереження;

В) валюта має різну питому вагу;

Г) кожна валюта має однакову питому вагу.

19. Валютний ризик банків виникає у зв'язку з:

А) позиками або депозитами в іноземних валютах;

Б) купівлею-продажем валюти на міжнародних FX-ринках;

В) торгівельними операціями з клієнтами;

Г) правильні відповіді А, Б, В

20. Групи ризиків у ЗЕД:

А) ризик контрагента, банківський, ризик країни, валютний;

Б) ризик контрагента, банківський, ризик країни;

В) валютний, банківський, ризик країни;

Г) ризик контрагента, валютний, ризик країни.

21. Багатовалютне застереження залежить не від кількості, а якості набору валют у кошик?

А) ні;

Б) так;

В) правильна перша половина твердження;

Г) правильна друга половина твердження.

ГЛОСАРІЙ

Авалювання векселів – це доручення означає гарантію платежу за траттою чи простим векселем (повністю або частково) з боку банку, якщо боржник не виконав своєчасно зобов'язання за векселем.

Аваль – поручительство, гарантія, згідно з якою аваліст (особа, яка поручилася) приймає на себе відповідальність за оплату векселя перед його власником.

Аваль – це вексельне поручительство, за яким особа, яка поручилася (аваліст), бере на себе відповідальність за виконання зобов'язання будь-якою зобов'язаною за векселем особою – акцептантом, векселедавцем, індосантом.

Аваль – це гарантія платежу за простим та переказним векселем з боку аваліста, якщо боржник не виконав своїх зобов'язань за векселем. Він здійснюється на лицьовому боці векселя або на додатковому аркуші – алонжі і підписується авалістом.

Аванс – це грошова сума або майнова цінність, яка передається покупцем продавцеві до відвантаження товару в рахунок виконання зобов'язань за контрактом.

Авізо – офіційне поштове чи телеграфне повідомлення, сповіщення про виконання платежів або зміни стану взаємних розрахунків.

Авізований акредитив – акредитив, за яким банк-емітент звертається з дорученням до іншого банку, щоб повідомити бенефіціара про відкриття акредитива без зобов'язання з боку авізуючого банку.

Авізуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату.

Автономні капіталовкладення – частина капіталовкладень цільового призначення, яка централізовано направляється державними органами на фінансування пріоритетних програм розвитку промисловості, будівництва, транспорту, спорудження транспортних магістралей, об'єктів соціальної інфраструктури тощо для забезпечення стабільності та економічного розвитку окремих регіонів, галузей народного господарства, найважливіших

підприємств. Адресність та ефективність використання цих капіталовкладень контролюється державою, її контрольно-фінансовими органами.

Авуари (від фр. avoir - майно, надбання) – кошти банку в іноземній валюті, які знаходяться на його рахунках в іноземних банках, здебільшого на кореспондентських рахунках.

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, що відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Акредитив «бек-ту-бек» (компенсаційний, контракредитив) – комерсант-посередник уповноважує свій банк відкрити акредитив на користь постачальника. Цей акредитив ґрунтується на непереказному акредитиві, який був відкритий на користь комерсанта-посередника (можливості повинні бути визначені в кожному окремому випадку).

Акредитив безвідкличний – форма акредитива, який не може бути анульований або змінений банком до настання терміну без згоди на те експортера, на користь якого він відкритий.

Акредитив відкличний – форма акредитива, який може бути анульований достроково не тільки з ініціативи імпортера, а й банку, що самостійно відкрив його, коли фінансовий стан імпортера погіршується і з'являється ризик несплати імпортером товарних документів.

Акредитив грошовий – видається банком своєму клієнтові на право одержання повної зазначеної в ньому суми або окремими частками в інших банках протягом визначеного часу.

Акредитив документарний – це угода, згідно з якою банк зобов'язується на прохання клієнта здійснити оплату документів третій особі (бенефіціару), на користь якої відкрито акредитив.

Акредитив з авансом – називають «акредитивом з червоною умовою», оскільки помітка про аванс на ньому робилася червоним чорнилом, для того, що привернути увагу. Склалася традиція використання даного виду акредитива при експорті певних товарів,

наприклад великої рогатої худоби з Італії, шерсті з Австралії, пиломатеріалів зі скандинавських країн.

Акредитив з використанням рахунку-проформи – передбачає розрахунок проти попередньо узгоджених і складених документів (гарантій продавця про здійснення відвантаження), які підтверджують, що товар буде відвантажений.

Акредитив з відстрочкою – за своїм економічним змістом подібний до акцептного акредитива. Імпортер отримує документи раніше, ніж він здійснить платіж продавцеві.

Акредитив з кінцевим розрахунком – переказ коштів по поставлених виробих і наданих послугах за мінусом завчасно обумовленого відсотка, який оплачується окремо, по закінченні часу, при отриманні банком-емітентом від імпортера документів, які підтверджують оплату.

Акредитив з оплатою після пред'явлення (платіжний) – найчастіше застосовується в міжнародних розрахунках. Розрахунки з бенефіціаром здійснюються банком-платником безпосередньо після подання документів, які відповідають умовам акредитива.

Акредитив з платежем за пред'явленням (проти документів) – негайне отримання суми, вказаної в документах, за пред'явленням документів. Платіж готівкою узгоджений.

Акредитив з попереднім авізо – акредитив, за яким банк-емітент звертається з дорученням до іншого банку (авізуючого), щоб попередньо повідомити бенефіціара про відкриття акредитива без будь-якого зобов'язання авізуючого банку чи банку-емітента.

Акредитив з розстрочкою платежу – використовуючи цей вид акредитива, бенефіціар отримує платіж не проти наданих документів, а в дещо пізніший термін, який визначений в акредитиві і при цьому, якщо подані документи відповідають умовам акредитива, бенефіціар отримує письмову згоду банку-емітента здійснити платіж у визначений час.

Акредитив компенсаційний – форма розрахунків за експортно-імпортні операції, за якою у розрахунках за допомогою компенсаційного акредитиву. Використовують два акредитиви. Перший (основний) акредитив за дорученням іноземного покупця його банк виставляє бенефіціарові-посереднику. Другий – за

дорученням бенефіціара-посередника його банк виставляє бенефіціарові-постачальнику товарів.

Акредитив неподільний – акредитив, яким передбачена оплата суми поставок товарів (здебільшого експортних) лише після завершення поставки у повному обсязі, передбаченому угодою (контрактом).

Акредитив непокритий – акредитив, оплату за яким у разі тимчасової відсутності у платника коштів гарантує банк-емітент шляхом надання банківського кредиту.

Акредитив передавальний – містить інструкції по рамбурсу або мандат через третій банк авізувати бенефіціара прямо або через названий банк для передавання без зобов'язань (в авізо окремо вказується, що цим обмежується роль третього банку).

Акредитив переказний – акредитив, який може бути переданий для будь-яких розрахунків іншій особі (іншому власнику).

Акредитив покритий – акредитив, за яким банк переводить власні кошти платника, що містяться на його рахунку, або наданий йому кредит у розпорядження банку-постачальника.

Акредитив поновлюваний – акредитив, який призначається для багатьох почергових платежів при регулярних оплатах товарів стабільному учасникові торговельної угоди – постачальнику товарів, який здійснює поставки товарів з інтервалом, у певні проміжки часу.

Акредитив прямо авізований – акредитив, який банк-емітент направляє безпосередньо бенефіціарові. Така форма авізування має певні незручності: не дає змоги контролювати справжність акредитива й ускладнює процес з'ясування платоспроможності банку-емітента.

Акредитив револьверний – акредитив, відповідно до якого оплата за відвантажені товари проводиться почергово за фактом відвантаження (оплачується лише певна частина партії реально відвантаженого товару від загальної суми поставок, передбачених контрактом).

Акредитив резервний – є за своєю суттю банківською гарантією з більш захищеним переліком механізмів, які регулюють і підтверджують достовірність і правомірність вимоги.

Акредитив «стенд-бай» (резервний акредитив) – використання в якості інструмента, який має подібність із гарантією.

Акредитив транзитний - отримання банком-емітентом від банка-посередника авізо або підтвердження акредитива.

Акредитив, що передбачає акцепт (акцептний акредитив) – при акредитиві з акцептом тратт бенефіціар може вимагати, щоб після виконання умов за акредитивом переказний вексель, який він виставив на покупця, був йому повернений банком-емітентом, що відкрив акредитив, або банком-кореспондентом, що його акцептував. Замість платежу відбувається акцепт тратти.

Акредитив, який передбачає акцепт тратт бенефіціара – отримання суми, вказаної в документах з настанням строку платежу. Строк платежу (без векселя) узгоджений. Можливе отримання суми за вирахуванням облікового відсотка після подання документів.

Акредитив, який передбачає неогоціацію тратт (комерційний акредитив) – комерційний (товарний) акредитив, який виставляється банком-емітентом у його національній валюті та адресований безпосередньо бенефіціару акредитива.

Активи – усе чим володіє підприємство (готівка, дебіторська заборгованість, обладнання та майно підприємства).

Активи високоліквідні – кошти в касі, у Національному банку України та в інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи безготівкові кошти.

Активи робочі – кошти на коррахунку, у касі, вкладені у майно, розміщені в інших банках, цінних паперах, надані кредити та інші активи, що дають дохід банку.

Активні операції банків – фінансові операції з розміщення коштів з метою отримання доходу. До активних операцій банку належать: надання кредитів і позик, придбання цінних паперів, вкладення коштів у комерційні проекти, лізингові, факторингові операції, операції з векселями та інші банківські операції.

Акцептуючий банк – банк, який оплачує переказний вексель. Ним може бути банк-емітент, авізуючий банк чи інший визначений банк.

Акцепт – зобов'язання імпортера (платника) оплатити у встановлений строк переказний вексель (тратту), виставлений на оплату рахунок, задовольнити інші вимоги про оплату.

Акцепт векселя – згода на оплату векселя.

Акцепт із врученням документів проти платежу – цей вид інструкцій використовується дуже рідко. У таких інкасових дорученнях продавець вимагає, щоб трасат після пред'явлення документів акцептував вексель строком закінчення його дії в зазначений час (наприклад, через 60 днів після пред'явлення). При цьому він може отримати документи тільки після платежу за векселем. До цього часу товар повинен перебувати на зберіганні.

Акцептний акредитив – використовується для кредитування імпортера, але у разі наступного врахування векселя він стає засобом отримання експортером негайного платежу.

Акцептований вексель – вексель, який має акцепт (погодження) платника (трасата) на його оплату. Акцепт оформлюється написом на векселі («акцептований», «прийнятий», «зобов'язуюся сплатити» та ін.) і підписом трасата.

Акціонерні цінні папери – грошовий документ, що обертається на ринку і засвідчує майнове право власника щодо особи, яка випустила цей документ.

Алонж – додатковий аркуш паперу, прикріплений до векселя, на якому здійснюються передаточні надписи (індосамент), якщо на зворотному боці векселя вони не вміщаються. Перший передаточний надпис на алонжі прийнято робити так, щоб він починався на векселі і закінчувався на алонжі. На ньому також може бути здійснено аваль.

Аналіз касових оборотів – вивчення джерел надходжень і напрямів видачі готівки з кас банків для визначення тенденцій готівкового обігу національної валюти та факторів, які на нього впливають.

Арбітраж (від фр. arbitrage) – вирішення спору посередником.

Баланс міжнародних розрахунків – співвідношення грошових вимог і зобов'язань, надходжень однієї країни щодо іншої.

Баланс міжнародної заборгованості – співвідношення між грошовими і майновими вимогами та зобов'язаннями однієї країни щодо інших країн на певну дату.

Банк – кредитно-фінансова установа, що зосереджує тимчасово вільні кошти (грошові вклади), надає їх у строкове користування у формі кредитів (позик), стає посередником у взаємних виплатах і розрахунках між підприємствами, установами чи окремими особами, регулює грошовий обіг у країні, включаючи випуск (емісію) нових грошей, здійснює операції зі золотом, чужоземною валютою та інші функції.

Банк міжнародних розрахунків – спеціалізована міжнародна фінансова установа, створена з метою розвитку співпраці між центральними банками та забезпечення сприятливих умов для міжнародних фінансових операцій.

Банк-акцепт – банк, що взяв на себе зобов'язання оплатити рахунки, акцептував їх.

Банк-емітент – банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток або видав розрахунковий чек (чекову книжку).

Банківська таємниця – інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту.

Банківський кредит – вид кредиту, за яким грошові кошти надаються у позичку банківськими установами.

Банківський переказ – це розрахункова банківська операція, яка полягає в пересиланні платіжного доручення одного банку іншому.

Банківський ризик – небезпека втрат, що випливають зі специфіки операцій, здійснюваних кредитними установами.

Банківський чек – паперовий розрахунковий документ установленої форми, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження чекодавця платнику про сплату чекодержателю зазначеної в ньому суми коштів протягом установленого строку.

Банк-кореспондент – банки в різних містах чи країнах, між якими існує домовленість про взаємовигідне обслуговування клієнтів.

Банк-ремітент – у міжнародних розрахунках банк, обраний експортером для пересилання документів у країну імпортера з метою здійснення інкасо через інкасуєчий банк.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки здійснюються банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Безлімітне кредитування – кредитування, що здійснюється банком у тому випадку, коли економічно недоцільно обмежувати видачу позик або коли характер потреби в коштах не дає змоги визначити граничну планову величину заборгованості для конкретного суб'єкта або за окремим об'єктом.

Безоборотний індосамент – індосамент можна здійснити у вигляді передавального напису з відмовою від відповідальності, що впливає з тратти. Тоді роблять надпис «Без обороту на мене», а передавальний напис називають безоборотним індосаментом.

Бенефіціар – особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Бенкінг – це міжнародний банківський бізнес.

Біржовий кліринг – це кліринг між учасниками біржової торгівлі, що ґрунтується на обліку того, хто, кому, коли і скільки повинен перерахувати активів.

Бланковий індосамент – передаточний напис за пред'явленням. Може складатися лише з одного підпису індосанта. Особа, яка володіє документами по бланковому індосаменту, має право заповнити бланк від свого імені або імені іншої особи, індосувати документ за допомогою повного чи бланкового індосаменту, передати новому власнику простим врученням.

Блокада валютна – заходи, вживані державою для обмеження обігу в країні валюти іншої країни.

Блокада кредитна – відмова однієї держави, групи держав чи міжнародних валютно-кредитних організацій надавати кредити іншій державі, групі держав, банкам чи підприємствам.

Бони державної скарбниці – один з видів державних цінних паперів, що є довготерміновими державними зобов'язаннями. Випускаються здебільшого на пред'явника (але можуть бути й іменними) на термін від 5 до 25 років. Реалізуються переважно серед населення, розповсюджуються й обертаються за номінальною вартістю. Дають власникові право на отримання доходу, який виплачується за купонами протягом усього терміну володіння.

Борг – сума непогашеного фінансового зобов'язання.

Боргові цінні папери – грошовий документ, що обертається на ринку і засвідчує відносини позики власника щодо особи, яка випустила цей документ.

Боржник – одна зі сторін у борговому зобов'язанні (юридична особа чи громадянин), котра повинна вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію: сплатити борг, передати майно, виконати роботу тощо.

Брокер – громадянин, який допущений до участі в торгах розрахунковою фірмою і виконує вимоги біржі в рамках Правил торгів.

Брокери-дилери – особи, що укладають угоди від свого імені й за дорученням клієнтів.

Бронзовий вексель – вексель, який не має реального забезпечення, виписаний на уявлену особу.

Бюджет – грошове вираження збалансованого розпису доходів і видатків держави, адміністративно-територіальної одиниці (області, району, міста, села), підприємства, установи за певний період.

Бюджетна резолюція – нормативний документ, що окреслює пріоритети бюджетної політики держави на наступний бюджетний рік. Приймається Верховною Радою України. Є орієнтиром для уряду України в розробці проекту державного бюджету, а для

парламенту держави – у розгляді бюджетного закону та законів, що впливають на доходи і видатки державного бюджету.

Валюта – грошова одиниця, що використовується у функціях світових грошей для вимірювання величини вартості товарів і у міжнародних розрахунках. Категорія «валюта» переважно вживається у значенні грошової одиниці даної країни, грошових знаків іноземних держав, кредитних і платіжних засобів, що використовуються у міжнародних розрахунках, а також міжнародних та регіональних розрахункових грошових одиниць і платіжних засобів.

Валютна біржа – організаційно оформлений регулярний ринок торгівлі валютами на основі взаємодії попиту і пропозиції. Нині лише у деяких країнах (Франція, Німеччина) збереглися валютні біржі як самостійні структури. Але й тут переважна більшість операцій з іноземною валютою зосереджена переважно у великих банках.

Валютна позиція банку – співвідношення (різниця) між сумою активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті.

Валютна позиція відкрита – сума активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті не збігається із сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті. Відкрита валютна позиція зумовлює додатковий ризик у разі зміни валютного курсу.

Валютна позиція відкрита довга – сума активів і позабалансових вимог перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті. Банк із такою позицією може зазнати витрат у разі підвищення курсу національної валюти щодо іноземної валюти.

Валютна позиція відкрита коротка – сума балансових та позабалансових зобов'язань перевищує суму активів і позабалансових вимог у кожній іноземній валюті. Банк із такою позицією може зазнати додаткових витрат у разі підвищення курсу іноземної валюти щодо національної валюти.

Валютна позиція закрита – сума активів і позабалансових вимог збігається із сумою балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті.

Валютна політика – сукупність організаційно-правових і економічних заходів, які проводяться державою в сфері міжнародних валютних відносин у відповідності із стратегічними і поточними цілями.

Валютна система – сукупність форм організації міжнародних валютних (грошових) відносин, що закріплені у міжнародних договорах і державно-правових нормах. Розвиток валютних систем стимулюється фундаментальними змінами у сферах виробництва, вдосконаленням науково-технічних знань та інформації, поглибленням міжнародного поділу праці, розширенням повсякденних зв'язків приватних осіб, фірм і банків на валютних і грошових ринках.

Валютна спекуляція – діяльність на фінансовому ринку, яка розрахована на отримання прибутку від зміни валютних курсів і передбачає свідоме прийняття валютного ризику.

Валютне застереження – умова в міжнародній торговій кредитній чи іншій угоді, яка обумовлює перегляд суми платежу пропорційно зміні курсу валюти застереження з метою страхування експортера чи кредитора від ризику знецінення валюти.

Валютний «своп» (currency swap) – це комбінаційна валютна операція, яка поєднує купівлю або продаж валюти на умовах термінового постачання («спот») із одночасною контругодою, що передбачає продаж (або купівлю) тієї самої валюти на певний термін на умовах «форвард».

Валютний арбітраж – операція, що поєднує купівлю/продаж валюти з подальшим здійсненням контроперації з метою отримання прибутку за рахунок різниці в курсах валют на різних валютних ринках (**просторовий валютний арбітраж**) або за рахунок курсових коливань протягом певного періоду (**часовий валютний арбітраж**).

Валютний блок – це угруповання країн на основі валютно-економічного домінування держав, що очолюють цей блок, шляхом прикріплення до їхньої валюти валют країн — учасниць блоку.

Валютний курс – ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у валюті іншої. Валютний курс є основою співвідношення між грошовими одиницями в процесі їх купівлі-продажу, у розрахунках

за експорт та імпорт товарів, вивезенні і надходженні капіталів, наданні кредитів, переказуванні доходів тощо.

Валютний опціон – угода між покупцем опціону і продавцем валют, що надає право покупцю опціону купувати чи продавати за визначеним курсом суму валюти протягом обумовленого часу за винагороду, що сплачується продавцю.

Валютний рахунок – це рахунок, який відкривається в комерційному банку для зберігання іноземної валюти і здійснення всіх видів банківських операцій.

Валютний ризик – небезпека валютних втрат, пов'язаних зі змінами курсу іноземної валюти щодо до національної валюти.

Валютний ринок – сукупність обмінних та депозитних операцій в іноземних валютах, які здійснюються між юридичними та фізичними особами за ринковим курсом або процентною ставкою. Рівень розвитку валютного ринку залежить від розвитку продуктивних сил в країні, стану економіки, ступеня конвертованості валюти та державних валютних обмежень.

Валютні кредити – 1. Різновид міжнародного кредиту, що надається у грошовій формі (в іноземній валюті) для придбання товарів, покриття іноземних боргів (чи пасивного сальдо платіжного балансу) або на будівництво особливо важливих об'єктів. 2. Внутрішні кредити в іноземній валюті на здійснення експортно-імпортних операцій. Надаються строком від 3 до 10 років.

Валютні обмеження – це законодавча чи адміністративна заборона, лімітування і регламентація операцій резидентів і нерезидентів з валютою й іншими валютними цінностями. Звичайно, валютні обмеження стають причиною негативних наслідків. Вони звужують можливості й підвищують витрати валютного обміну і платежів по зовнішньоторгових угодах.

Валютні операції – це операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, використанням останніх як засобу платежу; їх вивезення, ввезення, пересилання та переказування; отримання і надання кредитів, нарахування відсотків, дивідендів; залучення інвестицій, придбання цінних паперів та інші.

Валютні операції – це угоди, пов'язані з купівлею-продажем валюти і платіжних документів в іноземній валюті, з використанням їх як платіжних та розрахункових засобів у міжнародних відносинах.

Валютні ф'ючерси – це угоди з купівлі-продажу валют у майбутньому між двома сторонами за раніше обумовленим курсом, які укладаються на біржовому ринку.

Вальвація – визначення вартості іноземної валюти в національній валюті.

Вартісна основа валютного курсу – це купівельна спроможність валют, яка виражає середні національні рівні цін на товари, послуги, інвестиції.

Вартість купівлі опціону (премія) – це відсоток від суми опціонної угоди або як абсолютна сума за одиницю валюти.

Вексель – це цінний папір, що містить безумовне абстрактне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну певну грошову суму власнику векселя (векселетримачеві).

Вексель – цінний папір у вигляді зобов'язання, складеного в письмовому вигляді за певною формою. Простий вексель посвідчує зобов'язання позичальника (векселедавця) сплатити позикодавцю (векселедержателю) відповідний до повернення борг у встановлений період. Переказний вексель (тратта) виписується векселедержателем (трасантом) у вигляді письмового доручення, наказу векселедавцю (трасату) заплатити позичену суму з відсотками третій особі (ремітенту).

Великий кредит – сукупний розмір кредитів (у тому числі міжбанківських), з урахуванням векселів і 100 % сум позабалансових вимог (гарантій, поручництв), що належать комерційному банку одному позичальнику або групі споріднених позичальників, цей сукупний розмір перевищує 10 % капіталу банку.

Вечірнє закриття овердрафту – щоденна процедура, яка виконується після закінчення операційного часу банку та складається з комплексу автоматично виконуваних бухгалтерських проводок з надання або погашення кредиту, списання нарахованих відсотків, нарахування відсотків та коригування позабалансових

зобов'язань з овердрафту залежно від залишку коштів на розрахунковому рахунку клієнта.

Виконуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком.

Витрати банку – зменшення економічної вигоди за сукупністю господарських операцій банку, крім операцій з розподілу капіталу, що призводять: 1) до скорочення суми активів банківської установи без відповідного скорочення суми її зобов'язань або 2) до збільшення суми зобов'язань банківської установи без відповідного збільшення суми її активів.

Відокремлені підрозділи – структурні підрозділи юридичних осіб (філії, представництва, відділення тощо), які виробляють продукцію, реалізують товари (виконують роботи, надають послуги) та здійснюють інші операції і не мають статусу юридичної особи.

Вільно конвертованими валютами (ВКВ) – це валюти країн, де відсутні обмеження як на поточні комерційні операції, так і на операції, пов'язані з рухом капіталів, для всіх категорій вітчизняних (резидентів) й іноземних (нерезидентів) юридичних і фізичних осіб – власників цієї валюти.

Власник рахунка в банку – це особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Власні кошти банку – сукупність різних за призначенням фондів, які забезпечують економічну самостійність і стабільність банку.

Галопуюча інфляція – інфляція, наростаюча високими темпами.

Гарант випуску – кредитно-фінансова установа (банк, брокерська фірма), що забезпечує розміщення на первинному ринку емітованих, випущених в обіг цінних паперів. Страхова або інвестиційна компанія іноді набуває ці цінні папери для себе.

Гарантійний капітал – термін, прийнятий в ряді країн, що виражає власний капітал приватних акціонерних та ощадних банків, страхових компаній; представлений звичайно в ліквідній формі, знаходиться в певних межах по відношенню до суми зобов'язань (приблизно 10%). Не може бути використаний для

виплати дивідендів, покриття збитків, використовується тільки за прямим призначенням.

Гарантійний кредит – кредит, за якого банк бере на себе договірні зобов'язання надати клієнту у разі потреби позичку протягом обумовленого періоду у визначеному розмірі. Такий кредит може бути обумовлений конкретною датою або настанням певної причини.

Гарантія паритету – гарантія обмінного курсу з метою уникнути втрат в момент оплати через підвищення або зниження ринкового, біржового курсу обміну валюти.

«Гарячі гроші» – грошові кошти, капітали, власники яких терміново переміщують їх з однієї області застосування або з однієї країни в іншу з метою уникнути наслідків інфляції або отримати більш високий прибуток, в результаті чого відбувається міграція капіталів, виникає блукаючий капітал.

Гіперінфляція – характеризується надзвичайно високими темпами зростання цін – більш як 100% на рік, гроші починають втрачати свої функції, поширюється бартер, порушуються фінансово-кредитні механізми.

«Глибина ринку» – міра, в якій даний ринок здатний розширювати купівлю та продаж товарів без значної зміни цін на них.

Гнучкий валютний курс – валютний курс, який визначається ринковими чинниками, що діють на валютному ринку.

«Готівкова корова» – 1) бізнес, який дає безперервний приплив готівкових грошей, 2) надійна і прибуткова компанія.

Готівковий дохід – частина особистого доходу, що залишається після вирахування індивідуальних податків (перш, за все прибуткового); сумарний грошовий дохід, яким володіє населення, використовуючи його на свій розсуд. Готівковий дохід іменують також розташовуваним доходом.

Готівковий товар – фактично наявний у продавця, реально існуючий товар, який може бути поставлений, переданий покупцеві при оплаті готівкою негайно або в обумовлені терміни.

Готівкові гроші, засоби – 1) грошові кошти в їх первородній формі, у вигляді паперових грошей і монет, грошових знаків, 2)

перехідний залишок грошових коштів підприємства, фінансові кошти, призначені для витрат, але не витрачені.

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств, підприємців і фізичних осіб між собою за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Граничний дохід – рівень доходу (при відповідному рівні цін), який повністю витрачається домогосподарствами на споживання.

Грошова маса – сукупність запасів грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний визначений момент часу (кінець року, кварталу тощо).

Грошова одиниця країни – законодавчо встановлений в країні грошовий знак, основний елемент грошової системи країни, що є одиницею грошового виміру.

Грошове покриття – ступінь наявності в організації, фірми грошового забезпечення, необхідного для здійснення всіх її платежів у визначені терміни.

Грошовий метал – благородний метал, за яким в силу обставин, що склалися закріплюється роль грошей як загального еквівалента.

Грошовий механізм – спосіб, за допомогою якого зміни в грошовій масі впливають на решту економіки.

Грошовий обіг – це сукупність усіх грошових розрахунків незалежно від форми їх здійснення.

Грошові зобов'язання – 1) зобов'язання підприємства, фірми з виплати грошей, оплати рахунків і вимог, включаючи виплату нарахованої заробітної плати, пред'явлених грошових рахунків (платіжних вимог), виплату оголошених дивідендів, внесення податків та інших платежів, повернення банківських позик і відсотків по них, викуп випущених облігацій;

Гурт – (нім. Hurt) бокова поверхня (обідок, ребро, обріз) монети, медалі.

Дата валютування – зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу

обліковується в банку, що обслуговує отримувача, або в установі-члені платіжної системи.

Дебентура – митне свідоцтво про повернення мита.

Дебіторська заборгованість банку – сума стандартних і сумнівних боргів (що належать юридичним і фізичним особам), що виникають у процесі взаємовідносин з банком.

Девіз – будь-який платіжний засіб в іноземній валюті.

Депорт – це продаж паперів за готівку купівлею їх на термін.

Дивіденд – це частка прибутку акціонерного товариства, яка розподіляється між акціонерами у вигляді доходу відповідно до кількості та видів акцій, що їм належать.

Дилер – працівник банку, уповноважений здійснювати операції купівлі-продажу з іноземною валютою.

Документарне інкасо – передбачає надсилання разом із фінансовими «комерційних» (транспортних) документів.

Доміцільований вексель – вексель, який підлягає оплаті третьою особою (доміціліатом) в місці проживання платника або в іншому місці.

Доміціліат – платник або третя особа, якій доручено сплатити вексель у пред'явленому місці платежу.

Дружній вексель – вексель, який видається однією особою іншій без наміру векселедавця здійснити за ним платіж, а лише з метою стягнення грошових коштів шляхом взаємного обліку цих векселів в банку.

ЕКЮ – регіональна міжнародна розрахункова одиниця, яка була введена в 1979 р. в рамках Європейської валютної системи і пізніше стала розрахунковою одиницею Європейського валютного союзу (передувала ЄВРО).

Емісійний результат – різниця між надходженнями готівки до кас банків і видачею її з кас банків, яка визначається за звітний період як випуск готівки в обіг.

Євровалюти – іноземні валюти, в яких банки здійснюють безготівкові операції за межами країн-емітентів цих валют; валюти, що зберегли форму національних грошових одиниць, але вийшли з під контролю національних валютних органів.

Єврокредити – це міжнародні кредити, які надаються великими комерційними банками за рахунок ресурсів євровалютного ринку.

Єврооблігації – це облігації, емітовані у основних валютах за межами країни-позичальника.

Євроринок – частина світового фінансового ринку, на якій операції здійснюються в євровалютах. Включає декілька секторів: єврогрошовий ринок; ринок банківських єврокредитів; євроринок капіталів.

Жиро (італ. giro – коло, оборот) – вид безготівкових розрахунків, що проводяться у вигляді системи заліків взаємних вимог і зобов'язань.

Жиросистема – це система платежів через жирорахунки, тобто через рахунки в поштових відділеннях, що діють у багатьох європейських країнах і в Японії.

Жирочек – документ про зняття грошей із рахунка в національній системі жирорахунків.

Забезпечений – кредит, що надається під заставу нерухомого або рухомого майна, цінних паперів, гарантії чи поручительства, страхового полісу тощо.

Забезпечення кредиту – засіб страхування банку від ризику неповернення клієнтом позики.

Забезпечувальний вексель – в умовах, коли заборгованість існує вже тривалий час, а позичальник ненадійний, від нього може бути затребуваний забезпечуючий вексель, який використовується як забезпечення позики.

Заборгованість за відсотками – сума нарахованих прострочених відсотків за основним боргом.

Замкнута (неконвертована) валюта – це валюта, яка функціонує в межах однієї країни і не обмінюється на іноземні валюти.

Застава – засіб забезпечення виконання зобов'язання, своєрідна майнова гарантія його виконання в обумовленому обсязі й у визначені умовами терміни. Для оформлення застави складається документ, у якому фіксуються: вид зобов'язання (грошовий, майновий, іпотечний тощо), його величина, терміни та порядок одержання. Заставне зобов'язання видається кредиторіві з метою

підтвердження його права на отримання належної суми коштів у разі невиконання погоджених умов.

Заявник акредитива – платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива.

Збори митні – додаткові збори, які стягуються митними службами за різні послуги (наприклад, зберігання товарів на складах, пломбування вантажів тощо).

Зворотне котирування – вартість одиниці національної валюти виражається в іноземній валюті.

Зобов'язання – вимоги до активів банківської установи, що становлять її зобов'язання сплатити фіксовану суму коштів у визначений час у майбутньому.

Золотий сертифікат – свідоцтво про депонування золота в банку, який підлягає обов'язковому обміну на позначену в ньому кількість золота або грошовий еквівалент золота за ринковою ціною.

Ідентичні товари (роботи, послуги) – товари (роботи, послуги), що мають однакові характерні для них основні ознаки.

Імпорт – ввіз з-за кордону товарів, технології і капіталів для реалізації і додатка на внутрішньому ринку країни-імпортера; відшкодувальне отримання від іноземних партнерів послуг виробничого або споживчого призначення.

Імпорт непрямий – імпорт будь-яких комплектуючих або напівфабрикатів, використаних в машинах і устаткуванні, ввезених в країну.

Імпортна квота – кількісний показник, що характеризує значимість імпорту для народного господарства, окремих галузей і виробництв по різних видах продукції.

Інаудит – акціонерне суспільство, завданням якого є консультування партнерів, здійснення контролю за бухгалтерським обліком і фінансовою звітністю спільних підприємств за участю вітчизняних підприємств і організацій.

Інвестиційний податковий кредит – відстрочка плати податку на прибуток, що надається суб'єкту підприємницької діяльності на визначений строк з метою збільшення його фінансових ресурсів для здійснення інноваційних програм, з наступною компенсацією відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку через

загальне зростання прибутку, що буде отримано внаслідок реалізації інноваційних програм.

Інвестиція офшор – капіталовкладення, що реалізуються в центрі «офшор» – іноземні економічні зони з режимом найбільшого сприяння для капіталовкладень.

Індекс – показник (відносна величина виражена в долях одиниці або у відсотках), який з кількісною сторони характеризує динаміку в часі неоднорідної або служить для порівняння неоднорідних територіальних сукупностей.

Індксація податків – зміна окремих елементів прибуткового податку згідно з офіційним індексом зростання цін на споживчі товари та вироби або індексом заробітної плати та інших обов'язкових доходів.

Індосамент – передавальний (переказний) напис. Він повинен бути простим і нічим не обумовленим, засвідчує передачу прав щодо чека іншій особі, а також передбачає відповідальність індосанта перед усіма наступними власниками чека.

Індосант – особа, яка зробила переказний напис (індосамент).

Інкасо – банківська операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта і на підставі розрахункових документів отримує належні йому грошові суми від підприємств і організацій за наданих їм матеріальні або товарні цінності і засоби і надані наступним зарахуванням цих сум на рахунки своєї клієнтури.

Інкасування векселя – це виконання банком доручення векселедержателя на стягнення платежу з боржника.

Інкасуючий банк на відміну від банка-ремітента – будь-який банк, який займається обробленням інкасо. Він надає імпортерові тратту та комерційні документи напроти отримання платежу.

Іноземна валюта – грошові знаки іноземних держав, кредитні та платіжні засоби, виражені в іноземних грошових одиницях і які використовуються в міжнародних розрахунках.

Інпасс – міжнародний термін, що позначає дефіцит бюджету.

Інсайдер – особливо довірена особа фірми, через яку можливо отримати конфіденційну інформацію.

Інститут спільного інвестування (ІСІ) – корпоративний інвестиційний фонд або пайовий інвестиційний фонд.

Інструменти грошового ринку – грошові інструменти, що дають утримувачу безумовне право на гарантований фіксований грошовий дохід на певну дату.

Інтервенція (втручання) – в системі суворого контролю над змінним валютним курсом втручання Центрального банку з метою підтримки цього курсу в певних .

Інтернет-страхування – процес взаємодії страхової компанії та її клієнтів, який полягає у виборі страхових послуг, оформленні та придбанні страхових полісів і отриманні страхових премій з використанням мережі Інтернет.

Інтернет-трейдинг – надання клієнтам оперативного доступу до торгово-аналітичної інформації зі світових валютних і фондових ринків, а також можливостей ефективного управління своїми коштами та цінними паперами.

Інфляція – тривале зростання загального рівня цін, що, відповідно, є свідченням зниження купівельної спроможності грошей.

Інфраструктура ринкова – комплекс галузей, підгалузей і сфер діяльності, головне завдання яких зводиться до доведення товарів від виробників до споживачів.

Істотна участь – пряме або опосередковане, самостійне або спільно з іншими особами володіння певною частиною статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

Капіталотворча теорія кредиту – виходить з того, що кредит створює капітал і є двигуном розширеного відтворення капіталу.

Картковий рахунок – банківський рахунок, на якому обліковуються операції за платіжними картками.

«Квазі гроші» – безготівкові грошові кошти на термінових і ощадних вкладах у комерційних банках.

Клієнт – громадянин або підприємець, зацікавлений в укладанні контракту з індексом безготівкової та готівкової валюти з відстрочкою виконання ф'ючерсних контрактів.

Кліринг – система безготівкових розрахунків за товари, цінні папери, що ґрунтується на заліку взаємних вимог і зобов'язань; процедура розрахунків через розрахункову палату, що виступає як консолідований продавець перед усіма покупцями по біржових угодах, гарантуючи тим самим виконання укладених контрактів і страхуючи їхніх учасників від можливих фінансових втрат; взаємний залік платежів за чеками в рамках однієї держави.

Клірингові розрахунки – взаєморозрахунки на основі клірингу, заліку взаємних вимог через клірингові банки, розрахункові (клірингові) палати.

Компенсаційна маржа (маржа підтримання) – величина, нижче за яку значення початкової маржі не повинно опускатися протягом усього терміну відкритої позиції.

Конверсійні операції – це угоди агентів валютного ринку з купівлі-продажу обумовлених сум готівкової та безготівкової валюти однієї країни на валюту іншої країни за узгодженим курсом на визначену дату.

Конвертованість валюти – здатність національної валюти вільно обмінюватися на валюти інших країн та міжнародні платіжні засоби за поточним курсом.

Конвертованість внутрішня – можливість покупки і продажу іноземної валюти в обмін на національну, і навпаки, всередині країни.

Конвертованість зовнішня – можливість використання національної валюти в міжнародних розрахунках, вільний обмін іноземної валюти на національну, і навпаки.

Коносамент – документ, який видається перевізником вантажу його відправникові, що посвідчує прийняття вантажу до перевезення і містить зобов'язання доставити вантаж у пункт призначення і передати його отримувачеві.

Контокорентний кредит – кредит, за якого банк відкриває клієнту контокорентний (активно-пасивний) рахунок, з якого здійснюються

всі платежі клієнта, в тому числі за рахунок кредиту в межах установленого ліміту, та зараховуються всі надходження.

Контроль банківський – контроль банку за цільовим використанням виданих кредитів або за витрачанням коштів неплатоспроможного боржника до визнання його банкрутом.

Контрольні документи – це документи, надані банками один одному, щоб запобігти можливості втрат у результаті зловживання їх ім'ям.

Контроперація – купівля раніше проданої валюти та продаж раніше купленої валюти.

Кореспондентські міжбанківські відносини – різноманітні форми співробітництва між двома банками, які ґрунтуються на коректному, чесному та узгодженому виконанні взаємних доручень.

Корпоративна картка – платіжна картка, яка дає змогу її держателю провести операції за рахунок коштів, що обліковуються на картковому рахунку юридичної особи.

Котирування – процес установлення курсів (визначення ціни) іноземних валют, цінних паперів або цін товарів відповідно до чинного законодавства та існуючої практики.

Котирування валюти – фіксація курсу національної грошової одиниці в іноземній валюті на даний момент.

Котирування непряме – курс одиниці національної валюти, виражений у певній кількості іноземної валюти.

Котирування номінальне – котирування, що є орієнтовним і не обов'язковим для того, хто його здійснює.

Котирування повне – включає курс (ціну) покупця та курс (ціну) продавця, згідно з яким той, хто здійснює котирування, купить або продасть іноземну валюту, цінні папери або товар.

Котирування пряме – курс одиниці іноземної валюти, виражений в національній валюті.

Котирування тверде – котирування, що зобов'язує того, хто його здійснює, виконувати угоду відповідно до нього.

Кредит – форма прояву кредитних відносин, форма руху позичкової вартості від кредитора до позичальника з приводу її надання, використання та погашення на умовах повернення, платності, строковості.

Кредит «стенд бай» – особливий вид кредиту, що надається країнами-членами Міжнародного валютного фонду для погоджених з ним цілей на строк до одного року.

Кредит до запитання – надається на невизначений термін, погашається в міру можливостей позичальника або за першою вимогою банку.

Кредит сільськогосподарський – спеціальний кредит на реалізацію сільськогосподарських (фермерських) проєктів, на збільшення їх основних і оборотних фондів.

Кредит-нота – розрахунковий документ, що повідомляє одну зі сторін, з якою перебуває інша у розрахункових відносинах, про записи в кредит її рахунку певної суми через настання таких обставин, що дають їй право вимагати ці кошти.

Кредитна блокада – один з видів економічної блокади, що полягає у відмові від надання кредитів одній країні або групі країн іншими країнами чи міжнародними фінансово-кредитними організаціями.

Кредитна війна – посилене кредитне стимулювання експорту конкуруючих товарів в певну країну.

Кредитна лінія – оформлена договором згода банку надавати кредити протягом певного часу до задалегідь визначеної максимальної величини – ліміту кредитування.

Кредитна рестрикція – звуження кредитних ресурсів комерційних банків.

Кредитні гроші – форма грошей, породжена розвитком кредитних відносин, основа сучасного розрахунково-платіжного механізму.

Кредитори – учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам.

Кредиторська заборгованість – тимчасово залучені підприємством, організацією, установою грошові кошти, що підлягають поверненню кредиторам у встановлені терміни.

Кредитоспроможність – наявність передумов для отримання кредиту і здатність повернути його.

Крос-курс – курсове співвідношення між двома валютами, яке визначається на основі курсу цих валют по відношенню до третьої валюти.

Купівельна спроможність – сума товарів і послуг, які можна купити за одну одиницю даної форми валюти.

Курс «аутрайт» – курси валют за строковими операціями, які визначаються методом премії чи дисконту (знижки).

Курс обмінний – курс, за яким одна валюта обмінюється на іншу.

Курс покупця (bid rate) – курс, за яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну валюту.

Курс продавця (offer rate) – курс, за яким банк продає валюту.

Курсова різниця – різниця в курсах валют, що виникає внаслідок ліквідації відкритої валютної позиції .

Легалізація – надання юридичної сили документам, які були видані на території іноземної держави.

Лібор – середня міжбанківська відсоткова ставка на лондонському міжбанківському ринку депозитів (ставка пропозиції (продавця) грошей, яка є орієнтиром для встановлення відсоткових ставок на міжнародному ринку позичкових капіталів).

Лідз-енд-легз – маніпулювання термінами виконання міжнародних розрахунків при очікуванні зміни валютного курсу, відсоткових ставок, оподаткування, введення або відміни валютних обмежень, погіршення платоспроможності боржника.

Лізинг – довготермінова оренда машин, устаткування, споруд виробничого призначення.

Лізинг зворотний – договір лізингу, який передбачає набуття лізингодавцем майна у власника і передачу цього майна йому у лізинг.

Лізинг міжнародний – договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних

держав, або в разі якщо майно чи платежі перетинають державні кордони.

Лізинг оперативний (оренда) – господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає передання орендарю права користування основними фондами на строк, що не перевищує строку їх повної амортизації, з обов'язковим поверненням таких основних фондів їх власнику після закінчення строку дії лізингової угоди.

Лізинг пайовий (leveraged) – суть його полягає в об'єднанні кількох фінансових установ для фінансування крупної операції з лізингу.

Лізинг прямий – має місце, коли постачальник сам без посередників здає об'єкт у лізинг, що дозволяє безпосередньо виробнику одержувати всі економічні переваги від лізингу своєї продукції і спрямовувати їх на розширення і технічну реконструкцію виробництва.

Лізинг фінансовий – господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає придбання орендодавцем на замовлення орендаря основних фондів з подальшим їх переданням у користування орендарю на термін, що не перевищує терміну їх повної амортизації, з обов'язковим подальшим переданням права власності на такі основні фонди орендарю.

Лізинг чистий – угода, за якої за всіх інших умов технічне обслуговування устаткування, переданого у користування, належить лізингоодержувачу.

Лізингові компанії – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на придбанні та переданні майна (основних засобів) в довгострокову оренду на комерційних засадах.

Ліквідність активів – здатність перетворення активів у гроші. Чим менше часу знадобиться для перетворення активів у гроші, тим вони ліквідніші.

Ліквідність банку – здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань.

Ліквідність підприємства – здатність суб'єкта господарювання в будь-який час здійснити необхідні витрати.

Ліквідність цінних паперів – спроможність реалізації цінних паперів за гроші без фінансових втрат.

Ліміт залишку готівки в касі – граничний розмір готівки, що може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня і встановлюється установою банку або самостійно визначається підприємством.

Ліміт кредитування – гранична сума видачі кредиту або залишків заборгованості в плановому періоді.

Ліміт овердрафту – максимальна сума коштів, у межах якої позичальник може здійснювати платежі понад залишку на поточному рахунку в банку.

Лімітування кредитів – це спосіб встановлення сум граничної заборгованості по позичках конкретному позичальнику.

Ліцензія – спеціальний дозвіл, який видається уповноваженим на це державним органом влади юридичним особам для здійснення конкретних, обумовлених законом господарських операцій, у тому числі зовнішньоекономічних.

Лодинг – банківська премія на додаток до відсоткових і акцептних платежів, яку банки стягують за ризик із номінальної вартості переказного векселя, поданого для обліку.

Ломбарди – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на виданні позичок населенню під заставу рухомого майна.

Маржа – це різниця між курсами валют на день відкриття і закриття позиції або на день укладення і день виконання контракту.

Маржа банківська – різниця між середньозваженою ставкою доходу, який банківська установа отримує від процентних активів, і

середньозваженою ставкою витрат, які банківська установа виплачує за своїми відсотковими зобов'язаннями.

Меморіальний ордер – розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунка платника і внутрішньобанківських операцій відповідно до чинного законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку України.

Механізм валютного курсу – система фіксованих валютних курсів у Європейській валютній системі.

Механізм розширеного кредитування (EFF) – механізм, який використовується тоді, коли Міжнародний валютний фонд підтримує середньострокові програми через домовленість про розширене фінансування країн-членів МВФ із метою подолання труднощів із платіжним балансом, які викликані макроекономічними та структурними проблемами.

Міжамериканський банк розвитку (МаБР) – Inter-American Development Bank (IDB). Банк засновано з метою сприяння розвитку країн-членів шляхом надання фінансової допомоги та здійснення технічного співробітництва.

Міжбанківські розрахунки – система здійснення і регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, які виникають між банківськими установами в процесі їх діяльності.

Міжбанківська валютна біржа – біржа, яка проводить торги з купівлі-продажу іноземних валют.

Міжбанківський валютний ринок – сфера міжнародного валютного ринку, де здійснюються позабіржові міжнародні валютні операції за валютним курсом, визначеним групою країн-учасниць ринку з урахуванням валютної кон'юнктури, що складається на світовому ринку, й інтересів зазначених країн.

Міжбанківський депозит – депозит одного банку, що міститься в іншому банку.

Міжбанківський ринок – частина ринку позичкових капіталів, де тимчасово вільні грошові ресурси одних кредитних установ залучаються іншими і взаєморозміщуються у формі міжбанківських депозитів.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безкоштовно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Міжнародна (регіональна) валюта – міжнародна або регіональна грошова розрахункова одиниця.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) – складова Групи Світового банку (як і Міжнародний банк реконструкції і розвитку). Створена МАР у США в 1961 р. для надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються.

Міжнародна валютна ліквідність (МВЛ) – здатність країни (чи групи країн) знецінювати своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань прийнятними для кредитора платіжними засобами.

Міжнародна валютно-фінансова система (International System of Currency and Finance) – сукупність інституцій, договорів і правил поведінки, які визначають способи міжнародних розрахунків.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) – міжурядова організація, спеціалізована кредитна установа ООН, філія міжнародного банку реконструкції і розвитку (МБРР).

Міжнародний банківський переказ – одна з найбільш розповсюджених безготівкових форм міжнародних розрахунків комерційних банків за дорученням своїх клієнтів посередництвом платіжних доручень, які адресуються банком однієї країни банку іншої країни.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – провідна світова фінансова інституція. Заснований у 1944 р., а почав функціонувати у 1947 р.

Міжнародний кредит – сукупність кредитних відносин, які функціонують на міждержавному рівні та пов'язані з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення у зазначений в кредитній угоді термін з відсотками.

Міжнародний кореспондентський рахунок – рахунок, на якому відображено розрахунки, здійснені банком однієї країни за дорученням і за рахунок іншої на основі кореспондентської угоди.

Міжнародний рахунок ностро (італ. *nostro conto* — наш рахунок) – рахунок, який банк відкриває в своєму іноземному банку-

кореспонденті й на якому враховуються всі його витрати і надходження.

Міжнародний ринок кредитів – міжнародна система надання кредитів одних країн іншим: через уряди, банки, компанії, корпорації, фірми, міжнародні банки.

Міжнародний ринок позикових капіталів – сукупність фінансово-кредитних інституцій міжнародного характеру – банків і банківських систем, міжнародних та регіональних валютно-кредитних організацій, через які здійснюється нагромадження та рух позичкових капіталів у сфері міжнародних економічних відносин.

Міжнародний рух капіталу – переміщення капіталу із країни в країну у відповідь на зміни процентних ставок.

Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні відносини – це сукупність валютно-грошових і розрахунково-кредитних зв'язків у світогосподарській сфері, які виникають у процесі взаємного обміну результатами діяльності національних господарств.

Міжнародні облігації – облігації, які розміщуються на іноземних ринках.

Міжнародні портфельні інвестиції – це вкладення капіталу в іноземні цінні папери, що не дають інвесторові права реального контролю над об'єктом інвестування.

Монометалізм – грошова система, в якій роль загального еквівалента виконує один метал (золото, срібло, мідь), а паперові знаки вартості обмінювались на грошовий метал.

Надбавка (премія) до опціону – це різниця між ринковою ціною опціону та його внутрішньою вартістю.

Надкупівля – це сигнал на ринку до падіння цін, перепродаж вказує на те, що продано забагато і ціни мають зростати.

Національна валюта – національна грошова одиниця окремої країни, яка є світовими грішми.

Національна валютна система – це форма організації економічних відносин країни, за допомогою яких здійснюються міжнародні розрахунки, утворюються та використовуються валютні кошти держави.

Небезпечний кредит – прострочений від 30 до 60 днів незабезпечений кредит, прострочений від 60 до 180 днів недостатньо забезпечений кредит, а також прострочений понад 180 днів забезпечений кредит.

Негоціація тратти – це продаж векселя векселетримачем банку до настання терміну платежу за векселем.

Негоціуючий банк – він має бути розташованим у країні бенефіціара, який оцінює вексель і документи при угоді з акредитивом.

Недоїмка – сума податку, збору та обов'язкового платежу, яка не була сплачена в державний бюджет у встановлені законодавством строки.

Неконвертовані валюти – замкнуті валюти, у країнах, де резидентам та нерезидентам заборонено обмінювати валюти.

Непідтверджений акредитив – банк експортера обмежується тільки повідомленням експортера про відкриття акредитива і платить тільки в тому випадку, якщо банк імпортера перерахує йому відповідну суму.

Непокриті акредитиви – акредитиви, які підтверджуються банками без попередньо зарезервованих ними коштів клієнтів на своїх рахунках для оплати товару (послуги) за акредитивом. Такі акредитиви використовуються тоді, коли банки довіряють один одному та своїм клієнтам, а ризики, пов'язані з переказуванням коштів, мінімальні.

Непряме (зворотне) котирування – визначає кількість іноземної валюти, що виражається в одиницях національної валюти (долар є валютою котирування, а інша валюта – базою котирування).

Непряме валютне регулювання – полягає у використанні економічних, зокрема валютно-кредитних, методів впливу на поведінку економічних агентів ринку.

Непрямий лізинг – передбачає участь посередників: лізингодавець спочатку фінансує купівлю засобів виробництва виробника й постачає їх орендарю, а потім одержує лізингові платежі від орендаря.

Нерезиденти – це фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце

проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України відповідно до відкритої візи строком до 1 року.

Нерозкритий факторинг – операція, в якій факторингова угода є конфіденційною й зарубіжний покупець не повідомляється про неї.

Неттинг – взаємозалік зобов'язань між банком та банками-партнерами за кожною валютою, з якою проводяться операції. Взаємозалік здійснюється на кожен дату валютування, зазначену під час укладення валютообмінних угод між банками.

Номінальний валютний курс – показує обмінний курс валют, що діє в даний момент на валютному ринку країни.

Норма міжнародного права – правило поведінки, що регулює взаємовідносини визначених суб'єктів міжнародного права на міжнародному, регіональному чи локальному рівнях і є юридично обов'язковим.

Норматив довгої (короткої) зваженої відкритої валютної позиції – банку в вільно конвертованій валюті (Н20)- співвідношення довгої (короткої) зваженої відкритої позиції банку у вільно конвертованій валюті (Вв) до капіталу (К) банку:

$$H20 = \frac{B\hat{a}}{K} \cdot 100\%.$$

Норматив загальної відкритої валютної позиції (Н16 – до 40%) – відношення загальної величини відкритої валютної позиції банку до капіталу банку:

$$H15 = V_{\text{п}} / K \cdot 100\%,$$

де $V_{\text{п}}$ – загальна відкрита валютна позиція банку за балансовими та позабалансовими активами та зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті (розрахунок проводиться за звітну дату);

K – капітал банку.

«Ностро» – називається рахунок, відкритий даним банком у іншому комерційному банку. Рахунок «Ностро» відображається у банку-власника в активі, а в обслуговуючого банку-кореспондента – в пасиві балансу.

Об'єкт економічний – підприємства, організації, засоби і фактори виробництва, елементи соціальної сфери, що характеризуються як об'єкт, в якому зосереджена або на яку спрямована економічна діяльність, що представляють певну сторону економічних інтересів і відносин.

Обліго – заборгованість за вексельними зобов'язаннями.

Облікові операції – операції банків з обліку комерційних векселів і деяких інших довгострокових зобов'язань.

Обмежене доручення – доручення клієнта брокеру, обмежене межами зміни ціни або часом виконання доручення.

Обмежений (частковий) акцепт – це письмове погодження боржника сплатити тільки частину суми, вказаної у тратті.

Обмеження нетарифні – система економічних та адміністративних заходів, які застосовуються державою з метою регулювання імпорту та експорту товарів.

Обмінний курс – ціна грошової одиниці країни, виражена в іноземній валюті.

Оборот капіталу – циклічний рух, кругообіг капіталу, швидкість якого вимірюється часом проходження одного повного, циклу.

Оборотність оборотних коштів – показник, що характеризує швидкість руху оборотних коштів підприємства, компанії, що дорівнює часу, протягом якого ці оборотні кошти здійснюють повний оборот.

Овердрафт – це короткостроковий кредит, що надається банком платоспроможним позичальникам понад залишок на поточному рахунку в банку для покриття тимчасового дефіциту безготівкових коштів при проведенні платежів автоматичним дебетуванням позикового рахунка та кредитування поточного рахунка позичальника в межах обумовленого ліміту.

Овертайм – проведення вантажно-розвантажувальних операцій в неробочий час за оплату за підвищеним тарифом.

Однорівневий тип побудови банківської системи – передбачає горизонтальні зв'язки між банками.

«Он-лайн» – означає режим реального часу, тобто час відправлення засобів у тому місці, де знаходиться початкова точка переказу.

Операційний час – час роботи установи банку з клієнтами, протягом якого банк приймає розрахункові документи, що мають бути оброблені, передані та виконані цією установою банку впродовж цього робочого дня.

Операції «своп» – різновид валютних угод, що поєднують у собі поточну та строкову операції.

Операції аутрайт – валютні операції, форвардні угоди, в яких обмінний курс валюти обумовлений заздалегідь, до більш пізнього здійснення операції.

Операції біржові – операції, проведені на товарних і фондових біржах, укладання угод купівлі-продажу на біржах.

Операції внутрішні – операції між підрозділами однієї організації, компанії.

Оптова ціна – ціна товару в умовах його оптового продажу, зазвичай така ціна нижча роздрібною, так як при оптовому продажі менше витрати обігу в розрахунку на одиницю товару.

Опціон – право вибору способу, форми, обсягу та техніки виконання зобов'язання, що надається однією зі сторін договору (контракту), або право відмови від виконання зобов'язання за обставин, обумовлених договором.

Опціон покупця – опціон, при якому покупцеві надається право купити певний ф'ючерсний контракт за обумовленою ціною з попередньою премією.

Опціон продавця – опціон, по якому продавцеві дається право продати певний ф'ючерсний контракт за обумовленою ціною із зворотною премією.

Ощадна квота – відношення суми приросту заощаджень за рік до суми грошових доходів населення.

Ощадна нетто-ставка – частина річної ставки, яка відкладається в резерв страхових внесків.

Ощадні марки – одна з форм організації дрібних заощаджень.

Ощадні сертифікати – грошові документи у вигляді письмових свідчень ощадного банку або іншої кредитної установи про внесок грошових коштів, що засвідчують право вкладника після закінчення встановленого терміну одержати назад внесок і відсотки по ньому.

Ощадні установи, банки, каси – фінансові кредитні установи, які залучають кошти населення у вигляді ощадних вкладів, за якими виплачуються відсотки.

Ощадно-позичкові асоціації – різновид кредитних установ, що здійснюють акумуляцію заощаджень населення і довгострокове кредитування будівництва та купівлі житлових будинків.

Пакування вантажу – вид і характер упакування, його призначення тощо. Упакування має забезпечувати збереження вантажу при його перевезенні

Паритет – співвідношення між грошовими одиницями різних країн або за кількістю золота, що представлене в даних грошових одиницях (валютний або монетний паритет) або за їх купівельною силою (паритет купівельної сили).

Пеня – санкція за несвоєчасну сплату грошових зобов'язань. Вона нараховується у відсотках до суми невиконаного зобов'язання, як правило, за кожен день прострочення.

Первинний ринок – ринок, на якому відбувається початкове розміщення емітованих цінних паперів.

Переказний (трансферабельний) акредитив – акредитив, що орієнтований на потреби міжнародної торгівлі, дозволяє торговельному посереднику передати своє право на отримання коштів з акредитива клієнту-постачальнику і тим самим дає змогу йому оформлювати угоди з обмеженим використанням власних коштів.

Переказний вексель – письмовий наказ здійснити платіж певній особі у певний строк, який виставляється експортером на іноземного імпортера.

Переказний вексель (тратта) – містить письмовий наказ векселедавця (трасанта), адресований платнику (трасату), про сплату вказаної у векселі суми коштів третій особі-тримачеві векселя (ремітенту). Трасат стає боржником за векселем тільки

після того, як акцептує вексель, тобто погодиться на його оплату, поставивши на ньому свій підпис (акцептований вексель).

Перекладання податків – перекладання податків відбувається від одного суб'єкта оподаткування на іншого або взагалі на споживача. Зазвичай цей процес має економічний характер і проходить без будь-яких ускладнень.

Підтверджувальний банк – означає, що банк, який знаходиться в країні бенефіціара, за запитом бенефіціара може «підтверджувати» чи брати на себе зобов'язання перед бенефіціаром гарантувати оплату/акцепт векселя згідно з акредитивом.

Платіжне доручення – наказ клієнта банку, складений на основі вказівок платника (переказодавця) – клієнта банку, адресований своєму банкові-кореспонденту, про виплату певної суми грошей переказоодрежувачеві (бенефіціару).

Платіжне зобов'язання – форма гарантії, яка створює неакцесорне, абстрактне зобов'язання щодо бенефіціара. Гарант залишається зобов'язаним навіть тоді, коли зобов'язання, яке становить основу договору, з якихось причин утрачено.

Платіжні гарантії – використовуються при розрахунках за відкритим рахунком й у формі інкасо, при розрахунках на умовах комерційного кредиту.

Платіжні умови – це коли у контракті наводяться погоджені контрагентами умови і терміни платежів, валюта платежу, способи і порядок розрахунків, використання різних засобів платежу (платіжних інструментів).

Платність – принцип кредитування, за якого позичальник повертає на тільки основну суму боргу (тіло кредиту), а й сплачує додаткові кошти за користування позиченою вартістю у вигляді проценту.

Поверненість – принцип кредитування, за якого позичальник повинен повернути кредитору всю суму позиченої вартості.

Повна конвертованість – здатність національної валюти вільно обмінюватись на іноземну для всіх категорій власників і по всіх операціях без обмежень.

Повне котирування – курс покупця і продавця, згідно з яким банк купить або продасть іноземну валюту за національну.

Позареалізаційні надходження – надходження від операцій, що безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (робіт, послуг) та іншого майна (включаючи основні фонди, нематеріальні активи, продукцію допоміжного та обслуговуючого виробництва).

Позичальник – це фізична або юридична особа, яка може отримати від банківської установи в тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності, строковості.

Позичка – передана кредитором позичальнику позичена вартість, що оформлюється відповідною угодою з дотриманням вимог чинного законодавства.

Показники трендів – включають у себе показники середнього руху курсу (Moving Average), MACD (принципи наближення/розходження середнього руху курсу), MACD-гістограму, систему напрямлень (Directional System), балансовий обсяг (On Balance Volume), показник акумуляції/розподілення (Accumulation/Distribution) та ін. Ці показники трендів рухаються тоді, коли тренд уже змінився.

Покупцем ф'ючерсного контракту – сторона, яка зобов'язана перерахувати грошові кошти проти поставки активу.

Поручительство – є однією з форм гарантії і являє собою договір, згідно з яким одна особа (поручитель) бере на себе перед кредитором відповідальність за виконання боржником зобов'язання у повному обсязі або тільки частково.

Поточна ціна позиції – ціна її відкриття, якщо вона відкрита в поточний торговий день, або ціна останнього перерахунку ціни відкритої позиції, якщо вона відкрита в попередні торгові дні.

Поштовий переказ – письмове платіжне доручення, що надсилається одним банком іншому, підписане відповідною посадовою особою і є вказівкою іншому банку виплатити зазначену суму коштів указаному бенефіціарові (або за розпорядженням вказаного бенефіціара).

Правомірне використання – якщо постачальник, на думку бенефіціара гарантії, порушив своє договірне зобов'язання, останній може скористатися гарантією.

Предмет контракту – в розділі йдеться про вид угоди (купівля-продаж, надання послуг, оренда, підряд тощо), назву товару, його кількість, а також про базисні умови поставки.

Прибуток банку – це перевищення доходів над витратами.

Прима-вексель (перший вексель) – позначення на тратті (переказному векселі) ставиться в тих випадках, коли вексель складається на вимогу першоотримувача в декількох екземплярах однакового змісту, так званих зразків. Причому всі вексельні зразки складають єдиний вексель і разом з тим у кожному з них вміщується повністю вексельне зобов'язання.

Принципал – наказодавець за гарантією, який уповноважує свій банк виставити гарантію, він же дає інструкції своєму банку щодо того, яку гарантію необхідно надати (її вигляд, сума, дата закінчення строку дії, специфічні умови тощо).

Принципал – трасант, тобто одержувач коштів.

Прогноз касових оборотів – оцінка перспектив розвитку готівкового обігу, згідно з якою визначаються обсяги та джерела надходжень готівки до кас банків, обсяги та цільове спрямування видачі готівки з кас банків, розмір випуску готівки або вилучення її з обігу.

Продавець ф'ючерсного контракту – сторона, яка зобов'язана виконати поставки базового активу.

Продаж грошей – форма передачі грошей їх власниками своїм контрагентам у тимчасове користування в обмін на фінансові інструменти, які надають їм можливість зберегти право власності на ці гроші, відновити право розпорядження ними та одержати процентний дохід.

Пролонгація – якщо робота до закінчення терміну відповідної гарантії виконана не повністю, експортер може подовжити термін дії гарантії виконання. Якщо він цього не робить, то імпортер у багатьох випадках вимагає пролонгації від банку, який гарантує.

Пропозиція грошей – бажання економічних суб'єктів позичити певну частину своїх грошових коштів заради одержання доходу.

Простий своп (стандартний) – перша конверсійна угода укладається на умовах спот.

Процент за кредит – плата, яку одержує кредитор від позичальника за користування позичковим капіталом.

Процентна ставка – це ціна ресурсів. Розміщуючи вільні ресурси на грошовому ринку, їх власники намагаються отримати дохід.

Процентний ризик - один з видів банківського ризику, зумовлений коливанням ринкових процентних ставок. Такі зміни можуть призвести до зменшення або навіть і втрати прибутків банку від кредитно-депозитних операцій.

Процентний ризик – ризик, пов'язаний насамперед з невизначеністю часу та напрямку майбутніх змін процентних ставок.

Процентний своп – обмін між двома або більшою кількістю сторін процентними платежами або надходженнями.

Пряма гарантія – це коли банк-гарант надає гарантію на користь бенефіціара безпосередньо, без допомоги посередника.

Пряме валютне регулювання – полягає в корекції поведінки суб'єктів ринку через застосування обмежуючих законодавчих актів і втручання органів виконавчої влади.

Пряме котирування – вартість одиниці іноземної валюти; виражається у національній валюті.

Реверс – зворотний бік монети або медалі.

Револьверний кредит – автоматично поновлюваний кредит, що застосовується на ринку позичкового капіталу, надається без додаткових переговорів, якщо тільки він знаходиться в межах встановленого ліміту і передбачених строків погашення.

Регрес – зворотна вимога.

Реєстратор розрахункових операцій – пристрій або програмно-технічний комплекс, який виконує фіскальні функції та призначений для реєстрації розрахункових операцій при продажу товарів (наданні послуг), операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та/або реєстрації кількості проданих товарів (наданих послуг).

Ректа-вексель – іменний вексель.

Ризик банківський – можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин.

Ризик відсоткової ставки – ризик скорочення суми чистого відсоткового доходу внаслідок зміни відсоткових ставок на ринку.

Ризик інфляційний – ризик, викликаний непередбаченим зростанням витрат виробництва внаслідок інфляційного процесу.

Ризик майновий – ризик у кредитній операції, пов'язаний зі станом або якістю власності позикодавця.

Ризик незбалансованої ліквідності – можлива небезпека втрат у разі неспроможності банківської установи виконати свої зобов'язання щодо пасивів балансу вимогами щодо активів.

Ризик процентний – ризик, що може виникнути у зв'язку з непередбаченою зміною процентних ставок.

Ризик ціновий – ризик зміни ціни боргового зобов'язання внаслідок зростання або зниження поточного рівня процентних ставок.

Ринок банківських кредитів – ринок індивідуалізованих, не стандартизованих боргових зобов'язань, які, як правило, виключають існування вторинного ринку.

Ринок грошей – сегмент грошового ринку, на якому купують короткострокові грошові кошти (до 1 року).

Ринок євровалют – частина світового ринку позичкових капіталів, на якому банки здійснюють безготівкові депозитно-позичкові операції в інвалютах за межами країн-емітентів цих валют, тобто в євровалютах.

Ринок капіталів – ринок зобов'язань тривалістю більше одного року, тобто довгострокових боргових зобов'язань, акцій та їхніх похідних (деривативів).

Ринок поточних операцій – ринок, на якому обмін здійснюється не пізніше другого робочого дня, не рахуючи дня укладення угоди. Цей ринок називають ще ринком «спот» (spot), або ринком касових операцій.

Ринок строкових операцій – ринок операцій купівлі-продажу активів, за яких платіж здійснюється через певний термін за курсом, зафіксованим у момент укладання угоди.

Розрахункова книжка – належним чином зброшурована та прошнурована книжка, зареєстрована в органах державної

податкової служби України, що містить номерні розрахункові квитанції, які видаються покупцям у визначених чинним законодавством випадках, якщо не застосовуються РРО.

Розрахункова ціна позиції – це вартість ф'ючерсу на кінець торгової сесії, яка визначається котирувальною комісією.

Світова валютна система – це форма організації міжнародного грошового обігу, яка склалася на основі розвитку світового господарства і закріплена міждержавними угодами.

Світовий фінансовий ринок – механізм купівлі-продажу фінансових активів і відповідного задоволення попиту та пропозиції суб'єктів міжнародних економічних відносин на грошовий капітал.

Своп – сукупність операцій спот і форвард, обмін номіналу (який також називається основним капіталом) і процентних платежів в одній валюті на номінал і процентні платежі в іншій валюті, тобто обидва грошові потоки представлені різними валютами.

Своп із датами валютування до спота – перша конверсійна угода укладається з датою валютування до спота.

Своп форвард/форвард – перша конверсійна угода укладається на умовах форвард, а зустрічна операція, теж на умовах форвард, але на більш тривалий термін.

Свопи – операції купівлі валюти на умовах спот в обмін на національну з наступним викупом – укладаються з метою здійснення комерційних угод, кредитування клієнта, придбання банками валюти без валютних ризиків для забезпечення міжнародних розрахунків.

Свопи з плаваючими процентними ставками – (процентні або валютно-процентні свопи), що являють собою обмін активами або зобов'язаннями (вираженими в одній або в різних валютах). Вони переважно використовуються на ринку капіталів.

Свопи з фіксованими ставками, що являють собою комбінацію конверсійних угод з різними датами валютування (більш відомі як валютні свопи (currency swap)).

Свопінг – продаж і наступна, майже одночасна, купівля цінних паперів, що здійснюється з метою уникнення податків, які доводиться платити за умови тривалого володіння цінними паперами.

Своп-курс – ціни одночасної купівлі і продажу банками іноземної валюти за умови розрахунків за ними у різні дати.

Своп-операція – валютна операція, що поєднує купівлю-продаж двох валют на умовах негайної поставки з одночасною контроперацією на визначений строк з тими валютами. Не створюють відкритої позиції та тимчасово забезпечують валютою без ризику, пов'язаного зі зміною курсу.

Своп-ставка – форвардна маржа (премія чи дисконт), виражена в пунктах або в абсолютних долях відповідної валюти відносно долара США.

Свопціон – комбінація свопу та опціону у формі опціону на укладення операції своп на певних умовах.

СДР – спеціальні права запозичення (СПЗ), міжнародні платіжні засоби, які використовуються Міжнародним валютним фондом для безготівкових міжнародних розрахунків через записи на спеціальних рахунках та як розрахункова одиниця МВФ.

Секунда-вексель – другий екземпляр випущеного переказного векселя.

Симетричний кошик – кошик, у якому валюти мають однакову частку.

Система комерційних банків – сукупність усіх комерційних банків, кредитних установ.

Система паралельної валюти – законодавство не встановлює певного співвідношення між золотом та сріблом; золоті та срібні монети приймаються під час купівлі, продажу та інших операцій відповідно до ринкової вартості цих металів.

Система подвійної валюти – держава фіксує певне співвідношення між обома металами; карбування золотих та срібних монет, прийняття їх населенням мають здійснюватися за цим співвідношенням.

Скальпери – грають на зміні курсів протягом однієї торгової сесії, систематично закриваючи позиції в кінці кожного робочого дня.

Складовий своп – коли угоди здійснюються між різними партнерами (за участю третіх осіб).

Соло (простий вексель) – це нічим не обумовлене зобов'язання позичальника (векселедавця) сплатити позикодавцю (векселетримачеві) відповідний борг в обумовленому місці у визначений термін.

Спекулянти – суб'єкти строкового валютного ринку, які свідомо беруть на себе валютний ризик, підтримуючи відкриту валютну позицію.

Спеціалізовані банки – комерційні банки, які виконують грошові та інші операції і надають фінансові послуги за певними напрямками банківської діяльності (банки ощадні, інвестиційні, іпотечні, клірингові та ін.).

Спот-курс – обмінний курс продажу чи купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої попередньої угоди для здійснення майбутньої купівлі чи продажу.

Спот-ринок – це ринок негайної поставки валюти.

Спред – різниця між курсом купівлі та продажу валюти, розрахована в базових пунктах.

Стандартний кошик – валюти зафіксовані на визначений період застосування валютної одиниці як валюти застереження.

Стандартний кредит – кредит, незалежний від виду забезпечення, строк погашення якого не настав; кредит, за яким своєчасно і в повному обсязі погашається основний борг, включаючи кредит, пролонгований в установленому порядку, але не більше 2 разів, із загальним строком пролонгації не більше 6 місяців.

Строк опціону – строк, на який укладено опціонний контракт.

Строкова валютна операція – це операція, пов'язана з поставкою валюти на строк, більше, ніж 3 дні з дня її укладення.

Строковий кредит – наданий на певний термін, який зафіксовано у кредитній угоді.

Строковість – принцип кредитування, за якого кошти кредитора передаються позичальнику на чітко визначений термін, який сторони узгоджують у момент вступу в кредитні відносини.

Ступінь конвертування валюти – здатність валюти до вільного необмеженого обміну на інші валюти.

Сума (ліміт) кредиту – частина позичкового капіталу, який надається в товарній чи грошовій формі позичальнику.

Термін овердрафту – період часу, протягом якого клієнт може здійснювати платежі понад залишок коштів на поточному рахунку в межах сум, обумовлених у договорі про відкриття овердрафту.

Трасант – векселедавець за переказним векселем. Трасант (експортер) – клієнт, який доручає інкасо за своєю траттою та комерційними документами банку в своїй країні.

Трасат – платник за переказним векселем. Трасат (імпортер) – сторона, якій надають документи відповідно до інструкції.

Тратта – безумовне зобов'язання в письмовій формі, підписане однією стороною (трасантом) і адресоване іншій (трасатові), яке інструктує трасата оплатити після пред'явлення (у фіксований термін, в обумовлений момент у майбутньому) певну суму грошей за вимогою або власникові зобов'язання (одержувачеві платежу).

Тратта (переказний вексель) – це письмовий наказ векселедавця (трасанта), адресований боржнику (трасату), сплатити третій особі (ремітенту) в зазначений термін позичену суму

Тратта «на пред'явника» – акредитив, що зобов'язує трасата оплатити «за пред'явленням». Він припускає, що бенефіціар одержить оплату, як тільки документи буде представлено і оплачуючий (негоціуючий) банк матиме час для перевірки документів на відповідність.

Пластикова картка – персоніфікована картка, що надає її власникові можливість безготівкової оплати товарів або послуг, а також одержання готівкових коштів у відділеннях банків та у банкоматах.

Уповноважений (девізний, валютний) банк – банк, якому надано право здійснювати валютні операції.

Управління активами та пасивами – операції, за допомогою яких банки формують свої ресурси для здійснення активних операцій.

Установи банків – територіальні управління Національного банку, Операційне управління Національного банку, комерційні банки та їх філії, відділення та інші підрозділи банків.

Ф'ючерсний контракт – угода поставити, продати товар або прийняти поставку (купити товар у певній кількості за ціною, обумовленою при укладанні контракту, в майбутньому, в зазначений у контракті термін).

Факторинг – одна з нетрадиційних банківських послуг, що з'явилася в банківській практиці у 50-х роках.

Факторинг експортний – авансування клієнтів-експортерів з боку фактор-компаній під майбутню виручку від експорту при одночасному наданні клієнту повної гарантії від валютного та кредитного ризиків.

Факторинг конвенційний – універсальна система фінансового обслуговування клієнтів з боку банків, фактор-компаній, при якій вони беруть на себе не тільки кредитування до повернення боргу і отримання самого боргу, а й бухгалтерське, збутове, рекламне, страхове, кредитне обслуговування клієнтів з тим, щоб клієнт міг зосередитися на виконанні виробничих функцій.

Факторинг конфіденційний – факторинг, що обмежується урахуванням фактур, рахунків клієнта до своїх боржників і отриманням кредиту в рахунок майбутньої оплати боргу боржником.

Факторингова операція – комісійно-посередницька операція з передачі клієнтом банку права на стягнення боргів (без права зворотної вимоги до клієнта).

Федвайр – це система переказу коштів і цінних паперів на великі суми.

Финь – розмінна монета Китайської Народної Республіки, рівна сотій частці юаня і десятій частці дзяо.

Фіксинг – процедура котирування, при якій визначається та реєструється міжбанківський курс валют шляхом послідовного зіставлення попиту та пропозиції по кожній валюті.

Фіксована процентна ставка – постійна ставка відсотка на банківський кредит, що встановлюється на певний строк, на деякий календарний період.

Фіксований валютний курс – курс валюти, закріплений державою, національним банком, не піддається ринковим змінам.

Філлер (венг. filler) – розмінна монета Угорщини, рівна сотій частці форинта.

Фінансовий інжиніринг – розробка нових фінансових інструментів і операційних схем, придатних при здійсненні фінансово-кредитних операцій.

Фінансовий ф'ючерс – угода про купівлю або продаж за задалегідь узгодженою ціною у майбутньому певного фінансового інструменту: валюти, боргових зобов'язань.

Фінансові деривативи – похідні грошові інструменти, що мають ринкову ціну і засвідчують право утримувача на купівлю або продаж первісних цінних паперів (опціони, ф'ючерси, варанти, свопи).

Фінансові інструменти – різноманітні види ринкового продукту фінансової природи; цінні папери, грошові зобов'язання, валюта, ф'ючерси, опціони та ін.

Фінансові корпорації – це банки, фінансові компанії, що здійснюють посередництво або надають допоміжні фінансові послуги.

Фінансові установи – установи, які виступають на ринку через посередництво банків.

Фінансово-кредитний сектор – частина грошового обороту, пов'язана з процесами розподілу вартості ВВП, за якого рух грошей відбувається нееквівалентно (тобто назустріч грошовому платежу платник не одержує реального еквівалента у формі товарів чи послуг).

Фірмовий чек – чек, виписаний фірмою на одержувача.

Форвардна операція – позабіржова строкова угода, здійснювана банками та іншими учасниками фінансового ринку.

Форвардний курс – вираховують за допомогою додавання премії або віднімання дисконту від поточного курсу спот.

Форвардні валютні операції – це угоди з обміну валют, які відбуватимуться у майбутньому, але за курсом, зафіксованим на поточну дату.

Форвардні операції – це угоди з обміну однієї валюти на іншу за узгодженим курсом, у яких дата виконання контракту відкладена на певний термін.

Форвардні пункти – це абсолютні пункти даного валютного курсу (в одиницях валюти котирування), на які коригується курс спот при проведенні форвардних операцій.

Форфейтинг (від фр. *forfait* — відмова від прав) – це купівля боргу, вираженого у зворотному документі (переказний або простий вексель) у кредитора на безповоротній основі.

Ф'ючерсний контракт – контракт на поставку певного активу на узгоджену дату в майбутньому.

Ф'ючерсні операції – строкові угоди на біржі, пов'язані з купівлею-продажем активів за ціною, яка фіксується в момент укладення угоди з умовою виконання операції через певний проміжок часу.

Хеджування – термін, який використовується для позначення різних методів страхування валютних ризиків.

Цедент – особа, яка передає своє право на вексель.

Центральний банк – банк першого рівня в дворівневій банківській системі.

Цесіонарій – третя сторона, якій передається надходження за акредитивом без права його використання.

Цесія – поступка вимоги в зобов'язанні іншій особі, передача будь-кому своїх прав на що-небудь.

Цільові податки – одна з форм мобілізації державних ресурсів на проведення певних заходів.

Цінні папери – грошові документи (акції, облігації, векселі, чеки), що свідчать про право володіння та визначають взаємовідносини між особою, яка їх емітувала, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливість передачі грошових та інших прав, що випливають з цих документів, іншим особам.

Частково конвертовані валюти (проміжна група) – це національні валюти, в яких використовуються валютні обмеження для резидентів і по окремих видах операцій.

Чек – безумовна пропозиція чекодавця платникові здійснити платіж зазначеної в чеку грошової суми чекодержателеві готівкою чи перерахуванням грошей на рахунок власника чека в банку.

Чек – грошовий документ установленної форми, який представляє безумовне розпорядження, наказ чекодавця банку про виплату держателю чека вказаної суми грошей.

Чисте інкасо – інкасо, в якому задіяні лише «фінансові» документи.

ЧПС (CHIPS – Clearing House Interbank Payments Sistem) – це приватна комп'ютеризована мережа для доларових трансфертів, що діють у режимі «он-лайн».

Шедул – вид прибуткового податку, який стягується з платника податку, як правило, з джерела не в загальній сумі, а частинами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бібліотека українських підручників. URL : <http://pidruchniki.ws> (дата звернення : 15.03.2023 р.)
2. Yekimov S., Nianko V., Sirenko N., Burkovska A., Vodnar O. The Problem of Attracting Private Investment in Agriculture (Проблеми залучення приватних інвестицій у сільське господарство). *Fundamental and Applied Scientific Research in the Development of Agriculture in the Far East (AFE-2021)*. Lecture Notes in Networks and Systems. 2022. Vol. 353. P 54-61.
3. Бурковська А. В., Лункіна Т. І. МКРВО : завдання для практичної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 072«Фінанси, банківська справа та страхування» освітнього ступеня «Магістр» денної форми навчання. Миколаїв : МНАУ, 2020. 32 с.
4. Бурковська А. В., Павленко В. О. Використання акредитивної форми розрахунків в Україні. Електронне наукове видання з економічних наук «ModernEconomics» : МНАУ. 2020. №24. С.39-44.
5. Бурковська А. В., Хоренженко В. В. Розвиток фінтех-індустрії у кризовий період. Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics»: МНАУ. 2020. №20. С.36-40.
6. Бурковська А. В., Паламарчук В. С. Стан і перспективи українського ринку лізингу. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія “Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості”*. 2020. №1 (21). С. 133-142.
7. Бурковська А. В., Лященко Н. В. Місце криптовалюти у фінансово-економічній системі. Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics»: МНАУ. 2019. №18. С.20-25.
8. Бурковська А. В., Шевченко В. М. Особливості валютного регулювання в Україні. Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics»: МНАУ. 2019. №17. С.50-54.
9. Бурковська А. В., Лункіна Т. І. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції: методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти ступеня «магістр» б

курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної форми навчання. Миколаїв : МНАУ, 2019. 32 с.

10. Веб-сайт Асоціації українських банків. URL : <http://aub.org.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

11. Веб-сайт Української Національної Іпотечної Асоціації. URL : <http://www.unia.com.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

12. Все про банки в Україні. URL : <http://www.ukrbanks.info> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Губарева І. О. Міжнародні розрахунки і валютні операції : конспект лекцій. Х. : Видавництво ХНЕУ, 2006. 128 с.

15. Довідник банківських установ. URL : <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

16. Конституція України прийнята на п'ятій сесії ВРУ від 28.06.1996 р. №2952-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

17. Кузнецова Н. С. Ринок цінних паперів в Україні : Правові основи формування та функціонування / Н.С. Кузнецова, І.Р. Назарчук. К., 2008. 320 с.

18. Міжнародні розрахунки та валютні операції : навч. посібник / [О.І. Береславська, О.М. Наконечний, М.Г. Пясецька та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука]. К. : КНЕУ, 2002. 392 с.

19. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренєва. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 796 с.

20. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

21. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

22. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

23. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

24. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL : <http://bank.gov.ua> (дата звернення : 18.03.2023 р.)

25. Офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL : <http://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення : 22.03.2023 р.)
26. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. №2755–VI. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення : 15.03.2023 р.)
27. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України : Затв. Постановою Правління Національного банку України станом на 17.08.2007 р. №301. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)
28. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 6.03.2023 р.)
29. Про валюту і валютні операції : закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-8> (дата звернення : 15.03.2023 р.)
30. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України станом на 30.10.1996 р. №448/96-ВР. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)
31. Про заставу : Закон України від 02.10.1992 р. №2654-XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 18.03.2023 р.)
32. Про затвердження Інструкції про переміщення готівки України і банківських металів через митний кордон України : Постанова Правління Національного банку України станом на 25.07.2012 р. №312 (дата звернення : 15.03.2023 р.)
33. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління Національного банку України станом на 28.08.2001 р. №368 (дата звернення : 15.03.2023 р.)
34. Про іпотеку : Закон України станом на 05.06.2003 р. №898-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)
35. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

36. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Інструкція : Затв. Постановою Правління НБУ станом на 28.08.2001 р. №368. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 15.03.2023 р.)

37. Про затвердження Правил здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України в 2023 році : Затв. Постановою Правління НБУ станом на 25.04.2023 № 56 (дата звернення : 15.03.2023 р.)

38. Руденко Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Центр учбової літератури, 2007. 632 с.

39. Умови та порядок проведення розрахунків з інкасо : Уніфіковані правила з інкасо : Затверджено постановою Правління НБУ станом на 2 серпня 1996 р. URL :<http://www.iccwbo.org>.

40. Шило В.П. Організація міжнародних банківських операцій : навч. посібник / В.П. Шило, В.Н. Васькова. К. : Професіонал, 2008. 224 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

А

- Аванс, 154
- Акредитив, 128
- Акцептний кредит, 127

Б

- База котирування, 82
- Базис, 112
- Баланс послуг, 42
- Балансові та позабансові зобов'язання, 22
- Банк імпортера, 152
- Банківський переказ, 155
- Беквардейшн, 111

В

- Валюта:
 - котирування, 14
 - іноземна, 14
- Валютна позиція:
 - банку, 22
 - відкрита, 23
 - відкрита довга, 23
 - відкрита коротка, 23
 - закрита, 23
- Валютна система:
 - міжнародна, 56
 - національна, 54
 - світова, 56
- Валютні операції:
 - поточні, 63
 - строкові (термінові), 63

- Валютний рахунок, 136
- Валютний курс, 11
 - фіксований, 18
- Відкритий рахунок, 170

Г

- Готівкові платежі, 154
- Д
- Дата валютування, 62
- Дата укладення угод, 62
- Депозитні сертифікати, 118
- Депорт, 89
- Деривативи, 100
- Дивіденд на індекс, 105
- Доходи, 42

Е

- Економічна територія, 38
- Експортер, 152

Є

- Єврокомерційні векселі, 119
- Євроноти, 120
- Єврооблігація, 121

З

- Застава, 127
- Змішані режими валютних курсів, 19

І

- Імпортер, 125
- Інвестиції:

- прями, 42
- портфельні, 42
Інкасо, 157
Іноземні облігації, 121

К

Конверсійні операції, 65
Конвертованість:
- валют, 55
- внутрішня, 30
- зовнішня, 29
- капітальна, 31
- повна (вільна), 28
часткова (поточна), 29
Контанго, 111
Крос-курси валют, 21

Л

Лізинг експортний, 131

М

Маркет-юзери, 12
Маркет-мейкер, 11
Маркет-тейкер, 12

Н

Неконвертовані валюти, 32
Непряме котирування, 14
Нерезидент, 29

О

Обернений спред:
- «бика», 107
- «ведмедя», 107
Операційний валютний
ризик, 178
Опціони:

- біржові, 103
- позабіржові, 103
- покриті Call -103
- Call, 101
- Put, 101
Офшорна зона, 119
Офшорні кошти, 119

П

Паритет купівельної
спроможності, 16
Підприємницький капітал, 44
Плаваючий валютний курс,
18
Платіжний баланс, 38
Повне котирування, 11
Премія, 80
Премія опціону, 104
Пряме котирування, 14

Р

Рамбурс, 165
Рахунок «лоро», 147
Рахунок «ностро», 147
Резидент, 147
Репорт, 89
Ризик:
- банківський, 176
- валютний, 178
- економічний, 176
- контрагента, 177
- неплатежу, 177
- політичний, 176
- трансляційний, 178
Ринок євровалют, 120
Розрахунковий баланс, 49

С

Своп валютний, 88

Свопи:

- з плаваючими ставками (процентні), 95
- стандартні, 90
- з фіксованими ставками, 94

Спекулянти, 111

Спот-курс, 68

Спред:

- «бика», 107
- «ведмедя», 107

Стред (комбінація опціонів), 106

Стренгл, 106

Стреп, 107

Стріп, 107

Т

Тікет, 90

Торговельний баланс, 42

Трансферти:

- поточні, 42
- капітальні, 42

У

Угоди на ламану дату, 79

Ф

Факторниг експортний, 130

Фінансовий інструмент, 153

Флоатинг, 18

Фондовий індекс, 105

Форвардний контракт, 77

Форвардні:

- операції, 78

- крос-курси, 83

Форфейтинг, 129

Ф'ючерсний контракт, 108

Ф'ючерс:

- процентний, 109
- товарний, 109
- фінансовий, 109

Х

Хеджери, 110

Ч

Чек, 167

ДОДАТКИ

Додаток А

Етапи еволюційного розвитку світової валютної системи

Період формування	Назва	Ознаки
<p>I. 1867 р. Паризька конференція (Ера класичного золотого стандарту розпочалася в 1821 р., коли Велика Британія зробила фунт стерлінгів конвертованою в золото валютою. Потім те ж саме США – з долларом. Найсильнішим золотим стандартом був 1880-1914 рр., до I Світової війни)</p>	<p>Золотомонетний стандарт (стерлінговий стандарт) <u>Недоліки:</u> - занадто жорстка, не досить еластична, дорога; - встановлювала пряму залежність грошової маси, що була в обігу в окремих країнах та на світовому ринку, від видобутку і виробництва золота. Відкриття нових родовищ золота призводило до інфляції; - виключалося можливість проведення державами власної грошово-валютної політики (особливо в час війни)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - платіжний оборот обслуговувався переважно золотом; - фіксація стабільних валютних курсів на засадах золотого паритету; - вільний ввіз та вивіз золота; - вільне карбування монет і обмін банкнот на золото; - фіксація золотого вмісту національної валюти
<p>II. 1922 р. Генуезька конференція</p>	<p>Золотодевізний стандарт, до 1933 р. Після війни – інфляція. (зливок = понад 12,4 кг золота) У країнах, що зазнали поразки в I Світовій війні. Золотодевізний стандарт відомий ще з XVII ст., Лондон – Единбург; <u>Для успіху потрібні умови:</u> - проведення узгодженої політики ЦБ країн-учасниць; - країни-валютні центри повинні самостійно підтримувати значний рівень економічної активності і високий попит на імпорт з тим, щоб дати змогу країнам-членам системи вільно купувати необхідні їм резервні засоби; - резервні авуари країн-учасниць не повинні складатися з короткострокових авансів, що надаються країнами, які виступають валютними центрами.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - втрата золотом грошових функцій на внутрішньому ринку; - заборона карбування золотих монет; - заборона обміну банкнот на золото; - розпад валютної системи на валютні блоки.

Конкретні вимоги до Світової системи (після Кейнса, 30-ті рр. ХХ ст.):

- 1) забезпечувати міжнародний обмін товарами і послугами достатніми платіжно-розрахунковими кредитними засобами, що користуються довірою учасників валютно-кредитних відносин;
- 2) володіти певним запасом сталості для можливого найбільш тривалого функціонування, оскільки перебудова системи завжди проходить болісно і призводить до дезорганізації зовнішньоекономічних зв'язків протягом певного періоду;
- 3) бути достатньо еластичною, щоб гнучко реагувати на зміни внутрішньої ситуації та зовнішніх умов функціонування світового господарства і пристосовуватися до них;
- 4) забезпечувати збалансованість економічних інтересів у валютно-кредитній сфері окремих країн, районів та всіх учасників світо господарських зв'язків.

III. 1944 р.(1-22 липня) Бреттон-Вудська конференція	Золото-валютний стандарт (золото-доларовий, бо США володіли 70% золота світового запасу) 10. z. = 35 дол. США.	<ul style="list-style-type: none"> - використання золота як світових грошей поряд з долларом США та англійським фунтом стерлінгів; - тверда фіксація валютних курсів; - розмін паперового долара на золото за офіційною ціною для ЦБ інших країн; - створення МВФ, МБРР.
--	--	--

Причини кризи Бреттон-Вудської системи:

- 1) нестійкість і протиріччя економічного зростання;
- 2) посилення інфляції, зростаючі ціни, спекулятивні переміщення «гарячих» грошей. Різні темпи І в різних країнах впливали на динаміку курсу валют, а зниження купівельної спроможності грошей створювало умови для «курскових перекосів»;
- 3) нестабільність платіжних балансів. Хронічний дефіцит балансів одних країн (США, Великобританія) та активне сальдо інших (ФРН, Японія) підсилювали різкі коливання курсів валют відповідно вниз і вгору;
- 4) невідповідність принципів Бреттон-Вудської системи співвідношенню сил, що змінилися, на світовій арені. Долар та фунт стерлінгів зайшли в суперечність з інтернаціоналізацією світового господарства;
- 5) активізація ринку «Євродоларів» (бо США покривають дефіцит свого платіжного балансу національною валютою, частина доларів переміщується в іноземні банки, розвиваючи ринок євродоларів – колосальний ринок доларів без батьківщини). Спочатку ринок євродоларів підтримував позиції долара, поглинаючи їх надлишок, а в 70-х рр.. – прискорили рух «гарячих грошей» між країнами, загострили валютну кризу;
- 6) дезорганізуюча роль транснаціональних корпорацій (ТНК) у валютній сфері (ТНК розшаровують гігантські короткострокові активи ЦБ, вислизають від національного контролю і, для прибутку, здійснюють грандіозні валютні спекуляції).

<p>IV. січень 1976-1978 рр., Кінгстон (Ямайка)</p>	<p>Багатовалютний стандарт</p>	<ul style="list-style-type: none"> - повна демонетизація золота у міжнародному грошовому обороті; - скасування золотих паритетів валют та офіційної ціни на золото; - визнання резервними валютами поряд з долларом США СДР та інших валют світу (поліцентрична система – не одна, а декілька валют); - впровадження плаваючих валютних курсів (значне коливання обмінних курсів) під впливом попиту і пропозиції.
<p><u>Причини суперечливості даної системи:</u></p> <p>1) плаваючі валютні курси введені лише частково;</p> <p>2) режими обмінних курсів у своєму чистому вигляді не практикуються протягом тривалого періоду;</p> <p>3) збереження долларом США лідируючих позицій у Ямайській валютній системі (збереження значних запасів долларів у приватних осіб та урядів всього світу, ринки євродолларів створюють доллар незалежно від стану платіжного балансу США і сприяють постачанню засобів для трансакцій);</p> <p>4) сильне коливання валютного курсу для долара США.</p>		
<p>V.Регіональна підсистема Ямайської валютної системи, 1979 р.</p> <p>Європейська валютна система</p>	<p>01.01.199р.–31.12.2001р. – введено євро в безготівковий обіг. Євро – єдина валюта об'єднаної Європи.</p> <p>01.01.2002р.-28.02.2002р. – євро став єдиним законним засобом платежу в Єврозоні.</p> <p><u>Готівкове євро</u> запроваджено в обіг шляхом безкоштовного обміну старих грошових знаків країн Єврозони на нові за фіксованими курсами обміну (встановленими 31.12.1998р.).</p>	<p>Мета:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стабілізація валютних курсів у регіоні; - послаблення економічної залежності країн-учасниць від дестабілізуючого зовнішнього впливу; - забезпечити зону грошової стабільності в ЄС.

Ознаки:

1) створення на базі Європейської колективної валюти ЕКЮ. Як і СПЗ, ЕКЮ – валюта записів. Курс її визначався методом валютного кошика (німецька марка, італійська ліра, голландський гульден, бельгійський франк, чеська крона, ірландський фунт, грецька драхма, люксембурзький франк);

2) використання золота як реальних резервних активів:

- емісія ЕКЮ частково забезпечена золотом;
- створено спільний золотий фонд за рахунок об'єднання 20% офіційних золотих резервів країн-членів ЄС;
- країни ЄС орієнтуються на ринкову ціну золота для визначення внеску в золотий фонд і регулювання емісії й обсягу резервів в ЕКЮ.

3) встановлення режиму валютних курсів на спільному плаванні валют. Відбувалося це у формі «Європейської валютної змії» (або «змії в тунелі») (валютний коридор) у визначених межах коливань (плюс-мінус 1-10% від центрального курсу);

4) здійснення міждержавного регіонального валютного регулювання. Основний засіб – надання ЦБ кредитів для покриття тимчасового дефіциту платіжних балансів і розрахунків, пов'язаних із валютною інтервенцією.

Переказний вексель

Грн _____
валюта (сума цифрами)

місце складання дата складання
" ____ " _____ 20__ р. Заплатіть проти цього векселя наказу

найменування того, кому або за наказом кого платіж

повинен бути здійснений

Грн _____
валюта) _____
_____ (сума літерами)

Платник боржника

(трасат)
найменування боржника

точна адреса
Підлягає сплаті в _____
місце платежу

найменування банківської установи
Найменування органу
Керівник
Пенсійного фонду України
Головний бухгалтер
(адреса) підпис, точна адреса векселедавця

Додаток В

ЗАЯВА ПРО ВІДКРИТТЯ АКРЕДИТИВА

від _____ р.

0410003

Одержано банком
_____ р.

Заявник акредитива Код Рахунок №	Бенефіціар Код Рахунок №
Банк-емітент ____ у м. ____ Код банку	Банк бенефіціара ____ у м. ____ Код банку
Відкрийте нам акредитив (вид акредитива)	Строк дії акредитива до _____ р.
Сума (цифрами і словами)	Акредитив в іншому (виконуючому) банку виконати: а) за рахунок коштів платника, депонованих у виконуючому банку; б) інкасацією документів до банку-емітента; в) через кореспондентський рахунок банку-емітента. (зайве закреслити)
Умови акредитива до виконуючого банку направити: а) спецзв'язком; б) коротке повідомлення: - електронною поштою; - телетайпом. (Іншими засобами зв'язку, зазначити, якими саме, зайве закреслити)	З акцептом (чийм), без акцепту
Договір № __ від __ __ __ __ р. Назва товарів (виконаних робіт, наданих послуг) (Кількість, ціна, сума)	Платіж (чи акцепт) здійснити проти:
Додаткові умови:	(перелік документів, які додаються до реєстру документів за акредитивом)
М.П. Підписи _____	Проведено банком “__” ____ 202_ р. Підпис банку

Додаток Д

АКРЕДИТИВ №

Дата

Вид платежу

0401063

Сума
прописом

ІНН	Сума		
Платник	Рах. №		
	Рах. №		
Банк платника	Рах. №		
	Рах. №		
Банк отримувача	Рах. №		
	Рах. № (40901)		
ІНН	Вид оп.		Строк дії акредитиву
	Призн. пл.		
	Код		
Отримувач			

Вид
акредитиву

Умови
оплати

Найменування товарів (робіт, послуг), № и дата договору, строк відправлення товару (виконання робіт, надання послуг), місце призначення

Платіж по пред'явленню (вид документу)

Додаткові умови

№ рах. отримувача

Підписи

Відмітки банку

М.П.

Навчальне видання

Лункіна Тетяна Іванівна

Бурковська Алла Валентинівна

**МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВІ ТА
ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Навчальний посібник
(електронна версія)

Підписано до друку

Папір друк. друк офсетний. ум. друк. арк.

Тираж 100 прим. Зам. № _____ Ціна договірна.

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету

54008 м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1155 від 17.12.2002 р.